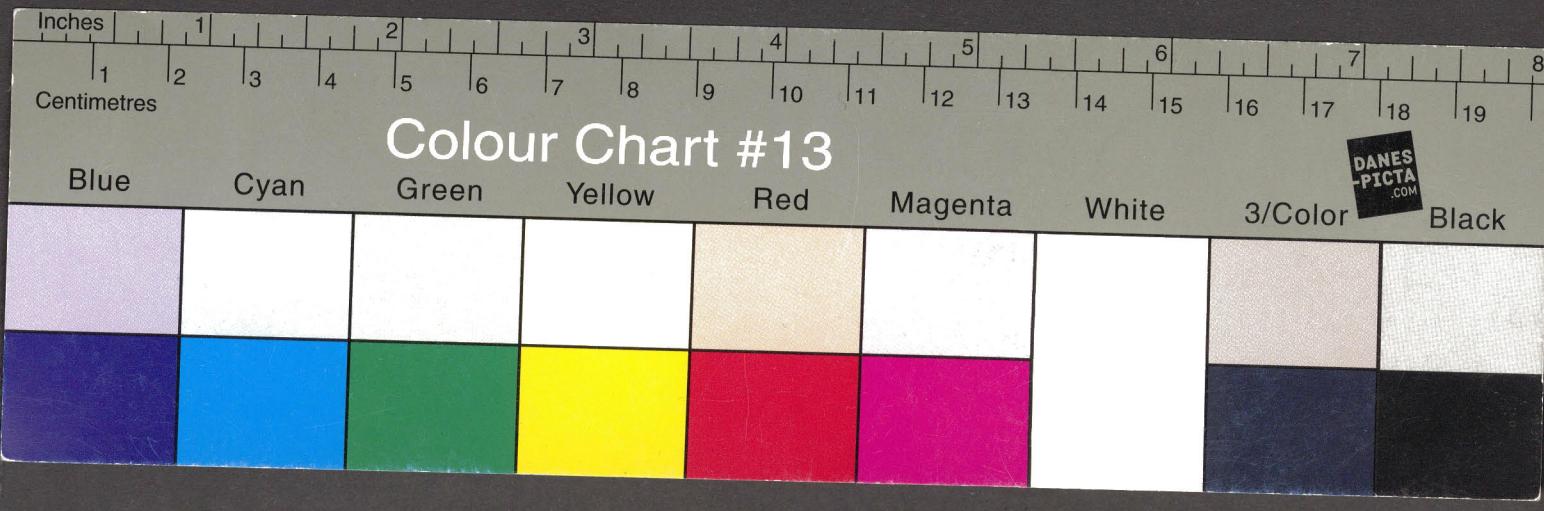

Part Code
ST1316

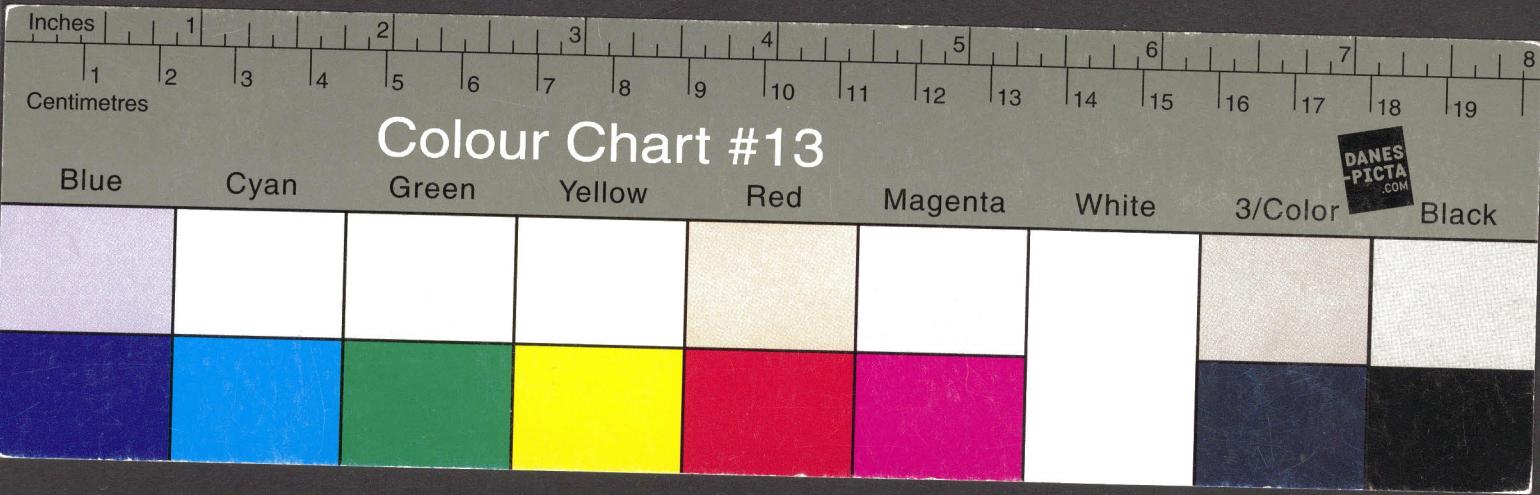
DANES
PICTA
.COM

卷之三

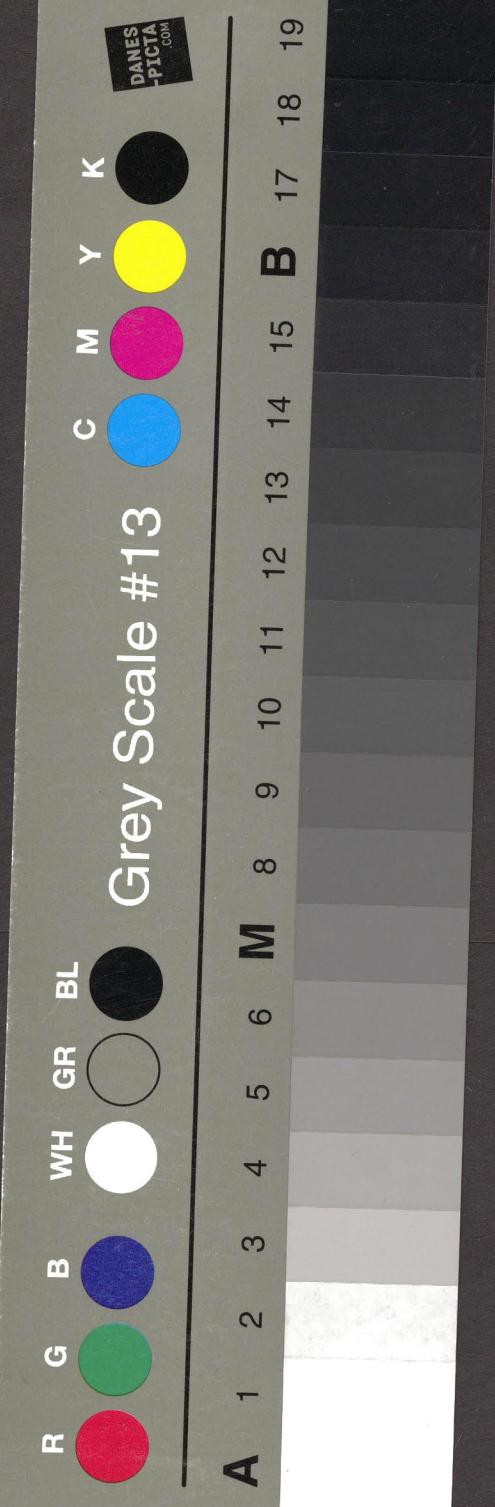

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM INTITVM AD AVRELIVM AVGVSTINVM. LIBER PRIMVS.

RAECEPTIS tuis parui beatissime pater Augustine: atq; utinā tā efficaciter q̄ libenter: q̄q ego in utrāuis partē parū de explicito mouear: rectene: an securus egerim. Tu enim iam isto iudicio laborasti: utrūne hoc qđ præciperes possem. Ego aut̄ solius obedientiæ: si tamē eā uolūtate conatuq; decorauī: testi monio cōtentus sum. Nam & in magna magni patris familiæ domo cū sint multa diuersi generis aialia adiumento familiaris rei cōmoda: nō est tamē canū cura postrema: qbus solis natura insitū est: uoluntarie ad id quo præparant̄ urgeri: & per ingenitā quandā obedientiæ formulā sola disciplinati tremoris expectatione suspendi: donec ad pagendi licentiā nutu signoue mittantur. Habet enim pprios appetitus q̄tū brutis excellentiores: tantū rōnabilibus ppin quantes: hoc est discernere: amare: seruire. Nam discernētes inter dños atq; extra neos nō eos quos insectant̄: oderūt: sed pro his quos amat zelant: & amātes dñm ac domū non quasi ex natura apti corporis uigilantes: sed ex conscientia solliciti amoris inuigilant: Vnde etiā mystico sacramēto in euangeliis: quod edant micas catelli sub mensa dñoḡ: & Chananea mulier nō erubuit dicere: & dñs nō fastiduit audire. Beatus etiā Tobias ducē angelū sequēs canem comitē hfe nō spreuit. Igit̄ generali amori tuo speciali amore cōnexus uoluntati tuæ uolens parui. Nā cū subiectio mea præcepto paternitatis tuæ factū debeat: totūq; tuū sit: quod exte ad te redit: opus meū hoc solo cumulati⁹ reddidi: q̄ libēs fæci. Præcepas mihi uti aduersus uaniloquā prauitatē eoꝝ: qui alieni a ciuitate dei ex locoꝝ agrestiū cōpit̄ & pagi pagani uocant̄ siue gentiles: q̄a terrena sapiunt: qui cū futura nō querāt: præterita aut obliuiscant̄: aut nesciāt: præsentia tamē tēpora ueluti malis extra solitū infestatissima: ob hoc solū: quod credit̄ Christus: & colitur deus: idola aut̄ minus colunt̄: infamāt. Præcepas ergo ut ex oībus quæ haberi ad præsens possunt historiaḡ atq; ānaliū fastis: quæcūq; aut bellis grauia: aut corrupta morbis: aut fame tristia: aut terraꝝ motibus terribilia: aut inundationibus aquaꝝ insolita: aut eruptionibus igniū metuēda: aut ictibus fulminū plagiſq; grandinū sœua: uel ēt parricidiis flagitiisq; misera p̄ trāfacta retro sœcula repperissem: ordinato breuiter uoluminis textu explicarē: maxime cū reuerentiā tuā pficiendo aduersum hos ipsos paganos. xi. libro insistente quorū iam. x. oriētes radii mox: ut de specula ecclesiastice claritatis elati sunt: toto orbe fulserunt leui opusculo occupari nō oportet: & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēsis seruus dei satis fieri super hac re petitioni suæ eadē fiducia: qua poposcit: exigeret: dedi operā. & meipsum in primis cōfusione pressi: cui plærūq; reputanti supra modū exāstua uisse præsentiū clades tēpoḡ uideban̄. Nactus sum enī præteritos dies non solū æque. ut hos graues: ueꝝ: etiā tāto atrocius miseris: quāto lōgius a remedio ueræ religionis alienos: ut merito hac scrutatione claruerit regnasse mortē uaidā sanguinis dum ignorat̄ religio: quæ phiberet a sanguine. Ista illucescente illā cōstu pūisse: illā cōcludi: cū ista iam præualet: illā penitus nullā futurā cū hæc sola regnauit: excæptis uidelicet semotisq; illis diebus nouissimis sub fine sœculi & sub apparitione Antichristi: uel etiā sub conclusione iudicii: qbus futuras angustias:

XV, 35

PAVLI OROSII

quales ante nō fuerant dñs Christus p scripturas sacras sua etiā cōtestatione p̄tē dixit, cū secundū ipsum qdē: qui & nūc & semp est modū uerē apertiore ac grauiore discrimine per intolerabiles tribulationes tēporē illorē sanctos pbatio: impios perditio sequeſt. Et qm̄ omnes p̄ premodū tam apud Græcos q̄ apud Latinos studiosi ad scribendū uiri qui res gestas regē populorūq; ob diuturnam memoriam uerbis p̄ pagauerunt initiu scribendi a Nino Beli filio rege Assyriog; fecerūt: qui cū opinione cæca mūdi originē creaturāq; hoīum sine initio credi uelint: cæpisse tñ ab hoc regna bellaq; definiūt: q̄ si uere eatenus humanū genus ritu pecudū uixerit, & tūc primū: ueluti ad nouā puidētiā cōcussum fuscitaturūq; uigilauerit.

De miseria hominū per peccatū ab initio.

Go initiu miseriae hoīum ab initio peccantis hoīs ducere institui: paucis dūtaxat: iisdēq; breuiter deliberatis. Sunt aut ab Adā p̄tō hoīe usq; ad Ninū magnū ut dicūt regē qn̄ natus est Abraā anni tria milia. xxxiiii. qui ab oib⁹ historiographis uel ommissi uel ignorati sūt. A Nino aut uel Abraā usq; ad Cæsarē augustū: idest usq; ad natuitatē Christi q̄ fuit anno impii Cæsaris xlvi. cū facta pace cū Parthis Iani portæ clausæ sunt: & bella toto orbe cessarūt: colligunt anni duo milia. xv. in qbus inter se auctores scriptoresq; oīum ocia negociaq; triuerūt. Quā p̄ res ipsa exigit ex his libris q̄breuissime uel pauca attingere: q̄ originē mūdi loquētes p̄tēritorē fidē anūciatiōe futuroq; & post subseq; pbatiōe fecerūt: nō quo auctoritatē eoz cuiq; uideamur ingerere: sed q̄ op̄a p̄tē ciū sit de opione uulgata: quæ nobis cū oib⁹ cōis est cōmonere. Primū q̄a si diuina puidētia: quæ sicut bona ita pia & iusta ē: agit hō & mūdus: hoīem aut q̄ cōuertibilitate naturæ & libertate licētiæ ifirmus & cōtumax ē: sicut pie gubernare egenū opis oportet: ita iuste corripi imoderate libertatis necesse est: iure ab initio hoīs p̄ bona malaq; alternatia exerceri hūc mūdū sentit q̄sq; p̄ se atq; ī se humānum genus uidet. Deinde cū ab ipso p̄tō hoīe peccatū punitioq; peccati cæpisse doceamur: porro aut cū etiā isti de mediis tpib⁹ inchoātes: quis supiorē nūsq; meminerint: nihil nisi bella cladesq; descripserint: quæ bella qd aliud dicēda sūt: nisi urgētia ī alterutrū mala. mala aut hmōi quæ tūc erāt sicut & nūc sūt inq̄tū sunt sine dubio aut manifesta peccata sūt: aut occulte punitiōes peccatorē: qd impediti est nō ei⁹ rei caput pādere: cui⁹ illi corpus expresserint: & priora illa secula quæ multo nūerosiora mōstrabim⁹: uel tenuissimo testari relatu similes miserias ptulisse. Dictr⁹ igit̄ ab orbe cōdito usq; ad urbē cōditā: dehinc usq; ad Cæsaris principatū natuitatēq; Christi: ex quo sub p̄tāte urbis orbis māsit impiū: uel etiā usq; ad dies n̄fros inq̄tū ad cognitionē uācare suffecero: cōflictationes generis humani & ueluti p̄ diuersas ptes ardētē malis mūdū face cupiditatis incensū e specula ostentaturus: necessariū reor: ut primū ipsum terræ orbē: quē inhabitabat humanū genus: sicut est a maiorib⁹ trisariæ distributus: deinde regionib⁹ puini: ciisq; determinatus expediā: quo facilī cū locales bellorē morborēq; clades ostētabunt: studiosi quiq; nō solū regē ac tēporē: sed etiā locorē scientiā cōsequantur.

Maiores n̄fros in tres partes mundū totū diuisisse:

Aiores nostri orbē totius terræ oceanī limbo circūseptū triquadrū sta- tuere: eiusq; tres partes Asiam: Europā: & Aphricā uocauerūt: quis aliquid duas: hoc est Asiā: ac deinde Aphricā in Europa accipiēdā putauerint.

LIBER PRIMVS

Asia tribus partibus oceano circūcincta p totā trāuersi plagā orientis extendit. Hæc occasū uersus a dextra sui sub axe septētrionis incipiēt cōtingit Europā. a sinistra Aphricā dimittit. sub Aegypto uero & Syria mare nīm: qd magnū gñā liter dicimus: habet. Europa incipit septētrionalis a flumine Tanai: qua Riphæi mōtes Sarmatico auersi oceano Tanaim fūdūt fluuiū: q præteriēs aras ac terminos. Alexātri magni in Roxolanorū finib⁹ sitos Mæotidas auget paludes: quæ immensa exūdatio iuxta Theodosiā urbē Euxinū pótū late ingredit̄. Inde iuxta Cōstātinopolim lōgæ mittunt̄ angustiæ: donec eas mare hoc: qd dicimus nostrū accipiat. Europæ i Hyspania occidētalis oceanus terminus est: maxime ubi apud Gades insulas Herculis colūnæ uisunt̄. & Tyrrheni maris faucibus oceani æstus imittit̄. Aphricæ pricipiū est a finib⁹ Aegypti urbisq; Alexātriæ ubi Parēthoniū ciuitas sita est sup hoc mare magnū: qd oēs plagas terrasq; medias interluit̄. inde per loca quæ accolæ catabathmon uocat̄: haud pcul a castris Alexātri magni: & sup lacū Caleartiū: deinde iuxta supiorū fines Anasitarū missa in trāuersum Ae thiopica deserta meridianū cōtingit oceanū. Termini Aphricæ ad occidentē iidē sunt: q & Europæ: idest fauces Gaditani freti. ultimus aut̄ finis eius est mōs Ath las: & insulæ quas fortunatas uocant. Et qa breuiter generales tripartiti orbis divisiones dedi: ipsaq; quoq; priū regiones: sicut pollicitus sum: significare curabo.

Asia ad mediā frontē orientis hēt in oceano Eoo ostia fluminis Gangis. a sinistra pmonoriū Calligicū cui submanet ad Eurū insula Taprobane: ex qua oceanū Indicus uocari incipit a dextra habēt Emodos montes: ubi Caucasus deficit. promotoriū Samara: cui ad aquilonē ostia fluminis subiacet Octorogorræ: ex quo oceanus sericus appellat̄. In his finibus India est. quæ habet ab occidēte flumē Indū: qd rubro mari accipit̄: a septentrione montē Caucasm: reliqua ut dixi: Eoo & Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes quadragintaquatuor absq; insula Taprobane: quæ habet decē ciuitates. & absq; reliquis insulis habitabilibus plurimis. A flumine Indo: qd est ab oriente usq; ad flumen tygrim: qd est ad occidēsum: regiones sunt istæ Aracosia: Parthia: Assyria: Persida: & Media sive terræ montoso & aspo. Hæc a septentrione habēt montē Caucasm. a meridie mare rubru & sinū Persicū, in medio aut̄ sui flumina præcipua Hydaspe & Arabim. in his sunt gētes. trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicit̄: quis scripturæ sanctæ uniuersam sæpe Mediā uocet̄. A flumine Tigri usq; ad flumen Euphratē Meso potamia est: incipiēt a septentrione, inter montē Taurū & Caucasm: cui ad meridiē succedit Babyloniam, deinde Caldea: nouissime Arabia. ea demū inter sinum Babylonia: Persicū & sinū Arabicū angusto terræ tractu orientē uersus extēdit̄. In his sunt gētes. xxviii. a flumine Euphrate: qd est ab oriente usq; ad mare nostrū: qd est ab occasu: deinde a septentrione. i. a ciuitate Dascuta: quæ in cōfinio Cappadociæ & Armeniæ sita est. haud pcul a loco ubi Euphrates nascitur usq; ad Aegyptū & ad extremū sinū Arabiæ: qd est ad meridiē lōgo angustoq; sulco laxis insulisq; creberimo. a rubro mari. i. ab oceano occasū uersus extendit̄: Syria generaliter noiat̄: hīs maximas puicias Comagenē: Phænicia & Palæstinā absq; Saracenis & Na bathæis quoq; gētes. xii. sunt. In capite Syriæ Cappadocia est: quæ hēt ab oriente Armenia Armeniā ab occasu Asiā. ab aqlone Themiscirios cāpos & mare Cimericū. a me Cilicia ridie Taurū montē: cui subiacet Cilicia & Isauria usq; ad Ilicū sinū: q spectat cō Isauria

ASIA

India

Aracosia

Parthia

Assyria

Persida

Media

Mesopo.

Babylonia

Caldea

Arabia

Dascuta

Cappadocia

Armenia

Cilicia

Isauria

PAVLI OROSII

Asia minor tra insulā Cyprū. Asia regio uel:ut pprie dicā: Asia minor absq; oriētali pte:q; ad
 nor Cappadociā Syriāq; pgredit: undiq; circūdata ē mari. a septētriōe poto euxino.
 Aegypt⁹ ab occasu ppōtide. atq; Hellepōto: a meridie mari nō ubi ē mōs olympus. Aegypt⁹
 iſerior ab oriēte hēt Syriā Palæstinā: ab occasu Libyā. a septētriōe mare noſtrū.
 a meridie montē: q; appellat⁹ Climax. & Aegypt⁹ supiore. fluuiūq; Nilū. q;
 de littore incipiētis maris rubri uidet⁹ emergere in loco q; dicit⁹ Moſylon: deinde
 diu ad occasu pfluēs faciēs insulā noie Meroen in medio sui: nouissime ad septētrionē inflexus: tēpestiuſq; auctus incremētis plana Aegypti rigat. Hūc aliq; au-
 etores ferūt haud pcul ab Atlāte hē fontē: & cōtinuo harenis mergi: inde interie-
 eto breui spacio uastissimo lacu exundare: atq; hinc oceanotenus oriētē uersus p;
 Aethiopica deserta plabi: rursusq; inflexū ad sinistrā ad Aegyptū descēdere. Q; d.
 qdē ueſt esse hmōi fluuiū magnū: q; tali ortu taliq; cursu sit: & re uera tot tan-
 taq; mōstra gignat: quē utiq; ppe fontē Barbari Dara nominat. Cæteri uero ac-
 colæ Nūhul uocat. Sed hic in regiōe gētiū: quæ Libyæ Aegyptiæ uocant: haud
 pcul ab illo fluuiō: quē a littore maris rubri prūpe dixim⁹: imenso lacu accēpt⁹
 assūmit: nisi forte occulto meatu i alueū eius: q; ab oriēte descēdit eructet. Aegypt⁹ sup-
 ior in oriētē p lōgū extēdīt: cui est a septētrione sinus Arabicus. a meridie oceanus. Nā ab occasu ex inferiori Aegypto incipit: ad oriētē rubro mari ter-
 minat⁹ ubi sūt gētes. xxiiii. Et qm̄ meridianā pte uniuersæ Asiæ descripsim⁹: sup-
 Caucasus est ut ab oriēte ad septētrionē pars quæ restat expediāt⁹. Mons Caucasus iter col-
 chos: q; sūt sup Cimericū mare: & iter Albanos q; sunt ad mare Caspiū primū at-
 tollitur: cuius qdē usq; in ultimū orientē unū uidet⁹ iugū: sed multa sunt noia. Et
 multi hoc ipsum iugū Tauri montis credi uolūt: quia re uera Parchoatras mons
 Armeniæ iter Taurū & Caucasum mediū cōtinuare Taurū cū Caucaso putat⁹.
 Sed hoc ita non esse discernit fluuius Euphrates q; de radice parchoatræ montis
 effusus tendēs in meridiē ipsum ad sinistrā Taurū excludit. Ad dexterā itaq; ipse
 Caucasus inter colchos & Albanos ubi & portas hē mons Caucasus dicit⁹ a por-
 tis Caspiis usq; ad Armenias pylas: uel usq; ad fontē Tigris fluminis inter Arme-
 niā & Iberiā mōtes Acroceraunii dicunt⁹ a fonte Tigris usq; ad Carras ciuitatē
 iter Massagetas & Parthos mōs Ariobarzōnes. A Carris ciuitate usq; ad oppidū
 Cathippi iter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali: ubi amomū nascit⁹: a
 quo pximū iugū mons Parthau dicit⁹. Ab oppido Cathippi usq; ad uicū Saphrū
 iter Dahassaraucas & Parthyenas mōs Oscobares: ubi Gāges fluuius orit⁹. & La-
 ser nascit⁹. A fōte fluminis Gāgis usq; ad fōtes flumis Oētorogorræ: q; sūt a septē-
 trione: ubi sunt mōtanī Paropānisadæ & mōs Taur⁹. A fōtib⁹ Oētorogorræ usq;
 ad ciuitatē Oētorogorrā iter Hunnos & Scythas & Gāgaridas mons Caucasus.
 Vltim⁹ at iter Eosas & Pasiadras mōs Imāus: ubi flumē Chrisoroas & pmōto-
 riū Samara oriētali excipit⁹ oceano. Igit⁹ a monte Imāo: hoc est ab imo Cauca-
 so & dextra oriētis pte q; ocean⁹ Sericus tēdit⁹ usq; ad pmōtoriū Boreū & flumē
 Boreū & inde tenus Scythico mari: qdē est a septētrione usq; ad mare Caspiū qdē
 est ab occasu: & usq; ad extentū Caucasī iugū: quod est a meridie Hyrcanor⁹ &
 Scythar⁹ gētes sunt qdragintaduæ: ppter terrar⁹ infœcundā diffusionē late ober-
 rantes. Mare Caspiū sub aqlonis plaga ab oceano orit⁹ cuius utraq; circa oceanū
 littora loca deserta incultaq; habent⁹, inde meridiē uersus p lōgas angustias ten-

Hyrcanor⁹
 Scythia

LIBER PRIMVS

ditur: donec p magna spatio dilatatu Caucaſi montis radicibus terminet. Itaq; a mari Caſpio qd est ad oriente p ora oceani septentrionalis usq; ad Tanaim fluuiū & Mœoticas paludes: quæ sunt ad occasum p littus Cimmerici maris: qd est ab Aphrico usq; ad caput & portas Caucaſi: quæ sunt ad meridiē ḡetes sunt triginataquattuor. Sed generaliter regio p̄xima Albania ulterior sub mari & mōte Caſpio Amazonū nuncupat. Expliciti aut sunt qbrevissime fines Asiae. Nunc autē Europam inquantū cognitioni hominis cōceditur: styllo peruagabor.

A mōtibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiisq; paludib⁹: quæ sunt ad oriēte EVRO, ^{mōtis de} per littus septentrionalis oceani usq; ad Galliā Belgicā & flumē Rhenū: qd est ab PA occasu: deinde usq; ad Danubiū: quē & Istrū uocat: q est a meridie ad oriēte directus ponto accipit. ab oriente Alania est: in medio Dacia: ubi & Gotia. deinde Alania Germania est: ubi plurimā partē Sueui tenent: quoꝝ oīum ḡetes sunt qnq̄ginta. Dacia q̄ttuor. Nūc qcqd Danubius a barbarico ad mare n̄m secludit expediā. Mœsia Gotia ab oriēte habet ostia fluminis Danubii. ab euro Thraciā. a meridie Macedoniā. Germāia ab Aphrico Dalmatiā. ab occasu Istriā. a Circio Pānoniā. a septētriōe: Danubiū. Mœsia Thracia habet ab oriēte Propōtidis sinū & ciuitatē Cōstātinopolim quæ Bixatiū Thracia prius dicta est. a septentrione partē Dalmatiæ. & sinū Euxini. ponti: ab occasu & Aphrico Macedoniā. a meridie Aegaeū mare. Macedoia habet ab oriēte Aegaeū Maſed. mare. a borea Thraciā. ab euro Euboeā & Macedonicū sinū: a meridie Achaiā. a Faouio montes Acroceraunios in angustiis Adriatici sinus: q̄ montes sunt cōtra Apuliam atq; Brundusiū. ab occasu Dalmatiā. a Circio Dardaniā. a septētrione Mœsia. Achaia undiq; p̄pemodū cincta est mari. Nā ab oriente habet myrtoum Achaia mare. ab euro arcticū mare. a meridie Ioniū mare. ab Aphrico & occasu Cepha/ Ioniā & Cassiopā insulas. a septētrione sinū Corinthiū. ab aquilone angustū ter/ rex dorsum: quo Macedonia cōiungit: uel potius Atticæ: qui locus Isthmos uocatur: ubi est Corinthus h̄ns in Atticā a boreā nō lōge Athenas ciuitatē. Dalmatia habet ab oriente Macedoniā. ab aquilone Dardaniā. a septētrione Mœsia. ab occasu Istriā & sinū Liburnicū & insulas Liburnicas. a meridie Adriaticū sinū. Pānonia Noricus: & Rhetia habet ab oriēte Mœsiā. a meridie Istriā. Ab Aphri/ co alpes Apéninas. ab occasu Galliā Belgicā. a Circio Danubii fontē & limite: q Noricus Germania a Gallia inter Danubiū Galliamq; discernit. a septētrione Danubiū & Rhetia Germaniā. Italiæ situs a Circio in Eurū tendit: h̄ns ab Aphrico Tirrenū mare. Italia a borea Adriaticū sinū: cuius ea pars quæ cōtinenti terræ cōmunis & cōtigua est alpiū obicib⁹ obstruit. Quæ a Gallico mari per ligusticū sinū exurgētes primū Narbonesiū fines. Deinde Galliā Rhetiāq; secludit: donec in sinu liburnico defigant. Gallia Belgica habet ab oriente flumē Rheni & Germaniā. ab euro alpes Gallia Apéninas. a meridie puinciā Narbonensem. ab occasu puinciā Lugdunensem. a Circio oceanū Britanicū. a septētrione Britanicā insulam. Gallia lugdunēdis du/ eta per longū: & per angustum inflexa Aquitanicā puinciā semicingit. Hæc ab oriente habet Belgicā. a meridie partē puinciæ Narbonensis: qua Arelatū ciui/ tas sita est: & mari Gallico Rhodani flumen accipit. Narbonensis puincia pars Galliæ habet ab oriente alpes Coctias: ab occidēte Hispaniā: a Circio Aqtaniā a septētrione Galliā Lugdunēsem. ab aquilone Belgicā Galliam. a meridie mare Gallicū qd est inter Sardiniam & insulas Baleares habēs in fronte qua Rhodanus

PAVLI OROSII

fluvius in mare exit: insulas stetchadas. Aquitanica pūincia obliquo cursu ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius est: in orbē agit: Hæc a Circio habet oceanū: q̄ Aqtanicus sinus dicit. ab occasu hispanias habet. a septētrione & oriē,

Hyspa. te Lugdunēsem ab euro & meridie Narbonēsem pūinciā: cōtingit. Hispania uniuerso terræ situ trigona est. & circūfusione oceanī Tirreniq̄ pelagi pene insula efficit. Huius angulus prior spectā ad oriētē. a dextris Aqtanica pūincia. a sinistris Balearico mari coartatus Narbonensiū finib⁹ inserit. Secūdus angulus circlū intendit: ubi Brigātia Galleiæ ciuitas sita altissimā Phare & inter pauca memorādi opis ad speculā Britāniæ exiit. Tertius ei⁹ angulus est. quo Gades insulæ intentæ in Aphricū Atlantē montē interiecto sinu oceanī p̄spiciunt. Hispaniā cōteriorē ab oriētē incipiēt Pyriñei saltus a pte septētrionis usq; ad Cātabros Asturias: resq; deducit. atq; inde per Vacceos & Oretanos quos ab occasu habet: positā in nři maris littore Carthaginē determinat. Hispania ulterior habet ab oriētē Vacceos: Celtiberos: & Oretanos. a septētrione oceanū ab occasu oceanum. a meridie gaditanū oceanī fretū. Inde mare nřm: qđ Tirrenū uocat: imittit. Et qm̄ oceanus habet insulas quas Britāniā & Hiberniā uocat: quæ in aduersa Galliæ parte ad p̄spectū hispaniæ sitæ sunt: breuiter explicabunt. Britānia oceanī insula p̄lōgū in boreā extēdit. a meridie Gallias habet: cuius p̄ximū littus trāsmeātib⁹ ciuitas apit: quæ dicit Rhutupi portus: unde haud p̄cul a Morynis in austro positos Menapos Barafiosq; p̄spectat. Hæc insula habet in lōgū milia passuum octingenta. in latū milia ducēta. a tergo aut: unde oceano infinito patet: Orchadas insulas

Tyle Tyle
Hyber. habet. quæ uiginti desertæ sūt. tredecim īcolunt. Deinde insula Tyle quæ p̄ infinitū a cæteris sepatā circū uersus medio sita oceano uix paucis nota h̄i. Hybernia insula inter Britāniā & Hispaniā sita est: quæ lōgiore ab Aphrico ī boreā spacio porrigit. huius ptes priores intētæ Cātabrico oceano Brigātiā Galleiæ ciuitatē ab Aphrico sibi in Circū occurrēt spatio iteruallo p̄cul spectat: ab' eo præcipue p̄montorio ubi Sénæ fluminis ostiū est: & Vellabri Luceniq̄ cōsistit. hæc p̄pior Britāniæ spatio terræ angustior: sed cæli solisq; tēpie magis utilis a Scotoræ gentibus colit. huic etiā Meuania insula p̄xima est: & ipsa spatio non paruo solo cōmoda æque a Scotoræ gentibus habitat. h̄i sunt fines totius Europeæ:

APRI/ CA Aphricā: ut dixi: cū tertiā orbis pte maiores nři accipiēdā descripserit: nō spatiō mēsuras: sed diuisionū rōnes secuti sunt. Mare hoc siqdē magnū: qđ ab occasu ex oceano orit: in meridiē magis uergēs agustiorē iter se & oceanū coartatæ Aphricæ limitē fecit: unū ēt aliq̄ quis eā lōgitudine parē: itn̄ multo agustiorē itelligēt: inuerecūdū arbitratī tertiā pte uocare: sed potius in Europa Aphricā deputatēs: ad secūdā portionē appellare maluerūt. præterea cū multo āpli⁹ terræ ī Aphrica ardore solis: q̄ in Europa rigore frigoris incultū atq; incognitū sit: quippe cū oia pene animātia uel germinātia patientius & tolerabilius ad summū frigoris q̄ ad summū caloris accedat: ea scilicet causa est: Aphricā p̄ oia situ & populis minorē uideri: & q̄a natura sui minus habet spatii: & cœli inclemētia plus deserti: cuius descriptio p̄ pūicias & gētes hæc est. Libya cyreniaca & Pētopolis post Aegyptū in parte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio & mōtibus catabatynon. inde secūdo mari usq; ad aras Philenorū extendit. Post se habet usq; ad oceanū meridianū gētes Libyorum Aethiopum & Garamantū. Huic est ab oriente

Libya

Libyæ Libyorum

LIBER PRIMVS

Aegyptus. a septentrione mare Libycū. ab occasu Syrites maiores & Troglodytæ: cōtra quos insula calypso est. a meridie Aethiopicus ocean⁹. Tripolitana puicia. Tripolis quæ & subuentana: uel regio Arzugū dicit: ubi Leptis magna ciuitas ē: quis Arzuge at azotu zuges p lögū Aphricæ limite generaliter uocent: habet ab oriēte aras Philenoꝝ iter Syrites maiores & Troglodytas: a septentrione mare Siculū: uel poti⁹ Adria/ tīcū: & Syrites minores: ab occasu Byzatiū usq; ad lacū salinæ. a meridie barba/ at nazabros Getulos Nāhabres & Garamātas usq; ad oceanū Aethiopicū ptingētes By/ Byzatiū zantiū Zeugis & Numidia. Zeugis aut prius nō unius cōuētus: sed toti⁹ pui⁹ Zeugis ciat generale nomen fuisse inuenimus. Byzantiū ergo: ubi Hadrumētū ciuitas. Numi/ Zeugis ubi Carthago magna. Numidia ubi Hypoꝝ regius & Nisicada ciuita/ dia Rusicada tes sunt. hēt ab oriēte Syrites minores & lacū salinæ. a septentrione mare nostrū: quod spectat ad Siciliā & Sardiniā insulas. ab occasu Mauritaniā sitiphensem: a meridie fōtes uzarae & post eos Aethiopū gētes puagātes usq; ad oceanū Aethiopicū Sitiphēs & Cæsariēs. Mauritania hēt ab oriēte Numidiā. a septentrione Maurita/ mare nīm, ab occasu flumē Maluā. a meridie mōtē Astrinxim q̄ diuidit iter ui/ nia/ uā terrā & harenas iacētes usq; ad oceanū & oberrāt Gāgines Aethiopes. Tingi/ tana Mauritania ultima ē Aphricæ. Hæc habet ab oriēte flumē Maluā. a septē/ trione mare nīm usq; ad fretū Gaditanū: qđ inter Hauēnē & Calpē duo cōtraria sibi pmotoria coarta. ab occidēte Atlantē mōtē & oceanū Atlāticū sub Aphri/ co Hespiū montē. a meridie gētes Aulolū: q̄s nūc Galaules uocāt usq; ad oceanū Hesperiū cōtingētes. Hic est terminus uniuersæ Aphricæ. Nūc insularæ quæ in nīo mari sūt loca noia & spacia dimetiar. Insula Cypros ab oriēte mari Syrio qđ Cypros Missicū finit. uocant ab occidēte mari Pāphilico a septentrione Vulone cilitiæ a meri/ die Syriæ & Phoenicis pelago cingit cuius spatiū in lögū tenet milia passuū cē 1485. tū septuagintaqñ in latū milia passuū centū uigintiqñ. Insula Creta finit ab Creta oriēte Carphatio mari ab occasu & septentrione mari Cretico a meridie mari Libi/ co qđ & Adriaticū uocāt. hēt i lögū milia passuū cētū septuagintaduo. & in latū qnqginta. Insulæ Cyclades quæ est ab oriēte pria Rhodos a septentrione Tenedos Cyclades a meridie Carpatos ab occasu Cythera. ab oriēte finiunt littoribus Asiæ. ab occi/ dēte mari Icario. a septentrione mari Aegæo. a meridie mari Carpatio. Sūt aut oēs Cyclades nūero qnqgintatres. Hæc tenent a septentrione in meridiē milia passuū qnqginta ab oriēte in occasum milia. cc. Sicilia insula tria habet pmontoria. unū Sicilia qđ dicit Pelorus & aspicit ad aqlonē cui Messana ciuitas pxima est: scdm qđ di/ citur Pachynus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū. Tertiū qđ ap/ pellatur Lilybeus: ubi & ciuitas eiusdē noīs sita est: dirigiturq; in occasum. Hæc hēt a Peloro in Pachynū milia passuū cētū qnqgintanouē a Pachyno in Lilybeū centū septuaginta septē milia. Hæc ab oriente cingit mari Adriatico. a meridie mari Aphrico: qđ est cōtra subuentanos & Syrites minores: ab occidēte & septē/ trione habet mare Tyrhenū: a borea usq; ad subsolanū fretū Adriaticū qđ diui/ dit Tauronimitanos Siciliæ & Brutios Italiæ. Sardinia & Corsica insulæ paruo Sardinia freto hoc est miliū uiginti passuū diuidunt: ex qb⁹ Sardinia hēt a meridie cōtra Corsica Numidiā caralitanos. cōtra Corsicā insulā; hoc est septentrionē uersus hēt Vlbiē/ ses: cuius i lögū spaciū tenet milia passuū. cc. xxx. in latū milia cētū octuaginta. Hæc habet ab oriente & borea Tirrenicū mare: quod spectat ad portum urbis

PAVLI OROSII

Romæ: ab occasu mare Sardū: ab Aphrico insulas Baleares longe positas: a me-
ridie Numidicū sinū: a septētrione ut dixi Corsicā. Ea insula multis p̄montoriis
angulosa est, Hæc habet ab oriente tyrrhenū mare & portū urbis: a meridie Sar-
diniā: ab occasu insulas Baleares: a Cīrcio & septētrione ligusticū sinū. Tinet aut̄
Baleares. in lōgū milia passuū. c. lx. in latū milia. xx. &. vi. Insulæ Baleares duæ sunt ma-
ior & minor: q̄b̄ insunt bina oppida. Maior Tarracōne Hispaniæ ciuitatē. Mi-
nor Barcilonā septētrionē versus cōtra se habet. Maiori subiacet insula Hebu-
sus: deinde ab oriente Sardinia: ab aquilone mare Gallicū: a meridie & Aphrico
Mauritanicū pelagus: ab occasu Ibericum spectat pelagus. Hæc sunt insulæ ab
Helleponto usq; ad oceānū per totū magnū pelagus constitutæ: quæ & cultu &
memoria magis cælebres habent. Percensuī breuiter: ut potui puincias & insu-
las orbis uniuersi. Nunc locales gentiū singulæ miseras: sicut ab initio incessa-
biliter extiterunt & qualiter quibusq; exortæ sint inquantū suffecero: proferam.

Diluuiū vindicta.

Gene. 6. Vm post fabricā ornatūq; mūdi huius homo: quē rectū atq; īmaculatū
fæcerat deus: morti se substrauisse: ac p̄inde hūanū genus libidinis de-
prauatū peccatis funditus obsorberet: continuo iniustā licentiā punitio
iusta cōsecuta est. Sniam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ppter
hoīem destinatā: sēmpq; dū hoīes terrā habitauerint: duraturā oēs uidelicet: aut
p̄bamus negādo; aut cōfitēdo toleramus: obstinatiq; mētibus testes sibi infirmi-
tas sua inurit: qbus fidelis scriptura nō suaserit. Deinde refuso sub Noe in omnē
terrā mari īmissioq; diluuiō: cū toto orbe cōtecto unū spatiū cœli esset ac pelagi:
deletū fuisse uniuersū hūanū genus paucis in arca fidei suæ merito ad substituē-
dā originē reseruatis: euidentissime ueracissimi scriptores docēt. fuisse tñ etiā illi
cōtestati sunt: q̄ præterita qdē tépora ipsumq; auctore téporę nesciētes tñ ex indi-
cio & cōiectura lapidū: quos in remotis mórib⁹ cōchis & ostreis scabros etiā sa-
pe cauatos aq; uisere solemus: coniiciēdo didicerūt. Et q̄uis huiusmodi adhuc &
relatu digna fideq; certa p̄ferri a nobis queāt. tamē hæc ueluti principalia duo de
præuaricatiōe primi hoīs & cōdēnatione generationis uitæq; eius: ac deinde pdi-
tione totius generis humani dicta sufficiāt tantū ut si qua gētiles historici de nřis
aliquo ordine cōtigerint: hæc plenius cū cæteris ipso quo incurrerint ordine pro-
ferantur.

Primus Ninus rex Assyriorę.

Nte annos urbis conditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorę primus ut ipsi
uolūt: p̄pagādæ dñationis libidine arma foras extulit: cruentāq; uitam
q̄nquaginta p̄ annos totā Asiā bellis egit a meridie atq; rubro mari sur-
gens sub ultimo septētrione. Euxinū pontū uastando pdomuit. Scythicāq; bar-
bariē adhuc tūc imbellē & innocentē torpētēq; excitare sœuiciā: uires suas nosse:
& nō lac iā pecudū: sed sanguinē hominū bibere: ad postremū uincere: dū uincit
edocuit. Nouissime Zoroastrē Bractianorę regē: eundēq; magicæ artis: ut ferunt
reptorē pugna oppressum interfecit: post ipse dū deficiente a se oppugnat urbē:
Semira- sagittæ iectu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor successit: uirū aio & habitu
mis. gerēs: auidosq; iam usu sanguinis populos p̄ q̄dragintaduos annos cædib⁹ gētiū
exercuit. Nō cōtena terminis mulier: quos a uiro suo tūc solo bellatore q̄nq;ginta
annis acq; sitos suscepit: Aethiopiā bello pressam: sanguine illitā imperio adiecit.

LIBER PRIMVS

Indis quoq; bellū intulit: quos prater illā & Alexandrū magnū nullus intrauit: qd' eo tpe ideo crudelius grauiusq; erat: qd' nūc est per se qui & trucidare populos in pace uiuentes: qa tūc apud illos nec foris erant ulla incendia bellog; nec domi tanta exercitia cupiditatū. Hæc libidine ardens: sanguinē sitiens inter incessabiliā stupra & homicidia cū oēs: quos regie accersitos meretricie habitos cōcubitu oblectasset: occideret, tādē filio Hagito se cōcepto: impie exposito:inceste cognito priuatā ignominia publico scelere obtexit. Præcepit enī ut inter parētes ac filios nulla delata reverēta naturā de cōiugiis appetendis: qd' cuiq; libitū esset: libitū fieret.

Ignis de cælo descendit in Pentapolim.

Nte annos urbīs cōditæ. M. c. lx. cōfinē Arabiæ regionē: quæ tūc Pen-
a tapolis uocabat: arsisse penitus igne cœlesti: inter alia etiā Cornelius ta-
citus refert qui sic ait. Haud pcul inde cāpos: quos ferunt olim uberes:
magnisq; urbib; habitos fluminū iactu arsisse: sed manere uelrigia: terrāq; ipsam
specie solida uim frugiferā pdidisse. Et cū hoc loco nihil de incēlis ppter peccata
hominū ciuitatibus: quasi ignarus expresserit: paulo post uelut oblitus consilii:
subiecit & ait. Ego sicut inclitas quondā urbes igne cœlesti fragasse cōcesserim:
ita halitu lacus infici terrā & corrūpi reor. Quo dicto inuitus licet de exultis ur-
bibus quæ pculdubio peccator& noxa cōflagrauerat: & scisse se & cōcessisse con-
fessus: palam pdidit: non sibi cognitionis fidē defuisse: sed exprimendæ fidei uo-
luntatē: qd' nūc a me plenius pfert. In cōfinio Arabiæ & Palestinæ: qua dimissi
altrinsecus montes subiectis campis excipiunt qnq; ciuitates suisse referunt So/ Sodoma
doma: Gomora: Adama: Seboim: & Segor. sed Segor ex his parua. illæ magna Gomora
& amplæ: quippe qbus & soli fecunditas suberat. & lordanis fluuius per plana
diffusus: ac p opportuna diuisus augmētis ubertatis impēdebat. Huic uniuersæ
regioni bonis male utenti abūdantia regæ causa malorū fuit. Ex abūdantia. n. lu-
xuria ex luxuria fœde libidines adoleuere: adeo ut masculi in masculos operātes
turpitudinē: nec cōsideratis qdē locis cōditionibus. etatibusq; pruerēt. Itaq; ira/
tus deus pluit sup hāc terrā ignē & sulphur: totāq; regionē cū populis atq; urbi-
bus exustā testē iudicii sui futurā æterna dānatione dānauit ut nūc quoq; appa-
reat qdē forma regionis: sed inueniat. regio cineris: mediāq; cōuallē: quā Lorda/
nis irrigauerat: nūc mare supfusum tegat: tantūq; de rebus: ut putat: paruis diui-
næ indignatiōis iudiciū accēsum est: ut pp hoc illi male utētes bonis: fructus mi-
seriæ: nutrimenta libidinū fecerāt: tertia quoq; ipsa quæ has habuerat ciuitates:
primū exulta ignib; post oppressa aq; in æternā dānationē cōi periret aspectui.

Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerūt: si circus illis reddere.

Taq; nūc si placet: hi: qui in Christū: quē nos iudicem sāculoꝝ ostendi-
mus: qtū in ipsis est sputa coniiciūt: inter Sodomā & Romā discernant
causalas: & cōferāt pœnas: quæ a me uel maxime ob hoc retractādæ non
sunt: qa oībus notæ sunt. Et tñ q̄libenter eorū snias acciperē: si illi fideliter: ita ut
sentiūt faterent q̄q qd' de tpibus christianis rari & hoc in angulis murmurēt: nō
usq; adeo moleste accipendū putē cū totius populi Romani cōsona uoce pariq;
iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodā āt paruo: & leui motu hasitasse
erga se parūp cōsuetudinē uoluptatū indubitatissime cōtestatus est: ut libere cō-
clamaret: si recipet circū nihil esse sibi factū: hoc est: nihil egisse Romæ Gothog;

PAVLI OROSII

enses: si cōcederet spectare Romani circēles: Nisi forte ut se habet apud plāerosq; hoc præcipue tpe: qui ex lōga requie: uel pāre obortā sollicitudinē intolerabilem laborē putant. has clāmentissimas admonitiones qbus oēs aliquā restringimur: alienis punitionibus auditis lectisq; præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitū Sodomorū & Gomorreorū moneo: ut discere atq; intelligere queāt: qualiter deus peccatores punierit. q̄liter punire possit. q̄liter puniturus sit. Ante annos urbis cōditæ mille. lx. dū Thelcises & Carsathii puicax præliū aduersus Phoreneū re/ gem Argiuorū: & Parapasio accipiūt: spem sine fructu uictoriae gesserunt: Idēq; Thelcises & Carsathii post paululum bello uicti: patria pfugi: ignariorū rex: cre/ dentes quia se penitus a cōgressu totius humanæ habitationis abstraherēt: Rho/ dum insulam quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione cōperunt.

Vbi in Achaia sēuum diluuium actum est.

Nte annos urbis cōditæ mille. xl. in Achaia sēuuū diluuiū uastatiōe plu/ rima totius pene puinciae fuit. Quod qa Ogygis: qui tūc Eleusinæ cō/ ditor & rex erat temporibus effusum est: nomen loco ac tēpori dedit.

De famæ: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos cōditæ urbis mille. xlvi. fuisse apud Aegyptū primū insol/ litā fastidiendāq; ubertatē: deinde iugē atq; intolerabilē famē legimus: cui Ioseph uir iustus & sapiē diuina pūsione subuenerit: ut Pompeius historicus refert. eiusq; breuiator Iustinus docet: qui iter cætera sic ait. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniuū fratres ueriti interceptum peregrinis mercatoribus uendiderūt. A qbus deportatū in Aegyptū: cū magicas sibi artes solerti iganio pcepisset: breui ipsi regi percarus fuit. Nā & pdigiorū sa/ gacissimus erat. & somniorū primus intelligētiā cōdidit. Nihilq; diuini iuris: hu/ maniq; ei incognitū uidebat: adeo ut etiā agroꝝ sterilitatem futurā ante multos annos pspiciēs: fruges cōgregasset. Tantaq; eius expimēta fuerūt: ut nō ab hoīe: sed a deo respōsa accepisse uideret. Filius Ioseph Moyses fuit: quē præter pater/ nā scientiæ hæreditatē etiā formæ pulchritudo cōmendabat. Sed Aegyptii cum scabiē & uitiliginē paterent: itū moniti eū cū ægris: ne pestis ad plures serpet: terminis Aegypti pellunt. hæc Iustinus. Sed qm̄ hæc idē Moyses: quē isti sapiē/ tem scientēq; fuisse attestant: plenius ueriusq; tāq; p se suosq; gesta cōscriptit: pri/ mū fide eius atq; auctoritate: quā etiā isti pbāt: horū ignorātia est supplenda. de/ hinc sacerdotū Aegyptiorū fallax malitia confutanda est: qui uel astu: qđ mani/ festius est: euidentē irā misericordiāq; ueri dei memoriae subtrahere conati sunt: particulatim expositione cōfusa ne in cōtumeliā idoloꝝ suoꝝ eū colendū merito ostēderēt: cuius cōsilio annūciata hæc mala: & auxilio euitata docuissent uel for/ te ut indulgentius accipiamus obliti sunt. Illius. n. nostri Ioseph: qui fuit ueri dei seruus: & pro creatura dñi sui pie intēteq; sollicitus: pūsione ipsi abūdabāt fru/ gibus: q̄si sacerdotes: sed qa falsi sacerdotes erant: cū cæteris esuriētibus nō dole/ bant. Enim uero: cui placet: obliuiscit. cui dolet: meminit: q̄q huius tēporis argu/ mentū historiis factisq; reticētibus ipsa sibi terra Aegypti testis pñūciat: quæ tūc redacta in potestatē regiā: restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad nūc qntæ partis incessabile uectigal p̄soluit. Fuit itaq; hæc famē magna sub re/ ge Aegyptiorū Diapolito: cui nomē erat Amosis quo tpe Baleus Assyrios: Argi/

LIBER PRIMVS

uos Apis regebat. Fuerūt autē ante annos famis septē præcedentes alii septem ubertatis anni: quorū affluētiā tanto negligētiū peritūrā: q̄to uberius natā Ioseph nōster solertia sua collegit: & cōdidit: totāq; Aegyptū cōseruauit. Acq̄siuit uniuersā Pharaoni pecuniā & deo gloriā reddēs dispēlatiōe iustissima: cui uectigal uectigal: cui honorē honorē oīum pecora: terras: censusq; collegit. Ipsos autē qui se metipsoſ cū terris suis accipiēdā stipis taxatiōe uēdiderāt statuta quintā partis pactiōe laxauit. Hunc Ioseph: quē cōstituit deus Aegyptiis cōseruatāe salutis auctorē: quis credat ita in breui eorū excidisse memoria: ut filios eius atq; uniuersā cognationē paulo post seruitio addixerit: laboribus affecerit: iternitio nibus profligauerit. Quāmobrē nō ē mirandū: si nūc quoq; aliqui reperiūtur: qui cū a ceruicibus suis impēndentē gladium prætentō christiano nomine auerterint ipsum nōmen christi: quo solo salui sunt: aut dissimulēt: aut infamēt: grauariq; se eorum temporibus asserant: quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & libero.

a Nno. dccc. decimo ante urbē conditā Amphitryon Athenis tertius a Amphi-

Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarū illuuiies maiore partem tryon populorū Thesaliæ absumpsit: paucis per refugia montiū liberatis maxime in monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tūc ad se ratibus confugientes suscepitos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;: a quo propterea genus humanū reparatū ferunt. Tunc etiā in Acthiopia pestes pluri mas dirosq; morbos pene usq; ad desolationē exæstuauisse Plato testatus est. Et ne forte diuisa tépora esse credantur iræ dei furorisq; bellici: ea tempestate sub actā Indiā liber pater sanguine madefecit: cædibus oppleuit: libidinibus poluit: gentē utiq; nulli hominū unq; obnoxiam: uernacula tantū quiete cōtentā.

Hic dī q̄ populus dei i Aegypto afflict⁹ ē: & decē plagiis pcusa ē Aegypt⁹.

Nno ante urbē conditā octingentesimo quīto infanda Aegyptiis ma-

a la atq; intollerabiles plagas incubuisse Pompeius Corneliusq; testant' Pōpeius

Qui quidē cum hæc ambo de iudæis referenda proponātur: aliquan tulū me pro sua diuersitate mouerunt. Ait enim Pompeius siue eius abbreviator Iustinus hoc modo Aegyptii cum scabiem ac uitiliginē paterentur: respōso moniti Moysen cū ægris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti pellūt. Dux igitur exulū factus sacra Aegyptioꝝ furto abstulit quæ armis repetentes Aegyptii domū redire tépestatibus cōpulsi sunt. At uero Cornelius de eadē re Cornelioꝝ sic ait. Plurimi auctores cōsentīt cū orta p Aegyptū tabes corpora feedaret re gem Boccorū adito ammonis oraculo remediū petentē purgare regnū: & id genū hominū ut inuisum diis alias in terras uichere iussū: sic conquisitū collectūq; uulgas postq; uastis in locis relictum sit: cæteris p lachrymas torpentibus Moysen unū exulū mouisse ne quā deoꝝ téplorū hominumue opē expectarent sed sibimet duci cœlesti crederēt primo cuius auxilio præsentes miserias pepulissent. Itaq; Cornelius dicit q̄ ipsis Aegyptiis cogētibus in deserta ppulsi sunt Iudæi: & postea subiungit incaute q̄ ope Moysi ducis in Aegypto miserias pepulissent: quare ostendit quædā quæ p Moysen strenue acta sunt fuisse celata. Item Iustinus asserit pulsum æque cū populo Moysen sacra Aegyptioꝝ fuisse furatū: quæ Agyptios armis recipe molientes coactos tépestatibus ac repullos

b

205

PAVLI OROSII

domum redisse. Et hic aliquid amplius & si nō totum pdidit quod ille celavit.
Quapropter quia Moysi magno illi duci testimoniu ambo dixerūt ab ipso si-
cut quæ per eum & gesta & dicta sunt pferant: cum populum dei: hoc est ge-
nus Ioseph Aegyptii cuius ope salui erant seruitio oppresum labore cruciarēt:
insup etiā ad necandā sobolem suā crudeli impio cogerent: dimitti deus popu-
lum suū libeꝝ ad seruendū sibi per Moysen nunciū iubet. Contēptusq; durissi
mis cōtumaces suppliciis agit qui decē plagis onerati ac p̄triti tandem quos di-
mittere noluerant etiā festinare coegerunt. Post aquas in sanguinē cōuersas ar-
dentibus siti grauiora afferentes peccata remedia q̄ peccatas. Post horridos ranaḡ
squalores p̄ oīa munda īmundaq; reptantes post ignitos siniphes & nunq; se to-
to aere uibrantes pene ineuitabiles: post muscas caninas etiā per interiora mē-
broꝝ horridis motibus cursitantes acerbeꝝ inferentes tā grauia tormēta q̄ tur-
pia: post grandē omniū pecorꝝ & iumentorꝝ repentinam ruinam stragem quæ
generalem: post uelicas effervescentes: ulceraq; manantia: & ut ipsi dicere malu-
erunt scabiem ac uitiliginem totis corporib; erumpentē: post grādinē cū igne
pmixtā passim hoīes armenta atq; arbores proterentē: post locustarꝝ nubes ex-
haustis oībus ipsas quoq; radices seminū p̄sequentes: post tenebras imaginibus
diras: crassitudine palpabiles: diuturnitate ferales: postremo post uniformem in
tota Aegypto primitiū sobolis necē: paremqq; per uniuersos orbitatū tēpestatē
qui iubenti deo non cesserant: cessere punienti: sed mox pessimē p̄cōnitentes di-
missos p̄sequi ausi ultima nefanda peruicaciā expēdere supplicia. Nā Rex eoz
uniuersum Aegypti exercitū curribus atq; equitibus instructū in circumerra-
tes egit: cuius numerum hoc solo uel maxime argumēto coniicere possumus: q̄
cum. dc. milia uiroꝝ timuerunt atq; fugerunt. Sed p̄tector depressoꝝ & ulti-
cōtumacium deus diuisit subito rubrum mare: ac dilatatis utrinq; marginibus
rigentiū undarꝝ in montis faciē latera erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uiis
puocatis pii uiā desperata salutis: impii fouēā insperata mortis intrarent. Itaq;
Hebræis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquaꝝ astantium molibus
obruta est & imperfecta cū Rege suo uniuersa Aegypti multitudo: tota p̄uincia
plagis ante cruciata: ac postremo interfectione uacuata est. Extant etiā nūc cer-
tissima hoḡ monumēta gestorꝝ. Nā tractus curruūq; rotarꝝ orbitæ nō solum in
littore: sed etiā in p̄fundo: quoisq; uisus admittit: peruident. Etsi forte ad tem-
pus uel casu: uel curiositate turbant: continuo diuinitus in pristinā faciē uentis
fluctibusq; reparant: ut si quis timore dei nō doceat uel p̄palatæ religionis stu-
dio: ira eius trāsactæ ultiōis terreat exēplo. His etiā t̄pibus adeo iugis & gra-
uis æstus incāduit: ut sol p̄ deuia trāsuectus: uniuersum orbē nō calore affec-
se: sed igne torruisse dicat: impressumq; feruorē & Aethiops plus solitū & inso-
litū scytha nō tulerit. Ex quo etiā quidā: dū nō cōcedūt deo ineffabilem poten-
tiam: suas inanes ratiunculas cōquirētes ridiculā Phaetontis phabulā texuerūt.

De duobus fratrum filiis. ea . ii

i Tem anno ante urbē cōditā septingentesimo septuagesimoq;nto inter
Danai atq; Aegisthi fratrū filios quinquaginta parricidia una nocte
cōmissa sunt. Ipse deinde tantoꝝ sceleꝝ & fabricator Danaus regno: quod tot fla-
gitiis acquisierat: pulsus: Argos cōcessit: ibiꝝ indigne p̄suasus in facinus argui-

LIBER PRIMVS

Sthenelum: qui eū p̄fugū egenteq; suscepereat: regno expulit atq; ipse regnauit. Busiridis in Aegypto cruentissimi tyrāni crudelis hospitalitas: & crudelior tunc religio fuit qui innocentem hospitum sanguinem diis scelerū suorū participibus propinabat: quod execrabilis sine dubio hominibus ipsis ne dum etiam diis uideri potest. Tunc etiam a progne terei & Philomene incestui parricidiū adiunctum est: execrabilius utriq; coniuiū per infandos cibos additum est: cum propter sororis pudicitia creptam: præcisamq; linguā filium parvulum mater occidit: pater comedit. Isdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transuersus est: ibi Barbaras gentes graui diurnoq; bello domuit: & nouissime uictor nō men subiectæ genti dedit. Nāq; a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nūc cogor fateri me prospiciendi finis commodo de tanta malorū saeculi circumstantia præterire plurimā: cuncta brcuiare. Nequaquā enim tam densam aliquando siluam prætergredi possem nisi etiam crebris interdum saltibus subuolare.

De regno Assyriorū: quod per quinquaginta reges propemodum actum est. Am cum regnum Assyriorū per mille centū sexaginta annos usq; ad Sardanapalum per quinquaginta propemodū reges actum sit: & nū quam pene uel inferendis uel excipiendis usq; in id tempus bellis quieterit: quis finis reperietur si ea cōmemorare numerando: ne dicam describendo cōmemor: præsertim cum & Græcorū prætereunda nō sint: & Romanorū uel maxime recensenda sint: nec mihi nunc enumerare opus est Tantali & Pelopis facta turpia: & fabulas turpiores: quoq; Tantalus Rex Phrigiorum Ganymedem trois Dardaniorū regis filium cum flagitosissime rapuisse: maiori conserti certaminis fœditate detinuit: sicut Panocles poeta confirmat: qui maximū bellum excitatū ab hoc fuisse cōmemorat: siue quia hunc ipsum Tantalum utpote assēclam deoꝝ uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio præparasse: qui ipsum quoq; filiū Pelopem epulis eius nō dubitarit impendere. Tedet etiā ipsius Pelopis contra Dardanum atq; Troianos quælibet magna re ferre certamina: quæ quia in fabulis cælebrari solita sunt: negligētius audiunt. Illa quoq; prætero quæ de Perseo & cadmo Thebanis Spartanisq; per inextri cabiles alternantium malorū recursus Palephato scribente referuntur. Taceo flagitia Lemniadum: prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam: atrei & Thiestæ odia stupra & parricidia cœlo quoq; inuisa dissimulo. Omittō Oedipum interfectorum patris matris maritum: filioꝝ fratrem uietricum suum sileri malo: Eteoclem atq; Polinicem mutuis laborasse concursibus ne quis eorū parricida non esset. Nolo meminisse Medeæ amore saeuo sauciæ: & pignorum partulorum cæde gaudentis: & quicquid temporibus illis perpetratum coniiciatur: qualiter homines sustinuerint: quod etiam astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

Nno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimum. inter Gre^{ce} Cretenses: & Athenienses certamen fuit: ubi utrinq; populis infeliciter Atheniē profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt: qui nobilium Atheniē nesciō: deuorandos crudeliter addicebat: atq; informe prodigiū effossis Græciæ Laphitæ luminibus saginabant. Isdem diebus Laphitæ & Thessali famolis nimiu certa. Thessali

PAVLI OROSII

uere conflictibus. Sed Thessalos Palephatus in libro primo incredibilium pro
Centauri dicit: ipsos a Laphitis creditos dictosq; fuisse centauros: eo q; discurretes in bello
equites: ueluti unum corpus equorum & hominum uidarentur.

Vbi Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem uendicare sibi uoluit. 14

Vesores Nno ante urbem conditā. cccc. lxxx. Vesores rex Aegypti meridiem
Rex Ae/ a & septentrionem diuisas pene toto cōelo ac pelago plagas aut misere
gypti. bello aut regno iungere studens: Scythis bellū primus indixit: mis
Scythæ sis prius legatis: qui hostibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis re
sponderūt. Stolide opulentissimū regem aduersus inopes sumplisse bellū: quod
timendum ipsi magis uersa uice fuerit propter incertos belli euentus: nulla præ
mia: & damna manifesta: porro sibi non expectandum: dum ad se ueniat: sed
ultra prædæ obuiam ituros. Nec mora: nam dicta factis insequuntur. Primum
ipsum Vesorem territum refugere in regnum cogunt: destitutum uero exercitū
iuadūt: omnēq; belli apparatum capessunt. Vniuersam quoq; Aegyptum po
pulassent: nisi paludibus impediti repulsi fuissent. Inde continuo reuersi perdo
mitam cædibus infinitis Asiam uictigalem fecere: ubi per. xv. annos sine pace
immorati tandem uxorū flagitatione reuocantur denunciantium: ni redeant: so
bolem se a finitimis quæ situras. Medio autem tempore apud Scythes duo re
gii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatū domo pulsi ingen
tem iuuentutē secū traxere: & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Ther
pythus. modontem considerunt campis Themiseireis sibi subiectis: ubi diu proxima
quæq; populati conspiratione finitimoꝝ per insidias trucidantur. Hoꝝ uxores
exilio ac uiduitate permotæ arma sumunt: & ut omnibus par ex simili condi
tione animus fieret: uiros: qui supererāt: interficiunt: atq; accensæ in hostem san
guine suo ultionem cæsorū coniugum finitimoꝝ excidio consequuntur.

Vbi Amazones arma sumperunt.

**Amazo
nes.** Vnc pace armis quæsita externos cōcubitus incūt: editos mares mox
necant: fœminas studiose nutrunt: inustis infantū dexteroribus ma
millis: ne sagittarū iactu impedirentur: Vnde Amazones dictæ. Haꝝ duæ fuere
**Marpe
sia.** reginæ: Marpesia & Lapedo: quæ agmine diuiso in duas partes uicissim cu
ram belli & domus custodiā sortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte
domuissent. Asia uero aliquātis ciuitatibus captis: ipsæ autem Ephesum aliasq;
urbes condidissent: præcipuā exercitus sui partem onustam opulentissima præ
da domum reuocant. Reliquæ ad tuendum Asia imperium relictæ cum Mar
pesia regina cōcursu hostium trucidantur. Huius locum capessit Oretbia filia:
quæ singularem uirtutibus gloriam perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama
excitas gētes tanta admiratio & formido inuaserat: ut Hercules quoq; cū iussus
fuisset a domino suo exhibere arma reginæ: quasi ad ineuitabile periculum de
stinatus: uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem contraxerit: nouem
Antiope longas naues præparauerit: nec tantū contextus examine uirium ex improviso
Menalip aggredi: & insperatas circūuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præcrant
pe. Anthiope & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermesq; pacis incu
ria desides oppreslit: inter cæsas captasq; q; plurimas: duæ sorores Anthiope &
Hippo, Menalippe ab Hercule: & Hyppolite a Theseo retenta sunt: sed Theseus Hyp
lite.

LIBER PRIMVS

politem matrimonio asciuit. Hercules Menalippem sorori reddidit: & arma reginae precio redemptionis accepit. Post Orithyiam Pentesilia regno potita est: cuius Troiano bello clarissimo inter uiros documenta uirtutis accepimus.

De Gothis: quos Alexander & Cæsar esse uitandos iudicarunt.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria profugæ: Europā atq; Asiā idest plurimas fortissimasq; mundi partes intrauerunt: per uagatæ sunt: deleuerunt: &c. pene annis cuertendo urbes plurimas: atq; alias in construendo tenuerunt: nec tamen miseriae hominū pressura tēporę deputata est. Modo aut Gethæ illi: qui & nunc Goths: quos Alexáder euitados Gethæ pñunciauit: Pyrrhus exhorruit: Cæsar etiā declinauit: relictis uacue factisq; se Gothis: ac totis uiribus tuti Romanas ingressi prouincias: simulq; ad terrorē diu ostentati societatē Romani scederis precibus sperant: quā armis uendicare potuissernt: exiguae habitationis sedē non ex sua electione: sed ex nostro iudicio rogant: quibus subiecta & parente uniuersa terra: præsumere: quod esset libitum: liberum fuit: semetipsos ad tuitionē Romani regni offerunt: quos solos iniuncta regna timuerunt: & tamen cæca gentilitas cum hæc Romana uirtute gesta non uideat: fide Romanorū impetrata non credit: nec acquiescit cum intelligat: confiteri beneficio christianæ religionis: quæ cognitam per omnes populos fidem iungit: eos uiros sine proelio sibi esse subiectos: quorum foeminae maiorem terrarum partem immensis cædibus deleuerunt.

De raptu Helenæ: & coniuratione Græcorum.

T uero ante urbem conditam. ccc. tricesimo & amplius anno raptus Helena Helenæ: coniuratio Græcorū: & concursus mille nauium: dehinc de Græci cénalis obsidio: ac postremo famosum Troiae excidiū prædicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas nationes: quātosq; populos idem turbo inuoluerit: atq; afflixerit. Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palā fecit: nec per ordinē nunc retexere nostrū est: quia & operi longum & oibus notum uidetur. Verūtamen qui diuturnitatē illius obsidionis euersionis atrocitatē: cædē captiuitatēq; didicerunt: uideant: si recte isto: qualis cūq; est: præsentis tēporis statu offendunt: quos hostes occulta misericordia dei cū per oēs terras instructis copiis persequi possent: pacis gratia prætentis oblidibus per omnia maria sequūtur: & ne forte hæc quietis amore facere credant: seipso ac pericula sua pro Romanorū pace aduersus alias gentes offerunt.

Aeneæ in Italiam aduentus.

Aucis præterea annis interuenientibus Aeneæ profugi ex Troia ad Aeneas puentus in Italiam quæ arma commouerit: qualia per triennium bella excitauerit: quātos populos implicuerit: odio excidioq; afflixerit ludi litterarii disciplina nostræ quoq; memorie insitum est. Horum præterea temporum medio interiacent exilia naufragiaq; Græcorum Peloponnesium clades. Codro moriente: fatorum ignari Thracæ noua in bella surgentes: & generalis: tunc per totam Asiam Græciāmq; commotio.

De Sardanapallo regē Assyriorum nouissimo.

Nno ante urbem coditam. lxiiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardana Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter scortos greges foemi palus.

PAVLI OROSII

neo habitu purpurā collo tractans a præfecto suo Arbaeto: qui tūc Medis præ
erat uisus atq; execrationi habitus: mox etiā excitis Medor; populis ad bellum
prouocatus & uictus ardenti pyræ se iniecit. Exhinc regnū Assyrior; in Medos
concessit. Deinde multis præliis undiq; scatētibus: quæ per ordinē differere ne
quaq; aptū uidet per uarios puentus ad Scytha Chaldaeosq; & rursus ad Me
dos parili uia rediit. In qua brcuitate pensandū est: q̄tæ ruinæ cladesq; ḡtiū su
ere: q̄ta bella fluxerūt: ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post hæc Me
dis Phraortes imperitauit. qui creberimis Persar; Assyriorūq; bellis uiginti &
duos regni sui annos cōsumpsit. Post hūc Diocles regnauit: uir armis expertissi
mus semperq; bellis īmoratus: qui auctum late impcriū moriens Astyagi dedit.
Astyages Astyages uirili ple uacuus Cyrū nepotē apud Persas genitū habuit. Sed Cyrus
mox ut adoleuit: cōgregata Persar; manu auo certamē indixit. Porro Astyages
Harpal⁹ oblitus sceleris sui: quod in Harpalū dudū admiserat: cū filiū eius unicū & par
uulū interfecit: epuladūq; patri apposuit: ac ne qd infelicissimæ orbitati fœlix
ignoratiā subtraheret: infames epulas ostensis pri cū capite manib⁹ impropauit.
Huius ergo facti īmemor ipsi Harpalō summā belli cōmisit: qui accæptū exer
citū statim Cyro per pditionē tradidit: quo cōperto Astyages raptis secū copiis
in Persas ipse p̄ficiſcit: acriusq; certamen instaurat: pposito suis metu: si quis de
prælio cedere moliret ferro exciperet: qua necessitate instanter Medis pugnā
tibus: pulla iteg; Persar; acies cū paulatim cederet: matres & uxores eorū obuiā
occurrūt: orant in præliū reuertant. Cunctantibus sublata ueste obſcena cor
poris ostendūt: quærentes: nū in uteros matrū ucl uxor; uellent refugere. Q uo
facto erubescentes in præliū redeunt: & facta impressione quos fugiebant: fu
gere cōpellunt. Ibi tunc Astyages capit: cui Cyrus nihil aliud q̄ regnū abstu
lit: eumq; maxime Hyrcano; genti præposuit. In Medos uero ipse reuerti no
luit. Is finis imperii Medor; fuit: sed ciuitates quæ tributariæ Medor; erant: a
Cyro defecerant: quæ res Cyro multo; bello; causa & origo extitit.

Q uod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit. 20

Phalaris	A tempestate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrānide depo pulabatur: qui crudelis mente: cōmentis crudelior: oīa nefariæ in in nocentes agēs inuenit aliquādo quē iuste puniret iniustus. Nam Perillus quidā ærē opifex affectans tyrāni amicitia aptū munus crudelitati illius ratus taurū æneū fecit: cui fabre ianuā e latere composuit: quæ ad contrudendos damnatos receptui foret: ut cū inclusus ibidem subiectis ignibus torreretur sonū uocis ex tortæ capacitas cōcaui aeris augeret: pulluq; ferali competens imagini murmur emitteret: nefarioq; spectaculo mugitus pecudis: nō gemitus uideretur. Sed Pha laris factum amplexus factorē execratus: & ultioni materiā præbuit & crudeli tati. Nā ipsum opificē sua inuentione puniuit. Fuerat etiā paulo superiori tem pore apud Latinos rex Romulus: qui per annos .xviii. flagitiis impietatibusq;
Perillus	crescens ad postremū diuino iudicio flumine interceptus matura supplicia ima tura ætate exoluit. Eligāt nūc: si uidet: Latini & Siculi: utrū in diebus Romuli & Phalaris esse maluissent: innocentū uitas pœnis extorquentiū: an his tépori bus christianis cū impatores Romani ipsa in primis religione cōpositi post cō minutas reipublicæ bono tyrānides: ne ipsor; quidē iniurias exigunt tyrānor;.
Romul⁹	admodum

LIBER PRIMVS

De bello Peloponnesium & Atheniensium.

¶ Nō ante urbem conditam. ²¹ xiii. Peloponnesium Atheniensiumq; maxi Athenie
mū bellum totis viribus animisq; cōmissum est. In quo cädibus mū / ses
tuis ad hoc coacti sunt: ut uelut uicti se ab alterutro subtraherent: belloq; disce / Pelopon
derent. Tunc etiā Amazonū gentis & Cimmeriorū in Asiā repentinus incursus: nenses
plurimā diu lateq; uastationē stragemq; edidit. Anno uicesimo ante urbem con
ditam Lacedæmonii contra Mesanios propter spretas uirgines suas in solemini Lacedæ,
Mesaniorum sacrificio per annos. xx. indefesso furore bellantes ruinæ suæ totas monii
Græciæ uires implicuerūt: qui cū se magnis execrationibus deuouissent: sacra / Mesanii
mentisq; obstrinxissent domū nisi Mesana expugnata nūq; esse reddituros: ac per
decē annos longa fatigati obsidione: nec tamē aliquē uincendi fructum adepti:
porro aut & quærelis uxorū sup longa uiduitate: & periculo sterilitatis cōtestan
tium permoti reuocarentur: cōsultatione habita ueriti: ne intercepta spe sobolis
sibi magis hac persuerantia: q Mesaniis pditio nutririatur: selectos in exercitu
eos: qui post iuriurandum in supplementū militiae uenerant. Spartā remittunt:
quibus pmiscuos omniū foeminaꝝ concubitus: permisere: infami satis nec tamē
utili licentia. Ipsi autē proposito insistentes expugnant: fraudeq; Mesanios ui
etos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationē inter ubera & uincula
perpeſsi iugū excutiunt: arma sumunt: bellū instaurant. Lacedæmonii Tyrteum ^{Tyrteus}
poetā Atheniensem ducē p̄cilio legūt: qui tribus cōflictibus fusi amissum exer ^{poeta}
citum: uocata in libertatē seruoꝝ manu: suppleuerūt. Sed cū sic quoq; desisten
dum certamine ppter metū piculi arbitrarent̄. Tyrtei poetæ & ducis cōposito
carmine: & pro cōcione recitato: rursus accensi mox in certamē ruunt. Tantaꝝ
ui animoꝝ cōcursum est: ut raro unq; cruentius p̄ciliū exarserit. Ad postremū
tamē uictoria Lacedæmoniorū fuit. Tertio Mesanii reparauere certamē: nec La
cedæmoniis mota in auxiliū copias multas utrinq; duxerunt. Athenienses uero
Lacedæmonios alibi intētos diuerso aggredi parant: nec Lacedæmonii queuer.
Nam ipsi in Mesanios occupati Peloponneses imiserunt: qui Athenienses bello
exciperent. Athenienses aut̄ missa in Aegyptū parua classe impares viribus na
uali cōgressu facile uincunt̄. Dehinc recæpta classe aucti etiā militū robore ui
ctores in p̄ciliū uocant. Lacedæmonii quoq; omisis Mesaniis in Athenienses
arma cōuertūt. Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ status: quare ad
postremū pendente euentu utrinq; discessum est. Sciendū tamen est: ipsam esse
Spartā: quā Lacedæmoniā ciuitatē dicunt: atq; inde Lacedæmonios Spartanos
dici. Igitur inde reuocati Lacedæmonii ad Mesaniorū bellum: ne mediū tempus
ociosum Atheniēsibus relinquerent: cum Tebanis paciscuntur: ut Boetiorū im / Tebani
perium eis restituerent: quod tēporibus belli Persici amiserant si illi Athenien
sium bella susciperent. Tantus furor Spartanorū erat: ut duobus bellis impliciti
suscipere tertiu nō recusarent: dummodo iniācis suis hostes acquirerēt. Athē
nienses tanta belloꝝ tempestate permoti duos duces diligūt. Periclem spectatæ Pericles
uirtutis virū & Sophoclem scriptorem tragediarū: qui diuiso exercitu & Spar Sopho
tanorū fines populati sunt: & multas Asiæ ciuitates Atheniēsium imperio adie
cerūt. Hinc porro per annos. l. incerta semp uictoria terra mariq; pugnatū est:
donec Spartani & opibus iminutis: & fide p̄fligata sociis quoq; probro fuere.

208

PAVLI OROSII

Sed haec per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ partu peditur. Nunc aut interpellari interdiu uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur: qq inter illius temporis homines atq; istius hoc interest: q; illi æquo animo haec intolleranda tollerabant: quia in his nati uel enutriti erant: & meliora no nouerant. Isti aut perpetuo in uita sua tranquillitatum & deliciae sereno assuefacti: ad omne uel modicū obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atq; utinam ipsum depulsorem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius munere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam spopondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem definirem: dicturum me esse ab orbe condito usq; ad urbem conditam: huic uoluntati: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit ut ab urbe condita seques libellus incipiat: qui cōtextiora illorum temporum mala exercitatoribus quipe ad nequitiam atq; eruditioribus hominibus continebit.

Pauli Orosii historiarum Secundi Libri initium.

EMINEM iam esse hominum arbitror: quem latere possit: q; hominem in hoc mundo deus fecerit. Vnde etiā peccante homine mūdus arguitur: ac propter nostrā intemperantiam comprimendam terra hæc: in qua uiuimus: defectu cæterorum animaliū & sterilitate suorū fructuū castigatur. Itaq; si creatura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit eā: q; ille qui fecit: Q uis autē ordinatus regit: q; is: qui & fecit & diligit: Q uis uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: q; qui & facienda puidit: & prouisa perfecit: Q uapropter omnē potestatē a deo esse: omnēq; ordinationem & qui no legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Q uod si potestates a deo sunt: quāto magis regna: a quibus reliquæ potestates p̄grediuntur: Si aut regna diuersa: quāto æquius regnū aliquid maximū cui reliquorū regnorum potestas uniuersa subiicitur: Q uale a principio Babylonicum: & deinde Macedonicum fuit. Post etiam Aphricanū: atq; in fine Romanū: quod usq; ad nunc manet: eademq; ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. iiii. regnorū principatus fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab oriente: a meridie Carthaginense: a septentrione Macedonicū: ab occidente Romanū: quoꝝ inter primū & nouissimū: id est inter Babylonicum & Romanum: quasi inter patrē senem ac filium paruum Aphricanum & Macedonicum brevia & media: quasi tutor curatorq; uenerunt: potestate temporis non iure haceditatis admissa: Q uod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ninus

Semira-

mis

Babylōia

Arbaces

Ex primus apud Assyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit. Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiae regina Babyloniam urbem instaurauit: caputq; regni Assyrii: ut esset: instituit. Regnum Babyloniorū diu inconcussa potentia stetit: sed cum Arbaetus: quem alii Arbaci

Apud Medos: idemq; natione Medus Sardanapalum regem suum apud Babyloniam interfecisset: regni nomen & summam ad Medos transtulit.

LIBER SECUNDVS

Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatū est: quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater: auus autē Rheæ Silviae: quæ matre Procas ter Romuli fuit: regnare cœpit. Ut autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis & profundissimis dei iudiciis disposita: nō aut humanis viribus aut incertis casibus accidisse perdoceam: omnes historiæ antiquæ a Nino incipiunt: omnes historiæ Romanæ a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini usque quo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est: interueniunt anni. lxiii. Et a primo anno Proca cum regnare cœpit usque ad cōditionem urbis factam a Romulo: intersunt anni æque. lxiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis iacta est: & si nondum germē apparet. Eodem anno ipsius Proca regni Babylonis regnum defecit: & si adhuc Babylon ipsa consistit. Discedente autem Arbaeto in Medos partem regni penes se retinuere Chaldæi: qui Babyloniam sibi aduersum Medos uendicauerūt. Ita Babylonie potestas apud Medos: proprietas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regiæ urbis dignitatem non illam suam: sed se illius uocari maluerunt. Vnde factum est: ut Nabuchodonosor cæteriq; post eum usque ad Cyrum reges quāuis Chaldæorum viribus potentes: & Babylonie nomine clari legantur: in numero tamen & ordine regum non habeantur illustrium.

Quando Babylon illa cecidit: & Roma surrexit.

b Abylon itaq; eo anno sub Arbaeto præfecto dehonorata est: quo Roma Babylonie sub Proca rege ut proprie dixerim seminata est. Babylon nouissime eo tempore a Cyro rege subuersa: quo primum Roma a Tarquiniorum regno dominatione liberata est. Siquidem sub una eademq; cōuenientia temporum illa cecidit: ista surrexit. Illa tunc primum alienigenarum perpetua dominatio: hæc tunc primum etiā suorum aspernata fastidium. Illa tunc quasi mortiens dimisit hæreditatem. Hæc uero pubescens tunc se agnouit hæredem. Tunc orientis occidit imperium: & ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis moreretur
C. 3. 1 comitto me dentibus insanientium: sed ueritatis præsidio liberandum. Regnauit Ninus annis. llii. Medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni cōdidit.

De Babylone & Roma.

i Tem Babylon post annos. M. c. lxiii. q̄ cōdita erat a Medis & Arbaeto

et rege eorum: præfecto autē suo spoliata opibus & regno: atq; ipso rege priuata est. Ipsa tamen post aliquādiū mansit incolumis. Similiter & Roma post annos totidem: hoc est. M. c. lxiii. a Gothis & ab Alarico rege eorum: contigit autē suo irrupta: & opibus spoliata: nō regno: manet adhuc: & regnat incolmis: quis instantū arcans statutis in utrāq; urbē cōuenientiæ totius ordo servatus sit: ut & ibi præfector eius Artabas regnum inuaserit: & hic huius præfectoris Attalus regnare tentauerit: tā & si apud hāc solā merito christiani impatoris Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaq; hæc ob hoc præcipue cōmemoranda credidi: ut tanto arcano ineffabilium iudicioꝝ dei ex parte patefacto intelligant hi: qui insipienter utiq; de temporibus christianis murmurant: unum deum disposuisse tempora: & in principio Babylonis & in fine Romanis. Illius clementiæ esse: quod uiuimus. Quod autem misere uiuimus intemperantiæ nostræ. Ecce similis Babylonie ortus: & Romæ similis potentia: similis magnitudo.

Cui successit C. ut dixi. vox sua semicanticus q̄ tu et ipsa
42. anno regnauerit. medio imperij 25. a

PAVLI OROSII

tudo: similia tempora: similia bona: similia mala: tametsi non similis exitus simili sue defectus. Illa enim regnū amisit: hæc retinet. Illa intersectione regis orbata hæc incolumi imperatore securā est. Et hoc quare: quoniam ibi in rege libidinū punita turpitudo: hic christianæ religionis continentissima æquitas in rege seruata est. Ibi absq; religionis reverentia au iditatē uoluptatis licentia furoris implouit: hic & christiani fuerunt: qui parcerent: & propter quorum memoriam: & in quorū memoria parceretur. Quapropter desinant religionē lacerare: & lacessere patientiā dei propter quā habent quod habent: & utinā hoc quoq; impunitum habeant: si aliquando desistant. Recolant sane mecum majorū suorū temporā bellis inquietissima: sceleribus execrabilia: dissensionibus foeda: miseriis continuatissima: quæ & merito possunt horrere: qui affuere: & necessario debet rogare: ne sint: eum sane rogare solum deum: qui & tunc occulta iusticia permisit ut fierent: & nunc aperta misericordia præstat: ut non sint: quæ modo a me plenius ab ipso urbis exordio peruolutis per ordinem historicis proferentur.

Urbs Roma in Italia condita. at 414

a Nno igitur post euersionē Troiæ circiter. ccc. xxxv. Olympiade autē sexta: quæ quinto demū anno quattuor in medio expletis apud Elidē Roma Graciæ ciuitatem agone & ludis exercere solet: urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctoribus condita est: cuius regnum continuo Romulus Romulū parricidio imbuit pariq; successu crudelitatis sine more raptas Sabinas improbis nuptiis confederatas maritos & parentum cruento dotauit. Itaq; Romulus imperfecto primū auro Numitore: dehinc Remo fratre arripuit imperium urbeq; constituit Regnū aui: muros fratris: templū socii sanguine dedicauit: sceleratum manū promiscua impunitate colligit. Primus illi campus ad bellum fog urbis fuit: mixta simul externa ciuiliaq; bella nunq; defutura significans. Sabini norū: quos fodere ludisq; pelleixerat: fœminas tam in honeste præsumpsit: q; ne Titus ta farie defendit. Ducē eosq; Titum Tatium senem honestis pietatis causis insistiū. tem: diu armis propulsatū mox ut in societatem regni assumpsit: occidit. Cum Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis viribus agitatum est. Cenitensium captum ac dirutum oppidum: assumptis semel armis nunq; quies fuit: quippe quibus egestas turpis atq; obsecna fames domi timeretur si unquam paci acquieuisserent. Iam hinc incessabilia certamina: & iuxta quantitatē viriū sem Tulli ho per grauiā q; brecuissime strinxero: Tullum Hostilium militaris rei institutorem stilius. fiducia bene exercitatae iuuentutis Albanis intulisse bellum: & diu altrius secus Tergemi spē incerta certaq; clade tandem pessimos exitus & dubios euentus compedium. .fimfle sa tergeminorum congressione fuisse. Rursus pace dirupta Metum Sufficiū Metius Fidennate bello meditata etiā proditione suspensum: curribus in diuersa raptatibus duplicitis animi noxā pœna diuisi corporis expeditisse. Latinos Anco Martio duce saepe congressos: aliquando superatos. Tarquinium Priscum omnes firmatius & potentes tunc. xii. Thuscit populos innumeris concidisse conflictibus. Veientes Seruo Tullio insidente uiictos fuisse nec domitos: Tarquinii superbus. Priscus. bi regnū occiso socero seclere assumptū: habita in ciues crudelitate detentū flatus. Tarquinī superbus adulteratæ Luctiatæ amissum: & intus domestica uicia uirtutesq; forinsecus emicantes. i. oppida ualida in Latio per cū capta Ardeā Octicolū Sinuissam

LIBER SECUNDVS

Pometiamq; & quicquid in Gabios:uel fraude propria:uel poena filii:uel Romanis viribus perpetrauit. Sed Romani quata mala per.cc.xl.&.iiii.annos continua illa regum dominatione pertulerint:nō solum unius regis expulsio:uerū etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantū superbìa fuisse in culpa:ipsum solum oportuisset expelli:seruata regia dignitate. Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendū sibi:q; cuiq; suæ libertati dominandū rati:consules creauerunt quibus ueluti adulta reipublicæ crescentis ætas robustioribus ausis exercebatur. ca 5

Nno post urbem cōditā.cc.xliii.Brutus primus apud Romanos cō Brutus
a sul primū conditorē regemq; Romæ nō solum exæquare parricidio:
sed & uincere studuit.Q uippe duos filios adolescentes totidēq; uxoris suæ fratres Vitellios iuuenes reuocandorę in urbe regum placitos insimulatos in concionē protraxit:uirgis cecidit:securiq; percusiit.Ipse deinde Veientū Tarquinienſiūq; bello cum Arunte superbi filio congresso sibi cōmortuoq; pro cubuit.Porsenna Rex Hetruscoꝝ grauissimus regii nominis suffragator Tarquinienſium manū ingerens:tribus cōtinuis annis:trepidam urbem terruit:cōclusit:obsedit:& nisi hostem uel Mutius constanti urendæ manus patientia:uel uirgo Chlœlia admirabili transmeati fluminis audacia:permouisset:prefecto Romani compulsi fuissent ppeti aut captiuitatem hoste insistente superati:aut seruitutem recæpto rege subjecti.Post hæc Scabini corrasis undiq; copiis magnō apparatu belli Romani cōtendunt:quo metu cōsternati Romani dictatorem creant:cuius auctoritas & potentia consulem præiret:quaꝝ res in illo tunc bello plurimū emolumēti tulit.Sequitur discessio plæbis a patribus cū Marco Valeriano dictatore delectum multū agente:uariis populus stimulatus iniuriis sacrum montē infedit armatus:qua pernicie quid atrocius:cū corpus a capite desectum perditionē eius:per quod spirabat:meditaretur actumq; de Romano nomine intestina pnicie foret:nisi maturata reconciliatio subrep̄sisset prius:q; se discessio ipsa cognosceret:urget.n.se atq; imminet sibi extra illas apertas bellorum clades successu misero clandestina pnicies.Q uippe Tito Gessonio & Publio Numitio cōsulibus duo uel maxima omniū malorę abominamenta fames & pestilentia fessam urbem corripiuere.Cessatū est paulisper a præliis cessatum tamen a mortibus nō est.Vientes & Hetrusci graues hostes adjunctis sibi finitimorę copiis in bella surgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio consulibus excipiuntur:ubi post sacramentū iurationis:quo se Romani deuouerant:non nisi post uictoriā ad castra reddituros:adeo atrox certamen fuit:ut uictis uictoribus quaꝝ par forma esset:& amissō plurimo exercitu:occisisq; in pugna Manlio consule & Fabio cōsulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu triumphum suscipere recularet:quia tantis reipublicæ detrimentis luctus potius debebatur.Gloriosissima illa numero & viribus Fabioꝝ familia Veientanum sortita certamen q̄tā reipublicæ orbitatem occasu suo intulerit:infamibus usq; nūc uocabulis testes sunt fluuius qui pdidit & porta quaꝝ emisit. Nam cū sex &.cc. Fabii uere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Fabii Vientes decerni bellū expetiuerint:spē temere sumptuæ expeditiōis primis successibus firmauerūt.Dehinc inducti insidias circuuentiq; ab hostibus oēs ibidē

PAVLI OROSI

trucidati sunt: uno tñ ad enunciandā cladē reseruato; ut miseriū audiret patria pditos: q̄ p̄didiisset. Ad hæc nō Romæ tñ talia gerebant: sed quæq; puincia suis ignibus æstuabat: & quod poeta præcipius in una urbe descriptis: ego de toto orbe descripsiferim. Crudelis ubiq; luctus: ubiq; pauor: & plurima mortis imago.

Dixit m.
De Regno Persarum & Cyro Rege. ca. 6

Cyrus

i Gitur eodē tpe Cyrus Rex Persar: quē supius explicādæ historiæ cā cōmemorauerā: qui tunc Asiā: Scythiā: totūq; orientē armis pugna-

Ganges

batur: cū Tarquinius supbus urbē: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut bello: Cyrus: ut dixi: cunctis: aduersum quos ierat: pdomitis: Assyrios & Baby-
loniā petit gentē: urbēq; tūc cunctis opulentiorē: sed impetū eius Ganges flu-
uius secundæ post Eupratē magnitudinis ītercepit. Nā cū unū regior: equoꝝ
candore formaꝝ præcipiuū cum equite trāsmeādi fiducia psuas̄: qua p rapacē
alueum offensi uada uorticis attollebant abreptū præcipitatūq; mersisset: Rex
iratus ulcisci in amnē statuit: cōtestans eū qui tā præclarꝝ equū equitēq; uoras-
set: sc̄eminiſ uix genua tāgentibus a se pmeabilē relinquendū. Nec in pagendo
segnior totis copiis ppete anno Gangē fluuium p magnas concisum deductūq;
fossas in. cccc. & .lx. alueos cōminuit. Eo ope pdoctis fossoribus etiā Eupratē

Babylōia longe ualidissimū & mediā Babylonīa interfluentē deriuauit: ac sic meabilibus
uadis siccū: etiā patētibus aluei partibus iter fecit: cœpitq; urbē: quā uel opere
humano extrui potuisse: uel humana uirtute: destrui posse: utrūq; pene incredi-
bile apud mortales erat. Nāq; Babylonīa a Nembroth gygāte fundatā: a Nino
uel Semiramide reparatā multi pdidere. Hæc campi planicie undiq; cōspicua:
natura loci lātissima caſtroꝝ facie mœnibus paribus: per quadrū disposita: mu-
roꝝ eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo. i. latitudo cubitoꝝ. l. altitu-
do quater tāta. Cæterꝝ ambitus eius. cccc. lxxx. stadiis circūuenit. Murus cocti
li latere atq; īterfuso bitumine cōpactus fossa extrinsecus late patēs uice amnis
circūfluit. A fronte muroꝝ. c. portæ areæ. Ipsa aūt latitudo in cōsumatione pin-
narum utroq; latere habitaculis defensorꝝ æque dispositis media intercapedine
actas quadrigas capit: domus intrinsecus quater geminæ habitationes minaci
pceritate mirabiles. Et tñ magna illa Babylon prima post reparationē humani
generis cōdita: nūc pene etiā minima mora uicta: capta: ac subuersa est. Ibi tūc

Cœsus Cœsus Rex Lydoꝝ famosus opibus: cū ad auxiliandū Babylonii uenisset: ui-
ctus sollicitusq; in regnū refugit. Cyrus aūt posteaq; Babylonīa ut hostis inua-
sit: ut uictor euertit: ut Rex disposuit: bellum transtulit in Lydiā: ubi cōterritū
supiore iā prælio exercitū nullo negocio supauit. Ipsum etiā Cœsum cœpit: ca-
ptūq; uita & p̄imonio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū rex instabiles
status nō opus est: qcqd enim est ope & manu factum labi & cōsumi uetustate
Babylon capta cōfirmat: cuius ut primū imperiū ac potētissimū extitit: ita pri-
mū cessit: & ueluti quodā iure succedētis ætatis debita posteris tradereſ hære-
ditas: ipsis quoq; candē tradendi formulā seruaturis: ita ad pxima aduentantis
Cœsi tāntamenta succubuit magna Babylon: & ingēs Lydia: amplissima oriētis
cū capite suo brachia: unius prælii expeditione ceciderūt: & nři in circumspecta
anxietate causant: si potētissimā illā quondā Romanæ rei publicæ moles nūc
magis imbecillitate ppriæ senectutis: q̄ alienis cōcussæ uiribus contremiscunt,

LIBER SECUNDVS

Cyrus Scythis bellum intulit: & a Tomyri regina quæ tunc eis præcerat: ui-
stus & occisus est.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit: quæ Tomyris
Tomyris regina: quæ tunc genti præcerat cum prohibere transitum
araxis fluminis posset: transire permisit: primū propter fiduciam sui:
dehinc ppter opportunitatē ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaq; Scy-
thiam ingressus procul a transmesso flumine castra metatus: insuper astu eadem
instructa uino epulisq; deseruit: quasi territus refugisset. Hoc cōperto regina ter-
tiam partem copiæ & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit.
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur: mox reuertente
Cyro uniuersi cū adolescente obtrūcantur. Tomyris exercitu ac filio amissō uel
matris: uel reginæ dolorem sanguine hostiū diluere promptius: q; suis lachrymis
parat. Simulat diffidentiā desperatione cladis illatæ: paulatimq; cedendo supbū
hostem in insidias uocat. Ibi quippe cōpositis inter montes insidiis. cc. M. Per-
sarum cum ipso rege deleuit: adiecta super omnia illius rei admiratione: q; nec
nuncius quidē tantæ cladis supfuit. Regina caput Cyri amputari: atq; in utrem Cyri
humano sanguine oppletum coniici iubet: non muliebriter increpitans: satia te mors
sanguine: quem sitisti: cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti.

Darius post aliquantum temporis: occiso Cyro rege regnum suscepit.
Nno ab urbe cōdita. cc. xl. quinto Darius. Cyro apud Scythes inter-
fecto: post aliquātulum interuallū sorte regnū adeptus est. Regnauit
enim medius eoz Cambyses Cyri filius: qui deuicta Aegypto cunctā Cabises
Aegypti religionem abominatus cærimonias & templo eius deposuit. Post hūc Magi
etiam Magi duo sub nomine quæ occiderat: regis regno obrepere ausi: qui qui duo
dem mox deprehēsi & oppressi sunt. Darius itaq; unus ex his qui Magoræ au/
Darius daciam ferro coercuerant: cōsensu omniū rex creatus est: qui postq; Assyrios ac
Babyloniam Persas regno deficiente bello recuperauit: Attyro rege Scytharū
hac uel maxime causa bellum intulit: q; filiæ eius petitas sibi nuptias non obti-
nuisset. Magna scilicet necessitas pro unius libidine hominis. dvii. M. uirorum
periculo mortis exponi incredibili quippe apparatu cum. dvii. M. armatorum
Scythiam ingressus: non facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatem: insuper
repentinis incursibus extrema copiæ dilacerantibus: metuens ne sibi reditus in
terrupto ponte Istri fluminis negaretur: amissis. lxxx. M. bellatoræ trepidus re-
fugit: quis hunc amissoræ numerum inter damna non duxerit: & quem haben-
dum uix quisq; ambire ausus esset: perditum ille non sensit. Inde Asiam Mace-
doniāq; aggressus perdomuit: Ionas quoq; nauali cōgressione superauit. Deinde
in Athenienses: q; Ionas aduersum se auxilio iuuissent: impetum fecit: atq; arma
direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt: quis auxilium
a Lacedæmoniis poposcissent: tamen cum detineri Persas quatriduanæ religio-
nis ocio compertū haberet: spem occasione sumentes instructis tantū. x. M. ar-
matorum ciuium: & Platæensibus auxiliaribus. M. aduersum. dc. millia hostiū
campis Marathoniis proruperunt. Melciades ei tunc bello præfuit: qui celeri-
tate magis q; uirtute fretus alaci satis expeditione prius hosti cominus inhaesit: des-
q; posset expedito sagittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas cer-

PAVLI OROSTI

tandi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendum parati: ex alia pecudes ad morientur præparatae putarentur. cc. M. Persarum apud campos Marathonios ea tempestate ceciderunt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus fugatusq; arreptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum; & ulcisci in uiatores moliretur: in ipso apparatu cōcidit: Olympiade septuagesimaquarta: hoc est post urbem coditam anno. cc. lxx. quinto: quo tempore Romæ Popilia uirgo ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens bellum aduersus Græciam a patre suscepsum: per quinquennium instruxit: quod Demaratus Lacedæmonius: qui tunc forte apud Xerxem exulabat: per tabellas primum scriptas: deinde cæratas suis prodidit.

Xerxes Dario successit. ca. 9

i Gitur Xerxes. dc. M. armatorū de regno. &. ccc. M. de auxiliis: rostratas etiam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse narratur: ut merito inopinato exercitui immensaq; classi uix ad potū flumina: uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum sufficisse memoratum sit. Huic tam incredibili temporibus nostris agmini: cuius numerum nunc difficilis est astrui: q; tunc fuit uinci. Leonides Rex Spartanorum cum. iiiii. M. hominum in augustiis Thermopalarum obstitit. Xerxes autē contemptu paucitatis obiectæ iniri pugnam: conseri manū imperat. Porro illi: quorum cognati & commanipulares in campis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladis extitere principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior: cum iam neq; ad procurrendum libera: neq; ad pugnandum expedita: neq; ad fugiendū prompta solis mortibus subiaceret: triduo cōtinuo non duorum pugna: sed cædes unius populi fuit. Quarto autē die cum uideret Leonides undiq; hostem circumfundi: hortatur auxiliares socios: ut subtrahētes se pugnæ in cacumen montis euadāt: ac se ad meliora tempora referuent. Sibi uero cum Spartanis suis aliam sortem esse subeundam: plus se patriæ debere q; uitæ. Dimissis sociis Spartanos admonet de gloria plurimum: de uita nihil sperandum: neq; expectandum uel hostem uel diem: sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma: conturbanda agmina esse. Nusquam uictores honestius: q; in castris hostium esse perituros. Persuasi igitur mori: male in ultionem futuræ mortis armantur: tanq; ipsi interitum suum & exigerent & uindicarent. Mirum dictu sexcenti uiri castra .dc. M. irrumput: tumultus castris totis oritur. Persæ quoq; ipsi Spartanos adiuuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regē: nec inuenientes cædunt sternuntq; omnia castra: peruagantur uniuersa: & inter densas strues corporum raros homines uix sequuntur. Victores sine dubio nō essent: nisi mori elegissent. Prælium a principio noctis in maiore partem diei tractum: ad postremum uincendo fatigati: ubi quisq; eorum deficiētibus membris uisus est sibi mortis suæ ultione satiatus: ibi inter impedimenta cadauerum campumq; Crassum & semi-gelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est." Xerxes bis uictus in terra nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset Ionas: quibus dum auxilium superiori bello præbet: in se Persas impetum ueterat: in auxilium Xerxis instructam classem deducere: sollicitare eos parti suæ hostiæ subtrahere statuit. Et quia colloquendi facultas negabatur: locis ad quæ

Darii
mors
Xerxes

Demara
tus

Leoni
des

Persarū
strages

Themi
stocles

LIBER SECUNDVS

Iones accessuri nauibus uidebatur: proponi symbola: saxisq; affigi iubet. Socios quondam & participes periculorum: nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens: atq; ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens: præcipueq; admonens: uti commisso prælio cædentiū uice inhibeant remos: seseq; bello auferant. Igitur Rex partem nauium sibi detinens spectator pugnæ in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi: quæ in auxilium Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bello immiscetur: ita: ut uersa uice in uiro fœminea cautela: in fœmina uirilis audacia spectaretur. Cum Naualis autē anceps pugna esset: Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se certi pugna tamini subtrahere coeperunt: quorum defectio Persas iam fugam circunspicientes aperte fugere persuasit: in qua trepidatiōe multæ naues captæ mersæq; sunt. Plures tamen fœ uitiam regis: uelut immanitatem hostis: timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur suadens regem in regnum redire oportere prius q; aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autē si residuæ sibi copiæ traderentur & ultiōem ab hoste exacturum & ignominia domesticam propulsaturum: aut si aduersa belli perseuerassent cessurum se quidem hosti: sed tamen sine regis infamia. Probato consilio exercitus Mardonio Mardonius traditur. Rex Abydum ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat cum pacis proficiscitur. Sed cum pontem hybernis tempestatisbus dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepidus transiit. Erat sane quod spectare humanum genus & dolere debuerat: mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens: exiguo cōtentū latere nauigio: sub quo ipsum pelagus ante latuisset: & iugum capituitatis suæ uinctum ponte portasset: uilissimo unius seruuli egere ministerio: cuius potentiae dum montes exciduntur: ualles replentur: amnes exhauiuntur: ipsa etiam rerum natura cessisset: pedestres quoq; copiæ: quæ ducibus: cōmissæ fuerant: labore: fame: ac metu tabuerunt: & crudele morbo: tanta pestis tantæ foeditas morientium exorta est: ut viæ cadaueribus replerentur: diræ etiam alites: improbabæ bestiæ: escarum illecebris sollicitatae moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius cui reliqua belli Xerxes commiserat: afflatus primum successu breui: mox in extrema deiectus est. Olynthum siquidem Græciæ oppidum expugnauit. Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est: ubi inexpugnabilem eorum libertatē uidet: incensa urbis parte in omnem Boetiam belli apparatum deducit. Illic quoq; eum. c. M. Græcorū insecura sunt: & commisso sine mora prælio Mardonium deletis opīis ipsius uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt: castra regiis opibus referta ceperunt non paruo quidem antiquæ industriae damno. Nam post istius prædæ diuisionem aurum Persicum prima uirtutis Græciæ corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copiæ deletæ sunt: pars Persici exercitus in Asia sub mœniis Mychales nauali prælio dimicabat. Ibi nouis repente rumor utriusq; clas & populi impleuit aures Mardonii extinctas copias: Græcos extitisse uictores. Mira diuini iudicij ordinatio. In Boetia oriente sole bellum fuisse commisum. In Asia meridianis horis sub eadem die: tantis spatiis maris terræq; interiacentibus: nunciatum: cui rumori uel maxime astipulatum est: quod Persas

PAVLI OROSII

audita clade sociorum primum dolore dehinc desperatione correptos:nec bello expeditos:nec fugæ habiles reddidit. Atq; ita consternatos profligatosq; cōstantior factus hostis successu fœlicitatis inuasit.

Xerxes Rex a suis occisus est.

Xerxis
mors

x

Erxes bello in Græcia infœliciter gesto:cotemptibilis suis factus per artabanum præfectum suum in regia circuuentus occiditur. O tempora desiderio & recordatione dignissima. O dies illos inoffensæ serenitatis:qui nobis ueluti e tenebris respiciendi proponūtur:quibus breuissimo interuallo de uisceribus unius regni decies nouies centena milia uirorū:tribus proximis regibus:tria bella rapuerunt:ut taceam de infœlicissima tunc Græcia quæ totum hunc:de quo nunc hebescimus:numerum moriendo superauit. Leonides ille clarissimus dux Lacedæmoniorum in bello isto aduersus Xerxem:quod supremū ipsi atq; hostibus fuit:cum sexcentis famosissima illa incitamenta dixisset:prandete:tāq; apud inferos coenaturi:auxiliaribus tamē:quos excedere bello iubebat misericorditer suasit:ut se ad meliora tēpora reseruarent. Ecce cū ille promiserit futura meliora:istiq; asserant meliora præterita:quid aliud colligi datur:utroq; in suis detestante præsentia:nisi aut semp bona esse:sed ingrata:aut nūq; oīno futura meliora. At Romæ:ut ad id tēpus redeā:unde digressus sum:neq;.n.inter uallo miseriaq; ad alios transire cōpellor:sed sicut se quondā effervescentia mala ubiq; ipsis actibus colligarūt:ita etiam permitta referūtur:nobis quippe cōferre inter se tēpora urbis:nō cuiusq; partis eius laboribus insultare propositum est.

Ca. 12. Q uod grauis pestilentia Romā inuasit,

Pestilen/
tia

r

Om̄ ergo post urbem cōditā anno,cc,sexagesimo suspenso ad modicū bello grauis pestilentia:quæ semper ibi raras inducias aut fastas interceptit:aut ut fierent coegit:per uniuersam ciuitatem uiolenter incanduit:ut merito præcedente prodigio cœlum ardere uisum sit quando caput gentium tāto morborum igne flagravit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliū ambos consules pestilentia consumpsit:militares copias plurima ex parte conficit:multos nobis præcipueq; plæbem fœda tabe delcuit:quāvis iam superiori etiā quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Post pestilentiam multa & grauia bella sustinuerunt Romani.

Bella

p

Roximo dehinc anno ciues exules seruiq; fugitiui duce Herdonio uiro Sabino inuaserunt:incenderuntq; capitolium:ubi fortissime quidē Valerio cōsule & imperatore obstitere iuniores:sed adeo atrox & grave discrimen prælia fuit:ut ipse quoq; consul Valerius ibi fuerit occisus:& indignam de seruis uictoriā insuper etiam sua morte foedauerit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu consul obseßus est. Nam Minutium consulem cōgressum prælio equi Volsciq; superarūt:& fugientem in algidum fame:ferroq; cinixerūt:actumq; infœliciter foret ni Quintius Cincinnatus:præcipiūs ille dictator artā obsidionē oppresso hoste soluisset:qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperii fasces sumpto honore:instructoq; exercitu:mox uictor effectus iugum boum equis imposuit:uictoriāq; quasi stiūam tenens subiugatos hostes præ se egit primus. Anno qui ab urbe cōdita proximus trecentesimo fuit:dum legati ad Athenienses propter Solonis leges deferendas missi expectantur:arma

Ca. 13. Solonis
leges

LIBER SECUNDVS

Romana fames pestilentiaq; cōpescuit. Ipso aut̄ trecētesimo anno hoc est Olym
 piade nonagesima quinta potestas cōsulū decē uiris tradita cōstituenda legū
 atticar; gratia magnā reipublicæ pniciē inuexit. Nā primus ex decē uiris: cedē/
 tibus cæteris solus Appius Claudius sibi cōtinuauit imperiū: statimq; alior; cō/ Appius
 iuratio subsecuta est: ut more cōtépto: quo insigne impii penes unū: potestas aut̄ Claudius
 cōis erat: dēs oīa ppriis libidinibus agitabāt. Itaq; inter cætera: quaē insolentissi/
 me cuncti præsumebāt: repēte singuli cū duodenis fascibus cæterisq; impii insi/
 gnibus pcesserūt: de nouo improbae ordinatiois incepto ablegata religiōe cōsu/
 lum emicuit agmen tyrānor; duabus tabulis legū ad decē priores additis: augē/
 tesq; insolētissimo fastu plurima: die quo deponere magistratū mos erat: cū iisdē
 insignibus pcesserūt. Maxima Appii Claudi libido auxit inuidiā: qui ut uirgi/
 niae uirgini stuprū inferret: prius seruitutis cām intulit. Q uamobrē adactus uir Virginia
 ginius pater dolore libertatis & pudore dedecoris ptractam ad seruitutē filiā in
 cōspectu populi pius parricida pstrauit: qua populus necessitate atrocitatis per
 motus: & piculo libertatis admonitus montē auentinū occupauit armatus. Nec
 tueri armis libertatē destitit: nisi postq; se cōiuratoꝝ cōspiratio ipsiſ quoq; hono/
 ribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimā olympiadē p totū fere annū tā
 crebri tāq; etiā graues in Italia terræmotus fuerūt: ut de īnumeris quassationib;
 ac ruinis uillaꝝ oppidorūq; assiduis Roma intus fatigaret. Deinde ita iugis &
 torrida siccitas fuit: ut præsentis tūc futuriq; anni spem gignēdis terræ fructib;
 abnegarit. His deniq; tpib; cū Fidēnates hostes maximor; auxilior; manu stipā
 te terribiles Romanis arcib; iminerēt. Aemilius tertio dictator magnā mali mo Aemili
 lem ipsiſ Fidēnis uix captis depulit: & sanauit: tāta in ipsiſ erat malor; aior; cō/
 tentio: ut uel domesticæ clades supfusa forinsecus bella oblitterarēt uel post dā/
 na bellor; inducias relaxatas diuersæ pestes cœlo terraq; excādescētes incessabili
 infestatiōe corrūperēt.

Q uod Sicilia semp fuit nutrix tyrānor;.

Icilia ab initio patria ciclopū: & post eos semp nutrix tyrannoꝝ fuit. Sicilia

Sæpe etiā captiuā seruor;: quoꝝ primi carnibus hominū mediæ cru/
 ciatibus: postremi mortibus pascebant: excepto eo: quod externis bel/
 lis aut præda habebat: aut præmiū. Hæc ut q̄breuissime absoluā: requiē malor;
 nisi nūc nescit: imo ut euidētius diuersitates tpoꝝ declarant: sicut antea uel inte/
 stinos uel externos tumultus ppessa est inter oēs sola semp: ita nūc ex oībus sola
 nunq; patit. Nā etiā ut fileā de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est:
 uel istius ecōtrario qua fruitur pacis. Aetna ipsa: quaē tūc cū excidio urbiū atq;
 agroꝝ crebris eruptionibus æstuabat nunc tñ inoxia specie ad præteritoꝝ fidē
 sumat. Igit̄ ut prætermittā iterim de tyrānis: quoꝝ mox qui fuit ultiꝝ successor
 effectus est medio tpe: hoc est anno ab urbe cōdita. ccc. xxxv. cū Rhegyni apud Rhegy
 Siciliā discordia laborarēt: ciuitasq; p dissensionē diuisa in duas ptes esset: pars ni/
 una veteranos ab Himera urbe Siciliæ in auxiliū uocauit. Porro illi pulsis ciui/
 tate primū his cōtra quos implorabant: deinde mox cæsis etiā illis: qbus ad au/
 xiliadū cōuenerāt urbē cū cōiugibus & liberis socioꝝ occupauere: ausi facinus Catinen/
 nulli tyrāno cōparandū: quippe cū Rhegynis quicquid uis ppeti satius fuerit: q̄ ses
 ut ultro inuitarēt: quib; patriā cōiuges liberos ac penates ipsi extorres ad præ/ Syracu/
 dam relinquerēt. At etiā Catinenses: cū Syracusanos graues infestosq; paterent fani

PAVLI OROSII

ab Atheniēsibus auxilia poposcerūt. Sed Atheniēses suo magis q̄ socios studio
 instructā classem in Siciliā misere: cū & sibi p̄pagare molirent̄ impiū: & Syra-
 cusānā classem nup instructā Lacedæmoniis pficere uererent̄. Et qm̄ Athenien-
 ses: qui missi erāt: cæsis hostib⁹ p̄spēra initia sumpterāt: maiores copias robustio-
 remq; exercitū cū Lachete & chariade ducib⁹ in Siciliā reduxerūt. Sed Catinē-
 ses bellī tediō pmoti: cū Syracusanis foodus ineūt: auxilia Atheniensū spernūt.
 Post aut̄ Syracusanis cōditiōes pacis meditatiōe dn̄ationis trāsgrediētib⁹ denuo
 legatos Athenas mittūt: qui capillo barbaq; squalidi: & lugubrib⁹ pānis induit:
 misericordiā atq; auxiliū & sermone & habitū precarent̄. Igit̄ magna classis in-
 struit̄ ducib⁹ Nicia & Lamacho: tātisq; viribus Sicilia repetit̄: ut suffragia sua
 & hi timerēt qui impetrauissent. Atheniēses duas ilico pedestres pugnas secūdis
 successib⁹ faciūt: cōfertosq; in urbe hostes: & obiecta classe circūdatos terra ma-
 riq; cōcludūt. At Syracusani fractis fessisq; reb⁹ auxiliū a Lacedæmoniis petūt:
 Gilipp⁹ a quib⁹ mox mittit gilippus solus qdē: sed in quo oīum præsidior̄ instar præfe-
 rebat: q̄ ueniēs ut audiuit inclinatū iā belli statū: auxiliis ptim in Græcia: ptim
 in Sicilia cōtractis: opportuna bello loca occupauit. Deinde duob⁹ præliis ui-
 etus: nec territus: tertio cōgressu Lamachū occidit: hostes in fugā uertit: socios
 obsidiōe liberavit. Hinc Atheniēses rerestri prælio uicti: expimēta maris ineūt
 & nauali certamine parāt cōgreedi: quo cognito gilippus classem instructā a La-
 cedæmoniis acceſſit: æque Atheniēses ī locū amissi ducis Demosthenē & Eury-
 medotē cū supplemēto copiar̄ mittūt. Pelopōnesi quoq; cū multar̄ urbū cōsen-
 su & decreto ingētia Syracusanis auxilia misere. Ita sub specie socialis belli do-
 mesticos motus exequūt: & q̄si de Græcia trāllatū certamē ī Siciliā fuerit: sic ex-
 utraq; pte sūmis virib⁹ dimicat̄. Igit̄ Atheniēses prima cōgressiōe uincunt̄: ca-
 stra quoq; cū oī pecunia uel publica uel priuata: & cū uniuerso instructu diutur
 nā expeditiōis amittūt. Fractis opib⁹ & in angustū redactis suadet Demosthe-
 nes: dū nōdū oīno res pditae sūt q̄tūlibet uideāt afflictæ: domū redeāt: Siciliaq;
 decedāt. Nicias at pudore male gestar̄ rex ab initio despator redditus manere
 cōtēdit. Reparāt nauale certamē & mox p̄ insciā ī angustias Syracusani ma-
 ri deducti insidiis hostiū circūueniunt̄. Eurylocus dux primus occidit̄. xi. na-
 ues incēdūt. Demosthenes & Nicias classem dimittūt q̄si tutius terrena expedi-
 tione fugituri: gilippus at primū naues eor̄ relictas. c. xxx. iuadit. Dehinc ipsos
 fugiētes pseq aggressus capit: ceditq; q̄plurimos. Demosthenes dedecus seruitu-
 tis uolūtaria morte declinat. Nicias uero indignā turpēq; uitā dedecore captiui-
 tatis accumulat. Igitur Atheniēses biēnio apud Siciliā nō sine Lacedæmoniōe
 dāno cōflictati: aliis domi malis circūueniunt̄. Alcibiades. n. dux pridē aduer-
 sus Syracusas pñūciatus: mox ad iudiciū pro quadā insimulatiōe detētus uolū-
 tario exilio Lacedæmoniā se cōtulit: ip̄pulitq; Spartanos: ut turbatis Atheniēsib⁹
 nouo rursum bello insisterēt: neq; eis respirādi spatiū: qn opprimerēt relaxarēt:
 cui incēpto ita Græcia oīis astipulata est quasi ad cōmune incēdiū restinguēdū
 bono publico cōgestis virib⁹ cōsuleret̄. Darius etiā Rex Persar̄ memor paterni
 auitiq; in hāc urbē odii: p̄ Thissaphernē præfectū Lydiæ cū Lacedæmoniis fœ-
 dus paciscit̄: eisq; sumptus belli & copias pollicet̄. Miꝝ dictu: Atheniēsū tātas
 ea tēpestate opes fuisse: ut cū aduersus eos: hoc est aduersus unā urbē Græcias

LIBER SECUNDVS

Asiae totiusq; orientis virib; incursum sit: pugnando saepe nec unq; cedendo colum
pti magis uideantur fuisse q; uicti. Principio. n. Alcibiades oes socios deficere ab
his ad Lacedemonios coegerit: sed & ab his quoq; p iudiis insidiis appetitq; aufer-
git: & ad Thissaphernē in mediā cōcessit: cui statim accommodato ingenio & apti-
eloquii gratia familiarior factus: persuadet: ne Lacedemonios tā p̄fūlis opib; ad-
iuuaret: iubet eū potius istius certaminis arbitru spectatorēq; fieri debere: inter-
grasq; Lydiæ uires aduersus uictorē reseruādas. Quamobrē Thissaphernes pte
classis cū aliquāta manu deduci Lacedæmonē iubet: ne uel abūdātes suffragiis:
alieno tuti piculo dimicaret: uel in totū destituti: suscepū certamen omittaret.

Discordia Atheniensium: & bella grauia.

a Pud Atheniēses uero cū diu domestica discordia agitarent: iminente Atheniē
piculo summa impīi ad senatū populi uolūtate trāsterrēt. Quippe odio sium di-
discordiæ nutriuntur. At ubi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq; scordia
odiis in cōē cōsulit. Sed hoc ipsū cū pp̄ insitā gēti supbiā & tyrānicas libidines
pniciosū foret: tādē Alcibiades exul ab exercitu reuocat: & dux classis cōstituit.
Quo cōperto principes primo Spartanis urbē pdere moliti sunt: deinde cū id
frustra cogitassent: in exiliū spōte cesserūt. Igitur Alcibiades p̄fia liberata classem
in hostes dirigit. Cōmissō p̄celio uictoriā Atheniēses capessunt. Porro āt maior
pars. Spartani exercitus cæsa: duces quoq; pene oes imperfecti &. lxxx. naues ca-
ptæ absq; his quæ in cōflictu incēlæ demersæq; pierūt. Rursū bellū in terrā trā-
latū Spartanis æque infeliciter cessit: quibus reb; fracti Lacedæmonii petiere
pacē: nec tñ ipetrare potuerunt. Præterea Syracusana p̄fidia in Siciliā audita
Carthaginēsis belli infestatione reuocata sunt. Quamobrē Alcibiades classe ui-
strici totā Asiam puagat: bellis incēdiis cædib; rapit: sternitq; oīa. Vrbes quæ du-
dum a societate defecerat capit: recipitq; q̄ plurimas. Sic Alcibiades magni noīs dis redi-
factus Athenas cū admiratiōe & gaudio oīum uictor ingredit. Paruo post iter
uallo auget uires: exercitū classemq; numero puehit: rursūq; Asiam petit. Lacedæ-
monii uero Lysandrū ducē classi belloq; p̄ficiūt: Cyrus āt frater Darii ī locū
Thissaphernis Ioniæ Lydiæq; præpositus magnis eos opib; auxiliisq; cōfirmat.
Lysander itaq; Alcibiadis exercitū prædæ intētū ac p̄ hoc ubiq; dispsum ac ua-
gū repētino incursu opprimit: sine cōflictu aliquo uincit: cæditq; fugiētes. Ma-
gna hæc clades Atheniēsib;: & multo atrocius uulnus: q̄ dudū inflixerat: susce-
perūt: quo cōperto Atheniēses: opinati sunt Alcibiadē antiquū exiliū sui dolorē:
isto scelere pditionis uindicare curasse: ideoq; in locū eius Cononē constituant: Conon
cui residuā manū & summā belli cōmittūt: qui supplere saltē numero exhaustas
copias uolens senes & pueros legit: exercitūq; cōscripsit. Sed huiusmodi manus
morā bello nō attulit: quippe quod robore: nō numero cōfici solet. Itaq; statim
imbelligis manus uel capta uel cæsa est: tātaq; strages occisorū illo p̄celio facta: ut
deletū nō solū regnū: sed etiā nomē Atheniensiū uideref. At illi desperatis reb;
statuunt urbē peregrinis dare: ut qui per totā Asiam pauloante dñati sunt: nūc ex
hac colluuiie muros saltē libertatēq; tueant: & quis uel suo iudicio ad hæc tuē-
da etiā obiectis muris nō sufficiat: itaq; tñ expiri nauale p̄celiū parat. Exps cōsi-
lii furor dolorē uirtutē putat: q̄tūq; meditat̄ ira: tñ p̄mittit audacia. Itaq; oībus
partim captis: partim imperfectis de ipsis quoq; reliquiis nihil reliqui factū est.

PAVLI OROSII

Euago/ Solus dux Conon sup̄stes bello & populo: timens ciuiū crudelitatē ad Cyrū re/
ras. gem cōcessit. Euagoras aut̄ dux Lacedæmonior̄ adeptis oibus ciuitatibus nihil
 Atheniensibus præter inanē urbē reliquit: nec hoc diu: nā & ipsam urbē postea
 obsidione circūdedit. Augebat intrinsecus fames: desolatio: & morbus obfessos.
 Et cum post oia miseriae abominamenta: quæ etiā dicere horroris est: nihil spei
Athena/ præteritæ præter mortē occurreret: pacē petiuere. Magna hinc inter Spartanos
rū expu/ & socios fuit deliberatio: & cū plurimi inquietissimā ciuitatē sternendā solo: po
gnatio pulūq; infestissimū cū ipso noīe abolendū pronunciarēt: Spartani negauerūt se
 pmissuros: nisi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur: insup etiā pacē pro
 miserūt: si Pyræi portus ducētia in urbē munimina uerterēt: nauesq; reliquas
 ultro trāderēt. Huic cōditioni addictis & succubentibus: Lacedæmonii Lysan/
 drū ad cōponēdas in urbe parendi leges cōstituerūt. Insignis hic annus & expu
 gnatione Atheniar̄: & morte Darii Persar̄ regis: & exilio Dionysii Siciliæ tyrā
Tyranni ni fuit. Igit̄ .xxx. rectores Atheniēsibus ordinati. xxx. tyrāni exoriant̄: qui pri
 .xxx. mo se tribus. M. Satellitū stipant: mox etiā. dcc. milites uictoris exercitus lateri
 bus suis circūponūt: cædē omniū passim futurā: occiso Alcibiade auspicantur:
 qui fugiens in itinere clausus cubiculo uiuus incensus est: quo interfecto: ultore
 quasi sublato: securi miseras urbis reliquias cædibus rapinisq; exhausti. Thera
 menē quoq; unū ex numero suo: cui hæc displicere senserūt: in exēplūq; reliquo
 rū trucidant. Itaq; oēs passim ex urbe diffugiūt sed interdictu Lacedæmonior̄:
 cū p̄ totā Græciā exulib⁹ negaret hospitiū: oēs se ad argos ac thebas cōtulerūt:
Thrasy/ ubi ita hospitalitatis obseq̄o freti sunt: ut nō solū dolore amissæ patriæ lenirent:
bulus ueḡ etiā spē recuperandæ meditarent̄. Erat inter exules Thrasybulus uir strenu⁹:
 & generis nobilitate inter suos clarus: qui auctor audēdi pro p̄fia fuit. Itaq; ca/
 stellū philenē Atticor̄ finiū collecti exules capiūt: multarūq; ciuitatū opib⁹ ad/
 iuti uires capessunt q̄bus quoq; Lysias Syracusanus orator: quasi in auxiliū ur/
 bis quæ esset p̄fia cois eloquētia. d. milites cū stipēdiis suis misit: atrox id p̄c/
 lium fuit: sed his pro p̄fia: pro libertate: illis pro aliena dñatione certatibus aīor̄
 atq; causa: ipsa quoq; tulit pugna iudiciū: nam uicti tyrāni in urbē refugerūt:
 oēsq; quos ex Atheniēsibus prius sibi Satellites legerāt tūc suspectos p̄ditionis
 ab urbis custodia remouerūt. Thrasybulū quoq; ipsum tentare corruptiōe ausi
 sunt: quod ubi frustra spatū est: accersitis a Lacedæmonia auxiliis: rursus in bel
 lum ruūt: ubi duo saeuissimi omniū lōge tyrānor̄ trucidant̄. Cæteros uictos &
 in fugā uersos: Thrasybulus ubi uel maxie Atheniēses esse intelligit clamore cō/
 sequit̄: ofone retinet: precib⁹ ligat: pponēs ante oculos eōr̄: quos fugere uel ad
 quos refugere uellent: sibi aduersus. xxx. dños: nō aduersus ciues mileros bellū
 esse susceptū. Quin poti⁹: oēs q̄ se meminerit esse Atheniēses seq̄ oportere Athē/
 niēsū libertatis ultores. Itaq; hæc exhortatio tñ apud eos ualuit: ut mox reuersi
 in ciuitatē tyrānos arce decedere atq; Eleusin emigrare cōpulerit: q̄ postq; i socie/
 tatē urbis ciues suos eaten⁹ exules exceperūt tyrānos i bellū emulatiōe suscitāt̄:
 qb⁹ libertas alior̄ q̄si ipso& seruit⁹ uidebat. Tūc indicata pugna cū prius q̄si ad
 colloquiū cōuenirēt circūuēti isidiis ueluti pacis uictimæ trucidat̄. Ita reuocati
 in unū post inexplebiles magnor̄ lachrymas gaudior̄ hæc p̄fia fūdamina recu/
 patæ libertatis istaurat̄: p̄posita iurisiurādi cōtestatiōe: uti discordiæ aīositatesq;

LIBER SECUNDVS

præterite in obliuionem perpetuam atq; in immortale silentium deducantur. Q uod pactionis genus quasi nouā uitæ institutionem nouā aq; felicitatem statutus sui informantes amnestiā uocauerunt idest abolitionē malorum. Sapientissima fuit hæc Atheniensium præsertim post tanta miseriaꝝ documenta prouisio: si quo pacto res humanæ manente cōsensu hominū ut ordinantur: ualerent. Sed adeo hoc idē placitum inter ipsa pene placiti uerba corruptū est: ut uix intercedente biennio. Socrates ille clarissimus philosophorꝝ: adactus malis: ueneno sibi apud eos uitam extorserit. Deinde uix. xl. annis interuenientibus: ut alia sileam iūdem Atheniēses adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruierit.

Per concordiam res minimas crescere: & per discordiam labi maximas.

Erūtamen sapientissimi omniū Athenienses: etiam suis malis satis docti: concordia minimas res crescere: discordia maximas labi cunctaq; uel bona uel etiam mala: quæ foris geruntur: internis esse radicata & emissa principiis: domi abstersere odia: & foris bella presserūt: reliquerūtq; posteris suis de ruina sua exemplū: de reparatione consiliū: si tamen ob infirmissimam humanæ mentis mutabilitatē: quod in afflictis rebus cōsulitur: in prosperis seruaretur. Iisdem fere diebus bellum ciuile: imo etiam plus q̄ ciuile uix parricidio terminatū apud Persas gerebatur: mortuo enim rege Dario: cū Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus magnis pruinciarꝝ ac populoꝝ ruinis est utrinq; certatum: in quo conflictu cum e diuerso cōcurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset: prior Artaxerxes uulnératus a fratre equi uelocitate morti exemptus eualit. Cyrus aut̄ mox a cohortes regia oppressus finē certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fratnæ ex Cyprianus peditonis & exercitu potitus: potestatem regni parricidio firmavit: sic uniuersa Asia atq; Europa partim in se singulæ: partim inter se inuicē funeribus & flagitiis permiscebātur. Ecce paruissima pagina uerbisq; paucissimis q̄tos de tot pruinciis: populis atq; urbibus non magis explicui actus operū q̄ implicui globos miseriārum. Quis enim cladem illius temporis: quis fando funera explicit: aut æquare lachrymis posset dolores? Verūtamē hæc ipsa: quia multo interiectu saeculorum exoleuerunt: facta sunt nobis exercitia ingeniorꝝ: & oblectamenta fabularum: quanq; si quis intentius adhibebat animum seseq; toto mentis affectu ipsis pene causis bellisq; permisceat: ac rursus ueluti in arce spectaculi cōstitutus utrūq; in suis qualitatibus tempus permetiat: facile dixerim eum iudicatum neq; illa nisi irato atq; auersato deo posse tam infelicitē perturbari: ac per misceri: neq; ista sic nisi propitio & miserante componi. His deinde temporibus grauissimo motu terræ concussa Sicilia insuper & æstuantibus ætnæ montis ignibus fauillisq; grandibus & calidis cum detimento plurimo agrorum uillarumq; uausta est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhærens terræ continua repento maris impetu abscissa atq; in insulam desolata est. Atheniensium quoq; miserabiles reliquias pestis inuasit: diuq; populata est.

De bellis Romanorum.

a Nno ab urbe condita. ccly. obsidio Veiorum. x. continuis annis obsessores magis q̄ obsessos detriuit. Nam Romani repentinis saepè hostium eruptionibus comminuti: præterea in hibernis bella sortiti: hyemare sub-

PAVLI OROSII

Roma
capta

pellibus: postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt. Vrbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clâ destina obreptione cæperunt. Hanc utilem magis q̄ nobilem uictoriam: primo dictatoris Camilli: qui eā de Veientibus patrauit: exilium: dehinc irruptio Gallorum: & incendium urbis insequitur: cui cladi audeat quisquā: si potest aliquos motus temporis huius comparare: quāuis non æque pendeat præteriti mali fabulam præsentis iniuria. Igitur Galli senones duce brēno exercitu copioso & robusto nimis: cum urbē clusiā: quæ nunc Dusia dicitur: obsiderēt: legatos Romanorum: qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduersum se uiderunt pugnantes: qua indignatione permotî clusini: oppidi obsidione dimissa: totis uiribus Romā contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu consul excæpit: nec tamen obstitit: imo potius hostilis ille impetus quasi aridam segetem succidit: stravit & transit. Testatur hāc Fabii cladem fluuius allia: sicut cremera Fabiog. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ recenseret: etiā si Roma insuperincensa non esset: patentem Galli urbem penetrat: trucidant rigentes simulacra: modo in suis ædibus senatores: eosq; incendio dormorum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquā iuuentutem: quā constat uix mille hominum tunc fuisse in arce capitolini montis latitante obsidione concludunt. Ibiq; infelices reliquias fame: peste: desperatione et formidine terunt: subigunt: uendunt. Nam mille libris auri discessioneis premium paciscuntur: non q; apud Gallos Roma parui nominis fuit: sed q; illam sic iam ante detriuerant: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanserat in illo quondā urbis ambitu informiū ruinar; obscœna congeries: & undiq; per impedita errantiū: & inter sua ignotor; offensa uocis imago: respōdentis trepidos suspendebat auditus: horrore quatiebat animos: silentioq; ipso terrebat. Siquidē materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes: aliud incolere oppidum: altero etiā censi nominē cogitatum placitum atq; tentatū est. En tempora: quoꝝ comparatione præsentia ponderantur: en quibus recordatio suspirat: en quaē incutiūt de electa: uel potius de neglecta religione poenitentiā. Re uera pares sunt & cōferuntur inter se hæ duæ captiuitates. Illa sex mensibus desæuiens: & tribus diebus ista transcurrēs. Galli extincto populo: urbe deleta: ipsius quoq; Romæ nomen in extremis cineribus persequentes: & Gothi relicta intentione prædandi ad confugia salutis: hoc est sanctore locore agmina ignara cogentes. Ibi uix quenq; inuentum senatorem: qui uel absens euaserit. Hic uix quenq; requiri: qui forte uel latens perierit recte sane potest comparari. Hunc fuisse ibi senatorum numerū: qui fuerit perditorum. Plane quod re proditur factendum est: in hac clade præsenti plus deum sœuisse: homines minus. Tum per agendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit demonstrauit: quippe cū supra humanas uires esset incendere Aeneas trabes: & subruere magnarum molles structurarum: iictu fulminum fotum cum imaginibus uanis: quæ superstitione miserabili: uel deum uel hominē mentiuntur abiectum est. Horumq; omnium abominatorum quod imissa per hostem flamina non adiit: missus e cœlo ignis euertit. Et quoniā uber dicendi materia est: quæ nequaq; hoc cōcludi libro potest hic præsentis uoluminis finis sit: ut in subsequētibus cætera psequamur.

*o et de principiis ruinar; et inter sua clausa manebat
alio loco: uero illorum placenti: id est Aliorū: uero id est suspe
debūt: expositus 25*

LIBER TERTIVS

T in superiori iam libro cōtestatus sum:etiam nūc necessaria repeto secundum præceptum tuum de anteactis cōfictationibus sēculi:& me nec omnia posse quæ gesta sunt:& si cūt gesta sunt explicare:quoniam magna atq; innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem etsi non easdem causas:eadem tamen res habuere propositas:quippe cum illi bella:nos bello& miserias euoluamus. Præterea ex hac ipsa de qua quæror:abundanti angustia oritur mihi:& concludit me sollicitudo Nodosior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto:putabuntur aut mihi nunc defuisse:aut in illo tunc tempore non fuisse. Si uero significare cuncta:nec exprimere studens cōpendiosa breuitate succingo obscura faciam:& ita apud plerosq; erūt dubia:ut nec dicta uideantur maxime:cum econtrario nos uim rerum:non imaginem commendare curemus.Breuitas autem atq; obscuritas:immo ut est semper obscura breuitas:et si cognoscendi imaginem præfert:aufert tamen intelligendi uigorem.Sed ego cum utrūq; uitandum sciam:utrūq; faciā:ut quocūq; modo alterutra temperentur:nec multa prætermissa:nec multum cōstricta uideantur.

Q uomodo Galli Romā incenderunt.

a Nno ab urbe cōdita.ccc.lxiiii.quem annum sicut grauissimum propter ignoratam sibi captiuitatem Roma præsensit:ita magnificū propter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamq; tenuerunt ac uendiderunt:Artaxerxes Rex Persarum disce/ Artaxer/ dere ab armis & quiescere in pace uniuersam Græciā per legatos præcepit:de/ nuncians contradictem pacis bello impetendum:quē ita iubentem potuissent uti Græci tam constanter contemnere:q; fortiter saepe uicerunt:nisi porrectam undecūq; occasionem:quā aude desiderauerant tam libenter hausissent. Ostend/ erunt enim q; ægre & misere illa eatenus gesserint:quæ tā facile indigna etiam conditione deposuerūt. Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris q; lon/ ge remoti:sæpe etiam uicti hostis:& deinde minitantis imperio arma deponere: paciq; seruire:si non ipso tantū annunciatæ pacis sono per corda cuncto& ægra bellī tabuisset intentio:& post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefa/ ctos quies inopinata laxasset;prius q; ipsam quietem uoluntas pacta cōponeret. Vnde autem tanta fatigatio omniū per totam Græciā populorum corda cor/ poraq; oppresserit:quæ efferōs animos ignoto acquiescere ocio tam facile per/ suasit:q;breuissime ostendam.Lacedæmonii utpote homines & Græci homines: quo plura habebant:eo ampliora cupientes:postq; auxilio Atheniensium potiti sunt:uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaq; toto orienti bellū mo/ uentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt:qui cum sibi aduersus duos Hircili/ potentissimos Artaxerxis Persarum regis præfectos Pharnabazum & Thissa/ des phernem pugnam dum uideret:prouiso ad tempus consilio:ut pondus gemi/ Pharna/ næ congressionis eluderet:denunciato bello unum appetit:alterum pacta pace bazus suspendit. Pharnabazus:Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc Thissa/ regem desert:ut proditorem præsertim qui cum hoste belli tempore de forde/ phernes ris conditione pepegisset:hortaturq; regem ut in locum eius Cononem Athe/ Conon/ niensem uirum:qui tunc forte apud Cyprum exulabat:ducem nauali bello

PAVLI OROSII

cōstituat. Accēptis igitur quingentis argenti talentis conon per pharnabazum euocatur: classiq; prāficitur: quibus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naua- lis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petūt: a quo centū instrūtas tri remes & sexcenta millia modia frumenti accēperunt: a sociis etiam undiq; ma- gna contraxere subsidia. Cui militiæ cōsensu omniū Agesilaum ducem decreue- runt: uirū pede claudum: sed qui in diffīclimo terè statu mallen sibi regē clau- dicare q̄ regnū: raro nūq̄ ita pares omni industria duces in unū coiere bellum: qui acerbissimis inuicem prōeliis fatigati: & multo sanguine obliti: uelut inuicti ab alterutro recesserūt. Igitur Conon accēpto iterè a rege Persæ magno stipen- dio: reuersus ad classem inuadit hostiles agros: turres: castella: cæteraq; prāsidia expugnat: & ueluti effusa tēpestas quacūq; incumbit: cuncta p̄sternit. Lacedæ- monii uero domesticis malis circunuenti: externis inhiare desistunt: abiiciuntq; spem dominationis: iminente periculo seruitutis. Agesilaum aut̄: quē cum exer- citu in Asiam miserant: ad subſidiū patriæ reuocat. Interea Lysander dux apud Spartā per Agesilaum regē relictus maximā munitamq; classem tunc instruе- rat: motus æmulatione uirtutis Agesilai: ut illo pedestre expeditionem agitat: ipse quoq; nauali discursu ora maritima puagaretur. Conon uero suscep̄to omni negocio: duplē curā impendebat: debens sociis sollicitudinē: patriæ fidem: ut huic exhiberet naturā illis præberet industriā: in hoc propensiōr ciuib⁹: quod quieti libertatiq; eorū alicui sanguinis discriminē impenderet: pugnare aduersus Nauale insolentissimos hostes piculo regis: prāmio patriæ. Conserūt itaq; nauale certa- bellum men Persæ Conone: & Spartani Lysandro duce: milites & remiges ipsiq; ducto res uno pariter in mutuā cædē ardore rapiuntur. Magnitudine atq; atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in posterè Lacedæmoniorū status: prona nāq; ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorū uisa: donec assurgen do ægre ac misere recidendo cōfecta & potestate careret & noīe. Atheniensibus uero haec eadē pugna initiū recuperandæ potentia: sicut Lacedæmoniis amitten- dæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensiū fulti supiore clade saucios ac Epami- nundas trepidos aggrediunt: multa animati fiducia ppter uirtutē & industriā Epami- nūdæ ducis sui: cū quo sibi facile obtinere posse īperiū toti⁹ Græciæ uidebant. Fit itaq; terrestræ prōeliū Thebanis minimo negocio uincētibus. Vincitur enim Pausa- nias etiā hoc conflictu Lysander & occiditur. Pausanias quoq; dux alter Lacedæmo- niorum insimulatus proditionis in exiliū truditur. Thebani aut̄ uictoria potiti: collecta uniuersi exercitus manu Spartā contendunt: putantes se uacuā ciuitatē prāsidio: nullo intraturos negocio: cuius iam oēs pene copias cū ipso rege de- lessent: atq; ab oībus sociis destitutos uiderent: Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsū: habito īnexercitati militis qualecūq; delectu obuiā hosti procedūt. Sed uictis semel aduersus uictores obsistēdi nec uirtus nec animus erat. Cum igitur cædes unius tantū pene partis ageretur: repēte rex Agesilaus accersitus ex Asia improvisus bello supuenit: Thebanosq; iam successu duplicitis uictoriae lētiores: segnioresq; aggreditur: nēc difficile superat: maxime cū adhuc apud ipsum pene integræ uires haberentur. Ipse tamē Agesilaus grauiter uulneratus est. At uero Athenienses cū cōperissent insperata Lacedæmonios uictoria subleuatos pristi- næ seruitutis: de qua tūc respirare uix cōperat: trepidi metu exercitū cōtrahūt:

LIBER TERTIVS

cumq; Boetiis in auxiliū adiungūt: cōmissu Iphicratis ducis: qui adolescēs ad modū uix dum uiginti annos natus: infirmitatē ætatis maturitate animi nutriebat. Conon quoq; uir quidē Atheniensis: dux aut̄ Persici exercitus auditō Agesilai reditu: ad populādos Lacedæmonior̄ agros reuertitur. Ita Spartani exercitu circūsonatiū undiq; hostium clausi atq; exterriti ultima p̄pemodū desperatione tabuerunt. Sed Conon postq; uasta hostilis soli populatione satiatus est: Athenas pergit in maximo gaudio ciuiū: ipse quippe tristis cū uideret urbē populo quōdam cultuq; ornatissimā: tūc miserabili ruinar̄ ac desolationis squalore cōfectā. Itaq; magnū pietatis miserationisq; monumentū in reparationē eius opatus est. Nāq; eam a Lacedæmoniis exinanitā Lacedæmonior̄ præsidiis repleuit. Persis incendētibus cōcrematā: Persis ædificatibus reformauit. Intercā Artaxerxes rex Persar̄: sicut in principio dictū est: uniuersis gratiæ populis plegatos: ut ab armis discederēt: & paci acqescerēt impauit: non q; misericorditer fessis cōsuleret: sed ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suū tentaretur irruptio. Cunctis igitur Græcis optatissima quiete resolutis: domesticoq; ocio torpētibus Lacedæmonii inquieti magisq; strenui: & furore potius qui uirtute intollerabiles post bella deposita tentat furta bello. Nam speculati absentiā archadū castellū eorū repētina irruptione pfugiūt. Archades uero excitati iniuria iuncto sibi Thebanor̄ auxilio atmiso furto bellū repetunt. In eo prælio Archedamus dux Lace Archedaemonior̄ uulncratus: cū etiā cædi suos uictos uideret: occisor̄ corpora p̄ præmus conē ad sepulturā poposcit: quod signū uictoriæ traditæ inter Græcos hīl solet. Thebani aut̄ hac cōfessione cōtentī: dato parcendi signo: finē dedere certamini. Paucis deinde interueniētibus induciar̄ diebus: Lacedæmonii ad alia bella conuersis Thebani cū Epaminunda duce de inuadenda Lacedæmonia quasi secura & destituta cepere fiduciā. Taciti intempesta nocte Lacedæmonē ueniūt: sed nō ita incautā uel indefensam: ut rebantur: offendūt. Armati enim senes cū reliqua turba imbellis ætatis: præcognito aduentu hostiū: in ipsis se portarum angustiis obiecerūt: & aduersus qndecim millia militū uix centū confecti æuo hoies prūperunt. His itaq; tantā belli molem sustinentibus: iuuentus supueniens cōgredi aduersus Thebanos aperto certamine incunctanter decreuit. Cōmesso prælio cū Lacedæmonii uincunt: repente Epaminūdas dux Thebanor̄ incautius dimicās uulnerat: qua re dum his ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti ex cōsensu tacito utrinq; discessum est. Epaminūdas aut̄ grauiter sautiatuſ cum de uictoria suoq; cōperisset: scutūq; deosculatus esset: remota manu qua uulnus Epamioccluserat: egressu sanguinis ad mortē patefecit introitū: cuius mortē sic Theba nūndænorum pditio subsecuta est: ut nō pdidisse ducē: sed ipsi cū eo tunc periisse vide mors rentur. Cōtextui indigestæ historiæ: inextricabilē cladē atq; incertos bello. orbes hoc atq; illuc lymphatico furore gestor̄ uerbis euestigio secutus implicui: quoniā tāto ut uideo inordinatiſ scripsi q̄to magis ordinē custodiui. Improba dominādi Lacedæmonior̄ cupiditas: q̄tis populis: qualibus urbibus: q̄bus puini ciis: cuiusmodi odior̄ motus: q̄tas causas certaminū fuscitarit: quis uel numero uel ordine: uel rōne disponat: cum ipsi quoq; non plus afflicti bellis q̄ bello. cōfusionē referant. Siquidē tracto per aliquot ætates cōtinuo hoc bello Athenienses: Lacedæmonii: Archades: Boetii: Thebani: postremo Græcia: Asia: Persis atq;

PAVLI OROSII

Aegyptiis cum Libya: insulisq; maximis nauales simul pedestresq; cōfictus in discretis egere discursibus: referre cæsa hominū milia nō possem: etiā si bella numerarem. At nunc increpct hæc tēpora: atq; illa collaudet quicunq; nescit hosce omnes istaꝝ urbiū prouinciarūq; populos. Ita nunc in solis ludis ac theatris cō senescere: sicuti tūc in castris maxime prœliisq; tabuisse: florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans Lacedæmoniorꝝ ciuitas uix centū habere potuit senes: ita incessabilibus circūuenta malis immaturas expendebat misere ætates. Et quærunt nunc homines: quoꝝ refertæ pueris & senibus ciuitates secura iuuenū peregrinatione ditantur: pacificisq; exercitiis stipendia domesticæ uoluptatis acquirunt: nisi forte ut assolent humanæ mutabilitati fôrdere omni præsentia nouitate rex actu audituq; prurientibus etiā ipsa uita fastidio est.

Terræmotus in Achaia aliquando factus. ca 3

Terræ/
motus

a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxvi. sacuissimo terræmotu Achaia uniuersa cōcussa est: & duæ tūc ciuitates: idest Ebora & Helice abruptis locorum hiatibus deuoratae. At ego nunc econtrario poterā similia in diebus nostris apud Constantinopolim æque modo principem gentiū: prædicta & facta: sed non perfecta narrare: cum post terribilem denunciationē consciāq; mali sui conscientiā subter cōmota: funditus terra tremeret: & desuper fusa celitus flama penderet: donec oratione Archadii principis & populi christiani: præsentem perditionē deus exoratus auerteret: probans se solum eīse & conseruatorē humilium: & punitorē malorꝝ. Sed hæc ut cōmemorata sint magis q; explicata: uerrecundiæ concesserim: ut & qui scit recolat: & qui nescit inquirat. Interea Romani: qui per. lxx. annos ab urbe Volscoꝝ: præterea phaliscoꝝ: equoꝝ & sutrinorum subacti & attriti assiduis bellis conficiebant: tandem in suprascriptis diebus Camillo duce cepere easdem ciuitates: & rediuiuo finem dedere certamini. Prænestinos autem eodem tempore: qui usq; ad portam Romæ bellando & cedendo uenerant: ad flumen alliam Tito Quintio pugnante uicerunt.

Dicit Romam graui pestilentia laborasse. ca 4

Pestiléntia

a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxiiii. Lutio Genutio & Quinto Seruilio consulibus ingens uniuersam Romā pestilentia corripuit. Non ut assolet plus minusue solito tempoꝝ turbata tēperies: hoc est aut intēpestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut incōgruus humor æstatis: uel autūni diuitis indigesta illecebra: insuper etiā expirata de calabris saltibus aura corrūpens: repentinus acutarꝝ infirmitatū afferre transcurſus: sed grauis & diurna: quæ in nullo dispar sexu: in nulla dissimilis ætate generaliter cunctos per biennium iugiter tabe cōfecit: ut etiā quos non egit in morte: turpi macie exinanitos afflictosq; dimiserit. Conquerentur hoc: ut arbitror loco obtrectatores temporis christiani: si forte silentio præterierim: quibus tunc cærimoniis Romani placauerint deos: & sedauerint morbos. Cum pestiléntia indies crudesceret: aucto-

Ludi scænici res suasere pontifices: ut ludi scænici diis expetentibus ederentur: & ita pro depellenda tpali peste corpore accersitus est perpetuus morbus animoꝝ. Vber nūc quidē mihi locus iste doloris atq; increpationis est: sed in quo iā reuerentia tua studiū sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi sup eo audere fas nō est. Cōmonuisse me satis sit & ex q̄libet intentiōe lectorē ad illius lectionis plenitudinē remisisse.

LIBER TERTIVS

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

f Equitur hāc miserā lucē: miserorēq; eius expiationē p̄ximo anno sa/ Marcus
tis triste p̄digū. Repēte siqdē medio urbis terra dissiluit: uastocq; præ Curtius
ruptu hiātia subito interna patuerūt. Manebat diu ad spectaculū terrorēq; cun/
ctorē patentī uoragine impudēs specus: nefariāq; uiui hois sepulturā diis inter/
prætibus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Cur/
tius: uir eques armatus: iniecitq; crudeli terræ inopinatā satietatē: cui parē esset:
q; ex tāta pestilentia mortuos p̄ sepulchra suscipet: nisi etiā uiuos scissa sorberet.

Vbi regnum Macedonum: & ubi natus est Alexander.

a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. ite& terribilis Gallo& inūdatio iu/
xta anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōsedit: facile sine dubio
pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatā occupatura ciuitatē: nisi
ocio & lentitudine torpuisset. Vbi atrocissimā pugnā Mālius Torquatus singu Mālius
lariter inchoauit. Titus Q uintius dictator cruentissima cōgessione cōfecit: fu/
Torqtus
gati ex hoc p̄celio plurimi Galli: instauratis ite& copiis in bellū ruentes: a Gaio
Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululū quoq; Thuscorē pugna sub Gaio
Martio consecuta est: ubi coniici datur: q̄ta hominū multitudo cæla sit: qñ octo
.M. sunt capta Thuscorē. Tertio aut̄ in iisdē diebus Galli se in prædā p̄ mariti/
ma loca: subiectosq; cāpos Albanis mótab⁹ diffuderūt: aduersum quos neuio mi/
litū delectu habito: cōscriptisq; legionibus decē. lx. milia Romanorē: negatis sibi
auxiliis Latino& p̄cesserūt. Cōfecit hāc pugnā Marcus Valerius: auxiliāte cor/
uo alite: unde postea Coruinus est dictus. Occiso. n. puocatore Gallo: hostes ter Coruin⁹
riti: sparsimq; fugiētes grauiter trucidati sunt. Numerandū etiā inter cætera ma/
la censeo primū illud ictū cū Carthaginensibus fœdus: quod iisdē tpib⁹ fuit:
præsertim ex quo tā grauia orta sunt mala: ut ex hinc ceppisse uideant̄. Anno si/
quidē ab urbe cōdita quadrangētimo secūdo legati a Carthagine Romā missi
sunt: fœdusq; pepigerūt. Quā ex ingressu Carthaginensiū in Italiā malo& gra/
Carthagi
uedinem secuturam: cōtinuarūq; miseria& tenebras iuges historia& fides: locorē nenes
infamia: & abominatio die& quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiā mox
usq; ad plurimā diei partē tendi uisa est: & saxeā de nubibus grando descendens Alexan/
ueris terrā lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam Alexāder magnus: ma/
gnus uere ille gurge& miseria& atq; atrocissimus turbo totius orientis est natus. gnus

Artaxerxes Iudæos captiuos dicit.

Vm etiā Ochus qui & Artaxerxes: post trāsactū i Aegypto maximū
diuturnūq; bellū: plurimos Iudæorē i trāsmigrationē egit: atq; i Hyr/
cania ad Caspiū mare habitare præcepit: quos ibi usq; in hodiernū diē amplissi transmi/
mis generis sui incremētis extat cōsistere: atq; exinde qñq; erupturos opinio est: gratio
cuius etiā belli tépestatē transcurrēs: & Sidona opulentissimā phœnicis p̄uin/
ciæ urbē deleuit: & Aegyptū q̄uis prius uictus tūc tñ subactā: cōminutāq; serro
Persarē subiecit impio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sānitas gentē opi/
bus armisq; ualidā pro cāpanis & fidicinis bella suscepta sunt. Sāniticū bellū an/
cipiti statu gestum Pyrrhus uel Maximus Romani nois hostis excepit. Pyrrhi Pyrrhus
bellū: mox punicū cōsecutū est. Et q̄uis nūq; post mortē numæ a bellorē cladib⁹
fuisse cessatū iani patētes semp portæ indicet: ex eo tñ ueluti per meridiem toto

PAVLI OROSII

impressus cœlo maloꝝ feruor incanduit. — Initium belli punici.

Orro autē inchoato semel bello punico:utrum aliquādo bella:cædes

P atq; ruinæ:omniūq; infandarum mortiū genera:nisi Cæsare Augusto
imperante cessauerint:inquirat:inueniat:prodat:quisquis infamanda

Bella pu christiana tempora putat. Absq; illo tamen inter bella punica unius anni:ueluti
nica alitis præteruolat̄is excursu Romani ppter iani portas clausas inter febres mor
bosq; reip.adhuc breuiissimo pacis signo:uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu
illecti sunt:ut in peius recalescentes:multa grauius uehemētiusq; afflictarentur.

At uero si indubitatiſſime cōſtat sub Augusto primū Cæſare:post partam pacē
uniuersum terræ orbē positis armis:abolitiſq; discordiis generali pace & noua
quiete cōpositū Romanis paruissle legibus:Romana iura:q; propria arma ma
luisse:spretisq; ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo oībus gentibus
Pax or cunctisq; puincis innumeris ciuitatibus:infinitis populis:totis terris unā fuisse
bis uoluntatē:libero honestoꝝ studio inseruire paci:atq; in cōmune cōſulere:quod
prius ne una quidē ciuitas:unusue populus ciuium:uel quod maius est:una do
mus fratrū iugiter habere potuisset. Q uod si etiam cum imperante Cæſare ista
prouenerint:in ipso imperio Cæſaris illuxisse ortum in hoc mundo domini no
stri Iesu Christi liquidissima probatione manifestum est:inuiti licet illi:quos in
blasphemiam urget inuidia:cognoscere fateriq; coguntur:pacē istam totius mūdi
& tranquillissimā serenitatē non magnitudine Cæſaris:sed potestate filii dei:qui
in diebus Cæſaris apparuit extitisse:nec unius urbis impatori:sed creatori orbis
uniuersi orbem ipsum generali cognitione paruisse:qui sicut sol oriens diē luce
perfundit:ita misericorditer adueniēs extenta mundū pace uestierit.Q uod ple
nius cum ad id ipsum:perficiente domino uentum fuerit:proferemus.

Romanī Latinis bellum intulerunt. 9

i Gitur.ccccix.ab urbe condita Romani bellum Latinis rebellantibus
intulerūt: Mālio Torquato:& Decio Murena cōſulibus in quo bello
Torqtus unus cōſul interfectus est:alter extitit parricida. Manlius enim Torquatus filiū
suum peremit:iuuenum uictorem interfectorēq; Metii Thusculani nobilis mili
tis:& tum præcipue prouocantis atq; insultantis hostis. Alius uero consul:cum
iterato conflictu illud cornu cui præerat cædi atq; affligi uideret:in confertissi
mos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius q̄uis uictor:occursum tamē no
bilium iuuenum Romanorꝝ:qui legitime exhiberi solet:triūphans parricida nō
Minutia meruit. Anno autē post hunc subsequente Minutia uirgo uestalis ob admisſum
inceſtum damnata est uiuaq; obrupta in campo:qui nunc Sceleratus uocatur.

Scelus matronarum. 10

a T uero paruo exin tpe interiecto:horresco referre:quod gestū est. Nā
Claudio Marcello & Valerio Flacco cōſulibꝝ incredibili rabie & amo
re sceler̄ Romanæ matronæ exarserunt. Erat utiq; ſcodus ille ac pestilēs annus:
inflictaq; iam undiq; cateruatim strages egerebantur:& adhuc penes omnes de
corrupto aere ſimplex credulitas erat:cum existente quadā ancilla indice & con
uincente, primū multæ matronæ ut biberent:qua Coxerant:uenena compulſæ:
deinde ſimul ut haſere cōſumptæ ſunt. Tanta autem multitudo fuit matronarꝝ
in his facinoribus cōſciarꝝ ut.ccc.lxxx.damnatae ex illis ſimul fuiffre referantur.

LIBER TERTIVS

Alexander Rex a Lucanis uictus & occisus.

a Nno ab urbe condita. ccc. xxii. Alexander rex Epirotarum Alexādri Alexan/ illius Magni auūculus traiectis in Italiā copiis: cum bellum aduersus der Epi/ Romanos pararet: & circa finitimas Romæ urbes firmaret uires exercitus sui: rota auxiliaq; uel sibi acquirere uel hostibus subtrahere studens bellis exerceatur: a Sānit̄ qui Lucanæ genti suffragabantur maximo bello in Lucania uictus atq; occisus est. Sed quoniā aliquantū Romanas clades recensendo progressus sum: uel Alexādri istius mētione cōmonitus de Philippo Macedonū rege qui Olym/ piadē huius Alexādri Epirotæ sororē uxorē habuit: ex qua Alexādrū magnū genuit: paucissimis annis retro repetitis magna paruis: inquātū potero: colligā.

De regno Philippi patris Alexādri regis Macedoniae.

a Nno ab urbe cōdita. cccc. Philippus Amyntæ filius Alexandri pater Philipp⁹ regnū Macedonū adeptus. xxv. annis tenuit: quibus hos oēs acerbi/ Macedo/ tātū aceruos cunctasq; malor; moles struxit. Hic primū ab Alexādro fratre ob/ ses Thebanis datus per triennū apud Epaminondam strenuissimū imperatore & summū philosophū eruditus est. Ipso aut̄ Alexādro intercepto scelere Eurydi/ ces matris: quis ea cōmiso adulterio: & altero primū filio occiso filiaq; uida/ uata generi nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnū: quod paruo occisi fratris filio tuebat: suscepit: qui cū foris cōcursu exurgētiū undiq; hostiū: domi aut̄ deprehensar; sāue insidiar; metu fatigaret: primū bellū cū Atheniensi bus gessit. Quibus uictis arma ad Illyrios trāstulit multisq; milibus hostiū tru/ cidatis Larissam urbē nobilissimā cepit. Inde Thessaliā nō magis amore uicto/ riæ: q; ambitione habēdo: equitū Thessalor;: quo: robur exercitui suo admisce/ ret: inuasit. Ita Thessalis ex improviso præoccupatis atq; in ptatē redactis iungē/ do eq̄tū peditūq; fortissimas turmas & copias inuictissimū fecit exercitū. Igit̄ Olymp/ uictis Atheniēsib; subiectisq; Thessalis Olympiadē Euruche regis Molosso: so/ rorē duxit uxorē. Qui Eurucha cū per hoc q; societatē Macedonū affinitate re/ gis paciscebat: imperiū suū se dilaturū putaret: per hoc dec̄ceptus amilis priua/ tulisq; in exilio cōsenuit. Deinde Philippus cū Methonā urbē oppugnaret: iectu sa/ gittæ oculū pdidit. Ipsam uero urbē mox expugnauit & c̄epit. Exin Græciā to/ tam ppe cōsiliis præuentā uirib; domuit. Quippe Græciæ ciuitates dū impare Græci/ singulæ cupiū impiū oēs pdiderūt. Et dū in mutuū exitiū sine modo ruunt: ab subacti/ oib; uictæ periere: quod singulæ amitterēt: oppressæ demū seruētesq; senserūt: quār; dum insanas cōcursatiōes Philippus ueluti e specula obseruaret: auxiliūq; semp inferiorib; suggerēdo: cōtentiones belligr; somites callidus doli artifex soue/ ret: uictos sibi pariterq; uictores subiecit. Huic aut̄ ad obtinēdā totius Græciæ dñationē: dñatio imoderata Thebanor; dedit facultatē: q uictos Lacedæmonios ac phocēses: cædibus etiā rapinisq; cōfectos: cū insup in cōi Græciæ cōcilio tāta pecuniæ mulcta onerauissent: q̄tam illi soluere nullo mō possent ad arma fugere coegerūt. Itaq; Phocēses & Philomene duce & auxiliis Lacedæmonior; Atheniē siūq; fulti cōmissa pugna hostibusq; fugatis Thebanor; castra c̄eperūt. Sequēti p̄celio inter imensas utriusq; populi strages Philomenes occisus est. In cuius lo Philome/ cum Phocenses Oenomanum ducem creauerūt. Porro aut̄ Thebani & Thessali nes/ omisso delectu ciuiū: Philippū Macedoniae regē: quē hostē prius repellere labo/

PAVLI OROSII

Thermo
pylæ
a suscipientes
Philippi
"statuas doloris"
Græcor
ignauia
rabant: ultro sibi ducem expetiuerūt. Commisso p̄celio & Phocensibus pene ad internitionē cæsis uictoria ad Philippum cōcessit. Sed Athenienses auditō belli cuentu: ne Philippus transiret in Græciā angustias Thermopylae pari ratione: sicut aduentantibus antea Persis occupauere. Igitur Philippus: ubi exclusum se ab ingressu Græciæ perstructis Thermopylis uidet: paratum in hostes bellū uerit in socios. Nam ciuitates quæ pauloante dux fuerat: sibi gratulantes ac se ex patentes hostiliter inuadit: crudeliter diripit: omniq; societatis cōscien/ tia penitus abolita coniuges liberosq; omniū sub corona uendidit: tempa quoq; uniuersa subuertit: spoliauitq;: nec tamē unq; per .xxv. annos quasi iratus diis ui/ctus est. Post hæc in Cappadociā transiit. Ibiq; bellū pari perfidia gessit: captos perfidia. per dolum finitos reges interfecit: totaq; Cappadociam imperio Macedoniae subdidit. Inde post cædes & incēdia deprædationesq; in socias urbes gestas par/ ricidia in fratres cōuertit: quos patri ex nouerca genitos cū cohæredes regni ue/ rereatur: interficere aggressus est. Cum autē unum ex his occidisset: duo in Olyn/ thum confugerūt: quā mox Philippus hostiliter aggressus urbem antiquissimā & florentissimā: cædibus ac sanguine repletā opibus hominibusq; uacuauit ab/ stractos etiā fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio socioe & parri/ cido fratribus elatus licere sibi omnia: quæ cogitauisset putaret auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inualis: ac ne aliquod ius uel fas inuiu/ latum prætermitteret: præoccupato mari & classe dispersa piraticā quoq; exer/ cere instituit. Præterea cū eū fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambi/ gentes: judicem ex consensu præoptauissent: Philippus more ingenii sui ad iudi/ cium tanq; ad bellum cum instructo exercitu ingressus inscios iuuenes uita re/ gnoq; priuauit. Athenienses uero qui prius Philippi ingressum Thermopylarū munitione repulerant ultro pacem eius expertentes fraudulentissimū hostem de/ neglecta introitus custodia commonuerunt. Caeteræ etiam Græciæ ciuitates ut intentius ciuilibus bellis uacarent: sub specie pacis & foederis sponte se externæ dominationi subiecerunt. Maxime cum Thessali Boetiiq; posceret Philippum: ut professum se aduersum Phocenses ducem exhiberet: suscepsumq; bellum ge/ reret contra Phocenses: adhibitis secū Atheniensibus & Lacedæmoniis: uel dif/ ferri bellum: uel auferri precio & precibus laborabant. Philippus tacite utrīsq; diuersa promisit: Phocensibus pacem & ueniam se daturum sacramēto confir/ mans. Thessalis uero affuturum se mox cum exercitu spondet: bellum tamē ab utrīsq; parari uetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopylae securus ingredit: easq; occupatas: dispositis præsidiis emunit. Tuncq; primū se nō Phocenses soli sed & omnis Græcia captā esse persensit. Siquidē primo Pho/ censes Philippus rupta fide calcatoq; sacramento infandæ dilacerationi dedit. Inde omniū urbes finesq; populatus cruenta præsentia effecit: ut etiā absens ti/ meretur. Vbi uero in regnū rediit more pastorū qui pecora sua nūc per æstiuos nūc per hybernos saltus circūducunt: populos & turbas ut illi replenda: uel re/ linquēda quæq; loca uidebant: ad libidinē suā transfert. Miserāda ubiq; facies: & atrocissimū miseriae genus obuersabatur: ppeti excidiū sine irruptione: sine bello captiuitatē: sine crimine exiliū: sine uictore dominatū: premit miseros in/ ter iniuriae & stimulos superfusus pauor: ipsaq; dissimulatione dolor crescit hoc

LIBER TERTIVS

altius demissus: quo minus p[ro]fiteri licet timentibus ne ip[s]e quoq[ue] lachrymæ pro cōtumacia accipientur: alios populos aiulso[s] a sedibus suis finib[us] hostiū op[er] ponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdā æmulatione uiriū ne posse sent quod posse credebant in supplemēti exhaustar[unt] urbiū diuidit. Ita gloriosissimū illud quondā florētis Græciæ corpus in multas laceratasq[ue] particulas extincta primū libertate cōcidit. Sed h[oc] cum per aliq[ua]tas Græciæ ciuitates exer-
cuisset: & tamē o[ste]r metu premeret coniiciens ex præda paucor[um] opes omniū ad
pficiendam æqualem in uniuersis uastationē utili emolumēto necessariā mari-
timā urbem ratus Byzantium nobilem ciuitatē aptissimā iudicauit ut recepta/
Byzantii culum sibi terra mariq[ue] fieret eamq[ue] obſistentem ilico obſidione cinxit. Ca. 13.
obſidio

De ciuitate Byzantio quæ Constantinopolis dicta est.

h Aec autem Byzantium quondā a Pausania rege Spartanor[um] cōdita.

Post autē a Constantino christiano principem maius aucta & Con-
stantinopolis dicta glorioſissimi nūnc imperii sedes & totius caput orientis est.
Philippus uero post longam & irritam obſidionē: ut pecuniam quā obſidendo
exhauserat prædando repararet piraticā aggressus est. Captas itaq[ue]. clxx. naues Philippi
mercibus confertas distraxit: & anhelanti inopīa parua recreatione subuenit. piratica
Inde propter agendā prædam & curandam obſidionē diuīsit exercitū. Ipse autē
cum fortissimis p[ro]fectus multas Cherronesi urbes suscepit: profligatisq[ue] populis
opes abstulit. Ad Scythia[n]ā quoq[ue] cum Alexādro prædandi intentione p[ro]transiit.
Scytha[n]ā tūc Etheas regebat: qui cum Istrianor[um] bello premeretur: auxilia a Phi-
lippo per Apollonienses petiit: sed cōtinuo Istrianor[um] rege mortuo: & belli metu
& auxilior[um] necessitate liberatus pactionē foederis cū Philippo habitā dissoluit.
Philippus dimissa obſidione Byzātii Scythicū bellum totis uiribus aggreditur. Scythæ
Cōmissoq[ue] p[ro]celio cum Scythæ & numero & uirtute præstarēt. Philippi fraude
uincunt. In ea pugna. xx. M. uiror[um] ac foeminae Scythicæ gentis capta: pecor[um]
magna copia abducta: auri atq[ue] argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fi-
dem inopīa Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equor[um] sufficiendo generi
in Macedoniā missi sunt. Sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiāt. In quo Traballi
ita Philippus in femore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur.
Cunq[ue] eum omnes occisum putarent in fugam uersi prædam amiserunt. Aliquā
tula deinde mora dum cōualeſcit a uulnere: in pace conqueuit. Statim uero ut
conualuit: Atheniensibus bellum intulit: qui in tanto discriminē positi Lacedæ-
monios quondam hostes: tunc socios asciscunt: totiusq[ue] Græciæ ciuitates legatio-
nibus fatigant: ut cōmunem hostem cōmuni bus uiribus petant. Itaq[ue] aliquantæ
urbes Atheniensibus seſe coniunxere: quasdam uero ad Philippum belli metus
traxit. P[ro]celio cōmisso cum Athenienses longe maioru numero militū præstarēt:
affiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur: quā pugnā lon-
ge omnibus anterioribus bellis atrociorē fuisse ipse rerum exitus docuit.

Græcia libertatem suam amisit.

n Am & hic dies apud uniuersam Græciæ acq[ui]litæ dominatiōis gloriā:

& uetustissimæ libertatis statū finiuit. Postea Philippus cruentissimā Græco[rum]
uictoriā in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidē principes ciuitatum seruitus
alios securi pcussit: alios in exiliū egit: & omnibus bonis priuauit. Pulsos quidē

PAVLI OROSII

a ciuibus in patriam restituit: ex quibus. ccc. exules iudices rectoresq; praefecit: qui ut antiquū dolorē noua potestate curarēt: pressos infelicitē populos in spē libertatis respirare nō sinerēt. Præterea magno delectu militū in subsidiū regiæ dispositionis ex tota Græcia habitu. cc. M. peditū: &. xv. M. eq̄tū absq; exercitu Macedonū & infinita gentiū Barbarie Perlicæ expeditioni in Asiā missurus in struxit. Tres duces: hoc est Parmenionē: Amyntā & Atralū præmittēdos in Perias legit. Et dum suprascriptæ copiæ de Græcia cōgregarent: Alexātri qui erat Olympiadis uxoris suæ frater & post a Sabinis in Lucania prostratus est: quē Ep̄i regē ob mercedē stupri ppetrati in eū cōstituerat nuptias in copulando ei filiā suā Cleopatrā cælebrare decreuit: qui cum pridie q̄ occideret interrogatus fuisset: quis finis homini esset magis optādus r̄ndisse fertur: eū esse optimū: qui uiro forti post uirtutū suar̄ gloriā in pace regnāti sine cōflictatione corporis & dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere: quod ipsi mox cōtingit. Nec ab iratis diis quos semp̄ paruipēderat: quorūq; aras tēpla si mulacraq; subuerterat: quin lectissimā ut ipsi uidebat mortē adipisceret: potuit

Philippi mors impediri. Nā die nuptiar̄: cū ad ludos magnifice apparatos inter duos Alexandros generē filiūq; cōtenderet: Pausania nobili Macedonū adolescentē in angustiis sine custodibus circūuētus occisus est. Afferant nūc multisq; hæc uocibus efferant quasi uiros fortū laudes & facta fœlicia quibus amarissimæ alior̄ calamitates in dulces fabulas cedunt: si tamen nunq; ipsi iniurias quibus aliquādo uexantur: relatu tristiori deplorent. Si uero de propriis querimoniis tantū alios audientes affici uolunt q̄nantū ipsi perpetiendo senserunt: prius ipsi non præstib⁹ præterita: sed gestis gesta cōparent: & utraq; ex auditu: uelut certi alienor̄ arbitri iudicent per. xxv. annos incendia ciuitatum: excidia bellog; subiectioñes prouinciar̄: cædes hominū: opum rapinas: prædas pecoq;: mortuoq; uenditioñes: captiuitatisq; uiros unius regis fraus effera. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum. ca 15

Vfficerent ista ad exemplū miseriaq; insinuata memoriar̄ gesta per Philippum: etiā si Alexāder ei nō successisset in regnū. Cuius bella: imo sub cuius bellis mūdi mala ordine sequētia suspendo paulisper: ut in hoc loco pro cōuenientia tēpor̄ Romana subiiciā. Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinæ Caudinas furculas satis cæbres & famosas: insignis Romanor̄ fecit infamia. furculæ Nam cum superiore bello uiginti milia Sannitū Fabio magistro equitū pugnā conserente cecidissent: circūspectiore cura Sānites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas consederūt. Vbi cum Vecturiū & Postumiū consules omnesq; copias Romanor̄ angustiis locoq; armisq; clausissent: Pontius dux eorū intantū abusus est uictoria securitate: ut Hærēnium patrē consulendū putaret: utrū occideret clausos: an parceret subiugatis: ut uiuos tamē dedecori réservaret: elegit. Romanos enim antea s̄epissime uinci & occidi: nunq; autem capit: aut ad deditiōē cogi potuisse constabat. Itaq; Sannites uictoria potiti uniuersum exercitum Romanū turpiter captum: armis etiā uelmentisq; nudatū: tantū sin Romani gulis uilioribus operimentis ob uerecunda corpora tegenda concessis: sub iugo sub iugū missum seruitioq; subiectū: lōgū agere pompæ ordinē præceperūt. Sexcētis aut missi eq̄tibus Romanis in obsidatū receptis oneratos ignominia cæteris reb⁹ uacuos.

LIBER TERTIVS

cōsules remiserūt. Quid de exaggerāda huius foedissimi fœderis macula uerbis labore: qui tacere maluissem? Hodie enī Romani aut oīno nō essent: aut Sānio dñante seruirēt: si fidē fœderis: quā sibi seruari a subiectis uolūt: ipsi subiecti Sānitibus seruauissent. Posteriore anno infringūt Romani firmatā cū Sānitibꝫ p̄ actionē: eosq; in bellum cogūt: quod Papyrio cōsule insistente cōmissum magnas strages utriusq; populi dedit. Cūq; hinc ira recentis infamiae: inde gloria p̄ximae uictoriae pugnates stimularet: tādē Romani ptinaciter moriēdo uicerūt: nec cædi pariter uel cædere destiterūt: nisi postq; uictis Sānitibꝫ: & capto duce eorū iu Sānites gū reposuerūt. Idē deinde Papyrius satricū: expulso inde Sānitico præsidio: ex uicti pugnauit: & cepit. Hic aut̄ Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissimus habebat: ut cū Alexāder magnus disponere diceret ab oriēte descēdēs obtinere uiribus Aphricā: atq; inde in Italā trāsuehi: Romani inter cæteros duces tūc in reipublica sua optimos: hūc p̄cipuū fore: qui Alexātri impetū sustinere posset: meditarentur.

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexāder anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo successit in regnū: qui primā experientiā animi & uirtutis suā cōpressis cæleriter Græcorū motibus dedit: quibus auctor ut ab impio Mace donum deficerent: Demosthenes orator auro Persarꝫ corruptus: extiterat. Itaq; Atheniensibus bellū deprecātibus remisit: quos insuper etiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit: reliquos sub corona uēdidit. Cæteras uero urbes Achaiae & Thessaliæ uectigales fecit. Illyricos quoq; & Thracas translato Alexātri mox abhinc bello domuit. Inde p̄fectus ad Persicū bellū: oēs cognatos ac pxi successus mos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tūc mō peditū. xxxii. milia: equitū. iiiii. M.d.naues.c.lxxx.referunt. Hac tā parua manu uniuersum terrarꝫ orbē utrū mirabilius sit q; uicerit: an q; aggredi ausus fuerit: incertū est. Primo eius cum Dario rege cōgressu. dc. M. Persarꝫ in acie fuerūt: quæ nō minus arte Alexātri superata: q; uirtute Macedonū terga uerterunt. Magna igit̄ cædes Persarꝫ fuit. In exercitu aut̄ Alexātri. cxx. equites: & nouē tūc pedites defuere. Deinde Gordien Phrygiæ ciuitatē: quæ nūc Sardis uocitat: obfessam expugnatāq; cæpit: ac direptioni dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timēs angustias: quibus inerat locorū: Taurū montē mira celeritate transcendit: & d. stadiis sub una die cursu trāsmis̄lī Tharsum uenit: ibiq; cū sudans in cydnū perfrigidū Alexan amnē descēdisset: obriguit: cōtractu neruorū p̄ximus morti fuit. Interea Darius derēgo cū. ccc. M. peditū: & .c. M. equitū in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo tus hostium etiā Alexādrū maxime respectu paucitatis suā: quis iampridē. dc. M. hostiū eadem paucitate superatis nō solum nō timere pugnā: sed etiam uictoriā sperare didicisset. Itaq; cū intra iactum teli uterq; constitisset exercitus & inten tos in signū belli populos discurrentes principes uariis incitamentis acuerrent: ingentibus utrinq; animis pugna cōmittit. In qua ambo reges Alexāder & Darius uulnerant: ac tādiu certamē anceps: quoadusq; fugeret Darius. Exinde cædes Persarꝫ secuta est. Ibi tunc peditū. lx xx. M. equitū: decem milia cæsa: capta aut̄ quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus uero cēcidere centū. xxx. pedites: Darius equites. cl. In castris Persarꝫ multū auri cæterarꝫ opū reptū est. Inter captiuos fugiens castorū mater & uxor eadēq; soror & filiæ duæ Darii fuere. Quaꝫ redēptionē

PAVLI OROSII

Darius cū etiā oblata regni dimidia parte nō impetravisset: tertio cūctis Persar
uiribus socioꝝq; auxiliis cōtractis bellū instaurat. Sed dū hæc Darius agit: Ale
xāder Parmenionē ad inuadēdā Persicā classem cū copiis mittens ipse in Syriā
p̄ficiſcit: ibiꝝ ex multis sibi regibꝝ cū insulis ultro occurrētibꝝ alios elegit: alios
mutauit: alios p̄didit: Tyr̄ urbē antiq̄ssimā & florētissimā: fiducia Carthaginē
ſiū cognatorꝝ sibi obſistētē oppressit & c̄epit. Exin Ciliciā: Rhodū atq; ēgyptū
ptinaci furore puadit. Inde ad tēplū Louis Ammonis p̄git: ut mēdacio ad tēpus
cōposito ignominiā sibi p̄ris icerti & infamiā adulteræ m̄fis aboleret. Nā accersi
tū ad se phani ipſiꝝ atſtitē ex occulto monuit: qd sibi tāq; cōſulēti r̄ſideri uelit: si
cut historici eoz dicunt. Ita certus Alexāder fuit nobisq; p̄didit: diis ipſis mutis
& surdis uel i ptāte eē antistitis qd uelit fingere: uel i uolūtate cōſulētis: qd malit
audire: reuertēs ab Ammone ad tertium Persicū bellū Alexādriā i Aegypto cōdi
dit. Darius uero spe pacis amissa. cccciiii. M. peditū: &c. M. eq̄tū Alexādro ab
Aegypto reuertēti apud Tharsū bello se opponit. Nec pugnæ mora: oēs cæca ra
bie i ferrū ruūt: Macedones totiēs a se uiictis hostibꝝ aiosi: Persæ: n̄iſi uincāt: mo
ri p̄aeoptātes. Raro i ullo p̄celio tm̄ sanguis fusum ē. Sed Darius cū uinci suos
uideret: mori i bello paratus: p̄suasū suorꝝ fugere cōpulsus est. Hoc p̄celio Asiæ
uires & regna ceciderūt: totusq; oriens in ptāte Macedonici cessit impii: atq; ita
attrita est in hoc Persar oīs fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patie
terq; Persæ post imperiū tot annoꝝ iugum seruitutis acc̄perunt.

Alexander Darium uicit.

a Lexāder nāq; triginta q̄ttuor cōtinuis diebꝝ caſtroꝝ prædā p̄cēſuit: ac
Perſopolim caput Persici regni: urbē famoſiſſimā: cōfertiſſimāq; op̄i
bus totiꝝ orbis: uasit. Dariū uero cū appings suis uiictū cōpedibꝝ aureis teneri
cōpiffet: pſeq; ſtatuit. Itaq; iutto ut ſe ſequereſ exercitu: ipſe cū. M. militū pfectū
iuenit i itinere ſolū relictū: multis cōfōſſū uulneribꝝ: & extrema uitæ p̄ uulnera
efflantē. Hūc mortuū inani misericordia efferri: & in ſepulchris maiorꝝ ſepeliri
præcæpit: cuiꝝ nō dicā matrē uel uxorē: ſed ēt paruulas filias crudeli captiuitate
detinebat. In tāta malorꝝ multitudine difficultima dictis fides: tribꝝ p̄celiis toti
dēq; ānis qnqes decies cētena. M. peditū eq̄tūq; cōſumpta ſūt. Et hæc qdē ex eo
Occisorꝝ regno illisq; populis: uñ iā āñ ānos nō multo plures decies nouies cētena. M. p
numeris fligata referunt: q̄q extra has clades p̄ eosdē tres ānos & Asiæ ciuitates pluriꝝ
opprefſae ſūt: & Syria tota uastata: Tyrus exciſa: Cilicia exinanita: Cappadocia
ſubacta: Aegyptꝝ addicta ſit: Rhodus quoq; iſula ultro ad ſeruitutē tremefacta
ſuccederit: pluriꝝq; ſubiectæ Taurō puīcia: atq; ipſe mōs Taurus diu detrectatū
iugū domitꝝ & uiictꝝ accepit: & ne forte qſq; opinet uel oriētē ſolū Alexādri ui
ribꝝ ſubactū: uel Italiā tm̄mō Romana inqetudine fatigatā: tūc ēt bellū Agidis
Spartanorꝝ regis i Græcia. Alexādri regis Epiri i Lucania: Zopyriōis p̄fecti
in Scythia gerebat: quoꝝ agis Lacedæmoniꝝ excitata: & rebellate ſecū uniuersa
Græcia cū Antipatri fortissimis copiis cōgressus iter magnas utrorꝝq; ſtrages:
& ipſe p̄cubuit. Alexāder āt i Italia affectas occidētis impiū: æmulās Alexādrū
magnū: post numerosa & grauia bella ibidē gesta: a Brutiis Lucanisq; ſupatꝝ ē:
corpusq; eiꝝ ad ſepulturā uēditū. Zopyriō uero p̄fectꝝ Pōti adunato. xxx. M.
exercitu: Scythis bellū iſerſe ausus ē: & uſq; ad iternitionē cælus fūditꝝ cū oībꝝ

Ca. 17 Darius
uictus

**Darii
mors**

Ca. 18

LIBER TERTIVS

copiis suis abrasus est. Igitur Alexáder magnus post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit: ubi etiā illū adhuc bello intentū Thalestris: siue Minothea Thale regina excita suscipienda ab eo sobolis gratia cū. ccc. mulieribus p̄cax Amazon inuenit. Post hæc Parthoꝝ pugnā aggressus: quos diu obnitentes deleuit: p̄pemodū Parthi anteꝝ uicit. Inde Dracas Euergetes Parymas: Patapamenos: Hydaspes: cæterosq; populos qui in radice: Caucasi morabantur: subegit urbe ibi Alexádria sup Caucasi amnē Tanaim cōstituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas: q; in hostē rabies accolae fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus: nouerca fratresq; eius necati: Parmenio & Philiotas trucidati: Attalus: Eurylochus: Pausanias: multiq; Macedoniam præincipes extinti: Clitus quoq; annis grauis: amicitia uetus nefarie interfecit. Clitus occidit. Qui cū in cōiuio fiducia regiæ amicitiæ aduersus regē opa sua Philippo cīsus præponentē memoriā patris tueret: ab offenso frustra rege uenabulo trāfossus: cōmune cōiuuiū moriēs cruētauit. Sed Alexáder humani sanguinis infaturabilis siue hostiū siue etiā socioꝝ: recentē tamē semp sitiebat crux. Itaq; pertinaci impetu in bella p̄currēs Chorasmios & Dacos: indomitā gentē in deditiōne accepit. Callisthenē philosophū: sibiq; apud Aristotelē cōdiscipulū cū plurimis aliis Callisthenē principibus: q; eū deposito salutādi more: ut deū nō adoraret: occidit. Post hæc nes ca 19 Indiā petit: ut oceano ultimoꝝ oriēte finiret impiū. Nysam urbē adiit. Dedalos montes regnaq; Cleophilis reginæ expugnauit: quæ cū se dedidisset: concubitu Cleophilis regnum redemit. Indiam ingressus est Alexander.

Eratragata perdomitaq; Alexáder India: cū ad saxum miræ asperitatis: India miræq; magnitudinis & altitudinis: in quæc multi populi cōfugerāt: peruenisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdē saxi terræ: motu phibitū: æmulatione pmotus: ut Herculis acta suparet: cū summo labore ac piculo saxo potitus oēs loci eius gentes in deditiōne accepit. Cum Poro for Por rex tissimo Indoꝝ rege cruentissimū bellū gessit: in quo Alexáder cū ipso Poro singulariter cōgressus: occisoꝝ deiectus equo: concursu Satellitū præsentia mortis equalit. Porus multis uulneribus cōfossus retentus & captus est: quo ob testimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā & Bucephalā: Bucephala q; de noīe equi sui ita uocari præcepit. Inde Arētas stathenos Passidas & gāgari la urbs das cæsis eorū exercitibus Macedones expugnauere: cūq; ad cōfines uētū esset. Ibi cōtra. cc. milia equitū hostiū pugnā cōseruerunt. Et cū ætate detriti: animo ægrī: uiribus lassi difficile uicissent: castra ob memoriā plus solito magnifica cōdiderūt. Exin Alexáder ad amnē agasinū pergit. Per hūc in oceanū deuehitur: ibi Gessonas Sybosq;: quos Hercules cōdidit: oppressit. Hinc Mārdos & Subagras nauigat: quæ gentes eū armatis. lxxx. milibus peditū excipiūt. Cōmissioꝝ p̄cilio diu anceps & cruenta pugna: tandem tristē pene oēm uictoriā Macedonibus dedit. Nā fusis hostiū copiis Alexáder exercitū ad urbē duxit. Et cū murū ascendisset primus: uacuā ciuitatē ratus solus introrsum desiliuit: quē cū undiq; infesti hostes circūdedissent: incredibile dictu est: ut eum nō multitudo hostiū: nō uis magna telorum: nō tantus lacessentium clamor terruerit. Solus tot milia ceciderit: ac fugarit. At ubi se obrui a circūfusa multitudine persensit: muri obice posteriora turatus: cōtrarios facilius eo usq; sustinuit: donec ad periculū eius Alexādri clamorēq; hostiū p̄fractis muris exercitus omnis irrūperet. In eo p̄cilio sagitta discrimē

PAVLI OROSII

sub māma traectus: fixo genu catenus pugnauit: donec eum a quo uulneratus esset: occideret. Inde cōscensis nauibus cū oceanī littora pigraret: ad urbē quādam cui Ambira Rex erat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā partē exercitus sagittis hostiū ueneno illitis amisit: ac post herba per somniū sibi ostēsa: & in potū sauciis data: cū reliquis subueniretur: urbē expugnauit & cāpit.

Oēs puinciaē i Babylonīa ad Alexādrū territā legatos: pacē petētes miserūt.
Ca. 20. Ost quasi circūacta meta de oceano Indū flumē ingressus Babylonīa
 p celeriter rediit: ubi eum exterritaꝝ totius orbis puinciaꝝ legati oppre
 riebantur: hoc est Carthaginensium & totius Aphricæ ciuitatū: sed &
 Hispanorꝝ: Galloꝝ: Siciliæ Sardiniæq;. Plurimæ præterea partis Italiaꝝ tantus
 rumor in summo oriente cōstituti ducis populos: ultimiq; occidentis inuaserat:
 ut inde peregrinā toto mūdo cerneret legationē quo uix crederes peruenisse ru
 Alexātri morē. Alexāder uero apud Babylonīa cū adhuc sanguinē sitiens male castigata
 mors. auiditate ministri insidiis uenenu potasset: interiit. O dura mens hominū: & cor
 semper inhumanū. Ego ipse qui hæc pro afferenda omniū tēpore alternata cala
 mitate percenseo: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte uel formidine mortis
 accæpta totus mūdus intremuit: nunquid nō lachrymaui oculis: nunquid non
 corde cōdolui: nunquid nō reuoluēs hæc propter cōmūne uiuendi statū maiorꝝ
 miseras meas feci: cum tamē si quādo de n̄ cipso refero ut ignotos primū Bar
 baros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominatibus e blanditus sim: ut insi
 deles præcauerim: ut insidiātes subterfugerim: postremo ut persequētes in mari
 faxis: spiculisq; appetentes: manibus etiā pene iam apprehendentes repētina ne
 bula circūfusus euaserim: cunctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim:
 & tacitus de nō dolentibus doleā reputans duriciē eorū: qui quod nō sustinuere
 non credunt. Hispanus Mauritanus ad supplicandū Alexādro Babylonīa adiit:
 cruentūq; dominū ultro ne hostē exciperet: per Asyriā Indiāq; quæsiuit: terraꝝ
 metas lustrās: & utriq; infœliciter notus oceano: & tamē tā uiolentæ necessitatis
 memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetustate. Et nos ppetuæ recordationi
 hæsurū putamus: quod plurima orbis parte secura unū angulū fugax latro uio
 lauit: quasi uero Gothorꝝ & Sueuorꝝ pacē ut nō dicā uersa uice Indus uel Asy
 riū: sed etiā uel ipse qui hostē patitur: Hispanū orauerit. At uero si illa Alexan
 dri tēpora laudanda potius ppter uirtutē: qua totus orbis obtentus est: quā dete
 standa ppter ruinā: qua totus orbis effusus est: iudicant: inuenient & modo plu
 rimi: qui hæc laudanda censem: quod multa uicerūt: & miseras aliorꝝ felicitatē
 suā reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes Romani sunt. Respōdebitur. Hoc
 & tunc toto orienti de Alexādro uidebat: talesq; & Romani aliis uisi sunt: dum
 bellis quietos ignotosq; petiuerūt. Sed illi acquirere regna: isti euertere stndent.
 Sepata sunt hostis excidia & iudicia uictoris. Siqdē & illi prius eos bellis affli
 xerūt: quos postea legibus suis ordinarūt: & hi nūc hostiliter turbāt: quæ q; nō
 pmiserit deus: si edomita obtinerēt: ritu suo cōponere molirent dicēdi posteri re
 ges magni: qui nūc nouissimi hostes adiudicant. Q uolibet hæc gesta talia noīe
 cēsent: hoc est siue dicant: miseriaꝝ: siue uirtutes utraq; prioribus cōparata: hoc
 tpe minora sunt: atq; pro nobis ita utraq; faciūt in cōparatione Alexandri: atq;
 Persarꝝ: si uirtus nūc uocāda est: minor est hostiū si miseria minor ē Romanorꝝ.

LIBER TERTIVS

Papyrius consul contemptis auguriis magnam consecutus est uictoriam.

ca 21

Nno ab urbe condita.ccc.l.Fabio Maximo qnquieries Decio Muræna

a quater cōsulib⁹:quattuor fortissimi florētissimiq; populi Italiæ i unū

agmē foedusq; coierūt. Nāq; Hetrusci & Vmbri Sānites & Galli uno Hetrusci

agmine cōspirantes Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Roma, Vmbri

norū animi:& labefacta fiducia est:nec ausi sunt tantū sperare de uiribus:dolo Sānites

diuidere hostes potius rati pluribus se bellis implicauere q; grauibus. Itaq; cum Galli

quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriā Hetruriāq; prēmissis

Vmbri & Hetruscor⁹q; exercitū redire ad tuitionē suor⁹ coegissent:cū Sānitib⁹

& Gallis bellum inire properarūt. In quo bello cū Gallo⁹ impetu premerentur

Romani:Decius cōsul occisus est. Fabius tamē post magnā Decianæ partis stra-

gem;tandem uicit. Eo prēlio.xl.M.Sannitū:siue Gallo⁹ cæsa sunt. Romanor⁹

uero septē. M.ex Decii tñmodo parte qui occisus est:referunt. Fuisse aut̄ absq;^{extincta} p. 6. tu

Hetruscis & Vmbris:quos astu Romani bello auocauerūt:Gallo⁹ & Sannitū

xl.M.peditū &.x.M.equitū. At uero septē. M.Liuuius refert:& carpentarios

.M.in armis cōtra aciem stetisse Romanā. Sed ut s̄epe dīctū est:semp Roma-

nor⁹ aut domesticā quietē extraneis bellis interpellatā:aut externos euentus mor-

bis interioribus agrauatos tantū:ut omnimodē ingētes animi undecūq; preme-

rentur. Hanc cruentā tristēq; uictoriā pestilentia ciuitatis onerauit:& triūphales Prælium

pompas obuiā mortuo⁹ exequiā polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudia

suaderent:cū tota ciuitas aut ægris suspiraret:aut mortuis. Sequit annus quo

Romani instaurato a Sannitibus bello uicti sunt:atq; in castra fugerūt. Postea

uero Sānites nouū habitū animūq; sumētes hoc est deargentatis armis ac uesti-

bus paratoq; animo:nisi uincant:mori bello sese offerūt:aduersum quos Papy-

rius cōsul cū exercitu missus cū a pullariis auguribus uana cōiectantibus cōgre-

di prohiberet:irridens eos tā fœliciter confecit bellū:q; cōstanter arripuit. Nā in

hoc prēlio.xii.M.hostiū cæsa.tria.M.capta referunt.sed hāc quoq; istius uere

laudandā historiā:quā uani haruspices impedire nō potuerūt:oborti subito cor-

rupere morbi. Nam tanta ac tā intollerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatē: Pestilētia

ut ppter eā quacūq; ratione sedandā:libros Sibyllinos cōsulendos putarint:hor-

rendūq; illū Epidauriū colubrū cū ipso Aesculapii lapide aduexerint:quasi ue-

ro pestilētia aut ante sedata nō sit:aut post orta nō fuerit. Prætereal altero abhinc

anno Fabius Gurses cōsul male aduersus Sānites pugnauit. Nāq; cōmisso exer Fabius

ciitu uictus in urbem refugit. Itaq; cū senatus de imouendo eo deliberaret pater maxim⁹

eius Fabius Maximus ignominia filii deprecatus legatū se filio iturū ultro ob-

tulit:si illi depellendæ ignominia & gerendi iter⁹ bellī facultas daref. Q ua im-

petrata prēlioq; cōserto:cū subito pugnantē filiū cōsulem insistente Pontio Sā-

nitum duce:& infestis hostiū telis cōclusum uideret:in mediū se agmen pius se

nex equo uectus ingressit. Q uo facto permotí Romani tota.ibi incubuere acie:

donec ipsum ducē Pontiū deleto hostili exercitu:uictū oppressumq; cæperunt.

Cæsa sunt in eo prēlio Sānitū.xx.M.capta aut̄.iii.M.cum rege suo. Tandēq;

Sānitū bellū quod per.xlix.annos multa Romanor⁹ clade trahebat:capti du-

cis destitutiōne finiti est. Anno subsequēte cū Sabinis Curio cōsule bellū gestū Belli fi-

est:ubi quot milia hominū interfecta:quot capta sint:ipse cōsul ostendit:qui cū nis

ca 22

ca 59

PAVLI OROSII

in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini & multitudinē capti populi referre uellet: numerū explicare non potuit. Anno ab urbe cōdita. cccc.lxiii. Dolobella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii Sannites quoq; cū Hetruscis & senioribus Gallis facta societate: cum rediuiuū cōtra Romanos bellum molirent: Romani ad exorādos Gallos misere legatos: quos cum Galli interfecissent: Cæcilius prætor ob ulciscendā legatorū necē & cōprimendū multoꝝ hostiū impetū cū exercitu missus ab Hetruscis Gallisq; oppressus interiit. Septē præterea tribuni militū in ea pugna occisi: multi nobiles trucidati. xiii. M. etiā militū Romanorū illo bello pstrata sunt. Ita aut̄ quotiescūq; Galli exarserūt: totis opib⁹ suis Roma detrita ē: ut sub pñti nūc cōcursatiōe Gothorū magis debeat meminisse Galloꝝ.

Mortuo Alexādro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsūpserunt. ca 23

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tēpora qbus Romani ista perpessi sunt: & quæ iter se bella gesserūt Macedonū duces reuoluā: qui mortuo Alexādro sortiti diuersas puincias: mutuis se bellis cōsūpserūt: quoꝝ ego tumultuosum tēpus ita mihi expectare uideor: quasi aliqua imensa c̄stra per noctē de spectaculo montis aspectans nihil in magni cāpi spatio præter inumeros focos cernā. Ita per totū Maccedoniae regnū hoc est p uniuersam Asiā & plurimā Europæ partē Lybiāq; uel maximā horrēdi subito belloꝝ Globi col luxerūt. Qui cum ea præcipue loca: in qbus exarsere: populati sunt: reliqua oīa terrore rumoris: quasi fumi caligine turbauerunt. Sed nequaꝝ tantoꝝ regum ac regnoꝝ bella excidiaq; explicabo: nisi prius ipsa cū regibus regna pdidero. Igit̄ Alexāder per. xii. annos trementē sub se orbem ferro pressit. Principes uero eius .xiiii. annis dilaniauerūt: & ueluti optimā prædā a magno leone prostratā audi discerpserē catuli: seq; ipsos ī rixā iuicē irritatos prædæ emulatōe fregerūt. Itaq; p̄ia Ptolemaeo Aegypti & Aphricæ Arabiāq; pars sorte puenit. Cōfinē huic p̄ uinciā Syriā Laomedon Mitylenaeus Ciliciā: Philotas & Philo Illyrios accēpit. Mediæ maiori acropatus: minori socer Perdicæ præponit. Susānia ḡs Scyno. Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat. Lyciā & Pamphiliā Learchus Cariā Cassander. Lydiā Menāder sortiunt. Leonatus minorē Phrygie accēpit. Thracia & regiones pontici maris Lysimacho. Cappadocia cū Paphlagonia eu/ medi data. Sūma castroꝝ Seleuco Antiochi filio cessit stipatoribus regis Satel litibusq; Cassander filius Antipatri præficit. In Bactriana ulteriore & Indiæ regionib⁹ præfecti priores qui sub Alexādro esse coeperāt: pmanserūt. Seras inter duos ānes Hydaspē & Indū cōstitutos taxillās habuit: in Colonias ī Indis cōditas Pithon Agenoris filius mittit. Reapomenos fines Caucasi móris Axiarches accēpit. Draicas & Argeos Statanor. Bactrianos Amyntas sortiēt. Sagilianos Scythæus. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcanios. Phrataphraneis Armenios. Neoptolemus Persas. Peutestes Babylonios: Arthous: Pelasgos. Archesilaus Mesopotamiā adepti sunt. Igitur causa & origo belloꝝ epistola Alexādri regis fuit: qua iussit oēs exules patriæ libertatiq; restitui. Potētes. n. ciuitatū Græciæ: timētes ne exules recepta libertate ultionē meditarent: a rege Macedonū defecerūt. Primi Atheniēses cōtracto. xxx. M. exercitu: & cc. nauibus bellū cū Antipatro cui Græcia sorte obuenerat: gerūt: per Demosthenē quoq; oratorē Sicyona Argos & Corinthum cæterasq; sibi socias adiungunt Antipatrū obsidione cingūt.

Alexādri
duces.

Diuīsio
puīcias

Causa
belloꝝ

LIBER TERTIVS

Ibi dux eorum Leosthenes telo ex muris iacto profoissus occidit. Athenies Leonato: qui Antipatro auxiliū serebat: occurunt: eiusque copiis cōminutis ipsum interficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocū regi intulit: eumque uicit: in qua uictoria nil præter uulnera & picula cōquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suā: succēsis domibus suis: se suaque oīa cōcremauerat. Post hāc bellū inter Antigonū & perdicā oris: grauissime multis puinciis & insulis ob auxilia uel negata: uel praestita dilaceratis diu deliberatū: utrum in Macedoniā bellū transferret: an in Asia gereret: nouissime ipse perdicā Aegyptum cū ingenti exercitu petit. Sic Macedonia in duas ptes discurretibus ducibus in sua uiscera armatur. Ptolemaeus Aegypti uiribus & Cyrenēsib⁹ copiis instructus occurre bello Perdicā num dīparat. Inter hāc Neoptolemus & Eumenes cruētissimo iter se p̄celio digladiati scordie. sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatrū fugit. Quād ut Eumenē de inspato op̄ primat: purget: quod Eumenes futurū ratus: insidiātes insidiis capit: in eo bello Polypcon occidit. Neoptolemus & Eumenes mutuis sunt uulnerib⁹ cōfossi: sed Neoptolemus interiit. Eumenes uictor euasit. Perdicā cū Ptolemæo acerbissime bello cōgressus: amissis copiis ipse quoque interfactus est. Eumenes Python & Illirius & Alcea frater Perdicā a Macedonib⁹ hostes p̄nunciant: bellūque aduersum eos ab Antigono decernitur. Itaque Eumenes & Antigonus collatis aduersum se maximis copiis cōflixerūt: Eumenes uictus in quoddā castellū munitissimū fugit. Vnde auxilia Antipatri tūc potētissimi p̄ legatos poposcit: quo nūcio territus Antigonab obſidiōe discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma aut salus certa. Quare ultimo cōſilio Argyraspidas ob arma deargētata sic dictos: hoc est mili Argyrates qui sub Alexādro militauerat: in auxiliū rogat. Qui fastidiose ducē in disponente bello adeūtes ab Antigono uicti: castrisque priuati & uxores & liberos: si ditio. mulque oīa quā sub Alexādro acq̄siuerat: p̄diderūt: q̄ postea turpiter p̄legatos redi sibi quāe p̄diderat: uictorem rogāt. Antigonus aut se redditusque pollicet: si sibi uinctū Eumenē p̄traheret. Ita illi spe recuperationis illecti dedecorissima p̄ditione ducē suū: cui signa pauloante secuti fuerat. Captiui ipsi captū catenatūque duxerunt: & mox cū foedissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Macedonū uxor multa sub noīe uiri nefaria egit p̄ Cassā drū: quē flagitiose cognitū ad summū fastigiū p̄ oēs honorū gradus p̄uixerat: q̄ ex libidine mulieris multas Græciāe ciuitates afflixit. Tūc Olympias mater Alexātri regis hortāte Polypconte cū ab Epiro ī Macedoniā p̄sequētā Eacida rege Molossoꝝ ueniret: & ab Eurydice finib⁹ phibereſt: adnitētib⁹ Macedonib⁹ Ari/ Arideus deum regē & Eurydicē iussit occidi: q̄q̄ & ipsa Olympias cōtinuo meritas crū occidit. delitatis poenas luit. Nā cū muliebri audacia multas principū cādes ageret audito aduētu Cassandri diffusa Macedonibus: cum Roxane nuru sua: & nepote Hercule: in urbē Piēthīū cōcedit: ibique cōtinuo p̄ Cassandrū capta imperfecta est Olym/ Filius Alexātri magni cum matre in arcē Amphipolytanā custodiēdus est mis/ pie mors sus: Perdicā Alceta: & Polypconte cāterisq; ducib⁹: quos cōmemorare lōgū est: diuersae partis occisis: finita bella inter successores uidebant: cum Antigonus ardens cupiditate dñandi liberare bello Herculē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis Ptolemæus & Cassander inita cū Lysimacho & Seleuco societate Antigō/ bellū terra mariq; enīe instruūt. Antigonus ī eo bello cū filio Demetrio uincit nūsuicif

PAVLI OROSII

Cassander Ptolemaeo in uictoria particeps factus: cū Appoloniā rediret: incidit in abderitas: qui ppter intolerandæ multitudinis ranas & mures: relicto patrio solo: & antiq̄ habitaculis: emigrat̄ nouas sedes prætentā interim pace require bant. Sed Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnoscēs ne adacti necessitate Macedoniā bello quaterēt atq; inuaderēt: recæptos in societatem in ultimis Macedoniæ finib⁹ collocat. Inde cū iam Hercules Alexadri filius. xiii. esset an noꝝ: timens ne eum Macedones quasi legitimū regē præoptarent occidendū ta cite cum matre curauit. Ptolemaeus iter̄ cum Demetrio nauali prælio cōflicxit: & cum pene oēm classem atq; exercitū perdidisset: uictus in Aegyptū refugit. Hac uictoria elatus Antigonus regē se cū Demetrio filio appellari iubet: quod exēplum oēs secuti: regiū nomen sibi dignitatēq; sumperunt. Igitur Ptolemaeus & Cassander cæteriq; factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatim uident: per epistolas seu uicē cōfirmantes coeundi in unū tēpus locūq; condicunt: & bellū aduersus Antigonū cōmuniſbus uiribus instruunt. Cassander finitimoꝝ bellis implicitus Lysimachum clarissimū inter oēs ducem cū ingenti manu pro ſe ſociis in auxiliū misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendēs nouus Antigono hostis acceſſit. Hic ſiquidē Seleucus plurima per orientē ſter socios regni Macedonici bella gessit. Principio Babylonē bello expugnauit & cæpit. Bracti

Indiae re nos nouis motibus assurgentēs perdomuit. Transiſtū deinde in India fecit: quæ post mortē Alexadri: ueluti detracto excuſſoq; a ceruicibus iugo præfectos eius occiderat. Sandrocotto quodā ad uindicandā libertatē duce: qui poſtea crudeli ter in ciues agēs: quos de extrema dānatione defēderat: ipſe ſeruitio premebat. Cū hoc ergo Sandrocotto Seleucus quis multa & grauia bella gessiſſet nouiſſime firmatis regni cōditionib⁹: & paecta pace diſceſſit. Adunatis itaq; copiis Ptolemæi ſociorūq; eius pugna cōmittit: cuius q̄to potentior apparatus tanto gra uior ruina fuit. Nā in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt.

Antigo ni mors In ipſo bello Antigonus occiſus est: ſed finis belli huius initiu alterius fuit. Nā cū uictoribus de præda nō cōueniſſet: iteꝝ in duas factiones deducunt. Seleucus Demetrio. Ptolemaeus Lysimacho iungit. Cassandro defuncto filius Philip pus ſuccedit. Sic quaſi ex integro noua Macedoniæ bella naſcuntur. Antipater Thesalonice matrē ſuā Cassandi uxore: quis miſerabiliter pro uita præcantem: manu ſua tranſuerberauit. Alexad̄er frater eius dum bellū aduersum fratrem ob ultionē matris inſtruit a Demetrio: cuius auxiliū petierat: circuuentus occidiſ. Lysimachus cum Dōricetis regis Thracū infestissimo bello urgeretur: aduersus Demetriū pugnare nō potuit: Demetrius argumēto Græciæ & totius Macedoniæ elatus in Asiā tranſire diſpoſuit. Ptolemaeus aut & Seleucus & Lysimachus expti priore certamine: q̄tæ uires eſſent cōcordiæ: iteꝝ ſocietate facta: adunatiſq; exercitibus bellū in Europā transferū aduersus Demetriū. His ſe comitē & bel

Pyrrhus lis ſocium Pyrrhus rex Epiſi iungit: ſperās Demetriū Macedonia posſe depelli. Nec ſpe frustratus fuit: quippe exercitu eius corrupto: ipſoq; in fugam acto re gnū Macedoniæ Pyrrhus inuasit. Deinde Lysimachus geneꝝ ſuū Antipatrū in ſidianē ſibi interfecit: filiūq; ſuū Agathoclē ultra humanū morē posuſ occidiſ: qbus qdē diebus Lysimachia ciuitas formidolofis terræmotib⁹ euersa: oppreſſoq; populo ſuo crudele ſepulchrū fuit. Lysimachū aut affiduis ſe parricidiis cruen/

LIBER TERTIVS

tantē oēs socii deseruerūt: & ad Seleucū se deferentes pñū iā æmulatione regni: ut bellū Lysimacho inferret hortati sunt. Res fōdissimi spectaculi erat: duos re ges: quoꝝ Lysimachus annos natus. lxxxviii. Seleucus aut. lxxvii. de eripiēdis re gnis alterutrū cōcurrere: in acie stare: arma gerere. Ultimū hoc qdē bellum Ale xandri cōmilitonū fuit: sed quod ad exēplū miseriæ humanae fuerit reseruatum. Quippe cū orbē terrar̄ extinctis iā. xxxiii. ducib⁹ Alexadri soli possiderēt: an gustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nō aspiciētes angustos esse ipio suo totius mūdi terminos arbitrabant̄. In eo bello Lysimachus uel amissis uel inter Lysima/fectis prius ante hāc pugnā. xv. liberis postremus occisus est. Sic Lysimachus so chus. lutio pugnæ Macedonicæ fuit. Sed nec Seleucus qdē tāta uictoria ipune est lē Seleuc⁹ tatus. Nā neq; ipse post. lxxvii. ānos qetē naturalis mortis inuenit: sed extortā si bi infēcliciter uitā: uelut īmatura morte finiuit. Quippe insīstente Ptholemæo: cuius sororē Lysimachus ī mīmonio habuerat insidiis circūuentus occisus est. Hæc sunt iter parentes & filios fratres & socios cōsanguinitatis societatisq; cō mercia. Tanti apud illos diuina atq; humana religio pēdebat: Erubescāt sane de recordatiōe præteritor̄: q nūc iteruentu solius fidei christianæ: ac medio tñ iura tionis sacramento uiuere se cū hostib⁹: nec pati hostilia sciunt: qb⁹ indubitātissi me pbatur: q nō sicut illi antea cæsa iungebāt foedera porca: sed quia nūc inter Barbaros ac Romanos creatorē eis dñm suum contestantes tñ fide adhibita in Belli Ma sacramentū seruāt euāgelia: q̄tum tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare cedonici natura. Nunc aut finis Macedonici belli: finis etiam libri fiat: præsertim cū iam finis. abhinc Pyrrhi bella incipient: & mox Punica consequantur.

Pauli Orosii in quartum librum præfatio.

Ixisse Aeneā Virgilius refert: cū post picula sua suorūq; naufragia residuos agere socios solaret. Forsan & hæc olim me minisse iuuabit. Hæc snia semel apte facta semp uim suā triplē diuersissimis effectibus refert: cū & præterita tāto grauiora habent̄ in uerbis: q̄to grauiora referunt̄ in gestis: & futura dum desiderabilia fastidio præsentū fiunt: semp meliora credunt̄. Ipsiſ aut̄ præsentib⁹ ob hoc in nulla pte miseriae iusta cōparatio adhiberi pōt: quia multo maiore molestia afficiūt: q̄tulacūq; sint ista: quæ sunt: q̄ illa quæ siue trāfacta siue uentura: & si magna dicunt̄ interim oīno nō sunt. Veluti si quis nocturnis pulicibus titilatus atq; ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardentissimis febrīb⁹ diu sustinuit uigilias recordet: p cu'dubio impatiētius feret istor̄ inquietudinē: q̄ illar̄ recordationē. Sed q̄uis apud oīum sensus pro captu tēpox ita uideri queat: nūquid tñ aliquis existet qui uel in ipsa anxietate p nunciet grauiores pulices esse q̄ febres: aut acerbius accipiat se uigilare sanum q̄ dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint delicatis istis & querulis nostris ut cūq; cōcedo ut haec quibus nunc: quia sic expedit: interdū admouemur sentiendo grauia putent. Nō tñ cōniveo: ut etiā asserāt cōparādo grauiora: quēadmodum si quis molissimis e stratis cubiculoq; per cōmodo matutinus egrediēs: nocturno genu lacunariū dorsa obriguisse herbasq; incanuisse pspiceret: & inopi-

PAVLI OROSII

nato uisu admonitus diceret: frigus est hodie: hic mihi nequaquam reprehēdēdus uideretur: quia uel cōmuni usu uel p̄prio sensu locutus esset. At si trepidus in cubiculū recurrens stratisq; sese adoperiens uel magis abdens clamaret tantū oīno frigus esse quātū nec in Apēnino aliquādo fuerit: cū Hānibal elephātos equos plurimāq; exercitus sui partē: niuibus clausus atq; oppressus amisit: hūc ego puerilibus licentiis naufragantē: nō modo dicentē ista nō ferrem: sed etiā ab ipsis stratis ocii sui testibus in populū publicūq; p̄traherē: eiq; foras p̄dueto infantes in eo atq; ex eo gelu ludentes iocūdātes sudātesq; monstrarē: ut uerbosa nugacitas delicatis uiciata nutrimētis nō in tpe uiolentiā: sed in se esse segniciē doceret: & in cōparatione reū diiudicāda nō maiores parua tolerasse: sed se nec parua tolerare sufficienter p̄barent. Q uod euidentius ipsis in memoriā reuolutis præteritorū clādib⁹ approbabō: Pyrrhi bello in primis sicut ordo est p̄ditō: cuius causa & origo hāc fuit.

De Pyrrho rege.

Pyrrhi
bellum.

Nno ab urbe cōdita.cccc.lxiiii. Tarentini Romanā classem forte p̄tēre uintem e spectaculo theatri p̄spectam hostiliter inuaserunt qnq; tñ nauibus uix per fugā elapsis: cætera retracta in portū classis & profli gata est. Præfecti nauiu trucidati: omnes bello utiles cæsi: reliqui precio uenditi sunt. Continuo missi Tarentū a Romanis legati ut de illatis quererent iniuriis: pulsati ab eisdē auctas insuper iniurias rettulerunt. His causis bellū ingens exortum est. Romanos: qui q̄tiq; hostes circūstreperent p̄metentes: ultima adegit necessitas pletarios quoq; in arma cogere: hoc est eos qui in urbe sufficiēdæ semp̄ proliis causa uocabant militiæ ascribere: quippe cū frustra de prole cura sit nisi rebus p̄sēntib⁹ consulat. Itaq; irruit in uniuersos Tarentinos & fines cū Leui no consule Romanus exercitus: igni ferroq; uastat oīa: plurima expugnat oppida iniuriā insolenter accēptā crudeliter uindicat. Cōtinuo Tarentinos plurimis finitimorū p̄sidiis fultos maxime Pyrrhus auxit: qui etiā ī se ob magnitudinē uiriū cōsiliorūq; summā belli nomenq; traduxit. Nā Tarentū utpote ex Lacedæmoniis cōditā cognatāq; Græciæ ciuitatē uindicaturus totas uires Epiri Thessaliæ & Macedoniae elephātes usq; in id tēpus iuīsos Romanis numero. xx. in Italia primus inuexit: terra mari uiris equis armis belluis ad postremū uirib⁹ suis dolisq; terribilis: sed delphici illius uanissimi spiritus & mēdaciſſimi nebulonis: quē uatē magnū ipsi ferūt: rñso circūuētus ambiguo: exitū fecit quale nō putabat illū cōsuluisse. Itaq; apud Heracleā cāpaniaē urbē fluuiūq; Lirim prima iter Pyrrhū regē & Leuinū cōsulē pugna cōmissa est. Cōsumptus est grauissimo certamine dies utrinq; oībus mori intentis: fugere nesciis. Introductos aut̄ inter cōcurrētia agmina elephātos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romani nouo pugnādi genere circūuenti & territi: equis maxime pauitatibus diffugerūt. Sed postq; Minutius quartæ legionis primus hastatus protentā in se manū belluæ gladio desecuit: & cōturbatam dolore uulneris auerti bello: atq; in suos sanguine cōpulit: eiusq; imoderato discursu p̄turbari: ac p̄misceri cōperūt: finis pugnæ etiā bñficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos turpis figura p̄didit: quorū tūc cecidisse peditū referunt. xi. M. dccc. lxxx. Capti aut̄. ccc. &. x. Eq̄tes uero cæsi. cc. xly. capti. dcccii. signaq; amissa. xxii. Nā q̄tus ē diuerso numerus sociorū Pyrrhi fuerit extinctus: memoriae nō est traditū: maxime quia

Roma/
no& fuga

LIBER Q VAR TVS

scriptorū ueterē mos est ex ea parte quæ uicerit: occisorū nō cōmemorare numerū
 ne uictoriae gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadūt: ut ad/
 miratione terrorēq; uirtutis augeat paucitas peditoꝝ: sicut in prima belli Persici
 cōgressione apud Alexádrū magnū fuit: cui inter .cccc. fere milia hostiū interfec-
 ta: nomē tñmō in exercitu eius pedites desuisse referunt̄. Sed Pyrrhus atrociti-
 tate cladiſ: quā hoc bello excepat: diis suis hominibusq; testatus cīt: Affigens ti-
 tulū in tēplo Tarētini Louis: in quo hæc scripsit. Qui ante hac fuere inuicti uiri
 pater optime Olympi: hos ego in pugna uici: uictusq; sum ab eisdē. Et cū a so-
 ciis increpareſ: cur ſe uictū diceret: qui uicisset: rñndisse fert̄. Nā ego ſi iterē eo-
 dē mō uicero: ſine ullo milite Epirū reuertar. Interea Romanus exercitus postq;
 uictus clā fugit e caſtris: miserabile belli cladē grauioribus mōſtris auctā accu-
 mulatāq; pſensit. Nam pabulatores forte pgressos: uelut hostilis quādā oborta
 tépeſtas cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exuſſit. Qui ppe
 .xxxiiii.eorū qđā turbo pſtrauit. xxii. semineces relictū: iumēta exanimata & ca-
 pta q̄plurima: aut merito cōtigisse nō in ſignum uafstationis futurā: ſed uafſatio
 ipſa referat. Secūda inter Pyrrhū & Romanos cōſules pugna in Apuliæ finib⁹
 fuit: ubi clades belli ad utroſq;: ſed maxime ad Pyrrhū: uictoria ad Romanos cō
 ceſſit. Nā cū diu obnixe cūctis in mutuā cädē ruentib⁹ uanceps illi pēderet euen-
 tus Pyrrhus trāſfixo brachio ſaucius prior ceſſit e p̄cilio. Sed & Fabritius lega Pyrrhus
 tuſ tūc uulnerat⁹ eſt. Elephāti pria pugna uulnerari: atq; i fugā cogi poſſe depre uictus
 hensi. Deinde ſubiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati: ardentes in
 ſup machinas furore trepidi circumferētes exitio ſuis fuere. Cæla ſunt i ea pugna
 .iii.M. Romanorū. De exercitu uero Pyrrhi uiginti milia prostrata ſunt. Regis
 ſigna ablata quadraginta tria. Romanorū undecim amissa ſunt. n. 53.

Romanorum miseria nullis ceſſat induciis.

P Yrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliæ
 accerſitus impiū Syracusas cōceſſit. Sed & Romanorū miseria nullis
 ceſſat induciis. Cōſumit̄ morborū malis itercapedo belloꝝ: & cū foris
 ceſſat a p̄cilio: agit̄ introrsum ira de cœlo. Nā Fabio Gurgite iteꝝ Gaio Genu Vrbis pe-
 tio Cleplina cōſulib⁹ pefilētia grauis urbē ac fines eius inualit̄: quæ oēs tū p̄æ ſtientia.
 cipue mulieres pecudeſq; corripiēſ: necatis in utero ſœtib⁹ futura ple uacauit̄:
 & imaturis partubus cū piculo matrū extorti abortus piiciebant. Adeo ut de-
 ſectura ſuccesſio: & defuturū animatiū genus adépto uitalis partus legitimo or-
 dine crederet̄. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhū Curius cōſul excepit: tertiuq;
 id bellū contra Epirotas apud Lucaniā in Auruſinis cāpis gestū eſt. Itaq; primo
 cōcurſu: cū Pyrrhi milites Romanorū impressione trepidarēt: circumſpectantesq;
 fugā bello cedere molirent̄: Pyrrhus elephātos ex ſubſidiis iuſſit induci. Roma-
 ni affueti iā pugnare cū belluis: cū malleolos ſtuppa inuolutos: ac pice obliſtos:
 uncis insuper & aculeis tenaces præparauiffent: eosq; flāmatos in terga belluaꝝ
 turreſq; uiibrarēt: nō difficile furētes ardentefq; belluas in eorū excidia: quoꝝ ſub
 ſidia fuerat̄: retorſerūt. Octoginta nāq; milia peditū in illo p̄cilio habuiffe regē
 dicunt. Eq̄tū uero ſex. M. Ex his cæſa referunt̄. xxx. M. Capti aut̄. ccc. Pyrrhus Pyrrhus
 q̄nto deeimō anno: quoꝝ uenerat: ab Italia uictus aufugerat: qui post multa gra- fugatus
 uiflissimaq; bella quæ gessit in Græcia apud Argos Achaia florentiſſimā urbem moritur. Ca. 2.

PAVLI OROSII

Spartani regni auiditate seductus falso ictus interiit. Tunc quoq; apud Romanos Sextilia uirgo uestalis cōuicta:damnataq; incæsti ad portā Collinā uiua de fossa est.

Tarentini noua arma sollicitant. ca. 3

Tarentinoꝝ belum.

Nno ab urbe cōdita. cccclxxvi. Tarētini Pyrrhi morte cōpta iterū no ua aduersus Romanos arma sollicitat. Carthaginēsū auxilia poscunt p legatos atq; accipiūt. Cōserto pr̄celio uicere Romani: ubi iā tūc Cartaginenses: quis nōdū hostes adiudicati: uinci tñ a Romanis se posse senserunt. Sequēti āno magnā uisceꝝ suorū pte seueritas Romana cōcidit. Nam aduētātē dudū Pyrrho octaua legio diffidēs Romanæ spei: nouū scelus auxit. Rhegynos oēs: quibꝫ subsidio pr̄ærat: interfecit: pr̄adā sibi oēm atq; ipsum oppidū uēdica uit. Hoc facinus in tā sceleratos defectores puniēdum Genutio cōsuli uisum est: qui obfessa Rhegynorū urbe captisq; oībus ipse quidē i reliquos pfugas: & latrones exercuit digna supplicia. Romanos uero milites itegraꝝ legiōis Romā misit qui populi iussu medio foro uirgis cæsi: securiq; pcussi sunt. Visum sibi est tunc Roma uicere cum legionē suā integrā occidit: quæ sine dubio uicta fuisset: si ea hostili pr̄celio p̄didisset. ca. 4

Octauæ legionis facinus.

Nno ab urbe cōdita. ccclxvii. obscena & dira pdigia uel uisa Romæ: uel nūciata sūt. Aedes salutis ictu fulmī dissoluta: pars mori sub eodē loco de cœlo ut dicūt tacta est. Lupi tres aī lucē ingressi urbē se mesū cadauer itulerūt sparsūq; mēbratim i foro ipsi strepitu hoīum exterriti re liquerūt. Apud Phormias multis ictibꝫ fulminū mœnia undiq; ambusta & disoluta sūt. Apud agrū Calcenū repēte flāma scisso hiatu terræ eructata tribꝫ diebꝫ & tribꝫ noctibꝫ terribiliter exæstuās quinq; agri iugera exhausto penitus succubertatis i cinerē extotruit ita: ut nō fruges solū: sed & arbores cū imis stirpibꝫ absumpſisse referat. Sequēti abhīc anno Sēproni cōsul aduersus Picētcs duxit exercitū. Et cū directe itra iactū teli utracq; acies cōstitisset: repēte ita cum horre do fragore terra tremuit ut stupore miraculi utrūq; pauefactū agmē hebesceret. Diu attoniti utrīq; populi hæstauere. Præiudicata incesti cōsciētia tādē p cursu cōcito iniere certamē. Triste adeo id bellū fuit: ut merito dicat tñ sanguinē humanū suscepitura et cū gemitu horrisono tunc terra tremuisse. Romani q; pauci admodū eo pr̄celio euaserūt uicerūt. Sāguis e terra lac uisū ē emanare de cœlo. ca. 5

Pœnorū fraus.

Nno ab urbe cōdita. cccclxxx. inter pdigia: sanguis e terra: lac uisum manare de cœlo. Nā & plurimis locis scaturiēs e fontibꝫ cruor fluxit: & de nubibꝫ guttatim i spēm pluuiæ lacte demissō: diris: ut ipsiuisim est: terrā imbrībꝫ irrigauerūt. Eo tpe Carthaginēsrs dato aduersum Romanos auxilio Tarētinis: cū a senatu plegatos arguerent: turpissimā rupti fœderis labē pr̄sumpto accumulauere piurio. Tūc et Vulciniēs Hetruscoꝝ florētissimi: luxuria pene pierē: nā cū licētia i cōsuetudine progata: seruos suos passim liberos facerēt cōiuiis alligarēt: cōiugiis honestarēt: libertini i ptem ptatis recepti plenitudinē p scelus usurpare moliti sunt: & liberati seruitutis iugo ambitu dñationis arserunt: & quos dños subditi eqnimiter dilexerunt: eos iā liberi quos dños fuisse meminerāt: execrati sunt. Itaq; cōspirātes i facinus libertini: quoꝝ tāta manus fuit: ut sine cōtrouersia ausu potirent: correptā urbem suo tñ generi uēdicāt: p̄imonia cōiugiaꝝ dños & sibi p scelus usurpat: extorres dños p culabi-

LIBER Q VARTVS

gunt qui miseri: exules egentesq; Romā deferunt: ubi ostētata miseria: querelaq;
 defleta per Romanorū seueritatē & uindicati sunt & restituti. Anno ab urbe cō/
 dita. cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romā cōflagravit: cuius attroci Pestilētia
 tatem significare cōtentus sum: quia uerbis implere nō possum. Si enim spaciū
 tēporis: quo mansit: inquirit: ultra biēniū uastando porrecta est: si depopulatio
 quā egerit: census indictus est: qui nō q̄tum hominū deperisset: sed quā super/
 fuisset inquireret: si uiolentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sunt: qui eā cōle/
 sti ira impositā r̄nderūt. Sed ne quēq; quasi tentatio cauillationis offendat: quod
 cū sibylla iratos deos dixerit: nos irā cālestē dixisse uideamur: audiat & intel/
 ligat: q̄ hæc & si plærūq; per aereas potestates fiūt: tamē sine arbitrio omnipo/
 tentis dei oino nō fiunt. Eodē tēpore Capparonia uitgo uestalis incesti rea suspē Vestalis
 dio periit: corruptor eius consciq; serui supplicio afflitti sunt. Ecce cōtinuatim incesta
 quā & q̄ta numeramus: accidisse annis singulis plurima: inter quos certe raro
 aut pene nullo nihil triste gestū est. Et hoc cū iidē scriptores p̄posito sibi magis
 laudādi negocio cauerēt numerositates miseriaq;: nec eosdē qbus hæc & de qbus
 scribebant ostenderent: auditoresq; suos exēplis præteritorū terrere potius: q̄ in/
 struere uiderent. Porro aut nos in ultimo tēporū positi mala Romanorū scire nō
 possumus: nisi per eos: qui laudauere Romanos. Ex quo intelliġi datur: q̄ta illa
 fuerint: quā studio ppter horrorem impressa sunt: cum tanta inueniant quā te
 nuiter inter laudes emanare potuerūt. Bella punica.

Et quoniā ex hoc iā punica bella succedūt res ipsa exigit ut de Cartha
 gine quā ante urbē Romā duos &. lxx. annos ab Elisa cōdita iuēnit:
 dec̄ ei⁹ cladib⁹ ac domesticis malis sicut Pōpetus Trogus & Iustinus
 exprimūt: uel pauca referant. Carthaginēses uelut uernaculū atq; intestinū semp
 iter se malū habuere discordiā: qua infelicitē exagitāte nulla unq; tpa uel fortis
 p̄spa uel domi qeta duxerūt: sed cū inter cātera mala ēt pestilētia laborarēt: ho
 micidiis pro remediis usi sunt. Quippe hoīes ut uictimas īmolabāt: aetateq; im
 puberē: quā ēt hostiū misericordiā puocaret: aris admouebant: De quo sacrog:
 īmo sacrilegiorū genere: qd potissimū discutiēdū sit: nō iuenio. Si. n. hmōi ritus
 aliq; dāmones præcipe ausi sunt: ut mortib⁹ hominū occisione hominū satissif/
 ret: intelligendū fuit se oparios atq; adiutores pestilētiae cōduci: ut ipsi: quos illa
 nō corripiisset: occiderent. Sanas. n. atq; incorruptas offerri hostias mos est: ita
 ut illi nō sedarēt morbos: sed præuenirēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis ppter
 istiusmodi sacra: sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatent: sicut ēt apud nos con/
 stat ppter præsumptionē ipietatēq; ipsorū irato deo cū in Sicilia diu infelicitē
 dimicassent: translato in Sardinia bello iterū infelicius uicti sunt: ppter q̄ ducē
 suū Mezeū & paucos q̄ supfuerāt milites exulare iusserunt. Exules ueniā p lega/
 tos petetes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt. Ibi tūc Mezeus dux exu Mezeus
 lum Chartalonē filium suū sacerdotē Herculis: q̄ sibi uelut insultās purpuratus
 occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dignus: cū purpuris infulisiq; suspē Chartalo/
 dit. Post paucos autem dies urbē ipsam cāpit: q̄ cū imperfectis plurimis senatororū
 cruentē dnaref: occisus est. Hæc tib⁹ Cyri Persar⁹ regis gesta sunt. Post hæc
 uero Hamilcho rex Carthaginēsū cū i Sicilia bellū gereret: repete horribili p Hamil/
 che exercitū amisit. Nec mora morbis: populo cateruatim cadēte: cito qſq; corre cho.

PAVLI OROSII

ptus mox mortuus iam nec sepeliebat: cuius mali nūcius cū attonitā tā repētino
 luctu Carthaginē repleuisset; nō secus: ac si capta esset: turbata ciuitas fuit. Oia
 ululatib⁹ psōabāt clausæ ubiq⁹ ianuæ: cūcta priuata publicaq⁹ officiadānata: uni
 uersi ad portū currūt: egrediētesq⁹ de nauib⁹ paucos q cladi supfuerāt de suis p/
 cunētabant. Postq⁹ de clade suor⁹ dicētib⁹ illis uel gemētib⁹ miseri intelligūt: tūc
 toto littore plāgētiū uoces: tūc infoeliciū matrū ululatus & flebiles querelæ au/
 diebant. Inter hāc exiēs pcedit & ipse de nauī sua ipator sordida & seruili tuni
 ca discinctus. Ad cuius conspectū plāgētia iungunt agmina. Ipse quoq⁹ manus
 ad cœlū tēdēs nunc suā: nūc publicā infoelicitatē accusat & deflet: ad postremū
 uociferās p urbē: tādē ingressus domū cūctos qui lachrymātes psequerantur: ulti
 mo dimisit alloq⁹: ac deide obseratis ianuis exclusis ēt filiis gladio dolorē uitāq⁹
 finiuit. Hāc Darii tpib⁹ gesta sunt. Post hāc Hāno uir qdā Carthaginēsis priu
 tis opib⁹ rei. p. uires supans: inuadēdā dñatiōis hausit cupiditatē. Cui rei cōsiliū
 utile ratus est: ut simulatis unicæ filiæ nuptiis oēs senatores quor⁹ dignitatē ob/
 stiturā incēptis suis arbitrat⁹: īter pocula ueneno necaret. Quā res p ministros
 pdita: sine ultiōe uitata est: ne ī uiro potēti plus negocii res faceret cognita q̄ co
 gitata. Hoc cōsilio elusus Hāno alio machinamēto facin⁹ aggredi parat. Serui/
 tia cōcitat: qb⁹ repēte incautā urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædib⁹ diē
 pditū se præuētūq⁹ intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib⁹ seruor⁹ arma
 tus occupat: ibidū Aphros regēq⁹ mauroq⁹ cōcitat: capt⁹ est: ac primo uirgis cæ
 sus: deinde effosis oculis & manib⁹ cruribusq⁹ fractis: cū a singulis mēbris poena
 exigereſt: in cōspectu populi necatus est. Corpus uerberib⁹ laceratū crucifixū ē:
 filii cognatiq⁹ oēs supplicio traditi: ne qs eū eiisdē familiæ unq⁹ aut imitari: aut
 ulcisci meditaret⁹. Hāc tpib⁹ Philippi gesta sunt. Post hāc Carthaginēses cū Ty
 rū urbē auctore originis suæ: ab Alexādro magno captā euersamq⁹ didicissent:
 Hamil/ charis fi des. timētes trāsitu eius ī Aphricā futur⁹: Hamilcharē quēdā cognomēto Rhodanū
 ui⁹ facūdia solertiaq⁹ præcipuū ad pscrutādos Alexātri actus direxerūt: qui p
 Parmenionē q̄si transfluga exceptus dehinc in militiā regis admissus oia ciuib⁹
 suis p tabellas scriptas: & post cāra suplitas enunciabat. Hūc mortuo Alexādro
 Carthaginē reuersum: q̄si urbē regi uēdicasset: nō ingrato tīm aio: uer⁹ ēt crude/
 li inuidia necauerunt. Deinde cum assidua: nec unq⁹ latis pspa aduersus Siculos
 bella gererēt: & Syracusas urbē Siciliæ tunc florētissimā obsidione cinxissent:
 per Agatoclē Siciliæ regē miro circūuenti ingenio usq⁹ ad extrema despationis
 adducti sunt. Nāq⁹ Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginēsib⁹ obsideret
 ac se neq⁹ bello parē instructu copiar⁹ neq⁹ obsidiōis patientē stipēdior⁹ sufficiē
 tia uideret: bene puiso: ac melius dissimulato cōsilio in Aphrica cū exercitu trā
 sit. Ibi suis qd molliat⁹ apit: deinde quid factō opus sit: docet. Illico unanimiter
 Agato/ clis faci/ nus. naues primum: in quibus uenere incēdunt nequa spes refugiendi foret. Deinde
 cum oia in quæ direxisset: psterneret: uillas castellaq⁹ incēderet: Hānonē quen/
 dam cum: xxx. M. Pœnoq⁹ obuiū habuit: quē cum duobus. M. suoq⁹ interfecit.
 Ipse autē duos in eo bello tantū perdidit. Quā pugna & Aphroq⁹ animis incre
 dibiliter fractis & suoq⁹ ī imensum auctis urbes castellaq⁹ expugnat: prædas in/
 gentes agit: hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a
 Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimæ uastationemq⁹ agror⁹ & in

LIBER Q VARTVS

cendia tillagē de muris ipsius urbis specularent̄. Adiicit̄ præsentibus malis tri-
stior fama. Nā & apud Siciliā deletus cū impatore Aphrogi exercitus nunciāt̄:
quē reuera incautū ac pene ociosum Andro Agatoclis frater oppresserat. Hoc p
totā Aphricā rumore disp̄so non tributariæ tm̄ urbes ab his:ueḡ etiā socii reges
deficiebāt: inter quos rex quoq; Cyrenaic Appellas pactus est cū Agathocle cō/
munione belli:dū regnū Aphricæ ardēter affectat. Sed postq; in unū exercitus
& castra iūxerūt:p Agathoclē blādimētis & insidiis circūuētus occisus est. Car
thaginēses cōtractis undiq; copiis i bellū exarsere. Quib⁹ Agathocles hñs secū Carthagi
Appellæ copias cōgredit̄: eosq; magno utriusq; exercitus sanguine & graui p̄ce/
nensium supat. Hoc certaminis dīlcrimine tāta despatio pene illata est: ut n̄isi i exerci/
tu Agathoclis orta seditio fuisse: transfugiturus ad eū Hamilchar dux Pœnor̄
cū exercitu fuerit. Ob quā noxā i medio foro iussu Carthaginēsiū patibulo affi/
xus crudele spectaculū suis præbuit. Deinde cū post mortē Agathoclis Cartha/
ginēses Siciliā instructa classe uastarēt:a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito:
terrestri naualiq; certamine s̄epe supati nouissime ad Romana bella cōuersi sūt.
Prohdolor:legūt ne ista de ueterib⁹: qui de recētib⁹ cōquerunt̄: imo legūt:& ea
nō æqtate sed æmulatione coniiciūt. Maximo.n. illo & ineffabili: quē nec ipsi di/
scernut: stimulo cōpūgunt̄: nō pp tēpora mala: sed pp tēpora christiana:& deri/
uatio est inuidi ulceris: ut qcqd agit̄ sub execrabilis: atrocious esse uideat̄: sicut ēt
inter nos s̄epe inimicor̄ oculis uideri solet eos: quos execrant̄: nihil nō prauū:
nihil nō turpe: nihil nō obſcenum: nihil nō uulnerosum dicto factoue agere:&
hoc tñ simpliciter. In tantū.n. captū cor obliquat inuidia: ut rectū natura nō ui/
deat: de quoq; numero sunt isti. Sed multo miseriore: q̄a inimici dei ac pinde ini/
mici ueritatis: de qbus flentes hæc dicimus: & quos misericorditer si patient̄ ar/
guimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uidēt: atq; ideo duplia illis uident̄:
quæ uident̄: & cōfusi caligine neqtiae in id cadūt: ut minus uidēdo plus uideat̄:
cū tñ id quod est: ita ut est uidere nō possint: qui grauiora arbitrant̄ flagella pa/
tris q̄ hostis incendia: qui acerbiorē uocant blandientē: admonentē:& redimētē
deum: q̄ pſequentē: dominantē trucidantēq; diabolum: q̄q si de patre intellige/
rent: de castigatione gauderēt: & si præuideret fructus eruditiois: esset discipli/
na tollerabilis: ac pp spē: quæ nunc gētibus data est: ante uero nō fuerat: leuiora
ducerent: & si grauiora paterent̄: q̄q cōtemptus miseriaq; poslunt etiā a suis di/
scere: apud quos summa mala pro sumis bonis existimata sunt tantū: ut gloriā fa/
mæ cælebrē atq; illustrē cōsequerent̄: p quos colligi dat̄: q̄ta nobis: qbus æterni/
tas beata p mittit̄: sint tollerāda pro uita: cū illi tāta potuerit tollerare pro fama.

Romani Siculos & Pœnos uicerunt: & Regulus serpentem miræ magnitu/
dinis interfecit.

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxxxiii. Appio Claudio & Q uinto Fabio
a consulibus: Mamertinis: quoq; Messana nobilis Siciliæ ciuitas erat:
auxilio cōtra Hieronē Syracusanum regē: & Pœnor̄ copias Hieroni Hiero ui/
iūctas Appiū Claudiū cōsulē cū exercitu misere Romani: qui tā celeriter Syra ctus,
cusanos Pœnosq; supauit: ut ipse quoq; rex reḡ magnitudine pteritus ante se ui/
ctum q̄ cōgressum fuisse pdiderit: qui ex infractis uiribus amissaq; fiducia: cum
pacem supplex rogaret. cc. argenti talentis iussu consulū multatus accēpit.

PAVLI OROSII

Consules itaq; Agrigentū Siciliæ ciuitatē adeunte*sibi* præsidia Pœnorū opibus
ualloq; cinxerūt. Cūq; inclusus ea obsidione senior Hānibal impator Pœnorū ad
summā egestatē redactus esset: Hāno impator nouus Carthaginensiū cū equiti/
bus. M.d.&.xxx.peditū milibus. xxx. etiā elephantis ex improviso intercessit:
expugnationēq; ciuitatis paulisp distulit: sed cōtinuo ciuitas capta est. Pœni ma/
ximo bello uicti & p̄fligati. xi. elephanti in potestate redacti. Agrigētini sub co/
rona oēs uenditi sunt. Hānibal senior facta cū paucis eruptione diffugit. Gneo
Hāniba
lis senio/
ris fuga

Cornelio Asina & Gaio Duilio cōsulibus: cū Hānibal senior orā Italiam mariti/
mā instructa. lxx. nauium classe uastaret: Romani & ipsi classem fabricari atq; in
strui præcipiūt: quod Duilius cōsul celeriter impleuit. Nā intra. lxx. diē qua ar/
bores cælæ erāt. c. xxx. nauium classis deducta in ancoris stetit Cornelius Asina
cōsul alter cū. xvi. nauibus Liparā insulā petit: ubi ab Hānibale: quasi ad collo/
quium pacis euocato: Punica fraude captus: atq; in uinculis necatus est. Q uod
ubi Duilius alter cōsul audiuit: cū. xxx. nauibus aduersus Hānibalē pfectus est.
Cōmisso nauali p̄cilio Hānibal amissa nau: qua uehebat scapha subductus au/
fugit. xxx. naues eius & una captæ. xiii. mersæ. iii. M. hominum occisa. vii. M.
capta referunt. Postea Carthaginēses Gaio Aqlio Floro & Lucio Cornelio Sci/
pione cōsulibus Hānonē in locū Hānibalis subrogatū pro Sardis Corsis defen/
sandis: nauali p̄cilio præfecerūt: qui a Scipione consule uictus: amissō exercitu
ipse cōfertissimis hostibus se imiscuit: ibiq; interfactus est. Eodē anno. iii. M. ser/
uorū: &. ivi. M. naualiū sociorū in urbis Romæ excidiū cōiurarūt: & nisi matu/
rata pditio cōsiliū præuenisset: destituta præsidio ciuitas seruili manu periisset.
Anno ab hoc p̄ximo Calatinus cōsul Cameriā Siciliæ urbē petens temere in an/
gustias deduxit exercitū: quas Pœnorū copiæ iādudū præstruxerāt. Cui cū oīno
nulla uel obſistēdi uel euadēdi facultas esset: Calphurnii flāmæ uirtute & ope li/
beratus est: qui lecta. ccc. uiros manu in sessum ab hostibus tumulū occupauit:
& in se Pœnos oēs pugnādo cōuertit donec Romanus exercitus obſessas angu/
stias hoste nō urgēte transiret. Cæsi sunt in eo p̄cilio oēs. ccc. solus Calphurnius
quis multis cōfossus uulneribus & cadaueribus obiectus euasit. Hānibal senior
a Carthaginēsibus iterū classi præpositus infeliciter cū Romanis nauali p̄cilio
cōgressus & uictus est: ab exercitu suo seditione orta lapidibus cooptus interiit.
Attilius cōsul Liparā Melitāq; ihsulas Siciliæ nobiles puagatus euertit. Cōsules
in Aphricā iussi trāſterre bellū cū. ecccxxx. nauibus Siciliā petierūt: qbus Ha/
milchar Pœnorū impator & Hāno classi pfectus occurrit. Cōseruo nauali p̄c/
lio. Carthaginēses in fugā uersi. lxiii. naues pdiderūt. Victores cōsules in Aphri/
cam cōuersi sunt. Primāq; omniū Clipeā urbē in ditionē recæperūt. Inde Car/
thaginē petentes. ccc. aut eo amplius castella populati sunt: infestaq; Carthaginī
signa circūtulerūt. Manlius cōsul ab Aphrica cū uictori classe decedens. xxvii.
. M. captiuorū cū ingētibus spoliis Romā reuexit. Regulus bellū Carthaginēse
sortitus: iter cū exercitu faciēs haud pcul a flumine Bragada castra cōstituit: ubi
Serpens
miræ ma/
gnitudi/
nis.

cū plurimos militū aquādi necessitate ad flumē descēdentes serpēs miræ magni
tudinis deuoraret: Regulus ad expugnādā bestiā cū exercitu pfectus est. Sed ni/
hil in tergo eius pficiētibus iaculis atq; omni telorū ictu irrito: quæ per horren/
dam squamaz cratē quasi per obliquā scutorū testudinē labebat. Mirūq; in mo/

LIBER Q VARTVS

dum ne corpus laderet ab ipso corpore pellebant: cū insup magnā multitudinē morsu cōminui: impetu proteri: halitu etiā pestifero exanimari uideret: ballistas deferri imperauit per quas saxū murale spinæ eius incussum cōpagē totius corporis dissoluit. Talis siquidē est natura serpētis: ut cū pedibus carere uideat: costis tñ & squamis quas a summo gutture usq; ad imā aluum parili mō dispositas habet: ita instruat ut squamis: quasi unguibus: costis quasi cruribus innitatur. Non n. ut uermis: cui spinæ rigor nō est & in directū corpusculi sui partes gradatim porrigēdo cōtractas: cōtrahēdo porrectas motū explicat: sed alternis intēta conatibus latera sinuosa circūfert: ut p exteriorē spinæ curuaturā rigentē costarum aciē tendat: costis aut̄ natura ad summū rectis squamaꝝ unguis figat: quod uicissim & celeriter agēdo nō solū plana plabit: sed etiā cōuexa cōscēdit: tot uestigiis instructa: quot costis. Huius itaq; rei causa est: ut si in qualibet corporis pte ab alio usq; ad capitū ictū aliquo collidat: debilis redditā cursum hīc nō possit: qd ubiq; illi ictus inciderit: spinā soluit: per quā costas pedes & motus corporis agebantur. Vnde etiā hic serpēs qui tādiu tot iaculis inuulnerabilis obstitit: ad unius saxi ictū debilis cessit: ac mox circūuentus telis facile oppresus est. Coriū aut̄ eius Romā deuectū: quod fuisse. cxx. pedū spatio ferūt: aliquā diu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres impatores idest Hasdrubales Regulus duos & accitū ex Sicilia Hamilcarē atrocissimū bellum gessit: in quo cæsa sunt Carthaginensiū. xvii. M. capta autem. v. M. elephanti. x. &c. viii. abducti: oppida. lxxxii. in deditiōne cessere Romanis. Carthaginēses fracti bellis: & cladib⁹ exinaniti pacē a regulo poposcerūt sed cum intolerabiles & duras cōditiones pacis audissent: tuti⁹ rati se se armatos mori q̄ miseros uiuet: precio nō solū Hispanos uel Gallos auxilia quæ iā dudū plurima habebāt: sed etiā Græcos cōparāda duxerūt. Itaq; Xanthippū Lacedæmonior̄ regē cū auxiliis accitū ducē bello præ fecerūt. Xanthippus inspectis Pœnor̄ copiis atq; in cāpū deductis: longe in me pus lius mutato apparatu: pugnā cū Romanis inseruit. Ingēs ibi ruina uiriū Roma narum fuit. Nā. xxx. M. Romanor̄ militū in illa tūc cōgressione pstrata sunt. Regulus ille dux uir nobilis cū d. uiris captus est: & i catenas cōiectus. decimo demū anno Punici belli nobilē triūphū Carthaginēsib⁹ præbuit. Xanthippus tā audacis facti cōscius rex instabiliū mutationē timēs ilico ex Aphrica migrauit in Græciā. Igit̄ Aemili⁹ Paulus & Fului⁹ nobilior cōsules audita captiuitate re Paul⁹ Aē guli & clade exercitus Romani trāsire i Aphricā cū classe. cc. nauiuū iussi Clipeā milius petunt. Eo Carthaginēses cū pari classe cōfestim uenerūt: nec differre potuit na Fuluius uale certamē. ciiii. naues Carthaginēsū demersæ. xxx. cū pugnatorib⁹ capte. Præterea. xxxv. M. militū cæsa sunt. Romanor̄ aut̄ nouē nauibus deprehensis. M. c. periere milites. Cōsules aut̄ Clipeæ castra posuerūt. Duo Hānones impatores Pœnor̄ eo rursus cū exercitu magno cōuenerūt. Prælio cōmiso. ix. M. militū pdiderūt. Sed & tunc apud Romanos nūq̄ diuturna felicitas erat: & qualescūq; successus magnis cōtinuo malor̄ molibus obruebant. Cum itaq; Roma na classis ad Italiam prædis onusta remearet: infando naufragio cuersa est. Nam Naufrā ex. ccc. nauibus. cc. xx. pierunt. lxxx. uix abiectis oneribus liberatae sunt. Hamilgia duo car dux Pœnor̄ cū exercitu in Numidiā Mauritaniāq; missus: postq̄ hostiliter Roma eruēteq; in uniuersos egit: q̄ regulū libēter suscepisse dicerent. M. argēti talētis. norum

PAVLI OROSII

&.xx.M.boum reliquos condemnauit. Principes autē oīum populoꝝ patibulo
fuffixit. Tertio anno sicut semp indomitus furor cito piculoꝝ obliuiscit. Serui/
lius Cæpio & Sépronius Blesus cōsules.cclx.nauibus in Aphricā trāsgressi uni/
uersam orā maritimā:quæ circa syrtes iacet:depopulati sunt:atq; in supiora pro/
gressi:captis euersisq; ciuitatibꝫ plurimis ingentē prædā ad classem deuixerunt.
Inde cum ad Italiā redirēt:circa Palinuri p̄montorium:quod a Lucanis monti/
bus in altum excurrit:illisi scopulis.c.l.naues onerarias nobilēq; prædā crudeli/
ter acq̄sita infeliciter pdiderunt. Vicit aliquā apud Romanos improbissimā cu/
piditatē enormitas miseriaꝝ. Nā p̄s:quibus nauticæ rei iam pertesum erat:de
creuere ne amplius q. lx.nauiu classis ad subsidium habereſ Italiæ:quod qdem
decretum cōtinuo adacti indomita cupiditate rupunt. Præterea Cotta consul in
Siciliam transgressus plurimis p̄ciliis aduersus Pœnos & Siculos terra mariq;
pugnauit:& p̄ totā Siciliā partim hostiū:partim etiā socioꝝ inhumanas strages
reliquit. Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placidio cōsulibꝫ Hasdrubal nouus
Carthagi Carthaginēsium impator cum elephātis.c.xxxiii.& eq̄tum:pedituimq; amplius
nensium xx.M.Lilybeum uenit ex Aphrica:& cōtinuo cū Metello cōsule apud Panor/
strages. mū pugnā cōseruit. Sed Metellus uim magnā belluaꝝ timens prius eas magno
usus cōsilio uel in fugā:uel in mortē egit:& sic facile q̄uis magnā uim hostium
supauit.xx.M.Carthaginēsū ī eo prælio cæsa sunt.Elephāti quoq; xxvi.inter/
fecti.ciiii.capti:& p̄ Italiā ducti maximū Italīs gētibꝫ spectaculū præbuerunt.
Hasdrubal cū paucis Lilybeum pfugit:atq; absens a Pœnis capite dānatus est.
Carthaginenses deuicti pacem a Romanis petierunt. 10.

Reguli
mors. Ost hæc fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petēdā a Romanis de
creuerunt:Ad quā rē Attilium regulum antea duceſ Romanū:quē iā
per qnq; annos captiuū detinebāt:inter cæteros legatos præcipue mittēdum pu/
tauertunt:quē nō impetrata pace ab Italia reuersum:reselectis palpebris illigatum
in machina uigilādo necauerunt.Alter deinde Attilius Regulus & Mālius Vul/
sco ambo bis cōsules cum classe.cc.nauium:&.iiiij.legionibus Lilybeum pfecti
sunt:quod oppidū in p̄mōtorio situm Romani obsidere conati:supueniēt Hā/
nibale:qui Hamilcharis fuit filius uiicti:maiore exercitus sui parte perdita:ipſi
ægre euaserunt.Post hos Claudius cōsul cum classe.cxx.nauiu ad drepani por/
tum contra hostē pfectus:ibiq; mox exceptus classe Pœnoꝝ supatus est.Et ipse
quidē cum.xxxx.nauibꝫ Lilybeum in castra cōfugit.reliquæ oēs.hoc est.lxxxx.
aut captæ aut demersæ fuerunt.viii.M.militū cæsa.xx.M.capta referunt. Ga/
Naufra/
giūm. ius quī q̄ iunior collega Claudii uniuersam classem naufragio amisit.Anno etiā
cōseq̄ti classis Punica in Italiā trāsīt.Eiusq; plurimas partes lōge lateq; uasta
uit.Interea Luctatius cum classe.cc.nauiu in Siciliā trāsuectus:dum apud Dre/
panum ciuitatē pugnā inter primores Siciliæ cieret:transfixo femore ægerrime
cum iā obrueret̄ erectus est.Porro autē Pœni cum.cccc.nauibus magnisq; co/
piis ad Siciliā duce Hānone cōcurrunt.Nec tamen Luctatius segnor:imo cō/
silia Pœnoꝝ celeritate mira præuenit.Postq; pxime sibi utrorumq; classes apud
Aegades insulas per totā noctem intertextis p̄pmodum ancoris cōstituerunt:
orta luce prior Luctatius signum bello dedit.Crudeſcente pugna uiictus Hāno
nauē auertit:& dux fugæ primus fuit.Aliq̄ta cū eo pars exercitus sui Aphricā

LIBER Q VAR TVS

petunt. Alii cōfugere Lilybeum sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. cxxv.
demersæ. xxxii. M. hominum capta. cæsa. xiii. M. suere. Romanorū aut. xii. na/
ues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Ericinam ciuitatem: quā Poeni tenebant:
uenit. Ibiq; duo. M. Carthaginensium conserta pugna interfecit.

Carthaginenses petitam pacem consequuntur. ca. 11

Vnc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Luctatium cōsulem ac
deinde Romā mittunt: Orant pacem: quā cōditionibus ante ppositis
ilico cōsequuntur. Conditiones aut erant ut Sicilia Sardiniaq; decederent: pro
quo impensis bellicis puri argenti. iii. M. talentorū Euboicorū: æquis pēsionibus
per annos. xx. pēderent. Huius pacis cōditio habita est post annū. iii. &. xx. ex
quo bellū Punicū primū fuerat inchoatū. Quis rogo duarū ciuitatū unū bellū
per annos. xxiii. gestū fando explicit: quos reges Carthaginēsium: quot cōsules
Romanorū: quot agmina exercituum: quātū numeñ nauium cōtraxerit: profi/
garit: oppresserit: & tum demū si illa ad plenū perpēsa uideantur: de præsentib;
iudicet. Anno ab urbe cōdita. dvii. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit
triumphū Romanorū. Neq; enim temere dixerim quādo nō uel modicā loeticiā
Romæ supueniens repēte q̄ grauissimus luctus oppresserit. Si quidem Q uinto
Luctatio Catulo Aulo Mālio cōsulibus diuersæ igniū aquarūq; clades pene ab/
sumpsere urbem. Nā Tyberis insolitis auctus imbrīb; & ultra opinionē uel diu Tyberis
turnitate uel magnitudine redūdas oia Romæ ædificia in plano posita deleuit. inūdatio
Diuersæ qualitates locorū ad unā cōuenere perniciē: quoniā quæ segnior redun/
datio tenuit: madefacta dissoluit: & quæ cursus torrētis inuenit: impulsa deiecit.
Aquaq; grauissimā cladē grauior ignis secuta uastatio est: qui ignis icertū unde
surrexerit plurimas ciuitatis partes puagatus: cū hominū domorūq; miserabilē
stragē fecisset: tū etiā tantū opum uno incendio cōsumpsit: q̄tū plurimæ & pere
grinæ uictoriæ cōferre nō possent. Dehinc cū oia in circuitu fori popularetur: Vrbis in
adēm Vestæ corripuit. Et nec sibi siqdē diis subueniētibus: ignē illū qui æter/
nus putabat: temporarius ignis oppresſit. Vnde etiā Metellus dū arsuros deos eri/
pit: uix brachio semiusto ablatus aufugit. Tito Sépronio Gracco & Gaio Vale/
rio Fultone cōsulibus cū Phaliscis bellauerē Romani. Eoq; præcio. xv. M. Phali/
scorū interfecta sunt. Galli bellum Romanis intulerunt. ca. 12

Odem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes: aduersum quos ua/
ria sorte bellatum est. Nam in primo cōflictu Valerio consule. iii. M.
. d. cecidere Romanorū. Secundo. xiii. M. Galloq; cæsa. ii. M. capta
sunt. Sed ob priorē cladē triumphus cōsuli denegatus est. Tito Manlio T_{or}/
quato. Gaio Attilio Bubulco consulibus Sardinia insula rebellauit: auctoribus
Poenis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus aut uiolato/
ribus pacis: quā ipsi poposcissent: inferri bellū decretum est. Contra Carthaginē/
ses pacem suppliciter poposcerunt. Et cum hi missis legatis nihil p̄fecissent: post
etiā. x. princibus bis æque supplicantibus nec impetrarent: nouissime Hānonis
hominis minimi inter legatos oratione meruerūt. Hoc anno porta Iani gemini Porta Ia/
clausa est: quia nūsq; eodem anno bellum erat: quod sub Numa solum Pompilio ni clausa
rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est: & quia tempora quidem cō/
ferri nostra nullo modo possunt: silentio trāmitti expedit: ne obtrectatores dieq;

PAVLI OROSII

uitæ suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerunt. Foris bellum Romanorū non fuit. Omnem sobolem suā in gressu suo cōquiescentem Roma continens nō superauit. *al sufficiavit*

Post primū punicū bellum Roma uno anno post.cccc.lx.annos quieuit.

T hoc quādo: post primū bellum Punicum. post quantum temporis: *al 40. al 50.* post annos quadringētos sexaginta. quādiū: anno uno. & quid altero subsecutum est: ut de cæteris taceam: bellum Gallicum: & Hannibal

*P*etiaq; cum bello Punico secūdo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quid uinetiam me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis. lenimētū miseriārum: an incentium malorū fuit: stillicidium istud olei in mediū magnæ flāmæ cadens extinxit somitem tanti ignis: an aluit: Parū aquæ frigidæ ardentiſſimis haustū in febribus sanauit ægrotū: an potius incendit: per annos ppe. dcc. idest ab Hoſtilio Tullo usq; ad Cæſarem Augustū una tantūmodo ætate Romana sanguinem uiscera non sudarunt. & inter plurimas magnorū ſaculorū aetates misera ciuitas: uere misera mater: uix uno tēpore a timore luctuū: ut non dicam ab iplis luctibus conuiueuit. Hoc si quisquā hominū tam parum in uita sua quietis habuisset: nūquid uel uixiffe diceretur? Aut si quisquā per totum annum dolorib; & cruciatibus angatut: medio autē anni ipſius ſpatio unū tantū diem tranquillum: & sine cōflictationibus transigat: nūquid ex eo die leuamentū malorū accipiet: ac nō totum annū miferiis deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glo- rioso ſigno infatigabilis uirtutis collocauerunt: atq; utinā pro obliuione calamitatis cōtinuæ prateriſſent. Nam ſicut in corpore hominis ita demū dignoscitur lepra: ſi uariatim iter ſanas cutis partes color diuersus appareat: at ſi ita ſe ubiq; diffundat ut omnia unius coloris: quiſ adulterari faciat periit illa discretio: ita ſi labor cōtinuus & quli tolerantia: ſine respirandi appetitu perfluxiſſet: intentio uoluntatis & electio cōſuetudinis diceretur. Cum autē in hoc pauxillū ocii tantope uel maiorū gaudia: uel minorū ſtudia reclinantur: pfecto discernitur: & quā iocunditatē habuerit hæc breuitas: & quā amaritudinē illa plixitas: hoc eſt. quiſ illa q̄ grata fuilſſet: ſi diurna mansiſſet: & hæc incessabilis miferia q̄ etiam uitā da fuerit: ſi uitari quacunq; potuiſſet. Anno ab urbe cōdita. dcliii. Hamilchar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello cū aliud bellū aduersus Romanos clā pararet: oceiſus eſt.

Legati Romanorū ab Illyriis interfecti:

Equenti anno legati Romanorū ab Illyriis interfecti ſunt. Post cum iplis Illyriis atrocissimū bellum geſtum eſt in quo multis oppidis populiſq; deletis: reliqui ſe Fuluio Poſthumioq; consulibus dediderunt. Tertio deinceps anno miferā ciuitatem ſacrilegiſ ſacrificiis male potentes funeris ſtauere pontifices. Nāq; decem uiri consuetudinē priſcae ſuperſtitionis aggressi Gallum uitum & Gallam foemina cum muliere ſimul Græca in foro boario uiuos defoderūt. Sed obligamentū hoc magicū in contrariū cōtinuo uerſum eſt. Nāq; diras illas: quas fecerant externorū mortes fediſſimis ſuorū cædibus expiuerunt. Siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine cōſternatus ſenatus defectione Cisalpinæ Galliæ: cum etiā ex ulteriore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur: maxime gellatōrū quod nomen non gentis ſed mercenariorū Gallorum eſt. Itaq; permoti conſules totius

ca 13 Hamilcharis mors.

Gallorū ipetus.

LIBER Q VARTVS

Italiæ ad præsidium imperii cōtraxere vires. Q uo facto in utriusq; cōsulis exercitu. dccc. M. armatorē fuisse referūtur: sicut Fabius historicus: qui eidem bello interfuit: scribit. Ex quibus Romanorē & Campanorē fuerunt peditū. ccclxviii. M. Equitum uero. xxvi. M. dc. cætera multitudo socioꝝ fuit. Cōmisso prælio apud Arretium Attilius cōsul occisus est. lxxx. M. Romanorē: nec saltem tanta: quāta eos terrere debuit: cæsa sui parte fugerūt. Nam. iii. M. eoꝝ tūc imperfecta historici tradūt: quod ideo ignominiosus turpiusq; est. tam paucis amissis tanta agmina diffugisse: quia se in aliis uictoriis nō uiribus animorē præualuisse: sed bellorē prouentibus prodiderūt. Q uis enim rogo in exercitu Romanorē crederet numerū istum fuisse saltē: nō dico fugisse? Post hæc secūdū cum Gallis prœlium gestum est: in quo plane. xl. M. trucidata sunt Galloꝝ. Sequēti anno Manlius Torquatus & Fulvius Flaccus cōsules primi trans Padū Romanas duxere legiōes. Pugnatū est ibi cum Insubribus Gallis: quoꝝ imperfecta sunt. xxiii. M. quinq; M. capta. Eo deinde anno: qui huic p̄ximus fuit: dira misera urbem terrebatur. Nāq; in Piceno flumine sanguis effluxit: & apud Tuscos cœlum ardere Prodigia uisum est: & Arimini nocte multa lucē claram effulsiſſe: ac tres lunas distatibus cœli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoq; magno terræmotu Achaia & Rhodus insulæ adeo cōcussæ sunt: ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoq; Colossus rueret. Eodē anno Flaminius cōsul cōtéptis auspiciis: quibus pugnare phibebatur: aduersum Gallos conflixit: & uicit. In quo bello octo milia Galloꝝ Galloꝝ cæsa. decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius cōsul Gessatoꝝ. xxx. strages. milia deleuit: ubi etiā ipse Viridomarē regem in primā aciem p̄gressus occidit: & inter multa Insubriū quos ad deditioñē coegerat oppida: Mediolanū quoq; urbē florentissimā cepit. Deinde Istri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusq; cōsules multo quidem Romanorē sanguine subegerūt. Emergit hic paululū antiquus ille Romanorē improbae laudis etiā de parricidiis appetitus. Nam Fabius censor. Fabiū Buteonē filiū suū furti insimulatū interfecit: dignū se facinus: q; pater uel parricidio plectendum duceret: quod ne leges quidē: nisi mulcta pecuniæ aut summū exilii circa quēlibet hominū censuerunt.

Hānibal Romanis infestissimus.

a Nno ab urbe cōdita. dxxxivii. Hānibal Pœnorū imperator Sagun Hānibal tum florentissimā Hispaniæ ciuitatem: amicam populi Romani: pri mū bello petitam: deinde obsidione cinctam: & fame excruciatam omniaq; fortiter contemplatione fidei: quā Romanis deuouerant: digna indignaq; tolerantē Sagunti .viii. demū mense deleuit. Legatos Romanorē ad se missos iniuriosissime etiam excidiū. a cōspectu suo abstinuit. Exinde odio Romani noīs: quod patri Hamilchari: cū esset. ix. annos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Sépronio Longo cōsulibus Pyreneos mōtes trāgressus inter ferociissimas Galloꝝ gentes ferro uiā aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes puenit: ubi dum montanos Gallos repelleret ab ascensu: obnientes bello superat: atq; inuias rupes igni ferroq; rescindit. quadriduū cōmora tus: quinta demū die cum maximo labore ad plana Italiaꝝ peruenit. Fuisse tunc exercitum eius centum milium peditum. &. xxx. M. equitum definiunt. Scipio

PAVLI OROSII

cōsul Hānibalī primus occurrit: cōmissoq; prēlio apud Ticinum ipse grauiter Roma/ uulneratus per Scipionē filiū admodū prætextatū qui post Aphricanus cognorū stra minatus est: ab ipsa morte liberat⁹ eausit. Cæsus est ibi pene oīs Romanus exercitus. Pugnatū est deinde eodem cōsule ad flumen Trebiā: iterūq; Romani pari clade supati sunt. Sempronius cōsul cognito collègæ casu a Sicilia cū exercitu rediit: qui similiter apud eundē fluuiū cōgressus amissio exercitu pene solus ea sit. In eo tñ prēlio etiā Hānibal sauciatus est: qui postea cū in Hetruriā primo uere transiret: in summo Apēnino tēpestate correptus biduo cōtinuo imobiliter cū exercitu niuib⁹ cōclusus & onustus obriguit: ubi magnus hominū numerus iumenta q̄plurima: elephāti aut̄ pene oēs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio frater cōsulis Scipionis in Hispania plurima bella gessit. Magonem quoq; Pœnorū ducem bello uicit & cepit.

Prodigia q̄plurima.

Prodigia Iris tunc etiā Romani pdigiis territi sunt. Nā & solis orbis minui uisus est. & apud Arpos parvæ in cœlo uisæ. Sol quoq; pugnasse cū luna. apud Capenas intra diē duas lunas ortas. in Sardinia sanguine duo scuta sudauisse. in Phaliscis cœlū scindit: uelut magno hiatu uisum. apud Antiū metentibus cruentas spicas in corbē decidisse. Igit̄ Hānibal sciens Flaminiū cōsulē solum in castris esse: quo celerius imparatū obrueret: primo uere p̄gressus arripuit p̄piore: sed palustrē uia: & tū forte Sarnus late redūdans pēdulos & dissolutos campos reliquerat: de quibus dictū est. & quæ rigat æqua Sarnus: in quos cū exercitu Hānibal p̄gressus nebulis maxime: quæ de palude exhalabāt: p̄spectū auferētibus: magnā partē socios iumentorūq; pdidit. Ipse aut̄ uni elephāto: qui solus supfuerat: supsedens uix difficultatē itineris euasit. Sed oculum: quo duduī iam egrotauerat uiolētia frigoris & uigiliag; ac laboris amisit. Vbi uero pximus castris Flaminii cōsulis fuit: uastatione circūiacentiū loco Flaminiū in bellum excitauit. Hæc pugna ad Thrasumēnū lacum facta est: ubi exercitus Romanus infelicissime arte circūuentus Hannibal funditus trucidatus est. Ipse quoq; consul occisus. xxiii. M. Romanorū in eo prēlio cæsa: sex. M. capta referuntur. De exercitu uero Hannibal funditus hoc apud Thrasumēnum lacum certamen fuit tanta clade Romana maxime: cum ita intentus pugnantium ardor extiterit: ut grauissimum terræmotum: q̄ tunc forte tam uehementis factus est: ut urbes diruissent: mótes transtulisse: discidisse rupes: & flumina retrorsum coegisse referatur: pugnantes omnino nō senserunt. Factam ad Thrasumēnu ruinam sequitur pugna Cānensis: quāuis Fabii Maximi dictatoris tempus medium fuerit: qui impetum Hannibal cunctando tardauit.

Pugna Cannensis.

Nno ab urbe condita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius Terentius Varro consules cōtra Hannibalem missi impatientia Varronis cōsulis infelicissime apud Cānas Apuliae uicum omnes Romanæ spei uires pene perierunt. Nam in ea pugna. xlivi. M. Romanorū imperfecta sunt: qq; & de exercitu Hannibal magna pars cæsa est. Nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extrema internitionis adducti sunt. Periit enim in eo consul Aemilius Paulus. Consulares autem & prætorii uiri. xx. interficiuntur. Senatores uel capti

LIBER Q VARTVS

uel occisi sunt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedestriū militū. xl. M. equitum. iii. M. d.
Varro cōsul cum l. equitibus Venusium fugit. Nec dubiū est ultimū illum diē Strages
Romani status futurū fuisse: si Hannibal mox post uictoriā ad peruadendam Cānensis
urbem contendisset. Hannibal in testimoniuī uictoriae suae tres modios annulo/
rum aureoꝝ Carthaginem misit: quos ex manibꝫ intersectorum equitū Roma
norum senatorūq; detraherat. Usq; adeo autē ultima desperatio reipublicæ apud
residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia sedibꝫq; quārendis
consilium ineundum putarint. Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum
fuisse: nisi Cornelius Scipio Tribunus tunc militū idem qui postea Aphrica/
nus fuit: districto gladio deterruisset. ac potius pro patriæ defensione in sua uer
ba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dicta/
etorem Decium Iunium crearūt: qui delectu habito ab annis decem & septem
immaturæ inordinatæq; militiæ quattuor legiones undecunq; contraxit. Tunc
etiam seruos spectati roboris ac uoluntatis: uel oblatos: uel si ita opus fuit: publi
co precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma quæ de
erant tēplis detraherūt. egenti ærario priuatae opes refusæ sunt. Ita equester or
do: ita pl̄xbs trepida: obliita studior̄: in cōmune cōsuluit. Iunius quoq; dictator
antiquum Romanæ miseriæ factum recolens pro supplemēto exercitus edicto:
uel ut Asylo patefacto: homines quicūq; sceleribus ac debitibꝫ obnoxii essent: im
punitate permitta militiæ mancipauit: quoꝝ numerus ad sex. M. uirorum fuit.
Campania uero uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata penitus Ro/
mani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum defectio.
Gallos pugnare iussus cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho &
Quinto Fabio Maximo cōsulibus Claudius Marcellus ex prætore p̄consul de/
signatus Hannibalis exercitū p̄celio fudit. Primusq; post tantas reipublicæ rui
nas spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones aut in Hispania Hasdru/
balem Pœnorum imperatorem ad Italiam exercitum comparantē: grauissimo
bello oppresserunt. Nam. xxxv. M. militum de exercitu eius uel cæde: uel ca/
ptione minuerunt Celtiberos milites: cum primum externam manum Roma/
ni in castris habere cœperūt. præcio sollicitatos ab hostiū societate in castra sua
duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam du/
ctus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum nius
aduersum Hānibalem petiit: A quo cum octo. M. militum: quos in aciem edu/
xerat: cæsus est. Post hunc Gneus Fulvius prætor ab Hannibale uictus amissus Cētenius
exercitu uix euasit. Pudet recordationis. Quid enim dicam improbitatem ma/
gistris: an miseriā Romanorum: immo uerius uel improbam miseriā: uel miserā Gneus
improbitatem? Quis credat eo tempore: quo ærarium populi Romani egenā Fulvius
stipem priuata collatione poscebat. miles in castris: nō nisi aut puer: aut seruus.
aut sceleratus: aut debitor: & ne sic quidem numerus idoneus erat: senatus in cu
ria omnis pene nouitius uidebatur. Postremo cum ita imminutis fractisq; omni
bus desperaretur: ut consilium de relinquenda Italia subiretur: eo tempore cum
unū domesticū bellum: ut diximus: ferri uix ullo modo posset: tria insuper trās/
marina bella quis credit fuisse suscepta: unum in Macedonia cōtra Philippum
potentissimum Macedoniar̄ regem: Alterum in Hispania contra Hasdrubalem

PAVLI OROSII

Hánibalis fratrem: Tertium in Sardinia contra Sardos: extra hoc: Quartum Hánibalis: quo in Italia premebantur: & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnádo uicerunt. Ex quo euidenter ostenditur: nec tempora tūc fuisse trāquilliora ociis: sed homines miseriis fortiores. Anno ab urbe condita. d. xlivi. Claudio Marcellus Syracusas opulentissimā urbem Siciliæ secūda oppugnatione ui cepit. Quam cum iam pridem obsedisset. Archimedis Syracusani ciuis admirabili ingenio prædicti machinis repulsus expugnare nō potuit.

17. Ca
Hánibal usq; ad Anienem flumen deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Ecimo anno postq; Hánibal in Italiā uenerat Gneo Fulvio & Publio Sulpitio cōsulibus Hánibal de campania mouit exercitū. & cum in apud ur. ^{al suessano} genti clade omniū per Sidicinum Sinuestanumq; agrum uia Latina bem pu/ profectus ad Anienem fluuiū tribus milibus ab urbe cōsedit: incredibili totius gnator. ciuitatis metu cū senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoq; amenes pauore per ppugnacula currerent: & conuehere in muros saxa: priuæq; pro muris pugnare gestirent. Ipse aut̄ cum expeditis equitibus usq; ad portam Collinam infestus accessit: deinde omnes copias in acie direxit. Sed & cōsules Fulvius & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies consterunt: in cōspectu Romæ præmiū uictoriæ futuræ tantus subito se imber e nibus grādine mixtus effudit ut turbata agmina uix armis retentis in sua se castra colligeret. Deinde cū serenitate redditæ in cāpū copiæ atq; in acie rediissent: rursum violentior fusa tēpestas maiore metu mortaliū audaciam coercuit. territosq; exercitus in tentoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionem Hánibal dixisse fertur: potiūdæ sibi Romæ modo uoluntatē nō dari: modo potestatem. R̄ndeāt nūc mihi obrectatores ueri dei hoc loco; Hánibali a capessenda subruē daq; Roma utrū Romana restitit fortitudo: an diuina miseratio: an forsitan seruati isti dedignant̄ fateri: quod Hánibal & uictor extimuit: & cedēs pbauit. An si ista diuina cautelā per pluuiā de cœlo uenisse manifestum est: ipsam autē pluuiam opportunis & necessariis tēporibus nō nisi per christum: qui est uerus deus ministrari: etiam ab huiusmodi hominibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. Maxime nunc: quādo ad documentum potentia eius cum siccitate turbante pluuiam poscere assidue cōtigit: & alternis uicibus nūc gentiles: nunc christiani rogāt: nec unq; etiam ipsis testibus factum est: ut optati imbres superueniant: nisi in die: quo rogari christū & christianis rogare permittitur: procul dubio cōstat: urbem Romā per hunc eundem uerum deum: qui est christus Iesus ordinantē secundū placitum ineffabilis iudicii sui: & tūc affuturæ fidei crudelitatem seruatam fuisse: & nūc pro parte sui incredulam castigatam. At uero in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interficti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Fulvio proconsule. Principes autem Campanorum ueneno mortem sibi consciuerunt: Senatum omnem Capuae etiam prohibente Senatu Romano Fulvius Supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cum omnibus incusso pauore contantibus Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarii Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc cōsules erant aurum argentūq; signatū ad quæstores

Scipioes in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interficti sunt. In Campania Capua capta est a Quinto Fulvio proconsule. Principes autem Campanorum ueneno mortem sibi consciuerunt: Senatum omnem Capuae etiam prohibente Senatu Romano Fulvius Supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipionibus cum omnibus incusso pauore contantibus Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarii Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoribus: qui tunc cōsules erant aurum argentūq; signatū ad quæstores

LIBER Q VARTVS

palam omnes senatores in publicum cotulerunt: ita ut nihil praeter annulos singulos: bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singulas tantum auri uncias: & argenti non amplius q; singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū proconsulare sortitus est. ca. 18

Cipio annos natus. xxiiii. imperiū in Hispania proconsulare sortitus: Scipio ultionem patris præcipue & patrii animo intendēs pirenum transaphrica gressus primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipeadia maxima: præfus. dia ualida: copiæ auri argentiq; magnæ Pœnoꝝ habebātur: ubi etiam Magonē fratrem Hānibalis captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens Agrigentū urbem Siciliæ expugnauit. Ibiq; Hānonem Aphroꝝ ducem cepit. xl. ciuitates in deditioñem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluiū p̄cōsulem. Præterea Tribunos. xi. &. vi. M. militum interfecit. Marcellus cōsul cum Hānibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. Sequenti uictus cōsul. Tertio die uictor octo. M. hostium interfecit. Ipsumq; Hānibalem cū reliquis fugere in castra compulit. Fabius cōsul Maximus Tarentū: quæ a Romanis descivuerat: iterq; expugnauit: & capiit. Ibiq; ingētes copias Hānibalis cū ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominū captiuorū uendidit: precia in fiscum rettulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hānibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnoꝝ ducem Hasdrubalem uicit: & castris exuit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditioñem: aut bello in potestatē redegit. Aphris sub corona uenditis Scipiōis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrumq; consulem Marcellum & Crispi successus num insidiis circuuentos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuio salinatore consulibus cum Hasdrubal Hānibal frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiā Hasdrubal ueniret: iussusq; a Carthaginensibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna se bal intercum auxilia Hispanorū Gallorumq; deduceret: cum maturato aduentu descenſit. disſe iam ex alpibus consulibus proditus fuisset: ab exercitu Romano ignorante Hānibale præuentus cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidē incertus belli cœntus fuit: elephantis maxime Romanā infestantibus aciem: qui a milibus Romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiæ pauloante fuerat repertū: ut lecti agilitate iuuenes cū armis suis post terga equitum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equis desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus: per quos aduecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his ergo uelitibus elephati retroacti: cum regi iam a suis nō possent: fabrili scalpro intra aures adacto necabantur. Id genus occidendæ: cum opus esset: belluæ idem dux Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc prolio Pœnis Metaurus Flumen ubi Hasdrubal est uictus: quasi Thrasumenus laetus: & Cessana Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lxiii. M. de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt. Capta sunt. v. M. cccc. Quattuor. M. ciuium Romanorum inter eos reperta atq; reuocata sunt: quod uictoribus consulibus solatio fuit. Nam & ab exercitu eorum. viii. M. ceciderunt. Hannibali caput fraris sui Hasdrubalis ante castra projectum est. Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita: anno. xiii. q; in Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hæc anno continuo inter Hannibalem & Romanos quies a tumultu bellorum inter-

PAVLI OROSII

cessisse uisa est: quia inquietudo morboꝝ in castris erat: & grauissima pestilentia Scipio i utriqꝫ exercitus angebaꝝ. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pireneo usqꝫ ad Aphricā oceanū in p̄uinciā redacta: Romā uenit. Consul cum Lycinio Crasso creatus in Aphricā transit. Hānonē Hamilcaris filiū ducē Poenoꝝ interfecit: exercitumqꝫ eius partim eæde: partim captiuitate dispdit. Nam xl. M. Poenoꝝ eo p̄celio occidit. Sempronius cōsul cū Hānibale cōgressus & uictus Romā refugit. Scipio in Aphrica aggressus hyberna Poenoꝝ atqꝫ alia Numidaꝝ: quæ utraqꝫ haud p̄cul ab Utica erāt: Nocte cōcubia fecit incendi. Poeni trepidi cum casu accidisse ignem putarent: inermes ad extinguendum cōcurrerūt. Quare facile ab armatis superati sunt uel oppressi. In utrisqꝫ castris. xl. M. hominū igni ferrocꝫ cōsumpta sunt. capta. v. M. duces ipsi miserabiliter ambusti ægre effugerunt. Hasdrubal impator Carthaginem p̄fugis uenit. Itaqꝫ Siphax & Hasdrubal mox plurimū reparauere exercitū: atqꝫ iterū cum Scipione cōgressi sunt: uicti qꝫ fuderunt. Siphacem fugientē Lælius & Masinissa ceperūt. Cætera multitudo Cyrthā cōfugit: quā Masinissa oppugnatam in dditionē recepit. Siphacem ad Scipionē catherinis uinctum deduxit: quē Scipio cū ingentibus spoliis plurimisqꝫ captiuis Romā perducendum Lælio tradidit.

Siphax
captus.

Hānibal reuersus est: ut fessis Carthaginēsibus subueniret. ca. 19

h Annibal in Aphricā redire iussus: ut fessis Carthaginensibus subueniret: flens reliquit Italiam: omnibus Italici generis militibus qui seq̄ nolent interfectis: cui cum ad Africā littus p̄pinquanti iussus esset quidam de naūticis ascendere in arborē nauis: atqꝫ inde speculari: quā regionem teneret: se pulchrum dirutum se p̄spexisse respōdit. Abominatus dictum Hānibal: deflexo cursu ad Leptim oppidū copias exposuit: ubi cōtinuo refecta multitudine Car Scipiois thaginem uenit: deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cum diu se attoniti mu & Hāni, tua admiratione duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negocio p̄celiū balis col cōsertum est: quod diu magnis ducum artibus dispositum: magnis copiæ mo loquim libus gestum: magnis militū uiribus cōsummatū Romanis uictoriam contulit.

Octoginta elephanti ibi uel capti uel occisi sunt. Carthaginensiū imperfecta sunt .xx. M. d. Hānibal omnia & ante p̄celium & in p̄celio expertus: cum paucis: hoc est uix. iiiii. equitibus inter tumultum elapsus Andrumetū confugit. Postea Carthaginē post. xxx. & sex annos q̄ inde paruuus cum patre exierat: uenit: Consultantiqꝫ senatui nullam esse spem residuā: nisi in petenda pace persuasit. Gaio Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginēsibus pax per Scipio neri uoluntate senatus populiqꝫ concessa est. Naves tamen plus q̄. d. in altū productæ in conspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomēto Aphricanus triumphans urbem ingressus est: quem Terentius qui postea comicus ex nobilissimis Carthaginensibus captiuis p̄fleatus: quod indultæ etiam libertatis insigne fuit: triumphantem post currum secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit. ca. 20

Macedo
nicū bel
lum.

Nno ab urbe cōdita. d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est:

a quod gestum est annis. xvii. cui Macedonicū cōtinuo succedit: quod

Quintus Flaminius consul sortitus post multa & grauissima p̄celia: quibus Macedones uicti sunt: pacem Philippo dedit. Deinde cū Lacedæmoniū

LIBER Q VARTVS

pugnauit: uicto Nabide duce ipsoꝝ nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenē Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub Hānibale per Græciā uēditi fuerāt: uniuersi recepti: capitibꝫ rasis: ob detersam seruitutē: currum triūphatis secuti sunt. Eodē tpe Insubres Boii atq; Cenomāni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnoꝝ duce qui in Italīa remanserat Cremonā Placentiāq; uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætorc supati sunt. Postea Flaminius p̄cōsul Philippum regē & cum eo Thracas Macedonās Illyrios multasq; præterea gentes quæ in auxilium eius uenerant: bello subegit. Victi Macedones castra amiserūt. viii. M. hostium eo die cæsa. v. M. capta. Polybius scribit. Valerius dicit. xl. M. trucidata. Claudius uero. xxxii. M. interfēcta cōmemorat. Sed hæc uarietas scriptorꝝ utiq; fallacia est. Fallaciæ autē causa pfecto adulatio est dum uictores laudes accumulare uirtutēq; patriæ extollere uel præsentibus uel posteris studēt. Alioquin inquisitus nō fuisset numerus: nec qualiscūq; fuisset expressus: q; si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium peremisse: q;to magis lātum patriæ & duci beatū potest uideri suoꝝ uel nullos uel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet q; simili impudentia mentiendi qua occisorꝝ hostium numerus dicitur: sociorꝝ quoq; amissorꝝ damna minuant: uel etiam oīno reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cū omni exercitu Romano interfectus est. Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnā partē exercitus pdidit: cui postea Eurius cōsul alter auxilio accessit. Atq; ita uniuersam Boiorꝝ gentē igni ferroq; uastantes p̄pemodum usq; ad nihilum deleuerunt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone cōsulibus Antiochus rex Syriæ bellū cōtra populū Romanū instruens Antiochū in Europā trāslit ex Asia. Tūc etiā Hānibal ppter excitādi belli rumores: qui de chus rex eo apud Romanos ferebant exhiberi Romæ a senatu iussus clā ex Aphrica p̄fe Syriæ. Etus ad Antiochū migravit: quē cū apud Ephesum inuenisset: mox contantein Hānibal in bellum impulit. Tunc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plæbis lata fuerat: ne ad Antiochū mulier plus q; semunciā auri haberet: neue uersicolori uestimento: nec uehi chum mīculo per urbē uteretur: post. xx. annos abrogata est. Publio Scipione Aphrica grauit. no iteꝝ & Tito Sempronio Longo cōsulibus apud Mediolanum. x. M. Galloꝝ cæsa. Sequenti autem prælio. xi. M. Galloꝝ Romanorꝝ uero. v. M. occisa sunt. Publius Digitius prætor in Hispania citeriore pene oīm amisit exercitū. Marcus Fulvius prætor Celtiberos cum pximis gentibus uicit: regemq; eorꝝ cæpit. Minutius a Liguribus in extremū periculum adductus & insidiis hostium circūuētus uix Numidaꝝ equitū industria liberatus est. Scipio Africānus inter Scipioes cæteros legatus ad Antiochū missus ēt cū Hānibale colloquiū familiare habuit cū Hāni. Sed infecto pacis negocio ab Antiocho discessit. In utraq; Hispania per Flaminebale colnium Fuluiūq; prætores bella multum horrida cruentaq; utriusq; populi gesta loquium sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrone cōsulibꝫ Antiochus q; quis thermopylaꝝ occupasset: quæ munimine tutiot p̄prer dubios belli euentus fieret: tñ cōmissio bello a cōsule Glabrone supatus uix cū paucis fugit ē prælio. Ephesumq; puenit. Is habuisse fert armatorꝝ. lx. M. ex qbus. xl. M. cæsa: capta aut plus q. v. M. referunt fuisse. Alter consul Scipio cum Boiorꝝ gente cōflicxit: in quo prælio. xx. M. hostiū iterfecit. Sequēti āno Scipio Africānus

PAVLI OROSII

habes in auxilio Eumenē Attali filiū aduersus Hānibale: qui tūc Antiochi classi præterat: bellū nauale gessit. Antiochus uicto Hannibale & in fuga acto: simulq; omni exercitu amissō pacē rogauit. Filiūq; Aphricani: quē utrū exploranter: an in prælio cepisset: incertū est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius p̄cosul a Lusitanis cū uniuerso exercitu cæsus interiit. Lucius Bebius in Hispaniā p̄ficiſcēs a Liguribus circunuētus cū uniuerso exercitu occisus est: unde ne nunciū quidē supfuisse cōstat: ut internitionē ipsam Romæ Massilienses nunciare curauerint. Cōsul Fulvius de Græcia in Gallogræciā: quæ nunc est Galatia transiectus ad Olympū montē puenit: ad quē uniuersi Gallogræci cum cōiugibus & liberis cōfugerāt: ibi q; acerbissimū bellum gessit. Nāq; de supiorib⁹ locis sagittis & saxis grādibus cæterisq; telis Romani grauiter cōtriti tandem usq; ad cōgressum hostiū pruperūt. xl. M. Gallogræcoꝝ eo prælio interficta referunt̄. Martius cōsul aduersus Ligures pfectus: supatusq; quatuor milia militū amisit: & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē internitionis clade: quā Bebius dudum ab eisdē hostibus accepat: ptulisset. Marco Claudio Marcello Q uinto Fabio Labeone cōsulibus: Philippus rex qui legatos populi Romani interfecerat: ppter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdissimas preces: ueniā mēruit: eundēq; cōtinuo uelut Romanis amicum: suiq; p̄ditorē fratre quoq; ipsius ad parricidiū fratris ministro: nihil de utroq; misęg; mali suspicantē: ueneno necauit. Eodē āno Scipio Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulās apud Lijter nium oppidū morbo periit. Iisdem etiā diebus Hānibal apud Prūsiā Bithyniæ regē cum a Romanis reposceret: ueneno se se necauit. Philopomenes dux Achiv⁹ a Mesaniis captus occisus est in Sicilia. Tunc Vulcani insula: quæ ante nō fuerat: repēte mari edita cū miraculo oīum usq; ad nunc manet. Q uintus Fulvius Flaccus prætor in citeriore Hispania maximo prælio. xxiii. M. hoīum fudit. quatuor milia cæpit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore .c.l. oppida uacuata quassataq; bellis ad deditiōē coegit. Eadē tēpestate & Luius Posthumius in citeriore Hispania. xl. M. hostium bello interfecit. Gracchus prætor ibidē iteꝝ. cc. oppida expugnauit & cæpit. Lepido & Mutio cōsulibus. Basterna gens ferocissima auctore Persa Philippi filio: prædaꝝ spe sollicitato: & trāseundi Istri fluminis facultate: sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. Nā tunc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie supstratus pedestre facile trāsitum patiebat. Itaq; cū improuide toto & maximo simul agmine ināstimabiliſ hoīum: uel equoꝝ multitudo trāsiret: enormitate ponderis & cōcussione gradientium cōcrepās gelu & glatialis crusta dissiluit uniuersumq; agmē: quod diu sustinuerat: mediis gurgitib⁹ uicta tandē & cōminuta deſtituit: atq; eadē rursus fragmētis impediētibus supducta submersit. Pauci ex omni populo p̄ utrāq; ri/ pam uix cōcisis euasere uisceribus. Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio lōgino cōsulibus Macedonicū bellum gestum est: merito inter maxima bella referēdū. Nam in auxilio Romanorꝝ tota primū Italia. Deinde Ptolemaeus rex Aegypti & Ariarates Cappadociæ. Eumenes Asiac⁹: & Masanissa Numidiæ fuerunt. Perſen & Macedonas secuti sunt Thraces cū rege Cothe. & uniuersi cū rege Genitio Illyrii. Itaq; aduenienti Crasso cōsuli Perſes occurrit. Cōmisoꝝ prælio. miserabiliter uicti fugere Romani. Sequēti pugna pene pari clade partis utriusq; in

Gallo/
græci in
terfecti

Aphrica
ni & Hā
nibalis
mors.

Basterna
rū gens
deleta

Macedo
nicū bel
lum.

LIBER Q VARTVS

Hyberna discessum est. Deinde Perse p̄fligato multis p̄cēliis exercitu Romano in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præsidiis Romanis pugnādo c̄apit: ubi magnā Romanorū præsidiorū multitudinē partim occidit: partim sub corona uēdidit: partim secū in Macedoniā duxit. Postea cū eo Lucius Aemilius Paulus cōsul dimicauit: & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo p̄cēlio īterfecit. Rex cū eq̄tatu subterfugit: sed cōtinuo captus atq; i triūpho cū filiis ante currū actus post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob tolerandā inopiā Romæ didicit: ibiq; cōsumptus est. Plurima præterea & satis diuersis prouentibus bella multarū ubiq; gentium gesta sunt: quæ breuitatis causa prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio
 a. Albino cōsulibus: cū oēs Romanos ingēs Celtiberorū metus inuasisset: & ex oībus nō esset: qui ire in Hispaniā uel miles uel legatus aude ret: Publius Scipio qui postea Aphricanus est dictus: ultro sese militaturum in Hispaniā obtulit. cū tamē in Macedoniā sorte iā deputatus esset. Itaq; pfectus Aphica in Hispaniā magnas strages gentiū dedit. Sæpius etiā tā militis q̄ ducis usus offi nus. Scipio. Nā & barbarū puocante singulariter cōgressus occidit. Sergius aut̄ Galba prætor a Lusitanis magno p̄cēlio uictus est: inniuersoq; exercitu amissō ipse cū paucis uix elapsus euasit. Eodē tpe censores theatrū lapideū in urbe cōstrui cēn fuerūt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauissima orōne obstitit: dicēs inimicissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriēdā desidiā lasciuiaq; cōmētū. Adeoq; Nasica mouit senatū: ut nō solū uendi oīa theatro cōparata iusserit: sed etiā subselia ludis poniphibuerit. Quamobrē intelligāt nři qbus qcqd extra oblectamentū libidinis occurrit: offendit: pp hoc q; se infirmiores esse hostibus suis ipsi sentiunt: & fateant̄ theatra accusanda nō tpa: nec blasphemādum deū uerū solū qui usq; nūc ea phibet: sed abominādos deos: uel dæmones suos qui ista petiuerunt: p fundo siqdē satis malignitatis suæ argumēto: tale sacrificiū flagitātes: quo nō magis fuso crōre pecudū: q̄ p̄fligata uirtute hominū pascerent. Nā utiq; tunc nec hostes: nec fames: nec morbi: nec p̄digia deerant: imo tunc plurima erāt: sed theatra nō erāt: in qbus quod incredibile dictu est: ad arā luxuriæ uirtutum uitimæ trucidant̄. Carthaginēsibus aliquā uisum est hoīes imolare. sed male præsumpta psuasio breui prætermissa ē. A Romanis uero exactū est: ut semetipso pditioni impēderet. Factū esse sic faten̄: & clamāt ut fiat: qui pro mactāda gregis sui pecude fortasse offenderent̄: & pro interficiēda cordis sui uirtute lētant̄. Quin potius Nasicæ erubescat: q̄ christianis exprobandū putat̄: & nō nobis de hostib; quos semp habuerūt. sed illi de theatro: quod hīi phibuerat: cōquerant̄. Igit̄ in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagū flumē habitātes cū uoluntarios in deditiōne recepisset: p scelus interfecit. Simulās. n. de cōmodis eoꝝ se actuꝝ fore: a circūpositis militibus cunctos inermes incautosq; pstrauit: quæ res postea uniuersae Hispaniæ ppter Romanorū perfidiā causa maximi tu multus fuit.

Bellum terribile ortum in Hispania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Mālio cōsuli Tertium
 a. bus tertii Punicū bellū exortū est. Igit̄ cū senatus delendā Carthagi bellū Pū nem censuisset: pfecti in Aphricā cōsules & Scipio tūc tribunus mi/ nicum.

PAVLI OROSII

litum ppe Uticā maioris Aphricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginēsibus euocatis iussisq; ut arma & naues traderēt nec moratis tāta uis armos repēte tradita est:ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq; arma tradiderūt & relicta urbe secedere pcul a mari.x.M.passuū iussi sunt: dolorē ad despationē cōtulerunt:aut defensuri ciuitatē:aut cū ipsa p ipsam sepeliēdi:ducesq; sibi duos creauerunt Hasdrubales:armaq; primū facere aggressi aeris
Cartha- ferriq; inopiā auri & argēti metallis suppleuerūt:cōsules oppugnare Carthaginē
ginis sit⁹ statuunt:cuius situs hmoī fuisse dicit'. Vigintiduo milia passuū muro amplexa
 tota mari pene cingebat absq; faucibus:quaꝝ.iii.M.passuum apiebant'. Is locus
 murū.xxx.pedes latū habuit saxo quadrato in altitudine cubitor̄.xl.Arх:cui
 Byrsæ nomē erat:paulo amplius q.ii.M.passuum tenebat.Ex una parte murus
 cōmuniſ erat urbis & Byrsæ:iminiſ mari:quod mare stagnū uocabāt:qñ obies
Etū p̄tentæ linguaꝝ trāquillatur. Cōsules igit' q̄uis aliquātā muri partē quassatā
 machinis diruissent:tamē a Carthaginēsibus uicti ac repulsi sunt:quos fugientes
 Scipio repulso intra muros hoste defendit.Censorinus in urbem rediit.Man
 lius omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma cōuertit:Scipio Masinissa mor
 tuo inter Masinissæ filios tres Numidiæ regnū diuisit:quocirca Carthaginem
 reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit atq; diripuit.Duodecim.M.ibi
Hasdru- Aphrorum cæsa.Sex.M.capta sunt.Hasdrubal Pœnorū imperator Masinissa
 balis nepos subseliorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem proditionis
 mors occisus est.Iuuencius prætor in Macedonia aduersus Pseudo Philippū cōgres
 sus cum maxima clade totius Romani exercitus interfectus est.

Tertium bellum punicum. C. 23.

l. 3. a Nno ab urbe cōdita dc. vi.idest anno.l.post bellum punicū secundū Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūnio consulibus Publius Scipio superioris anni cōsul delere Carthaginē suprema sorte molitus Cothonē ingredit':
Cartha- ubi dū sex cōtinuis diebus ac noctibus pugnat':ultima Carthaginenses despatio
 ginensiū traxit ad deditiōnē:petētes ut quos belli clades reliquos fecit:faltē seruire liceat.
 deditio Primū agmē mulier̄ satis miserabile:post uiros magis deforme descēdit.Nam
 fuisse mulier̄.xxv.M.uiros.xxx.M.memoriae traditū est.Rex Hasdrubal se
 ultro dedit.Trāffugæ:qui Aesculapii téplū occupauerāt uoluntario præcipitio
 dati igne consumpti sunt.Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum uirili dolore
 & furore fœminæ in mediū iecit incēdiū:cundē nūc mortis exitū faciēs nouissima
 regina Carthaginis:quē quondā prima fecisset.Ipsa aut̄ ciuitas decē & septē
 diebus cōtinuis arsit:miserūq; spectaculū de uarietate cōditionis humanae uicto
Cartha- ribus suis præbuit.Diruta est aut̄ Carthago omni mirabili lapide in puluerē cōgo diru
 minuto.dcc.post anno quo cōdita erat.Multitudo ois captiuor̄ exceptis pau
 ta. principibus uenūdata est.Ita.iiii.postq; cœptū fuit anno:bellū Punicū ter
 tium terminatū est.Sed mihi q̄libet studiose quarēti:uerūtamē homini tardioris
 ingenii nusq; oīno cā belli Punici tertii:quā intantū Carthago accenderit:ut
 iuste euerti decerneret:eluxit.Illudq; me uel maxime mouet:q; si ita:ut in supe
 rioribus bellis euidēs in assurgentē cā & dolor accēdebat:cōsultatione nō opus
 erat.At uero cū alii Romanor̄ ppter ppetuā Romæ securitatē delendā esse de
 cernerent.Alii uero ppter ppetuā Romanæ uirtutis curam:quaꝝ sibi semper ex

LIBER Q VINTVS

Suspitione æmulæ urbis impenderet; ne uigor Romanus bellis semper exercitus in languidâ segnitiâ securitate atq; ocio solueretur in columnen Carthaginæ statui suo permittendâ esse censeret; causam nō ex iniuria lacerentiū Carthaginensium. sed ex incōstantia torpescientiū Romanorū ortā inuenio. Q uod cum ita sit: cur christianis tēporibus imputant hebetationē ac rubiginē suā:qua foris crassissimis exēs sunt: qui porro ante .dc. fere annos: sicut sui timētes prudētēsque prædictarē cotem illā magnā splendoris & acuminis sui Carthaginē p̄diderunt. Itaq; finē uolumini faciā:ne forsitan collidendo uehemētius: discussa ad tēpus rubigine: ubi necessariū acumen elicere nō possum supuacuā asperitatē inueniā: q̄q obuiantē asperitatē nequaq; expauescerē: si interioris spem acuminis inuenirem.

Pauli Orosii in quintum historiarum librum præfatio.

Cio aliquātos post hæc deinceps pmoueri posse quod uiectōriæ Romanæ multas gentiū & ciuitatū strage crebrescunt: q̄q si diligenter appendat: plus damni inuenient accidisse: q̄ comodi. Neq; n. paruipendenda sunt tot bella seruilia: socia: lia: ciuilia: fugitiuorū: nullorū utiq; fructuū & magna: tamē miseria: Sed conniveo: ut quēadmodū uolunt: ita fuisse uideatur: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tpibus beatius: quibus continui triūphi: cælebres uiectoriæ: diuites prædæ: nobiles pompæ: magni ante currūs reges: longo ordine uiectæ gētes ageban? Q uibus breuiter r̄fidebitur: & ipsos de tpibus solere causari: & nos pro eisdē tpibus instituisse sermonē: qua: tēpora nō uni tantū urbi attributa: sed orbi uniuerso cōstat esse cōmunia. Ecce q̄ fœliciter Roma uincit: tā infœliciter quicqd extra Romā est uincitur. Q uāti igitur pendenda est gutta hæc laboriosæ fœlicitatis: cui ascribit̄ unius urbis beatitudo: in tanta mole infœlicitatis: per quā agit̄ totius orbis euersio? Aut si ideo fœlia p̄tantur: qa unius ciuitatis opes auctæ sunt: cur nō potius: infœlicissima iudicent̄ quibus miserabili uastatione multas ac bene institutæ gentiū potentissima regna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthaginē uidebat: cum post annos. c. xx. quibus modo bello: clades: modo pacis cōditiones perhorrescēs nūc rebelli intentione: nūc suppliciter bellis pacē: nunc pace mutabat bella? Nouissimeq; miseria ciuibus passim se in ignē ultima desperatione iacentibus: unus robus tota ciuitas fuit: cui etiā nūc situ paruæ: mœnibus destitutæ: pars miseria: est audi re: quid fuerit. Edat Hispania sententiā suā: cum per annos. cc. ubiq; agros suos sanguine suo rigabat: importunūq; hostem ultro hostiatim inquietantē nec repellere poterat: nec sustinere: cū se quiq; diuersis urbibus ac locis fracti cæde bellorum obsidionū fame exinaniti: interfectis cōjugibus: ac liberis suis: ob remedia miseria: cōcursu misero ac mūria cæde iugulabat. Q uid tunc de suis temporibus sentiebat: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Romanis utiq; suis cōtradixit. obstitit. repugnauit: si eorū fœlicitas: sua infœlicitas nō erat. Romanosq; fieri rex dños bonis cōmunibus nō obstabat. Non requiro de innumeris diuersas gentium populis diu antea liberis: tūc bello uictis: patria abductis: precio uenditis: scrutute dispersis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis

PAVLI OROSII

opinati sine: quid de temporibus iudicarint. Omitto de regibus magnar̃ opum:
magnar̃ virium: magnar̃ gloriæ diu potentissimis: aliquādo captis: ieruiliter ca/
tenatis: sub iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quoq; tā stultū
est exquirere sententiā: q̃ durum nō dolere miseriā. Nos: nos inquā ipsos uitæq;
nostræ electionē: cui acquiescimus cōsolamur. Maiores nostri bella gesserūt: bel
lis fatigati pacē petentes tributa obtulerunt. Tributū precium pacis est. Nos tri
buta pendimus: ne bella patiamur. ac per hoc in portum ad quē illi tandem pro
euadendis malor̃ tēpestatibus cōfugerunt. nos consilimus: & manemus. Igitur
nostra tempora uiderimus: utrū fœlicia. certe fœliciora illis ducimus. ¶: quod illi
ultimo delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum: qua illi
attriti sunt: uobis ignota est: in ocio autē: quod illi post imperiū Cæsaris nativi/
tatemq; christi tenuiter gustauerunt: nos nascimur. & senescimus. quod illis erat
debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensionis. Tantūq; interest in/
ter præterita præsentiaq; tēpora: ut quod Roma in usum luxuriæ suæ ferro ex/
torquebat a nostris: nunc in usum cōmunis reipublicæ conferat ipsa nobiscum.
Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliores parentibus nostris Romanos hostes fuī/
se: q̃ nobis Gothos esse: audiat & intelligat quāto aliter: q̃ circa seipsum agitur:
sibi esse uideatur. Olim cum bella toto orbe seruebant: quæq; puincia suis regi/
bus: suis legibus: suisq; moribus utebatur: nec erat societas affectionū: ubi dilli/
debat diuersitas potestatū. Postremo solutas & Barbaras gentes quis tandem ad
societatem adduceret: quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiā religio sepa/
tabat. Si quis igitur tunc acerbitate malor̃ uictus patriam cum hoste deseruit:
quē tandem ignotū locū ignotus adiit. Quā gentem generaliter hostem hostis
orauit. Cui se cōgressu primo credidit: nō societate nominis inuitatus: nō cōmu/
nione iuris adductus: non religionis unitate securus. An parū exempli dederunt
Buliris in Aegypto peregrinoꝝ infelicit̃ incurrētiū impiissimus immolatoꝝ.
Crudelissimaq; circa aduenas Diana Tauricæ litatura: sed magis crudelia sacra
Thraciae cum Polynestore suo usq; ad propinquos hospites scelerata: & ne anti/
quitatibus uidear imorari: testis est Roma de Pompeio interfecto. testis est Ae/
gyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi aut̃ prima qualescūq; motus perturbatio
ne fugienti: de confugiendi statione securō ubiq; patria ubiq; lex & religio mea
est. nunc me Aphrica tam libenter exceptit: q̃ cōfidenter accessi. Nunc me inquā
ista Aphrica pace simplici exceptit sinu pprio iure cōmuni. de qua aliquādo di/
ctum: & uere dictum est. hospitio phibemur harenx: bella cient. primaq; uerant
conspicere terra. Nunc ultro ad suscipiendos socios religionis & pacis suæ beni/
uolum late gremiū pandit: atq; ultro fessos: quos foueat: inuitat.

Per fidem christianam ubiq; securum esse peregrinum.

Atitudo orientis: septentrionis copiositas: meridiana diffusio magnar̃
insularū largissimæ tutissimæq; sedes mei iuris & nominis sunt: quia
ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo. Modo timeo deos
hospitis mei nō timeo religionem eius nece mea. nō habeo talem quem pertime
scam locum: ubi & possessori licet perpetrate quod uelit: & peregrino nō liceat
adhibere quod cōuenit: ubi sit ius hospitis: quod meū nō sit. Vnus deus: qui tē/
poribus: quibus ipse inotescere uoluit: hanc regni statuit unitatem: ab omnibus

LIBER Q VINTVS

& diligitur & timetur. Eadem leges quae uni deo subiectae sunt: ubique dominantur: ubique ignotus accessero: repentinam uim: tamq; destitutus non pertimesco. Inter Romanos: ut dixi: Romanus: inter christianos christianus: inter homines homologibus imploro rempublica: religione conscientia: communione natura. utor temporarie omni terra quasi patria: quia: quae uera est: & illa quam amo: patria in terra penitus non est. Nihil perdidii: ubi nihil amauit: totumq; habeo: quod do: Quem diligo: mecum est: maxime: quia & apud omnes idem est: qui me non modo notum omnibus: uerum & proximum facit: nec egente deserit: quia ipsius est terra & plenitudo eius: ex qua omnibus omnia iussit esse communia. Haec sunt nostre temporae bona: quae in totum: uel in tranquillitate praesenti: uel in spe futurae: uel in praefigio communis: non habuere maiores: ac per hoc cessabilia bella gesserunt: quia mutantur sedium communione non libera persistendo in sedibus suis: aut infeliciter necati sunt: aut turpiter seruierunt. Quod clarius promptiusq; ipsis ueterum gestis per ordinem explicatis aperietur. Anno ab urbe condita sexcentesimo sexto: hoc est eodem anno: quo & Carthago deleta est: Gneo Cornelio Lethulo & Lucio Mumio cōsulibus ruinā Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est: quare potentissimae Corinthi urbium paruo unius temporis interuallo per diuersas mudi partes miserabile col euersio. luxit incendiū. Nam cum Metellus praeter Acheos Boetiosq; duob; bellis hoc est primo apud Thermopylas: iterum in Phocais deuicisset: quoque priore bello occisa esse. xx. M. secundo. vii. M. cæsa Cladius historicus refert. Valerius Antias in Achaia pugnatum esse. &. xx. M. Acheorum cum duce suo Dieuo cecidisse confirmat. Polybius uero Achiuus quis tunc in Africa cum Scipione fuerit: tam quia domesticā cladē ignorare non potuit: semel in Achaia pugnatum Critolao duce asserrit. Dieum uero adducentem ex Arcadia milites ab eodem Metello praetore oppressum cum exercitu docet. Sed de uarietate discordantiū historicorum aliquāta iam diximus: quoque sufficiat detecta haec & male nota mendaciorum nota. quare parum credendū esse in ceteris euidenter ostendūt: qui in his quoque quae ipsis uiderunt: diuersi sunt. Igitur post extincta totius Achaiae praesidia: destitutaq; urbiū euersione Metello praetore meditante consul Mumius repentinus cum paucis uenit in castra: qui dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit: urbem toto tunc orbe longe omniū opulentissimā: quippe quae uelut officina omnium artificū atque artificiorum & emporium commune Asiae atque Europae: per multa retro saecula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis praedandi licentia: sic omnia cædibus ignibusq; cōpleta sunt: ut de muroq; ambitu quasi e camino in unū apicem coartatum exudaret incendium. Itaque plurima parte populi ferro framisq; consumpta reliqua sub corona uendita est. Urbe incensa muri funditus diuti sunt. Muralis lapis in puluerem redactus: præda ingens erepta est. Sane cum propter multitudinem & uarietatem statuarum simulacrorumq; in illo ciuitatis incendio pmixta in unū auri argenti atque æris omnia simul metalla fluxissent: nouum genus metalli factum est. Vnde usque in hodiernū diem siue ex ipso: siue ex imitacione eius æs Corinthiū: sicut memoriarum traditum est: & Corinthia uasa dicuntur. Corinthiū.

Iterum bella grauija surrexisse in Hispania. Ca. 4

Idem cōsulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: homo pasto / Vitiatus ralis & latro: primū infestando uias: deinde uastando puicias: poste Lusitanos

PAVLI ORÓSII

mo exercitus prætor & consulū Romanoꝝ uincendo:fugando:subiiciendo:ma
ximo terrori Romanis omnibus fuit. Siquidē Iberū & Tagum maxima & di
uersorꝝ locorꝝ flumina late transgredienti & peruaganti Gaius Vecilius prætor
occurrit:cotinuo cælo usq; ad internitionē pene omni exercitu suo uix ipse præ
tor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium prætorē idem Vi
riatus præliis multis fractum fugauit. Post etiā Claudius Vnimānus cū magno
apparatu belli instructi contra Viriatum missus quasi pro abolenda supiore ma
cula:turpiorem auxit ipse infamiam. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas:quas
secū deduxerat:copias:maximasq; uires Romani exercitus amisit. Viriatus tra
beas fasces:cæteraq; insignia Romana in montibus suis trophea præfixit. Eodē
Roma/ tēpore.ccc.Lusitani cum.M.Romanis in quodam saltu contraxere pugnam:in
norū qua.lxx.Lusitanos:Romanos autē.ccc.xx.cecidisse Claudius refert. Et cum ui
gnauia. ctores Lusitani sparsi ac securi abirent:unus ex his lōge a cæteris segregatus cū
circunfusis equitibus pedes ipse deprehensus unius eorum equo lancea perfoſſo
ipsius equitis ad unum gladii iectum caput desecuisset:ita omnes metu perculit:
ut prospectantibus cunctis ipse cōtemptim atq; ociosus abscederet. Appio Clau
dio Q uinto:Cæcilioq; Metello cōsulibꝫ Appius Claudius aduersus Salascos
Gallos congressus & uictus.x.M.militum perdidit. Reparata pugna.v.M.ho
stium occidit sed cum iuxta legē qua constitutum erat ut quisquis quinq; milia
hostium peremisset:triumphandi haberet potestatem. Iste quoq; cum triūphum
expeſtasset:propter damna uero superiora non impetravisset:infami impuden
tia atq; ambitione usus:priuatim cum tribus triumphauit Lucio Cæcilio Metel
lo & Fanio Maximo Seruiliiano cōsulibꝫ inter cætera prodigia Androgynus
Romæ uisu iussu haruspicum in mate mersus est. Sed nihil impie expiationis
Pestilen/ pcuratio profecit. Nam tanta ſubito pestilentia exorta eſt:ut ministri quoq; fa
tia ingēs ciendorum funerum primū non ſufficerent:deinde non eſſent. Itaq; magnæ do
mus uacuæ uiuis:plene mortuis remanserūt. Largissimæ introrsum hæreditates
& nulli penitus hæredes. Deinde iam nō ſolum in urbe uiuendi:ſed etiā appro
pinquādi ad urbē negabatur facultas. Tam ſæui per totā urbem tabescētiū ſub
tectis:atq; in ſtratis ſuis cadauerū putores exalabantur. Expiatio illa crudelis &
uiam mortibus hominū morte hominis instruens:tandem Romanis inter miſe
rias erubescientibus:q; misera & uana eſſet innotuit. Ante enim in ſuffragiū præ
uenienda cladis eſt habita:& ſic pestilentia ſubſecuta eſt:quæ tamē ſine ullis fa
cificiorꝝ ſatisfactionibꝫ tantūmodo ſcdm mensurā arcani iudicij expleta cor
reptione ſedata eſt:quā ſi artifices illi circuūetionum haruspices ſub ipsa:ut aſſo
lent:declinationē morborꝝ forte cælebratiſſent:pculdubio ſubſidiis & ritibus ſuis
reductæ ſanitatis gloriā uendicasſent. Ita misera & ad ſacrilegia male religiosa ci
uitas mendaciis:quibus liberari nō poterat:eludebatur. Igitur Fabius couſul cō
Conf.fa/ tra Lusitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum:quod Viriatus obſide
cinus. bat:depulſis hostibus liberauit:& in deditiōne cum pluriſimis aliis castellum re
cæpit. Eccit facinus etiā ultimiſ Barbaris Scythia:nō dicam Romanæ fidei &
moderationi execrabile. Quingentis enim principibus eorꝝ quos ſocietate inui
tatos deditiōnis iure ſuſceperat:manus præcidit. Pompeius ſequentiſ anni cōſul
fines Numantinoꝝ ingressus:accepta maxima clade diſcessit:nō ſolum exercitu

LIBER Q VINTVS

pene omni profligato:uerum etiam plurimi nobilium:qui eius militiae aderat:
interemptis. Viriatus autem cum per .xiii. annos Romanos duces atque exercitus
protriusset: insidiis suorum interfactus est: in hoc solo Romanis circa eum for-
titer agentibus: quod percussores eius indignos praemio iudicarunt. At ego non mo / Viriati
do nunc: uerum etiam saepe intertexere orientis illa inextricabilia bella poteram: mors.
qua raro unquam nisi sceleribus aut incipiunt: aut terminantur: sed Romanorum:
cum quibus nobis actio est: tanta sunt ut iure fastidianur aliena. Mithridates
tunc siquidem rex Parthorum sextus ab Arsace: uicto Demetrio praefecto: Babylo-
niam urbem: finesque eius uniuersos uictor inuasit. Omnes præterea gentes: quae in
ter Hidasphem fluuium & Indum iacent: subegit. Ad Indiam quoque cruentum exten-
dens imperium Demetrium ipsum sibi secundo bello occurrentem & uicit: & caput.
quo capto Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum eius & regium nomine
usurpauit: qui postea ipsum Alexandrum filium: quem participem periculi in per-
uadendo regno habuerat: ne in obtinendo consortem haberet occidit. Marco Aemi-
lio Lepido & Gaio Hostilio Maccino consulibus pdigia apparuere diuersa. & quam
tum in ipsis fuit ex more curata sunt. sed non semper aucupatoribus euentuum
& istructoribus fallaciarum haruspicibus opportuni casus suffragantur. Namque ^{al. popcio.}
Maccinus consul postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum: adeo Maccini
prælia infeliter cuncta gessit. atque in id suprema desperatione perductus est. ut consul
turpissimum foedus cum Numantinis iisdem facere cogeretur: quamvis & Pompeius
Numantinus iam aliud & que in fama foedus cum iisdem Numantinis pauloante pepi-
tinis traxisset. Senatus dissoluit foedus: & Maccinum tradi præcepit Numantinis: qui nu-
ditus a se
dato corpore: manibus post tergum reuinctis ante portas Numantinos est ex natu-
positus. Ibique usque in noctem manens: a suis desertus: ab hostibus autem non susce-
ptus lachrymabile utrisque spectaculum præbuit.

Q uod falsa numina sibi usurparunt Romani. C. 15

e Xclamare hoc loco dolor exigit: cur falso uobis Romani magna illa
numina iusticiae ac fidei fortitudinis & misericordiae uedicatis? A Nu-
mantinis haec uerius discite. Fortitudine opus fuit: pugnando uicerunt. Fides exi-
gebatur: credentes aliis secundum se: quos occidere potuerant pacto: foedere dimi-
serunt. Iusticia probada erat. probauit eam uel tacitus senatus: cum iidem Nu-
mantini per legatos suos: aut inuiolatam pacem solam: aut omnes: quos pignore
pacis accepto uiuos dimiserant: reposcebant. Misericordia examinanda uideba-
tur: satis documeti dederunt uel emittendo ad uitam inimicum exercitum: uel ad
poenam non recipiendo Maccinum. Maccinus ne rogo dedendus fuit: qui uicti
exercitus impendentem trucidationem prætentu boni pacti foederis dispulit. Qui
periclitantes patriæ uires in meliora tempora reseruauit. At si displicuit foedus
quod pactum est cur miles hoc pignore redemptus: aut cum reuerteretur rece-
ptus est: aut cum repeteret redditus non est. At si placuit seruati militis qualiscunque
puisio: cur Maccinus qui hoc pepigit solus deditus fuit? Nuper Varro: ut per-
propera pugna iniaretur: collegam Paulum obluctantem impulit: trepidantem præci-
pitauit exercitum: infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Canas
non disposuit certamini: sed opposuit morti plus quam xl. M. ibi militum Romanorum so-
la impatieta sua: de qua sibi uictoriā iam dudum Hannibal præsumebat: amisiit.

PAVLI OROSII

Collega etiā Paulo quo tandem uiro perditō nouissime in urbem pene solus impudentissime redire ausus meruit impudētie suæ præmiū. Nam gratiæ ei: quod de republica nō desperasset: quā tamē ipse fecerat desperatam: publicæ in senatu actæ sunt. Porro autē Mācinus qui forte bellica circuūetum exercitū: ne pderet: laborauit ab eodē senatu deditioñe dānatus est. Scio Romanis & illud in Varone displicuisse: sed tēpori cōcessum est. & hoc in Mācino placuit: sed scđm tēpus præsumptū est: atq; ideo ab initio pfecistis: ut nec ciuis cōsulat cōueniēter ingratias: nec hostis fideliter credat infidis. Interea Brutus i interiore Hispania. lx. M. Gallogre Gallogræcos: qui Lusitanis auxilio uenerat: a primo bello & difficiili: quis īcau cos: stratos circuūenisset: oppressit: quoꝝ in eo prælio. l. M. occisa. Sex. M. capta refuges. xiam gentē & supplicē & senatu prohibente ptinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima improbae pertinaciæ poenas luit. Sex. M. quippe Romanos in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt: reliqui exuti castris: armis etiā pditis euaserūt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades: q sub Mancino fuit: quare nūc sibi hæc tēpora loco felicitatis ascribat: nō dieꝝ Hispani tot pul sati fatigatiq; bellis: sed ipsi Romani tā cōtinuis subacti cladibus: totiensq; superrati: ut nō exprobrē quot prætores eoꝝ: quot legati: quot cōsules: quot legiones: quātiq; exercitus cōsumpti sunt. Illud solū reuoluo quāta fuerit timoris amētia. Roma/ Miles Romanus hebetatus: ut iam nec ad experimētu quidē belli cohibere posse signa dem: atq; affirmare animū posset. sed mox cōspecto Hispano specialiter hostem diffugiens: uinci se pene prius crederet: q uideri. Quo argumento patet apud utrosq; misera illa tēpora iudicata: cum & Hispani & si uincere poterant: inuit tamē desererēt ocia sua dulcia & bella externa tolerarēt: & Romani qto impudētius alienæ quieti sese ingererēt: tanto turpis uincerētur.

In urbe Roma puerum natum nouum mōstrum. & in Sicilia montē Aetnā uastos ignes eructasse.

Eruio Fuluio Flacco & Quinto Calphurnio Pisone cōsulibꝝ Romæ puer q/ drupes. puer ex ancilla natus est quadrupes: quadrimanus: oculis. iiiii. auribꝝ totidem natura virili duplex. In Sicilia mons Aetna uastos ignes eru

ctauit ac fudit: qui torrentū modo per præcipites prona p̄xima quæq; corripiētibus exussere flāmis. Longinquiora autē fauillis callidis cū uapore graui late uolitantibꝝ torruerūt: quod Siciliae semp uernaculū genus monstri nō portendere malū assolct: sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igīc in Sicilia bellum ciuile ortū est: quod adeo graue & atrox multitudine seruorū tūc ad arma instrutorū copiaq; & magnitudine uiriū fuit: ut nō dicā prætores Romanos: quos penitus pfligauit. sed cōsules quoq; teruerit. Nam septuaginta milia seruorū tum in arma cōspirantium fuisse referuntur: excepta urbe Messana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Cæterꝝ Sicilia in hoc quoq; miserior est: quia insula: & nunq; erga pactum suum iuris idonea: hunc tyrānis subiecta: nunc seruis: uel illis dominatu improbo exigentibus seruitutē: uel istis præsumptione peruersa cōmutatibus libertatē: maxime quia clausa undiq; mari egerere foras non facile potest intestinum malum. Viperinā quippe conceptionē perditionis suæ aluit: sua libidine auctam: sua morte uicturā. In hac autē seruulis

LIBER Q VINTVS

tumultus excitatus: quanto rarer ceteris: tanto truculentior est: quia intentione
comouetur libera multitudo: ut patriam augeat: seruulis: ut perdat.

Scipio Numantiam deleuit. Ca. 7

a Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fēdere apud
Numantiā facto: q̄ apud Caudinas quondam furculas pudorē Roma
nā frontis oneraret: Scipio Aphricanus consensu omniū ex tribuno cōsul crea-
tus: atq; ad expugnandam Numantiā cum exercitu missus est. Numantia autē
citerioris Hispaniae haud procul a Vacceis & Cantabris in capite Gallatiā sita
ultima Celtilberorū fuit: hæc per annos. xiiii. cum solis. iiiii. M. suos. xl. M. Ro-
manos non solum sustinuit: sed etiā uicit. pudendisq; fēderibus affecit. Igit̄ Sci-
pio Aphricanus Hispaniā ingressus nō illico se ingessit hostibus: ut quasi incau-
tos circūueniret sciens nūq; id genus hominū adeo in ocium corpore atq; animo
resolui: ut nō ipsa qualitate habitudinis suae apparatus aliōrū præcelleret. sed ali-
quādiu militē suū in castris uelut in scholis exercuit. Et cū partē æstatis totāq;
hyemē: ne attentata quidē pugna translegisset: sic quoq; parū p̄pemodū hac p̄fē-
cit industria. Nāq; ubi copia pugnanda facta est exercitus Romanus oppressus
impetu Numantinoꝝ terga conuertit: sed increpatione & minis obiectantis se se
consulis: manuq; retinentis tandem indignatus in hostē rediit: & quē fugiebat fu-
gere compulit. Difficilis in relatu fides. Numantinos effugauere: & fugiētes ui-
dere Romani. Vnde quis Scipio. quia præter spem acciderat: lētatus & gloria/
tinorum
tus esset: tamē ultra bellum aduersus eos audendū nō esse p̄fessus est. Itaq; Sci-
pio insistendum inopinatis puentibus censuit. urbem ipsam obsidione conclusit.
& fossa circūdedidit: cuius latitudo pedibꝫ. x. altitudo. xx. fuit. Ipsum deinde ual-
lum sudibus præstructū crebris turribus cōmuniuit: ut si qua ab erūpente ho-
ste in eū tentaretur irruptione: iam nō quasi obsessor cū obſesso: sed cuersa uice ob-
ſesus obſesso repugnaret. Numantia autē in tumulo sita haud procul a flumine
Durio tria. M. paſtuū ambitu muri amplexabatur: quis aliqui afferat eā & par-
uo ſitu & ſine muro fuiffe. Vnde credibile eſt: cūm hoc ſpacii cura alendoꝝ cu-
ſtodiendorūq; pecorū: uel etiā exercendi ruris cōmodo: cum bello premerentur
incluserint ipsum arcem parvā natura munitā obtinentes. Alioquin tantā pauci-
tatem hominū: tam amplū urbis ſpaciuū nō munire magis q̄ prodere uidebatur.
Igit̄ cōclusi diu Numantini: & fame trucidati deditiōne ſui obtulerunt. Si to-
lerabilia iuberentur: ſaþe etiā orantes iustæ pugnæ facultatē: ut tanq; uiris mori-
liceret. Ultimo omnes ſubito duabus portis eruperunt: larga prius potionē uſi-
non uini: cuius ferax is locus non eſt: sed ſucco tritici per artem confecto: quem
ſuccum a calefaciendo celiā uocant. Uſcitur enim illa ignea uis geminis ma-
defactæ frugis. ac deinde ſiccatur: & post in farinam redacta molli ſucco admi-
ſetur: quo fermento ſapor auſteritatis & calor ebrietatis adiicitur. Hac igit̄ po-
tione post longam famē recalescentes bello ſeſe obtulerunt. Atrox diu certamen
& uſq; ad periculum Romanorū fuit. Iterumq; Romani pugnare ſe aduersum
Numantinos fugiendo p̄bauiffent niſi ſub Scipione pugnaffent. Numātini in-
terfectis ſuorū fortissimis bello cedunt: cōpositis tamē ordinibus: nec ſicut fugiebant
Numātines in urbē reuertuntur: corpora interfectorū ad ſepulturā oblata accipe noluerūt: noꝝ exi-
 nouiſſima ſpe desperationis in mortē oēs destinati clauſam urbē ipſi introrsum tium

PAVLI OROSII

succederunt: cunctiq; pariter ferro ueneno atq; igne consumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere uinctis præter securitatē suā. Neq; n. cuersa Numātia uicisse se magis Numātinos q; euassisce duxerūt: unū Numantinū uictoris catena nō tenuit: unde triūphū dederit Roma nō uidit. Aurū uel argentum quod igni supesse potuisse: apud pauperes nō fuit: arma & uestes ignis absumpsit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiisse. ca. 8

Gitur ea tēpestate cum hæc apud Numantiā gesta sunt: apud Romā Gracchοꝝ seditiones agitabant. Scipio aut̄ cū deleta Numātia cætas Hispaniæ ḡtes pace cōponeret: Tiresium quendā Celticū principē cōsuluit: qua ope res Numātina aut prius inuicta durasset: aut post fuisse cuersa. Tiresius r̄ndit. Concordia inuicta discordia exitio fuit: quod Romani tāq; sibi ac de se dictum exempli loco acceperunt. Quippe quibꝫ iam de seditione discordantis Graccho totius urbis nunciabatur. Carthagine Numātiaq; deleta oritur apud Romanos sum sedi utilis de prouisione collatio: & oritur infamis de ambitione cōtentio. Gracchus tribunus plæbis iratus nobilitati: q; inter auctores Numantini scederis notatus esset: agrū a priuatis eatenus possessum populo diuidi statuit. Octauio tribuno plæbis obſistenti ademit imperiū: & successorem Numitium dedit. His causis senatum ira: populum supbia inuasit: ac tunc forte Attalus Eumenis filius moriens testamēto populum Romanū imperio Asiaz hæredem succedere iusserat. Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit: uti pecunia: quæ fuisse Attali: populo distribueretur. Obſistente Nasica etiam Pompeius spopondit: se Gracchum cum primum magistratum adiisset: accusaturum.

In urbe ortam seditionem grauem. & in Sicilia seruilem contagionem. ca. 9

Tiberii
Gracchi
mors

Seruilis
cōtagio.

Racchus cum niteretur: ut ipse tribunus plæbis subsequētē anno persigil maneret: cūq; comitiorꝝ die seditiones populi accederet: auctore Nasica inflamata nobilitas fragmentis subselioꝝ plæbē fugauit. Gracchus per gradus quibus itur sup Calphurniū fornicem detraecto amiculo fugiēs iectus fragmento subselii corruit: Rursusq; affurgens alio iectu clauē cerebro impactat exanimatus est. Duceti præterea in ea seditione interfecti: eorūq; corpora in tibetim piecta sunt: ipsius quoq; Gracchi inhumatū cadauer extabuit. Orta præterea in Sicilia belli seruilem cōtagio multas late infecit puincias. Nam & Minutinis. cccc.l. serui in crucē acti: & Sinuessa ad. iiiii. M. seruioꝝ a Quinto Metello & Gneo Seruilio cæpione oppressa sunt. In metallis quoq; Atheniensium idem tumultus seruilis ab Heraclito prætore discussus est. Apud Delon & serui nouo motu intumescentes oppidanis præuenientibus pressi sunt absq; illo primo Siciliensis mali fomite: a quo istæ uelut scintillæ emicantes diuersa hæc incēdia seminauit. In Sicilia enim post Fulvium cōsulem Piso consul Mamercium oppidum expugnauit. ubi octo. M. fugitiuorum interfecit. Quos autē capere potuit patibulo suffixit: cui cum Rutilius consul successisset. Idem quoq; Taurōminium & Aetnam firmissima fugitiuoꝝ refugia bello recepit: ubi amplius q; xx. M. tunc seruorum trucidata referuntur. Misera profecto talis belli & inex-
^{deram} tricabilis causa. Pereundum utiq; dominis erat: nisi insolecentibus seruis ferro obuiam iretur. Sed tamen in ipsis quoq; inſolentissimis damnis pugnæ: & infe-
licitioribus lucris uictoriae: quanti periere uicti: tantum perdidere uictores.

LIBER Q VINTVS

Attalum regem Asiae testamento Asiam reliquisse Romanis.

ca. 10

Nno ab urbe cōdita. dc. xxii. Publius Lycinius Crassus cōsul & pōti/
a sex maximus: aduersus Aristonicū Attali fratrē qui traditā testamēto

Romanis Asiae puaserat: cū instructissimo est missus exercitu. Præte/
rea magnis regibus: hoc est Nicomedē Bithiniæ: Mithridate Pōti & Armeniae:
Ariarathē Cappadociæ: Philomene Paphlagoniæ: eorūq; maximis copiis adiu/
tus: cōserto tamē bello uictus est. Et cū exercitu post plurimā cädē in fugā acto
ipse cum iā circūuentus ab hostibus: & pene captus esset: uirgā: qua erat usus ad
equū in oculum Thracis impegit. Barbarus aut̄ cū ira & dolore exarsisset: latus
Crassi gladio trāsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus Crassi
& seruitutem. Perpēna cōsul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade mors
exercitus Romani raptim in Asia puolauit: Aristonicū recenti uictoria furiantē
improuiso bello adortus nudatū oībus copiis in fugā uertit. Cūq; Stratonicē ur
bem: ad quā ille cōfugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditiōne coe/
git. Perpēna cōsul apud Pergamū correptus morbo diē obiit. Aristonicus uero Aristoni
ductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strāgulatus est. Eodē anno Pto/ ci mors.
lemae Alexādrinor̄ regis uita misera miseriorē uitæ exitū dedit. Is. n. sororē suā
stupro cognitā: ac deinde in matrimonio receptā turpius q̄ duxit: abiecit. Priui/
gnā uero suā: hoc est filiā sororis & cōiugis: cōiugē asciuit: filiūq; suū: quē ex so Ptole/
tore suscepit: necnō & filium fratris occidit. Quamobrē tantis incestis parrici/
mæus in
diisq; execrabilis ab Alexādrinis regno pulsus est. Isidē tib⁹ Antiochus nō cō cestus
tentus Babylonia atq; Hecharbana totū Mediae impiū aduersus Pharaathē Par
thoꝝ regē cōgressus uictus est: q̄ cū i exercitu suo. ccc. M. armator̄ h̄c uideret̄ Antio/ al. 100.
.c. M. & ampliꝝ calonū & lixaꝝ imixta scortis & histrionib⁹ trahebat. Itaq; faci chus 200.
le cū uniuerso exercitu suo Parthoꝝ uirib⁹ oppressus interiit. Gaio Sempronio
Tuditano & Marco Acilio cōsulib⁹ Publiū Scipionē Aphricanū pridie pro cō
cione de piculo salutis suæ cōtestatum: quod sibi pro p̄ia laborati ab improbis
& ingratis denūciari cognouisset: alio die mane exanimē in cubiculo suo reptū
nō temere iter mala Romanor̄ maxima recēsuerim: præsertim cū tm̄ in ea urbe
Aphricani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuo eo neq; sociale neq; ciuile bel Scipiōis
lum posse existere crederet̄. Hunc qdā uxoris suæ Semproniae: Gracchor̄ autē aphrica/
sororis dolo necatū ferunt: ne scelerata: ut credo: familia: atq; i pniciē patriæ suæ ni mors
nata: inter impias seditiones uiroꝝ nō etiā facinoribus mulier̄ esset imanior.

Iterum Aetnam uasto tremore exundasse igneis globis.

Arco Aemilio & Lucio Oreste cōsulibus: Aetna uasto tremore con/
m cussa exundauit igneis globis. Rursusq; alio die Lypara insula & ui Aetnæ
cinum circa eam mare in tantū efferbuit: ut adustas quoq; rupes dis/ exūdatio
soluerit: tabulataq; nauium liquefactis cæris extorruerit: exanimatos pisces sup/
natantes excoxerit: homines quoq; nisi qui longius potuere diffugere: recipro/
cato anhelitu calidi aeris adustis introrsum uitalibus suffocauit.

Vbi in Aphrica a belloꝝ excidiis cessatum est: horribilem & inusitatam per/
ditionem locustarum securam.

Arco Plautio Isaeo & Marco Fulvio Flacco cōsulibus uix dū Aphri
m cā a belloꝝ excidiis q̄scētē: horribilis & inusitata pditio cōsecuta est.

PAVLI OROSII

Locustæ Nāq; cum per totā Aphricā imminēse Locustaꝝ multitudines coaluissent:& nō Aphrica modo iā spem cunctā frugū abrasiſſent:herbasq; oēs cū parte radicū & folia arborꝝ cum teneritudine ramoꝝ cōſumpſiſſent:ueꝝ etiā amaras cortices atq; ari- da ligna proſiſſent:repētino arreptæ uento:atq; in globos coactæ:portatæq; diu per aerē Africano pelago imersæ sunt. Haꝝ cum imensos aceruos lōge undis urgētibus fluctus per extēta late littora ppulifſſent:tetru nimis atq; ultra opinio nem pestiſꝝ odore tabida & putrefacta cōgeries exhalauit. Vnde oīum pariter animatiū tāta pestilētia cōſecuta eſt:ut auiū pecudū ac bestiæ corruptiōe aeris diſſolutaꝝ putrefacta paſſim cadauera uitium corruptiōis augerēt. At uero q̄ta Pestis im- fuerit hoīum lues ego ipſe dum reſero:toto corpore phorrefeo. Siqdē in Numi- mensa. dia in qua tunc Micipſa rex erat.dccc.M.hoīum:circa orā uero maritimā quæ maxime Carthaginēſi atq; Uticensi littori adiacet:plus q̄.cc.milia periſſe tradi- tum eſt. Apud ipsam uero Uticā ciuitatē.xxx.milia militū:quæ ad præſidiū to- tius Aphricæ ordinata fuerāt extincta atq; abraſa ſunt. Quæ clades tā repētina ac uiolenta iſtitit:ut tunc apud Uticā ſub una die per unā portā ex illis iunio- ribus plus q̄.M.d.mortuos elatos fuifſe narretur. Verum tamen pace & gratia omni potētis dei dixerim:de cuius misericordia & in cuius fiducia hæc loquor: quis & tēporibus noſtris exoriant̄ aliquādo hæc diuersis partibus locustæ:& plæ- runq; etiā:ſed tolerabiliter laedant:nunq; tamē temporibus christianiſis tanta uis inextricabilis mali accidit:ut pnicies Locustaꝝ:quæ nullo mó ferri uiua potuiſ- ſet:mortua plus noceret.& qua diu uiuente peritura erāt omnia:ea perdiſta pe- reunib⁹ magis omnib⁹ optandum fuerit:ne periret.

Post euersam Carthaginem iterum iuſſum eſt eam reſtitui. L. 12

a Cartha- go resti- tuta. Tito Flaminio cōſulibus Carthago in Aphrica reſtitui iuſſa.xx.& ſe- cundo demū anno:q̄ fuerat euersa:deductus ciuium Romanorꝝ familiis:quæ ea incoleſt:reſtituta & repleta eſt:magno ante pdigio præcedēte. Nā cū menſores ad limitadū Carthaginensem agrū miſſi ſtipites terminorꝝ indices fixos:nocte a lupis reuulſos mordicus:corroſosq; repiſſent:aliq; diu hæſitatū eſt:utrū Romanæ .G. Grac paci expediret:Carthaginē reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi il- lius:qui iā occiſus in ſeditione fuerat frater:tribunus plæbis p tumultū creatus: magna rei publicæ pnicies fuit. Nā cum ſaþe populum Romanū largitionibus pmiſſisq; niſiis in acerbissimas ſeditiōes excitauiſſet:maxime legis agrariæ cā pro qua etiā frater eius Tiberius Gracchus fuerat occiſus:tandē a tribunatu mi- nutio ſuccellore deceſſit. Minutius tribunus cū maxime ex parte decessoris ſui Gracchi ſtatuta cōuulſiſſet:legelq; abrogafſet:Gaius Gracchus cū Fuluio Flac- co ingēti ſtipatus agmine capitoliū:ubi cōcio agitabat:ascēdit. Ibi maximo tu- Graccho multu excitato qdā præco a Gracchanis interfectus:uelut ſignū belli fuit. Flac- rum ſedi- cū duobus filiis armatis cinctus:comitāte etiā Graccho togato:breuēq; gladiū tio. sub ſinistra occultate:quis & præconē fruſtra præmiſiſſet:qui ſeruos ad liberta- tem uocaret:*Et ianu* Panū tāq; in arce occupauit:cōtra quē Decius Brutus uir cōſularis a cliuo publico cū ingēti certamine irruit. Ibi diu obſtinatiffime dimicauit Flac- cus. Gracchus poſtq; in tēplū mineruſe ſuccellorat:gladio incūbere uolens inter- uentu lictoris retentus eſt. Itaq; cū diu anceps bellū agitareſt:tandē ſagittarii ab

LIBER Q VINTVS

Opimio missi cōsertā multitudinē disturbauerūt. Duo Flacci pater filiusq; cum per adē Lunæ in domū priuatā desiluisserent: foresq; obiecissent: rescisso craticio pariete: cōfossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac peuntibus ægre ad pontē subliciū puenit: ibiq; ne uiuus caperet: ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisum cōsuli allatū est: corpus ad Corneliam matrē Missenū oppidum deiectū est. Hæc aut̄ Cornelia Aphricani maioris filia Missenū post prioris si .G. Grac lii mortē secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore cui mors necatus est. Ex factione Gracchi. cc. l. hoīes in Auentino monte cæsi referuntur.

Opimius cōsul sicut in bello fuit fortis: ita in quæstione crudelis. Nā amplius q̄ tria. M. hominū suppliciis necauit: ex qbus plurimi ne dicta qdē causa inocētes interfecti sunt. Iisdē t̄pibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit. & piraticā infestationē: quæ ab iisdem tūc exoriebat plurima incolaq; cæde cōpresslit. Gneus quoq; Domitius p̄cōsul Allobroges Gallos iuxta opidū Vindaliū grauissimo bello uicit: maxime cū elephantor̄ noua forma equi hostiū hostesq; cōteriti diffugissent. xx. M. ibi Allobrogū cæsa referunt. iii. M. capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

e Odem tpe Aetna mons ultra solitum exarſit: & torrētibus igneis sup Aetna fulis lateq; circūfluentibus Catinā urbē finesq; eius oppressit: ita ut te exarſit. Etā ædium calidis cineribus præusta & prægrauata corruerent: cuius leuandæ cladi causa senatus. x. annorum uectigalia Catinensibus remisit.

Iugurthæ Numidaq; regi bellum cōsensu populi Romani senatum indixisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxviii. Fabius cōsul Bitinteo regi Armeruox bituito

a Galliæ ciuitatis bellū maximo instructu cōparati adeo cū paruo exercitu occurrit: ut Bytinteus paucitatē Romanor̄ uix ad escā canibus: bituitq; quos in agmine habebat: sufficere posse iactaret: qui cū sibi ad transferendas copias unū pontē Rhodani fluminis parū esse intelligeret: aliū cū paucis lintrib⁹ catenisq; cōnexū supstratis cōfixisq; tabulis struxit. Conserta pugna: & diu grauiter agitata uicti Galli: cōuersisq; in fugā dum qsq; sibi timet: coaceruatis inconstrages sulte agminibus præproprio trālitu pontis uincula ruperūt. ac mox cū ipsis lintrib⁹ bus mersi sunt. c. lxxx. M. armator̄ in exercitu Bytintei suis tradunt: ex qbus bituiti .c. l. M. uel cæsa uel mersa sunt. Quintus Martius cōsul Galloq; gentē sub radiis alpiū sitā bello aggressus est: qui cū se Romanis copiis circūseptos uiderent: belloq; impares fore intelligerēt: occisis cōiugibus ac liberis in flāmas sese piecērunt. Qui uero præoccupatibus Romanis peragēdæ tūc mortis suæ copiā non habuerat: capti q; fuerat: alii ferro: alii suspēdio: alii abnegato cibo sese cōsumpsērunt: nullusq; oīo uel puulus supfuit: q̄ seruitutis cōditionē uitæ amore toleraret.

Nno ab urbe cōdita. dc. xxxv. Publio Scipione Nasica & Lucio Cal Iugurha .Ca. 15

a phurnio Bestia cōsulibus Iugurthæ Numidaq; regi bellū cōsensu posthæ bellū puli Romani senatus indixit. Sed ego de Iugurtha ordinis tm̄ loco & causa cōmemorationis breuiter p̄strinxerim: q̄a ut de natura eius uaria atq; introferibili. ita & de rebus tā dolose: q̄ strenue gestis pp̄ opimā scriptor̄ luculentiam satis sufficiēs apud oēs noticia est. Igit̄ Iugurtha Mīcip̄æ Numidaq; regis adoptiuus: hæresq; iter naturales eius filios factus primū cohæredes suos: idest Hyepsalenos occidit. Aherbalē bello uictū Aphrica expulit. Calphurniū inde cōsulema

PAVLI OROSII

ācūtū sūm se mīssum pecunia corrūpit: atq; ad turpisstimas cōditiones pacis ad-
duxit. Præterea cum Romā ipse uenisset oībus pecunia aut corruptis: aut atten-
tatis seditiones dissensionesq; pmiscuit: quā cū egrederef: infami satis notauit eu-
Vrbis ue logio: dicēs. O urbē uenalē & mature periturā: li emptorē inueneris. In sequenti
nalis anno Aulum Posthumū Posthumii cōsulis fratrē: quē is. xl. M. armatorē exerci
tui præfecerat apud Calamā urbē thesauris regiis cōditis inhiantē bello oppres-
sit: cui uicto ignominiosissimū fœdus exegit. Vniuersam pene Aphricam a Ro-
Metell⁹ mani⁹ deficiētē regno suo iunxit. Postea tñ Metelli cōsulis integratē & disci-
plina coercitus: duobus etiā p̄ciliis uictus uidit præsente se & uastari Numidiā
suā & nō posse defendi. a quo in deditiōne coactus. e.c.c. obsides dedit. frumentū
atq; alios eōmeatus psoluturū sese spopōdit. iii. M. amplius pfugarum reddidit.
Marius Exin cum incertus in pace improbos nō phiberet excursus: Gaii Marii cōsulis
nō minore pene q̄ ipse præditus erat astutia: Romanisq; uiribus fractus est: ma-
xime postq; Marius urbē Capsam ab Hercule Phoenice: ut ferūt cōditam: regiis
tūc thesauris cōfertissimā dolo circūnenit. & cepit. Diffidēs deinde p̄priis rebus
Boechus & uiribus Iugurtha societatē cū Boccho mauro& rege fecit cuius eq̄tatu in im-
mensum auctus mariānū exercitū creberrimis incursionib⁹ fatigauit. Postremū
apud Cyrthā urbē antiquā Masinissæ regiā aduersum Romanos expugnationē
eius parātes. lx. milib⁹ equitū instructus occurrit. Nūq; ulla Romano militi tu-
multuosior pugna & terribilior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantiū
& impetētiū eq̄tū suscitatus puluis cōlū subtexuerit: diē ademerit: noctēq; ob-
duxerit: tātus aut̄ telo& niimb⁹ ingruerit: ut nulla pars corporis esset ab ictu tu-
ta: q̄ppe q̄bus & uisus ad p̄spīciēdū impedimēto caliginis & expeditio ad caue-
Maria/ dū cōpressione multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida:
nor̄ peri ut bēne collocatū hostē opportuno teli impetu rimaret. Sed potius in icertū pi-
culum. la mittebant: certi: q; uulnera incerta nō essent. Ita coacti in unū Romani eq̄tes:
in unū pedites densabant. Intercapedinē tātī piculi nox interueniēs dedit. Eadē
postera die & belli & piculi facies erat erūpere in hostē: quis strīcto miles gladio
nō ualebat ferire: eminus enī iaculis repellebat. fugere nō poterat. Vndiq; enī ue-
locior ad p̄sequēdū eques incluserat. Iam tertia dies & nullū undecūq; suffragiū
dira undiq; mortis facies obiiciebat. Tandē Marius cōsul fortī despatiōne spei
uiā fecit: & cū uniuerso simul agmine prūpit e uallo. campoq; sese simul e p̄cilio
dedit. Et cū ite& circūfusi hostes nō solū agminis extrema laniarēt: uēz etiā the-
dia excussis p̄cul telis cederet: turbatosq; Romanos insup etiā æstu solis intole-
rantia sitis: mortis circūstantia usq; ad extremū despatiōnis fatigaret: subito no-
tum illud Romanor̄ aduersus Aphros tēpestatū imbriūq; suffragiū cōlo mis-
sum insperata salutis fuit. Siqdē repentina pluuiā fitientibus Romanis & æstuā
tibus refrigeriū potumq; præbuit. Porro aut̄ Numidis hastilia telo&: quæ ma-
nu intorquere sine armētis solent: lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scuta etiā
quæ elephāti corio extento atq; durato habilia & tuta gestabāt: cuius ea natura
est: ut acceptū imbreui: tāq; spongia ebibat: ac per hoc in tractabile repētino pō-
Numida dere fiat: quia circūferri nō poterāt: defendere nequiverūt. Ita ex insperato cōtur-
rū fuga. batis destitutisq; Mauris ac Numidis Bocchus & Iugurtha fuderūt. Post hoc. ly.
M. armatorē nouissimo bello ab iisdē regibus obiecta hæc quoq; usq; ad inter-

LIBER Q VINTVS

nitionem Romanis uincentibus causa referuntur. Ex eo Bocchus spem belli abii-
ciens pacē petuit. atq; in precium pacis Iugurthā dolo captum catherisq; obru-
tum per Syllam legatū misit ad Mariū: qui in triumpho ante currum cū duo, Iugur-
bus filiis suis actus mox in carcere strāgulatus est. Iisdem diebus obscenū pro-
tha stran-
digum ac triste uisum est. Lucius Aelius eques Romanus cū uxore & filia Ro-
gulatus.
ma in Apuliā rediens tempestate correptus est: qui cum filiā cōsternatā uideret:
ut citius p̄pioribus tectis succederent: relictis uchiculis: arreptisq; equis filiam
uirginē equo insidente in mediū agmen accepit. Puella uero ictu fulminis exau-
nimata est. Sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis adēptis: ac pectoris pe-
dumq; uinculis dissolutis: monilibus etiā annulisq; discussis: ipso quoq; corpore
illæso: nisi quod obscene in modū nuda: & lingua paululū exerta iacuit: equus
quoq; ipse quo utebatur straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac disper-
sis exanimis pcul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius
eques Romanus Aemiliā uirginē Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præ-
terea uirgines Vestales eadē Aemilia ad participationē incesti sollicitans cōtur/
suppli-
bernalibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio per seruū factō suppli-
um.
cium de omnibus sumptum est. Iisdem præterea Iugurthini belli tēporibus Lu-
cius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usq; ad oceanum psecutus: rursumq; ab
eisdem insidiis circūuentus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus
Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus por-
tio: quæ in castra cōfugerat: deleret: obsides & dimidiā partem rerum omnium
Tigurinis turpissimo fecidere dedit: qui Romā reuersus a Cælio tribuno plæbis
die dicta eo q; Tigurius obsides dederat: in exilium profugit. Scipio proconsul Scipiōis
capta urbe Gallorum: cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri: & argenti. c. x. facinus.
. M. e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam amicam populo Ro-
mano urbem cum præsidiis misisset. imperfectis clā: sicut quidam contestantur:
quibus ea custodienda & peruchenda cōmiserat: cuncta per scelus furatus fuisse
narratur. Vnde Magna quæstio post Romæ acta est.

Multas gentes in unum conspirasse: ut Romanum nomen delerent. ca | 6

Nno ab urbe cōdita. dcliii. Gaius Manlius & Quintus Cæpio pro-
cōsules aduersus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Gal-
lorum gentes: quæ tunc: ut imperium Romanum extingueret: conspi-
rauerant: missi: puincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi dum inter-
se grauissima inuidia & cōtentione disceprant cū magna ignominia & periculo
Romani nominis uicti sunt. Siquidē in ea pugna Marcus Aemilius consularis
captus atq; interfectus est. Duo filii cōsulis cæsi. lxxx. M. Romanus: sociorūq; Roma-
ea tēpestate trucidata. ix. M. calonū atq; lixarū imperfecta Antias scribit. Ita & ex norū stra-
omni penitus exercitu. x. tantūmodo homines: qui miserū nunciū ad augendas ges:
miserias reportarēt: supfuisse referuntur. Hostes: binis castris atq; ingenti præda
potiti noua quadā atq; insolita execratione cunctaq; cōperant: pessundederunt.
Vestis discissa & proiecta est: aurum argētumq; in flumen abiectum est: loricae
uiroq; concisæ: phaleræ quoq; equoq; disperditæ: equi ipsi gurgitibus immersi
homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prædæ ui-
ctor: nihil misericordiaq; uictus agnosceret. Maximus tunc Romæ nō solum lu-

PAVLI OROSII

etus: uerū etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri alpes transgrederentur: Italiamq;
 .Q. Fa/ delerent. Isdem tēporibus Q uintus Fabius Maximus filium suum adolescen-
 bius ma tem ruri relegatum cum duobus seruis parricidii ministris interfecit: ipsosq; cō-
 ximus. tinuo seruos in preciū sceleris manumisit. Die dicta: Gneo Pompeio accusante
 damnatus est. Igitur Marius quarto cōsul: cum iuxta Isaram Rhodanūq; flumi-
 na: ubi in sele cōfluūt castra posuisset: Theutones Cimbri & Tigurini & Ambro-
 nes: postq; continuo triduo circa Romanorū castra pugnarunt: si quo pacto eos
 excuterent uallo: atq; in equū sunderent: tribus agminibus Italiam petere desti-
 narunt. Marius post digressum hostiū castra mouit: & collem occupauit: qui cā
 po & fluuio: ubi hostes sele diffuderat: imminebat. Cunq; exercitui eius aqua ad
 potandum decesset: quærelisq; omniū coargueretur: aquam quidem in conspectu
 esse respōdit: sed eam ferro esse uendicandam. Primis itaq; calonibus cū clamore
 in pugnam ruentibus subsecutus exercitus: mox iusto certamine cōpositis ordi-
 nibus bellatū est: & uicere Romani. Quarto die rursus pductæ utrinq; in cam-
 pum acies usq; ad meridiē pene pari pugnauere discrimine. Post ubi incalescēte
 Roma/ sole fluxa Galloꝝ corpora in modū niuum distabuerunt: usq; in noctem cādes
 norū ui/ potius q̄ pugna protracta est. Ducenta milia armatorū in eo bello interfecta sunt
 cōstoria. lxxx. M. capta. uix. iii. M. fugisse referuntur. Dux quoq; eos Teutobēchus oc-
 cisus est. Mulieres eos & constantiore animo: q̄ si uicissent: petierunt a cōsule: ut si
 bi inuiolata castitate: uirginibus sacris ministrare fas esset: quo uitam sibi reser-
 uarent. quā rem cum nō impetrassent: paruulis suis ad saxa illisis cunctæ sele fer-
 ro ac suspēdio percinerūt. H̄ec de Tigurinis & Ambronib⁹ gesta sunt. Theuto-
 nes autē & Cimbri integris copiis alpium niues emensi Italiae plana puaserunt.
 Ibiq; cum rigidum genus diu blandioribus auris cibis poculis ac lauacris emol-
 lirentur. Marius quintū consul & Catulus aduersus eos missi: die ad pugnam &
 campo dato: Hannibal's secuti ingeniū: in nebula disposuere pugnā: in sole pu-
 gnauerunt. Prima siquidem perturbatio Galloꝝ fuit: q̄ Romanam aciem prius
 offendere dispositam: q̄ adesse senserūt. Cūq; illico uulnerati equites rētro in suos
 cogerentur: totāq; multitudinē indispositi adhuc aduentantē conturbarēt: & sol
 cū uento ortus ex aduerso emicuisset: uisus eos puluis oppleuit: & splendor he-
 betauit. Ita factum est: ut tanta ac tam terribilis multitudo: minima Romanorū
 Cibroru clade: sua ultima internitione cāderetur. Centū. xl. M. eos tūc in bello cāsa. xl.
 & Theu/ .M. capta dicuntur. Mulieres grauiorē pene excitaure pugnam: quæ plaustris
 tonū stra in modum castroꝝ circumstructis: ipsae autem desuper propugnantes diu prope re-
 ges. pulere Romanos. Sed cum ab his nouo cādis genere terrorerentur: abscessis enim
 cum crine uerticibus inhonesto satis uulnere turpes relinquebantur: ferrū quod
 in hostem sumperant: in se suosq; uerterunt: nāq; aliæ concursim mutuo iugula
 Mulierū tæ. aliæ apprehensis inuicem fauibus strangulatae. aliæ funibus per equorū cru-
 facinus. ra consertis ipsisq; equis extimulatis: quibus equorū crura nexuerāt: indidere cer-
 uices: quo usq; protractæ atq; exanimatæ sunt. aliæ laqueo de subjectis plaustro-
 rum temonibus pependerūt. Inuenta est etiam quādam quæ duos filios traie-
 citis per colla eorum laqueis ad suos pedes uixerit: & cū seipsam suspēdio mori-
 turam dimisiisset: secū traxerit occidēdos. Inter h̄ec multa & miserabilia mortis
 genera: reguli quoq; duo strictis in se gladiis cōcurrisse referunt. Lucius & Bo-
 atius

LIBER Q VINTVS

iorix reges in acie ceciderunt. Claudio & Cesorix rapti sunt. Ita in his duobus
proeliis. ccc. l. M. Galloꝝ occisa. &c. xl. M. capta sunt: absqꝝ innumera mulierū
multitudine: quæ se suosqꝝ paruulos fœmineo furore: ui aut uirili necauerunt.

Post triumphum Marii incredibile facinus & nunqꝝ antea Romanis cogni-
tum perpetratum fuisse.

Gitur tale Marii triūphū Romanāqꝝ uictoriā incredibile facinus: &
nūqꝝ antea Romanis cognitū. Romæ subito ppetratū: uersa ī horrō
ac mōrorē tota urbe fuscauit. Publitius qdā malleolus seruis annitēti
bus matrē suā interfecit. Dānatus parricidio: insutusqꝝ eculeo ī mare pfectus est: Parrici-
ō pleuerūtqꝝ Romani facinus & pœnā: de qua re Solon Atheniēsis decernere nō diū
ausus fuerat: dū fieri posse nō credidit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: Publitii
etīa hoc fieri posse intelligētes suppliciū singulare sanxerūt. Anno ab urbe cōdi-
ta. dcv. post Cimbricū & Teutonicū bellū & quintū Marii cōsulatū: quo status
impīi Romani iure cōseruatus iudicat̄: cōsulatu sexto eiusdē Gaii Marii ita la-
befactatus est: ut pene usqꝝ ad extremū intestina clade cōciderit. Euoluere ac per
currere mihi discordiaꝝ ambages & inextricabiles seditionū causaſ īcōmodū si
mul ac lōgū uideſ: sane breuiter strinxisse sufficiat: quod primus Lucius Apule
iūs Saturnin⁹ excitati tumultus auctor extiterit: quinto Metello Numidico ui-
to sane primario acerrimus inimicus: q eū censorē creatū ptractū domo: atqꝝ in
Capitoliū fugiētē armata multitudine obsedit: unde eqtū Romanoꝝ indignatio
ne deiectus est: plurima ante Capitoliū cēde facta. Anumiū deinde cōpetitorē Bellū ci-
suū Saturninus & Glaučia: fraude Gaii Marii cōsules: occiderūt. subsequēte an uile.
no Marius sextum cōsul & Glaučia prætor: & Saturninus tribunus plēbis cō-
spirauerūt: Metellū Numidicū in exiliū quacūqꝝ ui agere. Die dicta a supposi-
tis eiusdē factiōis infamibus ausib⁹ cōcionē domi suā habuit: ibiqꝝ ab aliis rex:
ab aliis impator est appellatus. Marius manipulatim plēbe descripta alterꝝ cō-
sulē cū præsidiis in colle disposuit: ipse portas cōmuniuit. In foro proeliū cōmis-
sum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitoliū cōfugit. Marius fistu-
las qb⁹ eo aq̄ deducebat: incidit. Bellū deide ī aditu Capitolii horridū satis actū
est. Multiqꝝ circa Saufeniū & Saturninū cæsi. Saturninus palā clamitās Mariū
auctore eē oīum molitionū suaꝝ cōtestatus est. Cū aut ipse Saturninus & Sau-
feni⁹ & Labienus cogēte Mario ī curiā cōfugissent: p eḡtes Romanos effractis
forib⁹ occisi sunt. Gaius Glaučia extractus e domo Claudi⁹ trucidatus est. Furi⁹
tribunus plēbis bona oīum publicāda decreuit. Gneus Dolobella Saturnini fra-
ter p fori olitoriū fugiēs cū Lucio Leganio interfectus est. Itaqꝝ auctoriib⁹ tātē se
ditiōis occisis qes populo fuit. Tūc Cato atqꝝ Pōpeius rogationē de reditu Me-
telli Numidici toti⁹ urbis gaudio pmulgarūt. quod ne pficeret̄: Marii cōsulis & tegritas.
Furi⁹ tribuni plēbis factiōib⁹ itercessum est: Rutili⁹ quoqꝝ uir ītegerim⁹ adeo
fidei atqꝝ īnocētiae cōstātia usus est: ut die sibi ab accusatoriib⁹ dicta usqꝝ ad co-
gnitionē neqꝝ capillū barbāue sumiserit. neqꝝ sordida ueste humiliue habitu su-
fragatores cōciliarit. inimicos pmulserit: iudices tēperarit: orationēqꝝ a prætore
cōcessam nihil summisorē q animū habuerit. Cum euidēti oppugnaret̄ calū-
nia: & opinione bonoꝝ omniū iure absoluēdus putaret̄: piurio iudicū cōdēna-
tus est: qui Smyrnā cōmigrans litterarum studiis cōtentus cōsenuit.

PAVLI OROSII

Mœstam urbem prodigia terruerunt.

ca 18

nō exto a Nno ab urbe condita dc.lix. Iulio Cæsare & Lucio Marco Philippo cōsulibus intestinis causis sociale bellum tota cōmouit Italia. Siquidē Liuius Drusus tribunus plæbis Latinos oēs spe libertatis illectos cū placito ex Prodigia plere nō posset: in arma excitauit: quo accessit ut mœstā urbē pdigia dira terre rent. Nā sub ortu solis globus ignis a regione septētrionis cū maximo cceli frāgore emicuit. Apud Aretinos cū panes per cōiuia frāgerent: crux e mediis panibus quasi e uulneribus corporę fluxit. Præterea per septē cōtinuos dies grādo lapidū imixtis etiā testas fragmētis terrā latissime uerberauit. In Sānitibus uastissimo hiatu terræ flāma prupit. & usq; in ccelū extēdi uisa est. Cōplures præterea itinere uidere Romani globum coloris aurei cœlo ad terrā deuolui. maioresq; factū rursus a terra in sublime ad orientē solem ferri ac magnitudine sua ipsum solē obtexisse. Drusus tātis malis anxius domi suae incerto qdem auctore Bellū soiterfectus est. Igit̄ Picentes & Vestini Marsi Peligni Marrucini Sānites & Lūciale. cani: cū adhuc occultā defectionē meditarent: Gaium Seruium prætorē legatū ad se missum apud Asculū occiderūt: statimq; clausa ciuitate oēs ciues Romāos in dicta cæde iugularūt. Cōtinuo atrocissimā pñiciem infamissima præcessere pdigia. Nāq; oīum generę aīalia: quæ manus hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere solita erant: relictis stabulis pascuisq; cū balatu hinnitu magnituq; miserabili ad silvas montesq; fugarūt. Canes quoq; quoq; natura est extra hoīes esse nō posse: Gn. Pōlachrymosis ululatib⁹ uagi luporę ritu oberrarunt. Igit̄ Gneus Pōpeius prætor peius. cū Picentibus iussu senatus bellum gessit & uictus est. Postq; sibi Sānites Papiū Mutilium impatorē præfecerant: Marsi aut̄ Agamēnonē archipiratā præopta uerant: Iulius Cæsar Sānitum pugna uictus cæso fugit exercitu. Rutilius cōsul sar. Mariū ppinqū suū legatū sibi legit: quē assidue submonente morā bello utilē fore & paulisper in castris exerceri militē oportere tironē: dolo id eū agere ratus contempsit: seiq; in insidias marsorę & uniuersum agmē exercitus sui incautus iniecit: ubi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti & octo. M. Romanorę militū cæsa sunt. Arma & corpora interfectorę in conspectu Marii legati Telonius Flavius pertulit. atq; in testimoniuū cladis euexit. Marius raptis cōtinuo copiis uictores insperatus oppressit. octo. M. & ipse Marsorę interfecit. Cæpio autem a Vestinis & Marisis deductus in insidias cum exercitu trucidatus est. Iulius Cæsar postq; apud Eserniā uictus aufugerat: cōtractis undiq; copiis aduersus Sānitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cunq; ab exercitu impator appellatus esset: Romaq; nuncios pro adepta uictoria misisset: senatus Sagum hoc est uestē mœroris: quā exorto sociali bello sumpserat: hac spe arridente deposituit. atq; antiquū togę decorē recuperauit. Marius deinde sex. M. Marsorę cecidit. Septē milia armis exuit. Sylla cū. xxiiii. cohortib⁹. Eserniā missus: ubi artissima obsidiōe Romani ciues & milites premebant: maximo bello & plurimā cæde hostiū urbē sociosq; seruauit. Gneus Pōpeius Picētes graui prælio fudit: qua uictoria senatus latos clavos & cætera dignitatis insignia re Aliæ Rocepit: cū togas tñmodo de uictoria Cæsaris primū respirāte sumpsisset. Porcius manorū Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Vimbros plurimo sanguine impēso uictoriæ difficillimo labore uicerūt. Gneo Pōpeio & Portio Catone cōsulibus: Pompeius

LIBER Q VINTVS

diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamē expugnauisset: nisi populū in campū pro rumpentē grauissima oppressione uicisset. Decē & octo milia Marsorū in ea pugna cū Frāco suo impatore cæsa. sunt capta. iii. milia. Quattuor milia autē Italicorū uiros ex ea cæde pfugorū: iugum montis coacto in unū agmine forte cōscenderant. ubi oppressi examinatioꝝ niuibus miserabili morte riguerunt: & uisebantur: nec ullum erat pcul intuentibus mortis indicū nisi diuturna imobilitas: quā nullo modo humanae uitæ uegetatio diu ppeti potest. Eadē die Picentes uicti sunt: quoꝝ dux Iudacilius cōuocatis principibus suis post magnificas epulas largaqꝫ pocula cunctos ad exēplū sui puocās hausto ueneno cōsumptus est: cunctis factum eius laudantibus: sed nemine subsequēte. Anno ab urbe condita .dc.lxi. cū ad obsidēdos Sānites Pōpeius & Romanus issent exercitus: & Post humius Albinus uir cōsularis: tūc Lucii Syllæ legatus intolerabili supbia oīum in se militi odia suscitasset: lapidibus occisus est. Sylla cōsul ciuilem crux non nisi sanguine hostili expiari posse testatus est: cuius rei cōscientia permotus exercitus ita pugnā adorsus est: ut sibi unusqꝫ pereundū uideret: nisi uicisset. xviii. Sānitum. M. illo p̄cilio cæsa sunt. Iuuentū quoqꝫ Italicum ducem & magnū ipsius populum psecutus occidit. Portius Cato cōsul Marianas copias habens: Portius cum aliquāta strenue gessisset: gloriatus est: Gaium Marium nō maiora fecisse: Cato a filio & ob hoc cum ad Lacū Fucinū cōtra Marsos bellum gereret: a filio Gaii Marii in tumultu belli: quasi ab incerto auctore pstratus est. Gaius Gabinus legatus in expugnatione hostiliū castroꝝ interfectus est. Marrucini Vestiniqꝫ Sulpitio legato Pompeii psequēte uastati sunt: Popedius & Obsidius Itali imperatores ab eosdē Sulpitio apud flumen Theanū horribili p̄cilio oppressi & occisi sunt. Pompeius Asculum ingressus præfectos & centuriones cunctosqꝫ principes eorū uirgis cecidit. securiqꝫ pcussit: seruos prædamqꝫ omnē sub hasta uendit: reliquos liberos quidē: sed nudos & egentes abire præcepit. Et cum de hac præda opitulationē aliquā in usum stipendii publici senatus fore speraret: nihil tamē ex ea Pompeius egenti ærario cōtulit. Nāqꝫ eodem tempore cum penitus Aērarii. exhaustum esset ærarium & ad stipendiū frumenti deesset expensa: loca publica Rom. in quoꝝ in circuitu Capitolii pontificibus: auguribus: decem uiris & flaminibus in pia possessionē tradita erant: cogente inopia uendita sunt: & sufficiens pecunia mo dus: qui ad tempus inopiæ subsidio esset: acceptus est. Evidem in siūm tunc ipsius ciuitatis euersarum omniū urbium nudatarumqꝫ terrarū abrasæ undiqꝫ opes cōgerebantur: cum ipsa Roma turpi adigente inopia præcipuas sui partes auctionabatur. Quamobrē cōsideret tunc tempora sua: cum quasi inexperabilis uenter cuncta cōsumens & semper esuriens cunctis urbibus quas miserans faciebat: ipsa miserior nihil relinquens nihil habebat: & stimulo domesticæ famis ad continuationē bellicæ inquietudinis trudebatur. Isdem temporibus rex Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus cunctos Macedoniarū fines depopulatus est. Tandemqꝫ a Gaio Sentio prætore superatus redire in siūm regnum coactus est.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia cōpere pene simul. ca. 18

Nno ab urbe cōdita. dc.lxii. nondū finito sociali bello: Romæ primū Bellū ciuile cōmotū est: eodēqꝫ anno Mithridaticū bellū: & si minus uile.

PAVLI OROSII

Bellū Mi infame: non tamē minus graue cceptum est. Evidē de Mithridatici belli spatio
thridati uarie traditum est: utrū abhinc cōperit: an tunc præcipue exarserit: maxime cū
cum. alii. xxx. alii. xl. annis gestū ferant. Sed quis iisdem tēporibus gesta pplexis co/
aceruata malis exarserint: a me tamē speciatim: & si breuiter singula pferentur.
Marius: Sylla consule: cōtra Mithridatē in Asiā cū exercitu pfecturus: in Cāpa
nia tamē: ppter socialis belli reliquias consistentes: affectauit septimū cōsulatū:
& bellum suscipe Mithridaticū. Quo Sylla cognito: impatiens reuera iuuenis:
intempataq; ira pcitus cū. iiiii. legionibus primū ante urbē consedit: ubi Grati/
dium Marii legatū: quasi prima uictimā belli ciuilis occidit: mox urbē cū exer
Syllæ in citu irrupit: faces ad inflāmandā urbē poposcit. Omnibus metu addictis p sacrā
urbē irū uia cito agmine in forū uenit. Marius cū pmouere nobilitatē: inflāmare plābē:
ruptio. equestrē deide ordinē parmare aduersus Syllā frustra tentasset: postremo seruis
spē libertatis & prædae ad arma sollicitatis: nec quicq; repugnare ausis tandem in
Capitoliu cōcessit. Sed cum eo Syllanæ cohortes irruissent: magna suog; cāde:
diffugit. Ibi tunc Sulpicius Marii collega: seruo suo pdente: pstratus est. Seruū
uero ipsum: q; hostē indicauerat: manumitti: q; uero dominū pdiderat: saxo Tar
Marii fu peio deiici cōsules decreuerunt. Marius fugiens cum pseuentiū instātia circū/
ga. septus esset in Minturnēsiū paludibus sese abdidit: de qbus infelicitē luto obli/
tus: ignominioseq; ptractus: turpi aut spectaculo Minturnas deductus: contru/
susq; in carcerē pcussore ad se missum solo uultu exterruit. Deinde lapsus e uin/
culis in Aphricā trāffugit. Sollicitatoq; ex Utica filio: ubi is custodia obseruat:
Marii re cōtinuo Romā regressus: Cinnæ cōsuli societate sceler; cōiunctus est. Igif ad cō/
ditus. fligandā uniuersam républicā exercitū sibi in quattuor partes diuiserūt. Tres si
quidē legiones Mario datæ: parti copiar; Gneus Carbo præpositus est. Parte in
Sertorius accepit: Ille scilicet Sertorius iā hinc ciuilis belli incētor & particeps:
qui etiā hoc finito aliud post in Hispania bellū excitauit: quod p multos annos
maximis Romanor; cladib; traxit. Cetera uero exercitus portio Cinā secuta est.
Porro aut Gneus Pōpeius: qui a senatu cū exercitu accersitus: ut reipublicæ opi/
tularetur: & diu sese nouar; rex aucupatione suspenderat: cōceptus a Mario uel
Cinna ad Octauiu cōsulem sese cōtulit. & mox cum Sertorio cōflicxit. Infelice
pugnā interuētus noctis diremit. Sexcēti ex utraq; parte milites trucidati sunt.
Pōpeius Postera die cum pmixtim corpora ad sepulturā discernerentur: miles Pompeia/
nus fratri sui: quē ipse interfecrat: corpus agnouit. In trāscursu enī utrinq; co/
gnitionē uultus & galeæ considerationē furor ademerat: quis parum sit culpæ
circa ignorantiā: ut uideatur nescisse de fratre: quod non ambigit scisse de ciue.
Itaq; uictor uicto infelieior: ubi & fratri corpus agnouit. & parricidium suū
execratus bella ciuilia ilico pectus suum gladio transuerberans: simulq; lachry/
mas & sanguinē fundens super fraternalū sese cadauer abiecit. Et quid hoc pro/
fuit ad confusionem crudelis incepti: quod in primo statim bellorum ciuilium
exordio infamis fama percrebuit: concurrisse ignaros quidem fratres: sed con/
scios ciues petuisse fratrem scelere uictorē fratri occisi spolia: ac mox tantæ im/
manitatis rerū eodē gladio atq; eadem manu per suam necem parricidiū: quod
admisserat: uindicasset? Nunquid in tantarum animositate partiū tam triste mo/
uit exemplum? Nunquid apud quenq; periculum sceleris repulit terror erroris?

LIBER Q VINTVS

Nūquid hæc quæ cōmunis est etiā cum belluis pietas & reuerēta naturæ:quod unus perimendo ac pereundo cōmisit:quod in se agi posset intremuit:seseq; ab huiusmodi incepto cōscientia uictus remouit:Q uin potius annis fere.xl.consequētibus in tantū cōtinuata sunt bella ciuilia:ut magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris putaret. Omnes enim post tale documentū in tali mali tia parricidiō & pericula refugissent:nisi parricidia ipsa uoluissent.Igit̄ Marius Marii coloniā Hostiensem ui ingressus omnia ibi genera libidinis auaritiae & crudeliuitia. tatis exercuit.Pompeius fulmine afflatus interiit.Exercitus uero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est.Nam.xi.M.uiroꝝ de castris Pompeii mor tua sex.M.autē de parte Octavii consulis subtracta sunt.Marius Antiū & Ari ciam ciuitates hostiliter irrupit.cunctosq; in his præter proditores interfecit:bo na suis diripienda permisit.Post Cinna cōsul cum legionibus:& Marius cum fu gitius urbem ingressi nobilissimos quoſq; e senatu:& plurimos cōsulares uiros interfecerunt.Sed quota hæc portio ostentatæ miseritæ est:uno uerbo definisse cædem bonorum:cuius fuit tanta numerositas:tanta diuturnitas:tanta crudeli tas:tantaq; diuersitas.Verūtamē æquius est:me aliquid utilitatis subtraxisse cā: q; tantum horroris ingessisse notitiæ:sive peritis hæc:sive imperitis obiiciantur. De patria siquidem de ciuib;:& de maioribus nostris hæc loquimur:qui his exagitati malis tam abominanda gesserūt:de quibus etiam auditis posteri per horrescant:qui profecto nolunt ista nimium exaggerari:aut sufficientis notitiæ moderatione:si sciunt:aut misericordis reuerentia contemplatione:si nesciunt. Igitur Marius cū interfectorꝝ ciuium capita illata conuiuiis:oblata Capitolio: collocata rostris:spectaculum ornatumq; congereret:ac septimū consulatū cum Cinna tertiu consule puasisset:in exordio consularis imperii sera tandem morte Marii præreptus est.Cinna bonoꝝ necesse maloꝝ cæde suppleuit.Nam cum introducta mors. per Mariū fugitiuoꝝ manus insatiabilis prædandi esset:nullamq; partē aucto ribus prædæ cōsulibus ministraret:in forum quasi stipendii causa sollicitata:mi litibusq; circūdata:inermis extincta est.Cæsa sunt illa die in foro urbis octo.M. fugitiuoꝝ:idemq; Cinna quartum consul ab exercitu suo imperfectus est.Interea Cinna in residui senatoꝝ:qui potentia Cinnae & Marii crudelitatē:insaniā Fimbriæ:Ser terfectus toriiq; audaciā fuga euaserat:transfuecti in Græciā coegere precibus Syllam:ut pericitanti imo iam pene pditæ patriæ opem ferret.Igitur Sylla mox ut Cam Syllæ re panum littus attigit:Norbanū cōsulem prælio opprescit.vii.milia tunç Roma ditus in norū Romani interfecerūt.sex milia eorūdem ab iisdem capta sunt.c.xxiiii.de Italiam. Syllana parte ceciderūt.Fulai uero Hadrianus:cui imperiū pro prætore erat: regnū Aphricæ seruoꝝ manu affectans a dominis eoꝝ apud Uticā cōgestis sar mentis cū omni familia incensus est.Damalippus prætor incentore Mario cōsu le Q uintū Scæuolam:Gaiū Carbonē:& Lucium Domitiū:Publium Antistiu: in curiā quasi ad consultandū uocatos crudelissime occidit.Corpora interfectorꝝ per carnifices unco tracta:atq; in Tyberim missa sunt.Eodē tempore Syllæ du ces plura prælia aduersus marianas partes infelicissima felicitate gesserūt. Nā & Q uintus Metellus Charinatis copias cecidit.& castra puasit.& Gneus Pōpe ius Carbonis equitatū grauiter trucidauit.Syllæ etiā & Marii adolescētis maxi mū tūc præliū apud sacriportū fuit:i quo de exercitu Marii cæsa sūt.xxy.M.

PAVLI OROSII

sicut Cladius scribit. Pompeius Carbonē etiam castris exuit: fugientēq; insecurus nunc cædendo: nunc ad deditōnē cogēdo plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppressit: ubi. ix. milia marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quintio obſideretur: erupit: & repentina pugna obſessorē de Sylla. Vi leuit exercitum. Nam plus q. x. milia ibi tunc cæſa referuntur. Sylla deinde cū cōſtricta. Campaninio Sānitum duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbē portamq; collinam ad horam diei nonam signa contulit. grauissimoq; prælio tandem uicit. lxxx. milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. milia sese dediderunt. reliquam multitudinē in fugam uersam insatiabilis uictorum ciuium ira consumpliit.

Sylla urbem intrauit. multosq; interfecit & proscriptis. ca. 21
Sylla mox ut urbem uictor intrauit. iii. milia hominū qui se per legatos dediderant: contra fas contraq; fidem datam inermes securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicā innocentes: sed etiā ipsius Syllae partis occisi sunt: quos fuisse plus q. ix. milia ferunt: ita libere per urbem cædes per cussoribus passim uagātibus ut quēq; uel ira uel præda sollicitabat: agitabatur.

Igit̄ cunctis iam: quod singuli timebant: aperta fronte timentibus: Quintus carbonatus Sylla dixit: cum quibus tandem uicturi sumus: si in bello armatos: in pace Tabula inermes occidimus. Tunc Sylla auctore Lucio Fursidio primipilarī primus in Sylla. famem illam tabulam procriptionis induxit.

Sylla dictaturam adeptus est. al. 20. 60. 10. mino
Rima proscriptio. lxxx. M. hominū fuit: in quibus quattuor consules erāt Carbo Marius Norbanus & Scipio: inter eosq; Sertorius tūc maxime p̄t̄m̄scendus. Item alia cum. d. nominibus proposita est: quā cum. Lollius quippe securus: nihilq; sibi conscient legeret: ubi suū repente nomine offendit: dum se trepidus ad operto capite foro subtrahit: imperfectus est. sed ne i ipsis quidem tabulis fides ac finis malorum uidebatur. Nāq; alios: quos proscripterāt: iuglabāt. Alios autem postq; iugulauerant: proscribebant. Nec ipsius mortis erat via simplex: aut una conditio: ut in nece ciuium saltē ius hostiū seruaret: qui nisi M. Marihil uictis praeter uitā exigunt. Marcum Mariū siquidē de caprili casa extractū mors. uinciri Sylla iussit. ductumq; trans Tiberim ad Luctaciorū sepulchrum effossis oculis: mēbrisq; minutatim defectis: uel etiā fractis trucidari. Post hunc Publius Lectorius senator & Venuleius triuiri occisi. Marci Marii caput. Prænestē est rī mors. missum: quo uiso Gaius Marius ultima desperatione correptus: ubi a Lucrecio obſidebatur: ne incideret in inimicōꝝ manus cum Telesino mutua morte cōcurrit. Dumq; violentius ipse in cōcurrentem manus adegit: circa suum uulnus manum percutientis hebetauit. Ita eo intersecto ipse leuiter uulneratus ceruicē seruo suo præbuit. Charinatem prætorē Romanum Syllā iugulauit. Inde Prænestē profectus omnes Marianæ militiæ principes hoc est legatos: quāstores: præfectos: & tribunos iussit occidi. Pompeius carbonē a Cossura insula in Aegyptū fugere conant̄ in Siciliā ad se retractum & cōplures cū eo socios eius occidit. Sylla di Sylla dictator creatus est: ut dānationis & crudelitatis libido honesti præcipiūctator. nominis reuerentia & amaretur & uelaretur. Pompeius in Aphricā trangressus eruptione circa Uticam facta. x. & .ix. M. hominum interfecit: quo bello Domitius dux Marianus: dum inter primores pugnat: occisus est. Idemq; Pompeius

LIBER Q VINTVS

Hierā Numidiæ regē psecutus: fugientē ab V^bgode bocchi mauroꝝ regis filio spoliari oibꝝ copiis fecit: quē cōtinuo Bullā reuersuꝝ tradito sibi oppido iterfecit.

Post bella ciuilia sonatibꝝ undiqꝝ belloꝝ fragoribꝝ quattuor bella exurrexisse.

C Reatis itaqꝝ Publio Seruilio & Oppio Claudio cōsulibus ^{uifus} Lucius Syl la est tandem priuatus: Hoc fine cōclusa sunt duo bella funestissima: so ciale: Italicum: & Syllanum ciuile. Hæc per annos. x. tracta plus q.c.

I. M. Romanorꝝ consumpserunt. tantūqꝝ lectissimorꝝ uirosꝝ uernaculorumqꝝ militum hoc ciuili bello Roma pdidit: q̄tum in ea supiore tempore: cum se iam ad uersum Alexādrum magnum circūspiceret: indiscretis ætatibus census inuenit. Præterea uiros cōsulares. xxiiii. prætores sex. ædilicios. lx. senatores fere. cc. absqꝝ innumeris totius Italiæ populis: qui passim sine cōsideratione deleti sunt. Q uo modo neget quisqꝝ: si ualet: quin eodē dāno suo uicerit Roma: quo amisit Italia. Prohpudor. Nūqd nā & hic cōparatione ambigua egent tēpora! Immo uel maxime inquiūt. Nā qd tā apte: q bellis ciuilibus bella ciuilia cōparatur! An forte diceſ: etiā in his tpibꝝ bella ciuilia nō fuſſe: qbus a nobis rñdebit̄. Iustius quidē socialia uocari oportere. sed nobis pficere si ciuilia nominen̄. Tunc enim causis uocabulisqꝝ ac studiis paria docen̄ oia: dum sibi in his tāto plus uindicat reuerentia christianæ religionis q̄to minus præsumpserit ira uictoris. Nam cū ple rūqꝝ improbi tyrāni temere inuadentes rempublicā: usurpatoꝝ regio statu: Romani imperii corpus abrupint: atqꝝ ex eo bella uel per se iniusta importarint: uel in se iusta cōmouerint: Britānis Gallisqꝝ populis eructi & instructi hæc bella q̄tū externis p̄xima: tantū longinqua ciuibus: qd nisi socialia iure uociten̄ cum ipsi Romani Sertori quidē: aut Perpēnæ: aut Crassi: aut Spartaci bella ciuilia uspiā nominarint. In tali ergo uel defectu: uel duellione sociorꝝ minore nūc ntiqꝝ inuidia laboraret: si fortassis existeret uel grauis pugna: uel cruēta uiatoria. Verū tñ cum in hisce tpibus oia plus necessitatis afferat: & minus pudoris: hoc est causa: pugna: uiatoria: uel extingueda insolentia tyrānorꝝ: uel pro cohibendo sociorꝝ defectu: uel pro inurēdo ultiōis exēplo: cui tandem dubiū est. quāto nūc mitius: quātoqꝝ clemētius excitata: ut dicūt bella ciuilia gerun̄ imo reprimunt̄. Q uis enim unū ciuile bellū per decē annos his tpibus agitatū audierit? Q uis uno bello. c. l. M. hominū uel hostiū ab hostibus: ut nō dicā ciuiū a ciuibꝝ cæsa meminerit? Q uis illam quā explicare longū est: optimorꝝ atqꝝ illustriū uirosꝝ multitudinē trucidari in pace cognouerit? Postremo qui illas infames interficiēdoꝝ tabulas tenuerit: legerit: senserit: ac nō potius omnibus notum sit: una: cunctos pace compositos atqꝝ eadē salute securos uictos: uictoresqꝝ pariter cōmuni exultasse lāticia: ac etiā in tantis totius imperii Romani puinciis urbibus ac populis uix paucos aliquādo extitisse quod iusta ultiō iuito etiā uictore damnarit. Et ut uerbis uerba nō onerem̄: nō temere dixerim tantā uel in bello saltē extinctam modo fuſſe gregarioꝝ militum manū: quāta tunc cæsa est in pace nobilium. Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis assertor aduersus Catulū Sylla num ducē surgens rediuiuos belloꝝ ciuiliū cineres suscitauit. Bis tūc acie certa mortuus tū est. Plurimi Romanorꝝ iā ipsa paucitate miserorꝝ: & adhuc illo furore insanitiū cæsi sunt. Albanorꝝ ciuitas obsidiōe oppugnata atqꝝ excruiciata fame: ultima miserabiliū reliquias deditione seruata est. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus

PAVLI OROSII

atq; occisus est. Brutus in cisalpinā Galliā fugiens: psequēte Pompeio apud Rē
 giū interfectus est. Ita hoc bellum ciuilē nō magis clāmētia Catuli: q̄ tedium Syl-
 lanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eadē celeritate qua exarsit: euauit. Anno
 ab urbe cōdīta. dc. lxxiii. sonātibus undiq; bello & fragoribus: quoq; unū in Hi-
 spania erat: aliud in Pamphilia: in Macedonia tertū: quartū in Dalmatia exan-
 guis: adhuc atq; exhausta intestina pnicie: tāq; febribus Romana respūblica: pro
Sertori⁹ pulsare armis occidētis septētrionisq; fortissimas gētes cogebat. Sertorius siqdē
 uir dolo atq; audacia potēs: cū partū marianarū fuisse Syllā fugiēs ex Aphrica
 dilapsus in Hispaniā bellacissimas ferocissimasq; gētes in arma ex armis excita-
 uit. Aduersus hūc ut breuiter definiā duo duces missi Metellus & Domiti⁹ quo
 rū Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cū exercitu oppressus est. Manili⁹ p̄cō
 sul e Gallia in Hispaniā cū trib⁹ legionib⁹. M. d. eq̄tib⁹ trāsgressus iniquā cū
 Hirtuleio pugnā cōseruit: a quo castris copiisq; nudatus in oppidū Hilerdā pe-
 ne solus refugit. Metellus multis p̄cēliis fatigatus p̄ deuia oberrans hostē mora-
Pōpeius ^{uero} fatigabat: donec Pōpeii castris cōsociāset. Pōpeius cōtracto apud Polentiā exer-
 fugatus. citu Lauronē ciuitatē: quā tūc Sertori⁹ oppugnabat frustra conatus defendere:
 uictus aufugit. Sertorius supato fugatoq; Pōpeio Lauronē captā crūetissime de-
 populatus est: reliquū agmē Lauronēsiū: quod cædibus supfuerat: miserabiliter
 in Lusitaniā captiuitatē traduxit. Pompeiū aut̄ hoc est illū Romanorū ducē a se
 uictū fuisse gloriatus est: quē magna præditū fiducia ad hoc bellū nō pro cōsu-
 le: sed pro cōsulib⁹ Roma misisset. Fuisse tūc Pōpeio. xxx. milia peditū & mille
 eq̄tes Galba scribit. Sertoriū aut̄. lx. milia peditū. octo milia eq̄tū habuisse cōme-
 morat. Postea uero Hirtuleius cū Metello cōgressus apud Attalicā Bethycæ ur-
 bem. xx. M. militū pdidit: uictusq; in Lusitaniā cū paucis refugit. Pōpei⁹ Belgi-
 dā nobilē Celtiberiæ urbē cāpit. Sertori⁹ cū Pōpeio deinde cōgressus. x. M. mi-
 litū eius iterfecit. Ex alio cornu uincēte Pōpeio tantūdē pene ipse pdidit. Multa
 inter eos præterea prælia gesta sunt. Ménius quæstor Pompeii idēq; uir sororis
 eius occisus est. Hirtuleii frēs interfecit. Perpēna: qui se Sertorio iunxerat cōmi-
 nutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demū anno belli inchoati iisdē: qbus &
interfect⁹ riatus suoq; dolis iterfectus finem bello fecit. Romanisq; uictoriā sine gloria de-
 dit: quis Perpēna postea pars exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cū
 uniuerso exercitu suo iterfectus est. Ciuitatibus uero cūctis ultro ac sine mora
 per deditiōnē receptis duæ tñ restiterūt: hoc est Vximia & Caligurā quaq; Vxi-
 mia Pompeius euertit. Caligurā Afrānius iugi obsidione cōfectam. atq; ad infa-
 mes escas miserāda inopia coactam ultimo cāde incendioq; deleuit. Percussores
 Sertorii præmiū ne petēdū qdē a Romanis esse duxerūt: q̄ppe qui meminissent
 antea Viriati p̄cussoribus denegatū. Et quis nullo tūc præmio patrauerint Ro-
 manā securitatē: tñ fide fortis ac uiribus semp Hispania: cū optimos inuictissi-
 mosq; reges reipublicæ dederit: nullū unq; tyrānorū ab initio usq; i hodiernū diē
 uel de se editū misit: uel in se extrinsecus incurrentē uiuū: potentēue dimisit.
De bello Macedonicō.
Bellum Macedonicū bellū Claudius sortitus uarias gētes quæ Rhō-
 Macedo nō invenit. Pompeiis montibus circūfuse sunt: ac tūc Macedonia crudelissime po-
 nicūm. pulabantur: nam inter cætera dictū audictuq; horrida: quæ in captiuos agebāt:
"bello paciē"

LIBER Q VINTVS

raptis: cū poculo opus esset: Romanorū capitū ossib⁹:cruētis:capillatisq; adhuc: ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis:auide ac sine horrore:tāq ueris poculis uteban⁹:quorū cruentissimā atq; īmanissimā corda sciuerant. Has itaq; ut dixi: Cladius Macedoniat pellere finibus bello attentauit:magnisq; se malorū molibus obiecit:unde cum hæc animo gereret curis circunseptus morbo insup correptus interiit. Huius successor Scribonius attemptata⁹ supiore bello gentium uim declinans:in Dardaniam arma cōuertit:eamq; supauit.

De suscep̄to bello orientis.

p Vblius uero Seruilius ex cōsule Ciliciā & Paphiliā crudelissime adoratus dum subdere studet:pene deleuit Lyciā & urbes eius obseßas:op pressasq; cæpit. Præterea Olympū montē puagatus Phasidē euerit. Corycū di ruit. Iauri quoq; mōtis latera in Ciliciā uergētia pscrutatos Isauros bello con fractos in deditōne redigit. Primusq; Romanorū per Taurum duxit exercitū: Bellū II, ac limitē itineris fecit. Triennio emenso:quo bellum gestum est: Isaurici nomen lyricum. assumpsit. Cosconi⁹ p̄cōsul sortitus Illyricum: p̄trita subactaq; Dalmatia: Salōnas urbem florentissimā post biēnum tandem expugnauit & cæpit.

Gladiatores Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugisse. Ca. 24.

a Nno ab urbe cōdita. dc. lxxix. Lucullo & Cassio cōsulib⁹ gladiatores .lxi⁹. Capuæ a ludo Gnei Lentuli diffugerunt: qui cōtinuo ducibus Crisso & Inomao Gallis:& Sparthaco Thrace Vesuuiū montē occuparūt: unde erūpentes Clodii prætoris: qui eos obsidione cinxerat: castra expugnarūt. Ipsoq; in fugā acto cuncta in prædā uerterūt. Inde per Conseētiā & Metapontū circū ducti ingētia breui agmina collegerunt. Nā Crisso. x. M. multitudine. Sparthaco aut̄ triplex tunc numerus fuisse fert. Inomaus enim iā supiore bello fuerat occi sus. Itaq; cū cædibus incēdiis rapinis strupisq; oīa miscerēt: in exequiis Matronæ captiūx: quæ se dolore uiolati pudoris necauerat: mun⁹ gladiatoriū ex. cccc. Bellū gla captiūis scilicet: qui spectādi fuerāt: spectaturi: utpote Lanistæ gladiatoꝝ: potius diatorū q; militū principes ediderūt. Deinde cōsules Gelius & Lentulus aduersus eos cū seu fugi exercitu missi: quoꝝ Gelius Crissum acerrime pugnantē p̄celio oppressit Lentu tiuorū. lus a Sparthaco superatus aufugit. Post etiā collatis frustra ambo cōsules copiis accepta graui clade fuderūt. Dehinc Gaium Cassium p̄cōsulem idē Sparthacus opprēsum bello interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore ppetmodum metu: q; sub Hānibale circa portas fremēte trepidauerat: senatus Crassum cū legionib⁹ cōsulum nouoq; supplemēto militū misit. Is mox: ut fugitiuꝝ pugnā iniit. sex. M. eoꝝ interfecit. dcccc. uero cæpit. Inde prius q; ipsum Sparthacū ad caput Silari fluminis castra metantē bello aggredetur. Gallos auxiliatores eius: Germanosq; supauit: e qbus. xxx. milia hominū cū ipsis ducib⁹ occidit. Nouissime uero ipsum Sparthacū disposita acie cōgressum:& maximas cum eo fugitiuꝝ copias pculit. Nā. lx. M. eoꝝ cæsa. sex milia capta referunt. iii. M. ciuium Romanorū recepta sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabāt per cōplures duces frequēti indagine attriti sunt. At ego iteꝝ ac sapientius repeto. Nūqd nā & hic cōparatione aliq; egēt tépora! Quis rogo audire nō horreat. nō dicā beila talia. sed uel noīa tanta belloꝝ externa: ciuilia: socialia: ciuilia: fugitiuꝝ: quæ nec sic saltē sele ut cōmoti maris fluctus: quis molibus magnis sequunt: sed undiq; di-

PAVLI OROSII

uersis causis: uocabulis: formis: malisq; excitata: coaceruataq; cōcurrūt: Ut exxi
 mo repetā: & infame illud seruile prætereā. Iugurthinū bellū nondum adhuc ab
 Aphrico detonuerat: & iā Cimbricū a Circio fulminabat. De Cimbricis illis nu-
 bibus adhuc foedi uastiq; torrétes effusi sanguinis agebant: & iā socialis belli ne-
 bulas in magna cōtinuo maloꝝ nubila coituras misera exhalabat Italia. Adhuc
 uero post infinitā crebrāq; Italici belli tēpestatē discurri tuto per Italiā minime
 poterat. Ita oēs absq; illis piculosissimis inimicag; urbium uoraginibus dissoluta
 ac lubrica pace titubabāt. Iam sibi Marianū atq; Syllanum Roma parturiebat
 excidiū: & aliud e diuerso oriēs atq; aquilo hoc est Mithridaticū minabat: quod
 qdē Mithridaticū a supioribus cōceptū: porro in ulteriora porrigit. De Mariana
 face rogus Syllanæ cladis accēsus est. De isto rogo funestissimo Syllani & ciui-
 lis belli per plurimas terraꝝ partes ardentes sudes sparsi sunt multaꝝ incēdia ex
 uno fomite diffuderūt. Nā Lepidus & Scipio in Italia. Brutus in Gallia. Domi-
 tius Cinnæ gener in Aphrica. Carbo in Cossura & Sicilia. Perpēna in Liguria.
 & post cū Sertorio in Hispania: omniūq; atrocissimus Sertorius in eadē Hispa-
 nia hæc tunc ciuilia. uel quo alio dicēda sunt noīe bella excitātes: de uno multa:
 de minimo magna fecerunt absq; illis tribus uastissimis bellis: quæ tunc externa
 uocabant: hoc est Pamphilico. Macedonico atq; Dalmatico: dissimulato etiam
 magno illo Mithridatico longe omniū diuturnissimo: infestissimo: ac formidoꝝ
 loſſimo: deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano nondū finito: īmo adhuc ipso ui-
 uente Sertorio hoc fugitiuox: & ut uerius dicā gladiatoꝝ bellū inhorruit: iā nō
 spectandū paucis: sed ubiq; metuendū. Q uod qa fugitiuox bellū dicit: nemini
 uile habeat ex noīe. Sæpe in eo singuli & aliquādo simul cum agminibus fru-
 stra iunctis ambo cōsules uicti sunt: plurimiq; nobiles trueidati: ipsi aūt fugitiui
 plusq;. M. suere: qui caesi sunt. Ex quo admonemus: ut ipsa cōsoleat se Italia de
 uexatione externoꝝ præsentiuꝝ per recordationē præteritorꝝ. Exeatq; in seipsum:
 nec putet se incōparabiliter crudelius dilacerari. Q uamobrem huic quinto uo-
 lumini iam finem fecerim: ut bella ciuilia externis ubiq; permixta uel quæ dicta
 sunt: uel etiam quæ sequuntur: quia sic sibi serie temporum & malis sequacibus
 cohæserunt: libri saltem termino separantur.

Hispani atq; uetus paganos historiaruꝝ lib. 6.
 Pauli Orosii uiri doctissimi in sextum historiarum librum plogus.

Mnes hoīes cuiuslibet uel sectæ uel patriæ: uel uitæ ita semp
 ad pspectum prudentiæ naturali bono eriguntur: ut oblecta-
 mento corporis rationale mentis & si nō actu præferat: iudi-
 cio tamē præferendū sciāt: Q uæ mens ratione duce illustra-
 ta in medio uirtutū: qbus genuino fauore quis uitiis inclinet
 assurgit: scientiā dei quasi arcē pspicit. Deum enim quilibet
 hominū ad tēpus cōtemnere potest: nescire in totū non potest. Vnde quidā dum
 in multis dñis credunt: multos indiscreto timore finixerūt. Sed hinc iam uel ma-
 xime cum auctoritate ueritatis operāte: tunc etiā ipsa ratione discutiente disces-
 sum est. Q uippe & philosophi eoz: ut de nostris sanctis fileā: dum intento men-
 tis studio querunt: scrutaturq; omnia: unum deum auctore omniū reppererūt:

LIBER Q VINTVS

ad quē unum oīa referunt. Vnde etiā nunc pagani quos iā declarata ueritas de cōtumacia magis q̄ de ignorātia cōuincit: cum a nobis discutiunt: non se plures deos sequi: sed sub uno deo magno plures ministros uenerari fatent. Restat igit̄ de intelligētia ueri dei p̄ multas intelligēdi suspicioēs cōfusa dissensio: q̄a de uno deo omniū pene una opinio est. Hucusq; humana scrutatio tametsi cum labore pātuit. at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enī crediderimus: nō intel/ligemus. Ab ipso audias: ipsiq; deo credas: quod uerū uelis scire de deo.

Hic dicit: quomodo deus ex nihilo fecit impiū Romanū idest ex pastorib⁹.

Taq; idē unus & uerus deus: in quē oīs: ut diximus: & si ex diuersis opinionibus secta cōcurrit: mutās regna: & disponēs tēpora: peccata quoq; puniēs: quæ infirma sunt mundi elegit: ut cōfundat fortia: Ro/ manūq; imperiū assumpto pastore pauprimi status fundauit. Hoc p̄ reges & cōsules diu puectum postq; Asiac Aphricā atq; Europā potitū est: ad unū impera/torē eundēq; fortissimū cuncta sua ordinatione cōgessit. Sub hoc impatore. quē oīs fere gētes amore & timore pmixto iuste honorarēt: deus uerus: qui supstitione sollicita ab ignorātibus colebat: magnū illum intelligētiae suæ fontē aperuit: De siluis p̄mptiusq; p̄ hominē docturus hoīes: filiū suū misit operantē virtutes: quæ præcellerent hominē: coarguentēq; dæmonas: quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tāq; homini nō credidissent: opibus tāq; dei crederēt: deinde ut in magno si/lentio ac pace latissima inoffense & celeriter noui noīs gloria: & annunciatæ salutis uelox fama p̄curreret: uel etiā: ut discipuli eius per diuersas gētes euntibus: ultroq; per cunctos salutis dona offerētibus obeundi ac differēdi quippe cū Ro/manis ciuibus: inter ciues Romanos esset tuta libertas: Q uod ideo cōmemoran/dum putauit: quia hic sextus libellus usq; ad Cæsarē Augustū: de quo hæc dicuntur: extēdit. Q uod si aliqui hāc lucidissimā rationē irritā putant: suisq; diis potius assignāt: quos primū prudentia elegerint. dein præcipuo cultu inuitārint: ut si per eos amplissimū hoc pulcherrimūq; imperiū cōcederet. Sic enim iactitat: quod ipsi optimo genere sacro& meruerint præcipiuū deo& fauorē: quibus adē/ptis uel prætermis̄ discesserint omnes adytis arisq; relictis dii: quibus imperiū hoc steterat. Vnde quis reuerentia sanctitatis tuæ multa fortissime uerissimeq; differuerit: tamē & mihi locus exigit: ut pauca subiiciā. Si Romani colēdo deos emeruerunt fauorē deo&: & nō colendo amiserunt: ut ipse Romulus parēs Romæ inter tot mala ab ipso ortu suo ingruētia saluus esset: colendo quis meruit? An Amulius auus qui eum exposuit ad necem? An pater: qui incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani parētes: ipsa quoq; ab initio Romani nō mi/nis germina p̄sequētes? An tota Italia: quæ per. cccc. annos dum audere potuit: excidio eius inhiavit? Non inquiūt. sed dii ipsi: quia se colendos sciebāt: futuros custodiere cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sunt: cur hoc imperiū in/ter tot annos sēcula eo potissimum tēpore ad summā potētiaē arcē pduxerunt: quo ille nasci inter homines atq; agnoscit ut homo uoluit: post cuius nomē &c. ipsi pro nihilo cōtempti sunt: & cū uniuerso mundo etiā illi quos ip̄i p̄uixerant cu/currerunt? Sed humiliter obrep̄sit inquiūt & latēter intravit. Latētis & humiliis unde tam cælebris fama? Tam indubitate fides? Tam manifesta potētia? Signis quibusdam & uirtutibus mentes hominū supstitione sollicitas cœpit & tenuit?

PAVLI OROSII

Ad hæc si potuit homo: dii magis posse debuerūt. An quia ille hæc potentia a patre sibi traditæ prædicabat: puentū est aliquando ad intelligētiā illius noti & ignoti dei: quā apprehendere: ut dixi: nemo nisi p ipsum potest. Nec quisq; potest: nisi qui toto se despecto: ac pspecto cōuersus ad sapientiā dei omnē quærēdi ratiocinationē trāstulerit ad credēdi fidē. Verūtamē brouiter discutio. Dii isti: quos tātos ferunt ut Romanā républicā & ppicīi puxisse: & aduersi afflixisse uideant: eo certo tépore: quod palā cōstat: quo nasci Christus uoluit: & annunciarī gentibus cœpit: deuotissime atq; intētissime colebant. Ita illi cōsulentes & sibi & cultoribus suis: nō potuerunt repellere: uel reprimere superstitionē eius: ppter quā spernēdos se cultoresq; suos destituēdos uiderēt: q̄q si ab inuitis danda uenia: nec desperādi fuerūt: si a uoluntariis seruāda præscientia: nec prius fuerāt adiuuādi. Hoc factū est inquiūt. Nā excitauius gētes: accēdimus reges. instituimus leges. disposuimus iudices. præparauimus pœnas suppliciis & crucibus: orbē totū scrutati sumus: si quo modo tādē christianū nomē & cultus de uniuerso mundo posset abrādi. Hoc catenus est factū: donec fœcūda crudelitas eousq; iter tormēta ac p tormenta pficeret: q̄diu ipsum regiū culmē per quod solū phiberi potuerat: occuparet. Et quid postea cōsecutū est? Impatores inquiūt christiani cessare sacra: & claudi tépla iussérūt: atq; ideo excessere oēs adytis arisq; relicis dii: qui bus impiū hoc steterat. O q̄ta & q̄ inoffensa lux ueritatis est: si nō aduersus eam ultro sese offarente imbecilli infelicitate oculi clauderent. Si christiana fides per multa retro tépora sc̄xiētibus undiq; aduersum se gētibus: regibus: legibus: cædibus: cruciatibus: ac mortibus reprimi nullo mó potuit. Imo ut dixi: inter hæc & per hæc creuit cultus aut idolog; iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi erubescens ad unā clemētissimā iussionē sine ullo pœnali terrore cessauit: cui dubiū est hoc per istius intelligētiā demōstrationē de creatore suo tandem inotuisse creaturæ: quē illa eaterus per uarias ratiocinationes mentis intentæ q̄libet aliis offuscata quæsierit: ac p hoc statim amori eius quē etiā ignorās dilexerat: inhaesisse. Nec igit̄ mirū est: si in magna familia inueniunt̄ aliqui serui: qui cōsuetudine: lasciuiaq; seductoꝝ assuefacti patiētia domini sui ad contemptū ipsius abutant̄: unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos: uel etiā cōtumaces uariis coruptionibus arguit. Quod semp utiq; fatendum est: tunc tamē præcipue quādo adhuc per uniuersum mundū nulla erat ecclesia: quæ interuentu fideliū precum meritas mundi pœnas: iustūq; iudicium dei exorata ipsius clemētia temperaret: unde etiā hæc: quæ mala hominibus uidentur qualiacūq; sint grauiora sine duobio. Omnia fuerūt sicut ipso ordine: quo cœpta sunt pbabun̄. Bellum Mithridaticum: uel ut uerius dicam: belli Mithridatici clades multas secum inuoluens p̄uincias tracta & protenta per. xl. annos fuit. Nam. dc. lxi. ut dixi anno ab urbe condita: quo etiam primū ciuile bellum cœperat in ardescere: consulatu uero Ciceronis & Antonii: ut uerbis poetæ optimi loquar: Barbarico uix cōsummata ueneno est. Sed in his téporibus. xxx. gerendi belli inueniuntur anni. Qualiter autem. xl. a pl̄arisq; dicti sint: non facile discernitur.

De Mithridate rege Ponti atq; Armeniae.

Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armeniae postq; Nicomedē Bithyniæ regē amicū populi Romani regno priuare molitus est: atq; a le-

Lucas
in 1

LIBER Q VINTVS

natu monitus: si facere tētaret bellū sibi a populo Romano inferēdū fore: iratus Mithridati cōtinuo p̄uasit atq; expulso ab ea Ariobarzane rege cunctā p̄uinciā daticum igni ferroq; uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit: Paphlagoniā simili bellum. exitu afflixit: pulsis ex ea Philomene & Nicomedē regibꝫ. Post cū uenisset Ephesum: crudeli præcepit edictō ut per totā Asią quicunq; inuenti essent ciues Romanī sub una die oēs necarentur: & factum est. Nec explicari aut comprehendī alio modo uerbis potest: quæ tunc multitudo Romanorū ciuiū caesa sit: q̄s mōrē ror plurimarū prouinciarū: quis gemitus occidendorū pariter atq; occidentiū serit: cum singuli quiq; aut pdere innocentes hospites: & amicos: aut ipsi periclitari p̄cena hospitum cogerent. Archelaus quoq; dux Mithridatis cum. cxx. M. peditum atq; equitum in Achaiā p̄missus: Athenas cunctāq; Græciā partim ui: partim deditione obtinuit. Sylla cui post cōsulatum Mithridaticū bellū obuenerat. Archelaum apud Pyreum Atheniensiū portum septēplici muro cōmunitum diu obsedit. Ipsam Atheniēsū urbē ui capít: ac postea iusto prælio cum Archelao cōflicxit. Centum &. x. milia de exercitu Archelai interfecta. uix. x. milia supfuisse referunt. Cōperta clade Mithridates lectissima. lxx. M. militū Archelao in subsidium misit ex Asia. Secundo prælio ex his. l. M. interfected sunt. Ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello oēs copiæ quas Archelaus habebat extinctae sunt. Nā. xx. M. militū eius in paludē pulsa cū Syllæ fidē implorarēt: insatiabili uictoris ira interfected sunt: totidēq; alia in flumē coacta ac necata. reliqui miserorū passim trucidati sunt. Porro aut̄ Mithridates in Asia nobilissimarū urbium principes occidere: bonaq; eoꝫ publicare animo intenderat. Cūq; iam. M. dc. ita interfecisset Ephesii exēplum uerētes excluso præsidio ei portas obiecerūt. Similiter Smyrnæi. Sardi. Colophonii. Trallianiq; fecerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducē suum cum Sylla de pace pepigit. Interea Fimbria Marianorū scelerum Satelles homo omniū audacissimus Flaccū cōsulem: cui legatus ierat apud Nicomediā occidit: ac mox arrepto exercitu Mithridatis filiu ex Asia ad Miletopolim fugās stationē regis inuadit. Ipsumq; Pergamo pellit. fugientēq; insecurus apud Pitanam obsedit: & profecto ceperisset: si Lucius Lucullus ciuilibꝫ discordiis curā reipublicæ prætulisset. Cūq; eum mari coartare obiecta classe uoluisset: ab Iliēsibus repulsus est. Inde Fimbria Iliensisbus iratus a quibus pro Syllanae partis studio obiectu portarū repulsus uidebatur: ipsam urbem Ilium antiquā illam Romæ parentē funditus cēde incendioq; deleuit. Sed eā Sylla cōtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thiatyram cū exercitu Syllæ obſideretur: desperatione adactus: in tēplo Aesculapii manu sua interfectus est. Fānius & Magnūs de exercitu Fimbriæ profugi Mithridati fese adiunixerunt: quoꝫ hortatu Mithridates cum Sertorio per legates in Hispaniā missos: sedus pepigit. Sertoriū uero ad eum Marcū Mariū firmandi fœderis causa misit. Quē rex apud se retentum breui ducē fecit in locū Archelai: qui se ad Syllam cum uxore liberisq; cōtulerat: Marius & Eumachus duces a Mithridate aduersus Lucullum missi: magno exercitu breui cōgregatos cum Publio Rutilio apud Calcedoniā congressi sunt: eūq; cum plurima exercitus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatē Cyzicenos obſidentē fossa cinxit: eumq; quod faciebat pati compulit: atq; ad ipsos Cyzicenos: ut bono animo

PAVLI OROST

essent nunciū misit unum ex militibus nandi peritum: qui duobus utribus su-
spensus medius ipse regulam tenens: plantisq; subremigans septem milia passuum
transmeauit. Mithridates inopia laboras partē copiarum instructam armis do-
mum abire praecepit: quā Lucullus excipiens uniuersam disperdit. Nā amplius
Mithri/ quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiā Fannius qui se
dares ob Mithridati iunxerat & Metophanes regius prator a Mamercho uicti cū duo
cessus. ^{me}
^{omis} bus. M. equitū in Mesiam profugerunt. Atq; inde in Niconiā digressi in colles
camposq; & inheremos inciderūt: ubi nō solum montes usti: uel saxa quasi qua-
dam fulgine offuscata cernuntur. Verū etiā campi ambusto solo squalidi per qn
quaginta passuum sine ullo ignis uel fornacis indicio & pendulo in profundum ci-
nere putres iacēt. Tribus etiā locis torridæ uoragini ostenduntur: quas Græci
phias uocant. In qbus dum oberrantes inopinatis tandem periculis redēpti sunt:
& clam in regis castra uenerūt. Deiotarus rex Gallogræciae præfectos regis bel-
lo trucidauit. Interea Mithridates apud Cizicū eadem mōra: qua obsidebat: ob-
sessus in magnā penuriam pestilentiaq; exercitum suum coartauit. Nam plus q
tercenta milia hominū fame & morbo in eadē obsidione amissis fertur: ipse cū
Luculli paucis arrepta nauī clām fugit e castris. Lucullus incruento milite spectator cla-
successus dis alienæ nouum genus uictoriae adeptus est: moxq; Mariū adortus uicit atq;
fugauit. In quo p̄celio plus q undecim milia Marianorū militum interfecta re-
feruntur. Lucullus postea cū eodē Mario nauali p̄celio cōgressus. xxx. & quin-
q; naues regias: & complures onerarias aut demersit aut cæpit. Multi ibi ex his
quos Sylla proscripterat: interempti sunt. Marius postera die de spelunca ubi la-
tebat extractus: imeritas hostilis animi p̄cenas luit. Eodē uero Lucullus impetu
Apameā uastauit: & sub monte Olympo prius Athan munitissimā ciuitatē ca-
Mithri/ ptam expugnatāq; diripuit. Mithridates aduersus Byzantiū instructa classe na-
datis nau uigans tēpestate corruptus. lxxx. rostratas naues pdidit. Ipse cum quassata iam
fragium nauī mergeretur in Myoparonē Seleuci piratæ: ipso pirata iuuante transiliuit.
^{al pg. 50. son} Inde Sinopen: ac postea mis̄on cum magna difficultate peruenit.

Catilina ubi de incesto accusatus.

Odem anno apud Romā Catilina incesti accusatus: q; cum Fabia tir-
gine uestali stuprum cōmisissē arguebatur: Catuli gratia fultus euasit.
Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat. Hāc Seleucus Archipirata & Leo-
cares Spado: qui præsidii causa præcrat: expoliatam atq; incensam reliquerunt.
Lucullus miserorū hostium intestina clade permotus celeri occursu immissum re-
stinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium lociorūq;: unde defendē-
da disperdita: & unde disperdenda seruata est. At uero Marcus Lucullus qui Cu-
tioni in Macedonia successerat: totam Bessarū gentem bello appetitam in dedi-
tionem recæpit. Eodē tēpore Metellus prator Siciliæ: cum scđissima illa Gaii
Verris prætura Siciliā afflictam inuenisset: maxime Pergamenone Archipirata
nefariis prædis & cædibus dilacerante: qui pulsa classe Romana: Syracusanum
portum obtinuerat: mox cum nauali terrestriq; p̄celio cōminutum Sicilia dece-
dere compulit. Præterea Lucullus trāsgressus Euphratē & Tigrim apud Tigra-
nocertam urbē cum Mithridate & Tigrane cōgressus: paruissima suorum manu
magnū hostium numerum occidit. Nam. xxx. milia hominum in eo bello cæsa-

LIBER SEXTVS

referuntur. Tigranes uix. cl. equitibus comitatus aufugit: diademate & tiara ne Tigranis agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices uenere fugam. legati. Imminente hieme per Armeniam in Mesopotamiā regressus: Nisibin urbem illis in locis tunc inclytam expugnauit & cæpit.

Per omnia maria piratæ se diffuderunt.

Isdem diebus piratæ per oīa sparsi maria & iā non tantū intercipientes nauium cōmeatus: sed etiam insulas prouinciasq; uastantes imputitate sceleris: & auditate prædæ uulgo scle associantes in īmensum augebant. Piratæ Q uos Gneus Pompeius post multā quidem ualstationem: quā terra mariq; diu egerant: mira tandem celeritate compressit. Eodem tēpore Cretam insulam per biénium Metellus euertit: diuturnoq; bello dōmitam i potestatē redegit: legesq; minois Romanis legibus pīmutauit. Pompeius postea successor Lucullus in minori Armenia iuxta montē distractum castra regis obsidione cōclusit. Rex cum omnibus copiis eruptione per noctem facta insup etiā psequentes bello repellere statuit. Pompeius fugiētes psequi intendit. Itaq; bellū nocte cōmissum est. Luna tūc orta a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbras pxiimitatē hostium rati cuncta in irritū tela fuderūt. Romani ueluti inermes postea aggressi sine la bore uicerūt. Nāq; de exercitu Regio. xl. M. cæsa uel capta sunt: Romani uulnerati. M. uix aut. xl. interfecti. Rex iter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiā Mithrī bñficio sub lustris noctis euasit: relictusq; ab oībus amicis philosophis: scriptori datis fūbus regi uel carminū ac medicis solus per deuia æquū manu trahēs: atq; ad oēs ga nocturnos strepitus trepidas: in quoddā castellum diuertit: atq; inde in Armeniā perrexit. Pompeius regē insecurus inter duo flumina: quæ ab uno mōte diuensis speciebus exorunt: hoc est Euphratē & Araxē urbē Nicopolim senib⁹ lixis & ægris uolētibus cōdidit. Orāti Tigrani ueniā dedit. Exercitū Hærodi⁹ Albañ regis præfectosq; eius ter proelio uicit: postea epistolas Hærodi⁹ & munera cū Albanis instaurāda libēter accēpit. Artacē regē Hiberiæ bello fudit: totamq; Hiberiā in deditiōne accēpit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociā & Syriā ordinatis rebus cōposuisset: promouēs de Ponto in Parthiā ad Hecbatanā urbē caput Parthici regni. l. die uenit. In Bosphoro Mithridate cārealia sacra cālebrā te: terræmotus adeo grauis repēte exortus est: ut magna clades ex eo urbiū atq; agroꝝ secuta narret. Eodē tēpore castor Mithridatis præfectus: qui panagorio præerat: interfectis amicis regis: arcē occupauit: & quattuor Mithridatis filios ad præsidia Romana trāsmisit. Mithridates accēsus ira in sclera exarsit. Nā cō plures tūc amicos suos: & Exipodrūm filiū suū interfecit: cū antea iā aliū homo Mithrī charē parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exéplo fratrum territus datis fū exercitū ad psequēdum se missum sibi cōciliauit: & mox aduersus patrē duxit.

De exitu Mithridatis.

m Ithridates diu ex altissimo muro filiū precatus: ubi inexorabilē uidit: moriturus exclamasse fert. Quoniā Pharnaces inqt: me mori iubet: uos si estis dii patrii: precor ut qñiq; & ipse hāc uocē a liberis suis audiat. Satiq; descēdēs ad uxores Pellices: ac filias suas uenēnū oīb⁹ dedit. Q d cū ipse nouissimus hausisset: nec tñ pp remedia: qbus uitalia sua aduersus noxios succos sēpe obstruxerat: ueneno cōfici posset: frustraç; spatiaret: si quo tādem modo infusa

PAVLI OROSII

pestis per uenas iugatione corporis acti discurreret: Gallum quēdā militē iam
 Mithri/ fracto muro disurrentē inuitauit; eiq; iugulū præbuit. Hūc exitū Mithridates
 datis habuit uitæ: nobisq; sententiæ suæ fortissimū argumētū reliquit; homo omniū: ut
 fert: superstiosissimus: annos natus; lxxv. habēs secū semp philosophos: omniūq;
 artiū peritissimos. Si estis inquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu querendo
 p̄senserat: hos nō esse certos deos: qui esse putabant. Rex multæ experiētiæ atq;
 æuo grauis uerū deū: ad cuius noticiā nō nisi auditu per fidē uenit: nō intellige
 bat. hos aut̄ falsos esse rōnis ipsius luce præuiderat: aliud cōsuetudini: aliud mēti
 suæ tribuēs. Si estis inquit dii: hoc dicere est: ego sentiens sup hoīem esse poten
 tiorē ipso hoīe potestate precādi necessitate motus cōmendo diligentia & excuso
 ignorantia meā. Inuoco qui est: dum cōuenio qui nō est. Quapropter cū dolore
 & timore cōsiderandū: qua peena: quoue iudicio digni erunt: qui cōtra interdi
 ctim iā ppalatæ & publicæ ueritatis eos sectant̄ & colunt deos: de quibus etiā
 illi iā tūc dubitare poterāt: qui adhuc præter eosdē scire nihil poterāt. Verū tamē
 breuiter cōsulō: qualia tunc toto orienti tépora uidebant̄: cum per. xl. annos mi
 seræ nationes alternis tantor̄ du cum uastationibus terebant̄. Cum quæq; ciui
 tas tantis cōcurrishus media incutabiliter p̄clitabatur: inde accensura alterum:
 unde alterum tempasset: hoc mox habitura supplicii quod remedii ad tépus ha
 buisset: cum trepidæ diuersæ puincia & legationes inter succedētes Romanoꝝ
 duces & truculentiore noticiā Mithridatē alternis ad utrūq; prout quæq; sors
 belli attollebat: & incertis satisfactionibus transfierebant̄: augendo pericula quæ
 sanabāt. Nunc quid cōtinuo Pompeius homo Romanoꝝ moderatissimus p̄ plu
 rimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis proferā.

al. f. 10. 1. 1. 1.

De Pōpeio dicit: q. cū audisset mortuū Mithridatē multa fecit bella i oriente.
 Nno ab urbe condita. dce. lxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaio
 Pompeii gesta. Antonio cōsulibus: Pompeius occisi Mithridatis nuncio acc. expto Sy
 riā & Phœnicē bello aggressus Ithyreos primū Arabesq; p̄domuit:
 urbēq; eor̄: quā petrā nomināt: c̄apit. Hinc ad Iudæos quibus Aristobolus ex
 pulso fratre Hircanō primus ex sacerdote rex præerat: atq; ad Hierosolymā ur
 bem eor̄ Gabinū cum exercitu mittit. Ipse cōtinuo subsecutus: & a p̄ib⁹ urbe
 suscep̄tus: sed a pl̄ebe muro tépli repulsus expugnationē eius intendit. Id nō so
 lum natura loci: uerū etiā ingenti muro fossaq; maxima munitū: cum alias aliis
 legiōes dies noctesq; succedere sine requie cogeret: uix tertio mense expugnauit
 .xiii. milia ibi Iudæor̄ c̄esa narrantur, cetera multitudo in fidē uenit. Pompey
 aus muros ciuitatis cuerti æquaricq; solo impauit: & cum aliquātos Iudæor̄ securi
 p̄cussisset. Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuū Romā duxit.
 Hoc bellum orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius
 Catilinæ pro concione narrauit. Interea cōiuratio Catilinæ aduersus patriā per eosdē dies
 cōiuratio in urbe habita ac p̄dita. In Hætruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero
 consciī cōiurationis occisi sunt: sed hanc historiam agente Cicerone & describēte
 Salustio satis omnibus notā: nūc a nobis breuiter suis p̄strictam sat est: mo
 tus etiā a pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium uectum p̄ditus
 patefacta Catilinæ cōiurbatione: quasi succisa radice compressus est: & de utroq;
 per Bibulum in pelignis per Ciceronem in Brutiis vindicatum est.

LIBER SEXTVS

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima: & gentibus Gallorum cum quibus pugnauit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe cōdita. dc. lxxxviiii. Gaio Cæsare & Lucio Bibulo cōsu
a libus: lege uatinia Cæsari tres puincia cū legionibus septē in qnque/
nium datae: Gallia transalpina & Illyricū. Galliā comatā postea sena/
tus adiecit. Hāc historiā Suetonius trāquillus plenissime explicuit: cuius nos cō
petes portiūculas decerp̄simus. Heluetiōꝝ aios fortissime Galloꝝ omniū gentis
ea uel maxima cā: ꝑ ppetuo pene cū Germanis bello altercabant: a qbꝝ Rheno
tantū flumine dirimunt. Ortingatorix qdā princeps ḡēris spe totas inuadendi Ortingē
Gallias in arma aceēderat. Q uo cæteri optimates correpto: & ad mortē coacto torix.
cohibere tñ semel aiatas in prædā plæbes nequiuerūt. Q ui cōiuratione facta ac
die dicta exultis uicis ac domibus suis: ne quod desideriū ex spe reuertēdi foret:
pfecti sunt. Q uos cum apud Rhodanū flumē obuios Cæsar habuisset: magno
difficiliq; bello bis uicit: uictosq; ad deditiōē coegit. Horꝝ fuit: cū primū p̄gres/
sa est oīs multitudo Heluetiōꝝ: tuerringorꝝ & bāiōꝝ utriusq; sexus ad. clvii. milia
hominū. Ex his. xlvi. milia in bello ceciderunt: cætera in terras pprias remissa
sunt. Postea Cæsar cōtra Ariouistum regē excitantē inuehētēq; secū incredibiles Cæsar
Germanorꝝ copias: qbꝝ nup uniuersos Galliāꝝ populos subegisse iactabat: apud
Sequanos uicit. Cum aut̄ diu exercitus Cæsaris Germanorꝝ multitudine & uir/
tute p̄territus pugnā detrectasset. Ariouistus i Germaniā arrepta nauicula Rhe/
num trāsuectus effugit: uxores uero eius duæ totidēq; filiæ captæ sunt. Fuerunt
aut̄ in exercitu Ariouisti Arudes Marcomānes. Triboci. Vangiones. Nemetes. Arioui/
Edures & Sueui. Pugna maxime grauis ex phalāge Germanorꝝ fuit: quā coacto stus.
in unū agmine: scutisq; supra capita cōtextis ad irrumpēdā Romanorꝝ aciē tuni/
undiq; præstruxerint. Sed postq; aliq Romanorꝝ militū agilitate audaciaq; insi/
gnes supra obduetā saliere testudinē: scutisq; sigillatim uelut squāmis reuulsis de
sup nudos deprehensorꝝ detectorūq; humeros p̄foderūt: territi hostes nouo mor/
tis piculo terribilē dissoluere cōpagē. Exinde in fugā uersi p.l. milia passuū infa/
tiabiliter cæsi sunt: neq; coniici numerus potuit Germanorꝝ uel q̄tus fuerit occi/
sorꝝ. Post hāc Belgarꝝ gens quæ tertia pars Galliarꝝ est: aduersus Cæsarē exarfit.
Quoꝝ distributim copia hāc fuit. Bellouagi: q cæteris numero & uirtute præ/
stare uiderent̄ habuere lectissima. lx. milia armatorꝝ. Suessones ex duodecim op/
pidis. l. milia. Neruii: quoꝝ adeo indomita feritas prædicabat: ut nūq; in id t̄pis
mercatores ad se admiserint: uina cæteraque uenalia deferre: qbus inducta iocun/
ditas torporē uirtutis afferret: habuerūt similiter. l. milia. Atrabates: et & Abiani
.x. milia. Morini. xxv. milia. Menapii. x. milia. Galeti. x. milia. Velocasses & Ve/
romandui æque. x. milia. Atuatici. x. & .ix. milia. Condrusi: Eburones: Cereesi:
Cenomani: qui uno noīe Germani uocant̄. xl. milia. & ita suisſe referuntur. cc.
.lxxxv. milia armatorꝝ lectissima. His repēte silua erumpētibus exercitus Cæsa/
ris pturbatus atq; in fugā actus plurimis suoꝝ amissis: tandem hortatu ducis resti/
tit: uictoresq; aggressus usq; ad intermissionem pene deleuit. Igitur Cæsar magnis
in Gallia rebus gestis: cum in Italiam proficiſci decreuisset: Galbam cū legione
.xii. ad Veragrados Edunosq; misit. Q ui cum hiemandi causa in uico Vera/
gradorum: cui nomen erat Octodorus consedisset: mediamq; oppidi partē: quæ

PAVLI OROSII

torrente diuidebat accolis cōcessisset: quadā die eisdē discessisse: per noctem ac
 pxiimo infedisse colli uidet. Quippe illi paucitatē uix mediae legionis despectui
 habētes: ultroneā sibi prædā nullo cessurā negocio arbitrabant: finitimosq; suos
 in hāc cādis ac prædā sociatē uocauerunt. Igitur galba tā præsentibus piculis
 circūsepto ac trepido inter uarias cōsultationes certi cōsiliū: incerto repente Galli
 descensu montis effusi ea castra impfecta circūdant: raroſq; per uallum ppugna
 tores saxis telisq; onerāt. Cūq; iam castra irrumperent: Pacuuii primipilaris &
 uoluseni tribuni cōsilio cuncti Romani portas eruperunt: incautosq; subito ag/
 gressi hostes primū perturbauerunt: deinde in fugā uersos miserabili strage fude/
 runt. Nā ampliusq; triginta milia Barbarorū tunc cāſa referunt. Igitur Cāſar cū
 iam pacatas uniuersas Galloꝝ gentes putaret: ad nouum & maximū bellum re/
 tractus est. Nāq; dum Publius Crassus adolescēs cum legione septima oceanote
 Galli re/nus apud Andegauos hyemat: Veneti cæteriq; cōfines repēte in arma cōiurant.
 belles legatos Romanorū uinciūt: eosq; ita demū se reddituros: si obsides suos recipiat:
 Romanis indicāt: socios sibi ad id bellū Osissimos: Lexouios: Namnetes: Ambi
 baritos: Morinos: Diablites: & menapios assilicunt: auxilia quoq; a Britānia ac/
 cersunt. Cāſar p Crassum de rebellione deditarū gentiū certior factus quis intelli
 geret: q̄ta ineundi belli difficultas esset: tamē rē tāti negocii nō negligēdā est ra/
 tus: ne cæteris exēplo eiusmodi audēdi licētia laxaret. Itaq; terrestri pcelio pseq
 hostes frustra aggressus: quippe cū hostes p interfusa ex oceano æstuaria: atq; in
 accessos recessus tutis terrarū finibus munirent: naues lōgas ædificari in Lygere
 fluuio iubet: p quē in oceanū deductæ cōstiterunt. Moxq; ur ab hostibus uisæ
 sunt: continuo. ccxx. naues eorū paratae atq; omni genere armorū instructissimæ
 pgressæ in portu ex aduerso steterunt. Bruto circūspiciēt imparē longe nauīū
 esse cōfictū: qa Barbarorū naues solido robore intextæ: saxorū modo adactos ro
 stratarū ictus retundebāt. Hoc primū auxilio fuit: q; falces acutissimas nō ptina
 citer cunetis pafixas: funib⁹ aut̄ subnexas parauerat: qbus cū opus esset: appre
 hensos eminus rudētes: subductis hastilibus per funē falcē retrahēdo succiderēt.
 His cæleriter expeditis dirūpi hostiliū antēnarū armamenta præcæpit. Ita antē
 nis ruentibus cōplures illico naues uelut captas immobiles reddidit. Alii hoc picu
 lo territi: suspēlis uelis qua uentus intēderet fugere conati: cessante mox uēto de
 stituti ludibrio fuere Romanis: Itaq; incensis oibus nauibus: interfectisq; his qui
 pugnauerāt: Galli reliq; sese oēs dediderunt. Sed Cāſar maxime ob iniuriā legar
 torū: & ut gēti ad oia cōſilia mobili terribilis exēpli notā inureret cunetis princi
 pibus p tormēta interfectis: reliquos sub corona uēdidit. Iisdem diebus Titurius
 Sabinus aulercos: Eburones Lexouiosq;: q primates suos: q; auctores bellī resu
 scitādi esse nollent: interfecerāt: eruptione facta incredibili cæde delcuit. Publius
 uero Crassus cū in aqtanīa puenisset: bello exceptus est. Nāq; sociato magno eq
 tatu pedestribusq; copiis præualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerūt.
 Post uicti: atq; in oppidū ſociati coacti: obſeffiſq; cū fe expugnari uiderēt: armis
 traditis in deditiōne recepti sunt. Aqtani clade p̄moti undiq; exercitū cōtrahūt.
 de citeriore quoq; Hispania auxilia accersunt: duces bello maxie eos paficiūt: q
 cū Sertorio militauerāt. Hi oēs dū obſidionē Crasso parāt in castris suis Crasso
 obruente deleti sunt. Nā ex aquitanis & cantabris quorū. l. milia tūc in auxiliū

LIBER SEXTVS

uenerat. xxxviii. milia cæsa referunt. Cæsar Germanos: qui Rhenū cū immensis Germanis copiis transmiserant: simul & totas Gallias subiicere sibi parabant: bello adortus nosstra usq; ad internitionē cecidit. Quoꝝ fuisse numerꝝ ad. cccc. t̄. milia scrūt. Tūc Cæ ges. xl. ca. 9
sar in Germaniā facto ponte trāsgrediēs Sycābros & Vbios obsidione liberat.

Hic dicit qualiter Cæsar Gallias subiecit: & transiuit in Britanniam.

Veōs maximā & ferociissimā gentem: quoꝝ esse. c. pagos & populos multi p̄didere. Totāq; Germaniā aduentu suo terret: moxq; in Galliā rescisso ponte cōcedit. Inde ad Morinos uenit: unde in Britāniā pxi/ mus & breuissimus transitus est. Nauibus circiter onerariis atq; actuariis. lxxx. p̄paratis in Britāniā trāsuehit. Vbi acerba priuū pugna fatigatus: deinde ad uersa tēpestate correptus: plurimā classis partē & non paruā militū: equitū uero pene oēm dispidit. Recessus in Galliā legiones in hyberna dimisit: ac. dc. naues utriusq; cōmodi fieri impauit. Quibus iteꝝ in Britāniā primo uere transuictis: Britāni/ dum ipse in hostē cū exercitu p̄git: naues i ancoris stātes tēpestate correptae uel cū bellū collisiæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex qbus. xl. perierunt: cæteræ cū magna difficultate reparatae sunt. Cæsar is egratus primo cōgressu a Britānis uictus: ibiq; Labienus tribunus occisus est. Secundo p̄celio cū magno suorū di scrimine uictos Britānos in fugā uertit. Inde ad flumē tāmesim p̄fectus est: quē uno tantū loco uadis trāsmeabilem ferūt. In huius ulteriore ripa Cassouelauno duce imensa hostiū multitudo confederat: ripāq; fluminis ac pene totū sub aqua uadum acutissimis sudibus p̄struxerat. Q uod ubi a Romanis deprehensum ac uitatum est: Barbaræ legiones nō ferentes siluis sese abdidere: unde crebris cru/ p̄tionibus Romanos grauiter ac s̄epe lacerabant. Interea Trinobantū firmissi/ ma ciuitas cū Androgorio duce datis. xl. obsidib⁹ Cæsari sese dedit. Q uod exē plu/ m secutæ urbes aliæ q̄ plures in fœdus Romanorū uenerunt: iisdemq; demon/ strantibus Cæsar oppidū cassouelaunū inter duas paludes situm: obtenuit insup/ siluarum munitū: omnibusq; rebus cōfertissimū tandem graui pugna cœpit.

Capitulū reuerso uidelicet cæsare a britānia iteꝝ galli rebellauerūt & uicti sūt.

Xin Cæsar a Britāniis reuersus in Galliā postq; legiones in hyberna mi/ sit: repētinis belloꝝ tumultibus undiq; circūuentus & cōflictatus est.

Nāq; Ambiorix cū eburonatibus & atuaticis cōspirās animatus tre/ Ambio/ uiros cōfilio Cottā & Sabinū legatos apud Eburonas cū tota funditus legione rix/ insidiis circūuētos interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus atuaticos & neuios plurimosq; alios raptim in arma cōtrahit: atq; ad Ciceronē legatum qui similiter tūc legioni i hybernis præcerat: cōtēdit. Multitudo hostiū ex hoc colligi potuit: q̄ cū in obsidione castroꝝ uallū circūdandū esse a captiuis Romanis docerent: & instrumenta ruralia nō haberēt: gladiis cōcidendo terrā & sagulis exportando uix tribus horis uallum pedū. x. & fossam pedū. xv. per milia passū. xv. in cir/ cuitu perfecerunt. Præterea. c. xx. turres miræ altitudinis extruxerūt: & cum se/ ptem dies noctesq; succidui hostium cunei pugnarēt: ac uentus subito plurimus exortus esset. testas fundis feruentes intorfere: flāmataq; tela focis: ac mox con/ cæpto igne rutilantia intra castra iecerunt. Q uo facto per cuncta culmina ra/ ptī uentus insistens sparsum animauit incēdiū. Sed nec sic quidē Romani cum undiq; obruerentur uulneribus: laboribus: uigiliis: ieiuniis incendiisue terūt.

PAVLI OROSII

Tandem Cæsari nunciatū est. Vnā deletā esse legionē: alterā iam pene confectā. Aduentante uero cū duabus legionibus Cæsare deseruere hostes obsidionē: atq; in eū cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris cōsulco cōditis equiti busq; præmissis: ut fugā fingerēt: impauit: ut ad transitū uallis quæ media erat: sibiq; piculosa uidebat: hostes cōtēptu sui inuitaret. Quibus aduētātibus insup obstrui portas præcepit. Quo uiso Galli quasi iā uicissent: ad obducēdū extrin secus uallo cōuersi sunt. Cæsar totis repēte portis paratū effudit exercitum: uerosq; in fugā Gallos uastissima cæde cōfecit. Nā.lx.milia fuisse tunc referuntur:

Inducio marus. e qbus pauci per paludes inuias euaserunt. Induciomarus treuiroꝝ princeps magnas armatorꝝ copias habēs: postq; de cōsensu Galliæ totius certior redditus est.

Labieni castra legionēq; cui is præerat: quoē facile factu arbitrabat: delere stātuit: ac deinde eburonibus neruiisq; cōiunctus ad opprimendum Cæsarē pgere. Labienus qbus pót artibꝝ simulat timorē: atq; ita Induciomarꝝ negligētiorē cū insultātibus copiis pro uallo oberrantē repētina eruptiōe pstrauit. Hac uictoria Labieni reliq Galloꝝ conatus repressi sunt: & Cæsar paulo quietior reliqua parte hyemis fuit. Sed intelligēs sibi maiora belli supesse negocia: maxime qa plura pte exercitus amissa: aliisq; grauiter fauciis: ne ad sustinēdū gdē sibi idoneus ne dicā ad cōprimēdū Galloꝝ impetū uideret: Gneio Pōpeio cōsule cōscribi legiones: sibiq; in auxiliū mitti petit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eū legiones uenerunt. Igit̄ Cæsar prius q̄ in unū hostiū copiæ coirent: ineunte uere aggredi

Cæsaris successus trepidos & opprimere sparsos in finibus suis parat. Primū itaq; neruiosq; fines diripit: prædā uero quæ copiosissima erat: exercitui pmittit. Deinde menapios qui sibi pp imensas paludes atq; impeditissimas siluas munitissimi uidebant: tribus agminibus inuadit: nimiaq; cæde uulgo agitato residos supplices in dditionē r̄eepi. Labienus sequēti p̄cilio oēs treuiroꝝ copias īterfecit: arte in bellū p̄uatas: prius q̄ germanis aduētātibus iungerent: & cōtinuo ipsam ciuitatē capit.

Ard na silua. Cæsar ulcisci mortē Sabini & cottæ legatorꝝ uolens in ambiorigē & Eburonē deletæ legionis auctores: postq; in Arduēnā siluā refugisse cōperit: quæ silua totius Galliæ maxima est: atq; a ripis rheni finibusq; treuiroꝝ ad neruios usq; pertingit: & in lōgitudine plus q̄ 1.M. passuū patet: pmetiens rē sui maximis piculis fore: si per obstructas spatiōsasq; siluas ignoti diuiderent: hostēq; locis notissimū quærerēt: oēm Galliā per nūcios inuitat: ut quiq; secundū placitū suū recoditas in Arduēna silua prædas quærat: diripiātq;. Quo facto Gallis utrinq; morientibus maximas Romanorꝝ iniurias sine cuiusq; Romani discrimine uindicavit. Ha hoc tutissimo uincēdi genere securus ī Italīā rediit. Igit̄ Cæsare in Italīā

Vergen torix. reuerso Gallia rursus in arma cōjurat: multiq; simul populi cocūt. Dux his Ver gentorix fuit: cuius cōsilio statim oēs Galli ciuitates suas ultro incēderūt: prima a suis incēsa Biturigo: inde ad Cæsarē qui magnis itineribus per Narbonensem p̄uinciā elā ad exercitum recurrerat: impetū faciunt. Cæsar tunc oppidum noīe cenapū obsidione cōcluserat. Quod diu oppugnatū tādē post multas Romanorꝝ clades pluuiō die cum hostilium machinorꝝ augmēta: Neruiisq; clāguerent: applicitis turribus captum atq; deletum est. xl.ibi hoīum. M. fuisse referuntur: e qbus uix. lxxx. p fugā lapsi ad pxima Galloꝝ castra uenerunt. Præterea aruer ni cæteriq; confines sollicitatis etiā ad se heduis multis aduersus Cæsarē p̄cilijs

LIBER SEXTVS

bellauerūt: Qui cū se pugnādo fatigati in quoddā castellum recepissent: milites
prædæ inhiātes ad expugnationē oppidi animū intēdunt: frustra Cæsare de loci
iniquitate causante. Itaq; ibi Cæsar erūpētibus desup hostib; pressus multa exer-
citus sui pte pdita uictus aufugit. Dū hæc ad chæstā gerunt. Vergentorix: quē
oēs cōsensu pari regē præoptauerāt: suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma fer-
re possent: haic bello præsto sint. Hoc enim esse unū bellū: quo aut ppetua liber-
tas: aut æterna seruitus: aut mors oium cōsequat'. Itaq; absq; eo numero quē infi-
nitū ante cōtraxerat: eqtū circiter octo. M. peditū. ccl. M. cōtracta sunt. Dehinc
duos colles sibi inuicē obuersos Romani Gallic; ceperūt. Vnde multis saepe eru-
ptionib; & uariis puētibus præcliātes rādē Romani præcipua Gerinanor; equi-
tum: quos sibi iā dudū amicos nūc in auxiliū acciuerāt uirtute uicerūt. Vergen-
torix alia die cōgregatis oībus: qui fuga euaserāt: dixit se auctore bona fide de-
fendēdæ libertatis atq; rūpēdi scederis fuisse: & nunc siue Romanis sese ad mor-
tem oēs offerāt: siue solū pro oībus dedāt: paratū aio fore. Itaq; Galli uoluntatē: rīcis de-
quā pudore aliqdū texerāt: quasi ex cōsilio regis assumerāt: ilico sibi ueniā pre-
ditio cantes: cū solū uelut auctore magni sceleris dediderunt. Bellouagi oībus finibus
Galloꝝ gētis ipsoꝝ opinione fortiores hēbant'. Hi Correo duce bellū instaurāt:
sibiq; in hāc suscep̄ti belli societā Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesq;
cōiungunt: & locū quēdā einctum atq; impeditū undiq; paludibus capiunt: cō/
missioꝝ prælio magnā remor; manū: quæ auxilio Romanis erat trucidāt. Dein/
de cū opportunū sibi locū insidiis puīsum occupassent atq; hoc cōperto Roma-
ni ad insidias locū instructi ordinatiq; uenissent: cōmisoꝝ prælio Gallos fugien-
tes eisdē locoꝝ munitionibus qbus clausi fuerāt: incluserūt: cunctosq; ad interni-
tionē ceciderūt. Ibi Correus uel fugā uel deditōne detrectās Romanos: ne uiuꝝ Correus
capere instanter occidēdo: ut occideret: coegit. Igitur cū pacatā esse uniuersam dux
Gallia Cæsar: neq; ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraret: legiones in
hyberna dimisit: ipse tamē Ambiorigis fines qui tot bella excitauerāt: horrenda
hoīum strage uastauit. At uero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas in
uenit: ubi magna hostiū multitudo impeditā itinere legionē circūdedit: atq; ad
extremum discrimē adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris Fabiōle/
in Pictonas p̄ficiſcit'. Ibiq; a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus ino-
gatus
pinātes hostes opprimit: magnisq; stragib; factis plurimas prædas agit. Deinde
cū Caninio signum aduētus sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliēs sese
iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistente maximo & diu-
turno bello inumeræ Galloꝝ copiæ trucidatæ sunt. Inde Fabius in carnutes p̄fe-
ctus est. Sciebat enī Dommacū ducē antiqissimū rebellionis otius incentore ab
hoc bello elapsum: si a remoricis gētibus adiūctus esset: maximos iter; tumultus
in Gallia esse moturū: sed adhuc eos ipsa nouitate trepidatæ mira uirtute & cæ-
leritate pdomuit. Interea Draptes unaq; litterius cum adesse Caninū & legiones Caninius
esse in finibus suis uideret: undiq; collectis copiis oppidū intrāt quod in editissi-
ma motis arce pēdens: duabus ptibus p abrupta latera nō paruo flumine cinge-
batur: medio deinde deseensu largissimo fonte secur; plurimaq; introsum copia
frumenti tutū irritos pcul discursus hostiū despiciebat. Caninius quod solū Ro-
mana puīsione potuit: ambos duces cū parte copiæ plurima in cāpū euocatos

PAVLI OROSII

maximo p̄celio supauit. Nā uno e ducib⁹ interfecto alter cū paucissimis fugit.
Nullus in oppidū rediit; sed ad id oppugnandū Cæsare opus fuit. Itaq; certior p
nūcios factus Cæsar accurrit: circūspectisq; oibus: uidet: si expugnare ui moliat:
ludo & spectaculo hostiū delendū esse exercitū suū: hoc solū esse præsidū si quo
quo mō hostes aqua arceant. Sed & hoc quoq; nisi Cæsar nemo potuisset: siqdē
fons quo ad potū utebant: medio deuexi mohtis latere fundebat: Cæsar ad pxi/
mū fōtis admoueri uineas turrēq; extrui iubet: fit magnus illico cōcursus ex op
Fōtis de pido. Q uibus sine piculo p̄cliantibus: Romani quis p̄tinaciter obſisterēt: cre
ſiccatio briusq; succederēt: cōplures tñ trucidant. Igit̄ extruit agger: & turris pedū.lx.
cuius uertex æquare ad fontis locū posset: ut uel ex æquo tela coniici queāt uel
præcipitata defup̄ saxor̄ uolumina non timeri. Oppidani aut̄ ubi examinari siti
nō solum pecora sua: uer̄ et infirmiores hoīum ætates uident: cupas pice seu &
ſindulis repletas: ac deinde imiso igne in pna præcipitant: easq; ipsi toto oppido
effusi subsequunt̄. Ardētibus machinis cum graue prœliū suis Cæsar ac piculo/
sum uideret iminere: cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p occultum impat
atq; undiq; subito uastum clamorē attollere. Quo facto cōsternati oppidani: dū
recurrere ad muniēdum oppidū uolunt: ab oppugnatiōe turris uel demolitione
aggeris recesserūt. Illi tñ q ad incidēdas fontis uenas sub obtētu aggeris tuti cu
niculos p̄fodiebat: reptos in abstruso aquar̄ meatus p multa diuidēdo tenuari in
ſemetipſis: cōsumiq; fecerūt. Oppidani fonte ſiccato ultima despatiōe correpti de
ditionē ſui faciūt. Cæsar aut̄ oibus q arma tulerāt manus ſustulit: & uitā reliq;
quo teſtatiōe eſſet et posteris poena improbor̄. Multum enī ad coercendā auda
ciā ualeat ppoſitum punitiōis exēplum: cum ipſa miseri p̄ſens forma uiuentis:
& ad recordationem admonet concios: & ad ſciftationem cogit ignaros.

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti ſunt.

Cæſaris i Xhaustis atq; edomitis Gallis Cæſar ſecurus cū legionib⁹ in Italiā re
Italiā re diit: nullos post ſe Galloꝝ motus p̄timescēs: certo ſe ſciēs minime ali/
ditus. quos: qui uel moueri audeāt: uel ſi moueant̄: timendi ſunt reliqſſe: cōſtitui nunc
ante oculos uelim exāguē defctāq; Galliā post illas ardētissimas febres iternosq;
æſtus uitaliū molliora torrētes: ut ſeſe habebat: q̄ta macie: q̄toq; pallore ſit: q̄ de/
miffa ac resoluta iaceat: q̄ ipſos quoq; necessarii officii motus ne eūdē incurſum
malor̄ reuocēt: p̄timescat. Irruit enī in eā repētino impetu Romanus exercitus:
ueluti fortiflmo corpori fortior lues: quæ tāto grauius accēdit: q̄to impatiētius
tolerat. Sitiebat misera: cū inſtāte gladio pſiteri ſpōſionē ſeruitutis æternæ auil
ſis inſuper obſidibus cogereſ. Sitiebat: ut dixi: notā illā oibusq; ſuauiſſimā uelut
aquæ gelidæ dulcedinē libertatis: q̄toq; eā magis ſubtrahi intelligebat: tāto au/
diuſ desiderabat. Hinc illā tā frequēs cōtra uetita p̄ſumptio inuadebat: & pro
defendēda libertate: importuna libertas p̄recepta: insatiabiliter potiūdi licētia:
q̄ male cōceptā pničē reſtringere uidebat: raugebat. Hinc Romanus exercitus
ante pugnā inſidiator argutior: hic in pugna hostis infeſtior: hic poſt pugnā ui/
ctor imitior: hinc oīa ad domādā impatiētā crudescētia: hīc iā nec remediis cre
debat. Itaq; ſi interrogare poſſem hāc: de qua loqmur nationē: qd tūc: cum haec
ipsa ſuſtinebat: de illis t̄pibus iudicaret: respōderet: ut arbitror: dices. Sic me illa
tunc febris exanguē reddidit ac frigidam fecit: ut etiam hāc: quæ omnes pene

LIBER SEXTVS

perstrinxit: ferue facere uel cōmouere nequuerit: atq; ita me Romani inclinauerunt: ut nec ad Gothos surgam. Sed ne ipsa quidē Roma clades quas intulit euitauit. Exercitæ nāq; diu actæq; sunt p totos mundi cardines potētiae ducim: uitesq; legionū: quæ in sece cōcurrētes eius dāno uincerēt: cuius piculo uincērent.

Victorem scilicet a Gallia Cæsarē reuersum ciuilia bella sequunt: & Crassus consul prouinciam sortitus est in Parthos.

ca 13

Am uictorem Cæsarē de Gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt: aliaq; grauissima mala: iterfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercitus præcesserunt. Anno ab urbe cōdita. dc. lxxxvii. Crassus in con Crassi sulatu collega Pompeii prouinciā sortitus in Parthos: homo inexplebilis cupidi, auaritia tatis: audita in Hierosolymis tépli opulentia: quā Pompeius intactā reliquerat: in Palestinā diuertit. Hierosolymā adit: téplum inuadit: opes diripit. Inde p Me sopotamiā tēdens in Parthiā quacūq; iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit: precia exegit: moxq; ut Euphratē trāslit: Illico Abegesen legatū ab Hærode rege Parthorē ad se missum obuiū habuit: a quo uehemēter increpitus est: q; cōtra foedus Luculli Pompeii auaritia inductus Euphratē trāsicerit. Quamobrē si ne mora futur; ut pro auro Parthico ferro oneraref. Itaq; cum ppe caras uentū eēt. Parthi subito ingruētes cū sucena & sylacea præfectis: sagittis oppresere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores: aliq; ēt cōsulares & prætorii uiri. Roma, Crassus quoq; fili⁹ Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus est. Præterea q̄tuor nor⁹ stra cohortes cū Vargūteio legato mediis deprehensæ cāpis iterfectæ sunt. Surenas ges. rapto eq̄tatu Crassum pseq̄ intēdit: eūq; circūuētū ac frustra colloquiū ei⁹ petētem interfecit: quis uiuū auferre maluisset. Pauci noctis bñficio liberati caras cōfugerunt: cognita clade Romanorē multæ orientis puicæ a societate & fide populi Romani defecisset: ni cassius collectis ex fuga militibus paucis itumfcentē Syriā egregia animi uirtute ac moderatiōe preslisset: Qui & Antiochū copiasq; eius ingētes proelio uicit: & interfecit. Parthos quoq; ab Hærode i Syriā missos: iāq; ingressus Antiochiā bello expulit: ducēq; eorū Osagēm interfecit.

ca 14

Narratur hic de Romano exercitu: qualiter ut oceanus crescit & minuitur.

Gitur Romani status agit semp alterna mutatio: & uelut forma occani maris: quæ omni die dispar nūc succiduis p septē dies attollit icrementis: nunc cōsequentibus totidē dieb⁹ naturali dāno & defectu interiore subducit. Ut enī de pximis ordiar: Cimbris Tigurinisq; uincēntib⁹: cū apud Rhodanū flumē Romanus exercitus periit: & artissimas Roma sensit angustias: refusa cōtinuo clade Cimbri⁹ magis elata puentibus prior⁹ oblita defēctū est. Hāc deinde recētissimæ pspēritatis iactantiā Italicū bellū & dilacratio Syllana castigat. Rursus post hāc domesticā intestināq; perniciē: qua usq; ad medullas pene euiscerata & exesa est: parib⁹ ppemodū spatiis tépor⁹ nō solū reparata: uer⁹ etiā extenta est: cū Lucullus Asiā: Pompeius Hispaniā: Cæsar Galliā pdomuit. Romanūq; impium usq; ad extremos ppemodū terræ terminos ppagatū est. Hāc nūc amplissimā dilatationē uastissima ruina cōsequit. Apud Parthos enī cōsul Romanus occidit: exercitusq; delef: atrocissimum illud Pompeii & Cæsaris bellū ciuile cōscribit: & inter hāc Roma ipsa repentina correpta in Vrbis incendio cōcremat. Anno siqdem ab urbe cōdita. dcc. incertū unde cōcretus pluri cendium

k ii

254

PAVLI OROSII

mā partē urbis ignis inuasit: neq; unq; antea tanto correptā ac uastatā ciuitatē ferunt. Nā. xiii. uicos cū uico iugario cōsumptos memoriae pditū est. Hinc iā ciuile bellū cōmittit: quod magnis iā dudū dissensionib⁹ ac molitionib⁹ parabat.

Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsarē & Pompeiū: & de incendio urbis.

Bellum
ciuile

al fulmone

Am rediens Cæsar uictor de Gallia decerni sibi absenti alter⁹ cōsulatū poposcit. Cōtradictū est a Marcello cōsule admittente Pompeio: dcinde decretū est a senatu: ut i-urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret: & ex Marcelli cōsulis auctoritate ad legiōes quæ apud Nuceriā erāt Pompeius cū imperio missus est. Cæsar Rauēnā sese cōtulit. Marcus Antonius & Publius Cassius tribuni plāebis pro Cæsare intercedētes: intercedēte Lentulo cōsule curia foroq; phibiti ad Cæsarē pfecti sunt: curione cœlioq; simul comitatibus. Cæsar rubicone flumine transmeato mox ut ariminū uenit. v. cohortes: quas tunc solas habebat: cū qbus: ut ait Liuius: orbē terra⁹ adortus est: qd facto opus esset edocuit. Deplorās aut̄ iniurias suas cām belli ciuilis pro restituēdis in patriā tribunis esse testatus est. Inde p Antoniū septē cohortes: quæ apud Sālonē morabantur a Lucretio recepit: tresq; legiones: quæ Domitio apud Corphiniū erāt ad partes suas traduxit. Pompeius atq; oīs senatus crescētibus Cæsaris uiribus trepidi: tāq; Italia pulsī: in Græciā transuecti durachiū gerēdi belli sedem delegerunt. Cæsar Romā uenit: negatāq; sibi ex ærario pecuniā fractis foribus inuasit: p̄lilitq; ex eo auri pōdera. iiiii. M. cxxxv. argēti pondera ppe. dccc. M. Inde digressus ari- minū ad legiones mox alpes trāsuectus Massiliā uenit: ad quā oppugnādā q; re ceptus nō esset: T̄ reboniū cū tribus legionib⁹ relinquēs ad Hispanias cōtendit: quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces cū legionib⁹ obtinebāt. Ibi multis p̄ciliis Petreium Afraniūq; supatos cōposita pactione dimisit. In ulteriore uero Hispania duas legiōes a Marco Varrone suscepit: similiter & duces eius. Post hāc Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius Cottā Sardinia. Tuberonē Aphrica Varrus eiecit. Cæsar Massiliā rediens obſidione domitā uita tantū & libertate cōcessa cæteris reb⁹ abrasit. At uero Dolabella ex parte Cæsaris in Illyrico per Octaviū & Libonē uictus: copiisq; exutus ad Antoniū fugit. Basilius & Salustius parantes singulas legiones: qbus præterat similiter & Antonius. Hortēsius quoq; ab infimo mari cum classe cōcurrēs: oēs pariter aduersus Octaviū & Libonē pfeci & uicti sunt. Antoni⁹ cū se Octauio cū. xv. cohortib⁹ dedisset: oēs ad Pompeiū a Libone deducti sunt. Curio ex Sicilia in Aphricā cū exercitu transgressus est. Quē iuba rex cōtinuo exceptū cum oībus copiis trucidauit. Octavius Salonas oppugnare conatus oēs pene copias quas duxit: amisit. Cœlius descivit a Cæsare: ac se Miloni exuli iunxit. Cūq; ambo seruoq; manu capuā oppugnare molirent: occisi sunt. Bibulus apud Corcyra pudore uictus: quod custodiæ eius quā pelago & oppido prætedebat hostis illusserat: inedia sese uigiliisq; cōfecit. Appius Claudius Censorinus: qui iussu Pōpeii Græciā tuebat̄: iā abolitā poetici oraculi fidē uoluit expiri. Qui p̄ ippe ab eo Vates adactus descendere in Specū respōdisse fert̄ de bello cōsulenti. Nihil ad te hoc Romane bellū ptinet. Euboicæ cœla obtinebis. Cœla aut̄ uocant Euboicū sinū. Ita Appius pplexa icertus sorte discessit. Admonet nos aliqd obtrectatorib⁹ p̄ris cōsultor iste consulere. Querebantur utiq; fide christianor⁹ sibi sacra interdicta

LIBER SEXTVS

cærimoniasq; sublatas: & ob hoc ideo maxime: q; extis uaticiniisq; cessantibus
 futuræ clades: quia sciri nequeūt: nō uitant'. Cur ergo longe ante impiū Cæsaris
 naciuitatēq; christi: sicut ipsorū auctores attestant': abolita fuerit poetici oracula
 fides? Abolita aut̄ ideo: quia cōtempta. Poro aut̄ quare cōtempita: nisi quia uel fal-
 sa: uel uana: uel dubia' Vnde prudēter poeta præmonuit. Incōsulti abeūt sedēq;
 odere sibyllæ: & ne forte id paruipendā: quod cōtempitu abolitū atq; antiquatum
 fuit: hoc est aut̄ nōmē: aut̄ sedem: Appollo ille Phythius erat: quē ferunt magno
 illo Phytone serpēte interfecto: totius uaticinationis auctore & principe: hæredē
 & sedis & diuinationis & nominis extitisse: ibiq; eū reddere elegisse respōsa: ubi
 orta cum auctore ipsa diuinatio uidebat'. Præterea quæ per alias quoq; terrarū
 partes spumātibus buccis: rabidoq; discursu oīs furiatorū ructat insania: ad quē
 plurimi terrarū reges: quasi ad uiuā uocē cōsulti numinis cucurrerūt: cui sēpis-
 simē ipsi Romani quoq; opulētissima dona miserūt. At si Appollo iste Phythius
 paulatim discernēte experīetia cōtemptus relictus atq; abolitus est: quid uiuum
 de mortua pecude: quid uerū de amēte muliercula sperari potest? Quid postre-
 mo: inflauit cū pinguis ebur Tyrrenus ad aras: expositis opimæ pecudis inte-
 stinis nō finxit esurīes. Nam sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicēdo ipse
 Appollo seducit. Quāmobrem æquo animo ferāt: si imitari interim nolunt: nos
 id ueritatis iudicio etiā phibere: quod potuerūt maiores eorū uel experīedo cō-
 temnere. Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cum auxiliis Durachi
 cōuenerūt. Quo cū Cæsar uenisset: Pompeiū obsidione frustra cinxit: ipse terrā nū bellū
 .xv. M. paſſū fossa prästruēs: cū illi maria paterēt: Pompeius castellū quoddā
 ppinquū mari: quod Marcellinus tuebat: euertit: präsidiaq; Cæsaris: quæ ibidē
 morabant̄ occidit. Cæsar Torquatū legionēq; unā: ut expugnaret: aggressus est.
 Hoc periculo sociorū Pompeius cognito: oēs eo copias cōtraxit: in quē illico
 Cæsar omissa obsidione cōuertit. Torquatus aut̄ euestigio prumpēs auersum in-
 secutus est. Ita Cæsar's milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frusta obſiſten-
 te fugerūt. Pompeius uero Cæsar's quoq; testimonio uictor pſequente reuocauit
 exercitū. xxiii. M. militū Cæsaris: Centuriones. xxxii. equitesq; Romani cōplu-
 res in eo p̄celio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine per Epirū in Thessaliā per-
 rexit. Pompeius uero cū maximis copiis secutus: bellūq; cōmissum est. Itaq; in-
 struit utrinq; acies. Pompeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerūt
 aut̄ peditū. xl. M. equites in sinistro cornū. dc. in dextro. d. Præterea reges mul-
 ti senatores: equitesq; Romani plurimi: absq; leuium armaturarū magna copia
 Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine dispositi: cui fuerūt minus q. xxx.
 .M. peditū. equites. M. Videre ibi & gemere erat cōtractas Romanorū uires in
 cāpis Pharsalicis ad occisionē mutuā cōstitisse: quas si cōcordia rexisset: nulli po-
 puli: nulli reges ferre potuissent. Prima cōgessione equitatus Pompeii pulsus si pharsa-
 nistra latera nudauit. Deinde cū diu utrinq; dubia sorte cederentur: atq; ex alia lica
 pte Pompeius inter hortādū diceret: parcite ciuibus nec tamē faceret: ex alia ue-
 ro Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicēs: miles faciē feri: parce ciuibus: tandem
 uniuersus Pompeii fugit exercitus: castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo p̄celio
 Pompeianorū. xv. M. Centuriones. xxxiii. Hic exitus pugnat ad paleopharsalū
 fuit. Pompeius fugiēs in hostio penei amnis omerariā nauē nactus ī Asiam trāsīt.

PAVLI OROSII

Pompeii Idē per Syriā in Aegyptū uenit; ibi q̄ mox ut littus attigit iussu Ptolemaei adō/ mors lescētis in grām Cæsarīs uictoris occisus est. Pompeii uxor filiīq; fugerūt. Cæte/ ra Pompeiana classis direpta est: oībus qui i ea erāt crudelissime trucidatis: ibi q̄ & Pompeius Bithynicus occisus est. Lentulus uero uir cōsularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar cōpositis apud Thessaliā rebus Alexātriā uenit: platoq; ad se ac uiso Pompeii capite annuloq; fleuit. Cūq; se in regiā recepisset: eludebat a tutoribus: quominus pecuniā accipet: tēpla sua astu spoliātib⁹: ut & regios the/ sauros uacuos esse ostēderēt: & in inuidiā Cæsarīs populum cōcitarēt. Præterea Achillas dux Regius: imbutus semel Pompeii sanguine Cæsarīs quoq; necē me ditabat. Nam iussus exercitū dimittere cui præcerat. xx. M. armatorū nō modo spreuit imperiū: uerū & aciē direxit. In ipso p̄celio regia classis forte subducta iubet incendi. Ea flāma cū partē quoq; urbis inuasisset. cccc. M. librōrū p̄ximis forte ædibus cōdita exuissit: singulare p̄fecto monumētū studiis: curæq; majorū. qui tot tantaq; illustrium ingeniorum opa cōgesserāt: unde q̄libet hodie: quæ in tēplis extant: quæ & nos uidimus armaria librōrū: q̄bus direptis exinanita ea a nostris hominibus nostrisq; tēporibus memorent: quod quidē uerum est: tamen honestius credit: libros alios fuisse quæsitos: qui pristinas studiorū curas æmu/ larentur: q̄ aliā ullam fuisse tunc Bibliothecā: quæ extra. cccc. M. librōrū fuisse ac per hoc euasisse credat. Cæsar postea insulā ubi pharus est: c̄apit. Eo Achillas cū Gabinianis militibus uenit: ingēs pugna cōmissa est: magna ibi Cæsarianoq; militum multitudo cecidit: omnes etiam interfectores Pompeii interficti sunt. Cæsar ui insistentiū hostium pressus Scapham ascēdit: qua mox pondere sub/ sequentium grauata ac mersa per. cc. passus ad nauem una manu eleuata: qua chartas tenebat natando peruenit: mox nauali certamine pulsatus magna facili/ tate classem regiam depresso & c̄apit.

ad felia late

Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.

a Lexādrinīs potentibus regē reddidit: monitū: ut magis amicitiā Ro/ manā: q̄ arma experiri studeret: qui tamē ut liber fuit ilico bellū intu/ lit: sed cōtinuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam. xx. M. hominū ia/ co bello cæsa rescrunt. xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita. v. naues ex uicto/ ribus cecidisse referunt. Rex ipse adolescēs Scapha exceptus ut fugeret: multis insiliētibus mersis necatus est. Corpus eius ad littus deuolutū indicio loricæ au/ rex cognitum fuit. Qua Cæsar Alexātriā p̄missa Alexādrinos oēs ad dedi/ tionē desperatione cōpulit: regnumq; Aegypti Cleopatræ dedit. Inde Syriā pua/ gatus pharnacē in ponto uicit: posteaq; Romā uenit: dictator & cōsul creatus: in Aphricā transiit: & apud Taplum cū Iuba & Scipione pugnauit: maximāq; ho/ minū multitudinē ibi interfecit. Castra utriusq; direpta sunt. lx. elephanti capti. Cato sese apud Uticā occidit. Iuba p̄cussori iugulum precio dato p̄buit. Petre/ ius eodē se gladio pfodit. Scipio in nauī: qua ad Hispanias fugere cōtendēs uen/ to coactus in Aphricā redierat: semetipsum iugulauit: in eadē nauī ēt Titus I' or/ quat⁹ occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes: filiāq; Pompeiā: simulq; cū his faustum Syllam & Afrannium & Petreum filium iussit occidi. Inde quattuor triumphis urbēm ingressus: disposito: recuperatoq; reipublicæ statu continuo in Hispanias cōtra Pompeios Pompeii filios p̄fectus. xvii. q̄ egressus ab urbe fu/

LIBER SEXTVS

erat: die Saguntū peruenit: statimq; aduersus Pompeios duos & Labienum atq;
Actium uarū multa bella & uaria sorte gessit. Ultimum bellum apud mundam
urbē gestum est. Vbi tantis est uiribus dimicatum: tantaq; cædes acta: ut Cæsar
quoq; ueteranis etiā suis cedere nō erubescitibus cum cedi cogiq; aciem suam
cerneret: præuenire morte futurū uicti dedecus cogitarit: cum subito uersus in
fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidē eo die hoc bellum actum est: quo Cæsar
Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat. iiii. q; annis hoc ciuile bel
lum indefinēter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi
sunt. Gneus Pompeius cū .c. eq̄tibus aufugit: frater eius Sextus Pompeius cōtra
cta celeriter nō parua Lusitanor̄ manu cū cæsonio cōgressus est uictus: fugiēsq;
interfectus est. Munda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante
uix capta est.

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Cæsar Romā rediit: ubi dum reipublicæ statum contra exempla ma
iorum clæmēter instaurat: auctori bus Bruto & Cassio: conscio etiam
senatu plurimo in curia. xxiiii. uulneribus cōfossus interiit: In qua cō
iuratione fuisse amplius q. lx. consciōs ferunt. Duo Bruti & Gaius Cassius aliiq;
socii strictis pugionibus in Capitoliū secesserunt. Diu deliberatum est utrū Ca
pitolium cum auctori bus cædis oportet incendi. Corpus enim ratum populus
dolore instimulatus in foro fragmētis tribunalium ac subseliorū cremauit. Per
censuit latitudinē regni sui Roma cladibus suis: atq; in suam conuersa cædē sin
gulas quasq; gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Asiae Europæ atq; Aphricæ
non dico tribus mundi partibus: sed totis trium partium angulis edidit gladia
tores suos: feriatisq; inimicis spectaculū miseræ ultiōnis ingessit. Nec tamē suffi
cit ipsas quoq; cum auctori bus causas fuisse consumptas: recidiua semina in eo
dem agro germinauerunt: magna cōtinuo metentibus malorum incremēta cum
magno sudore factura. Victor ciuilis belli a ciuib⁹ Cæsar occiditur: in cædem
unius trahuntur agmina consciōrum. Certum enim erat: q; Cæsar indigne pe
remptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul catena sce
leris copulatur: ne fore tanta malorum materia nō belli magnitudine suppleat:
sed uindictæ breuitate tenuetur. Medeā illam fabulae ferunt dentes quondam se Cōpara
uisse serpentis: e quibus quasi cōpetētes semini seges armati homines terra emer
tio a Me serunt: se seq; mox inuicem pugnādo pstrauerunt. Evidē hoc poetarū cōmenta dea
finixerūt. Nostra aut̄ Roma Cæsare occiso q̄ta de cineribus eius agmina armata
parturiit: q̄ta bella in testimoniu miserae fœcunditatis nō legenda pueris: sed spe
ctanda populis excitauit: & tamē horum omnium malorum initium supbia est.
Inde surrexerunt bella ciuilia: inde iterum pullularunt. Non ergo iniusta cædes
est eorū qui eam iniuste insectantur: si ambitionis æmulatio per ipsos & in ipsis
& agitur & punitur: donec qui detractauere collegium discat ferre dominatum:
summaq; imperii totius ad unum redacta longe aliud oēs homines uiuendi ge
nus subeant: ut omnes humiliter placere studeant nō insolenter offendere: sed ad
tam salubrem humilitatis doctrinā magistro opus est. Itaq; opportune cōpositis Christus
rebus Augusti Cæsaris tēporibus natus est dominus christus. Qui cū in forma saluator
dei esset: formā serui humiliter assumpsit: ut tunc demū aptior fieret humilitatis nat⁹ sub
institutio: quādo iam per totum mundū pœna superbiæ omnibus esset exēplo. Augusto

PAVLI OROSHI

De potentia & uirtute Augusti Cæsaris.

Nuo ab urbe cōdita. dccc. interfecto Iulio Cæsare Octauius qui testamento Iulii Cæsaris auūculi & hæreditatē & nomine assumpserat: idēq; qui postea rerū potitus Augustus est dictus: simul ut Romā adolescēs admodū uenit: indolem suā bellis ciuilibus uouit. Nā ut breuiter coaceruationē malorū explicē bella ciuilia qnq; gessit: Mutinense: Philippense: Perusinū: Siculū: Actia cum. Equitibus duo: hoc est primū & nouissimū aduersus Marcū Antonium: secundū aduersus Brutū & Cassiū: tertīū aduersus Luciū Antoniū: quartū aduersus Sextū Pompeium Cnei Pompeii filium cōfecit. Antonius a senatu hostis pñunciatus Deciū Brutum apud Mutinā obsidione cōcluserat: cōsules Hircius & Pasa: & cū his Cæsar ad liberādū Deciū Brutū expugnādūq; Antoniū missi. Pansa primo ueniēs exceptus insidiis inter suorū clades ipse quoq; pilo grauiter uulneratus ab eodē uulnere interpositis dieb⁹ est mortuus. Hircius auxiliū collegæ ferēs magnas Antonij copias uasta strage deleuit: Cæsar eatenus castra cū stodiuit. Secūda illa aduersū Antoniū pugna: magnæ utrinq; strages actæ sunt. Nāq; tunc ibi Hircius cōsul occisus est: uictus fuit Antonius: Cæsar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de cōiuratione occisi Iulii Cæsaris confessus preces pœnitētiae fudit. Dolobella Treboniū unum ex intersectorib⁹ Cæsaris Smyrnæ interfecit. Dolobellā senatus hostē pñunciauit: cōsilium occisorū uterq; exercitus Cæsari paruit. Postea Decius Brutus i Gallia a Sequanis captus & occisus ē. Basilius autē & que unus de pcusoribus manu seruorū suorū necatus est. Lepidus satis a géte Cæsare Antonium recepit in gratiā: atq; ob fidē recōciliatæ gratiæ filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cum ad urbem accessissent: ac rumor de futura pscriptione ortus esset: Caius Toranius uir prætorius nihil tamē metueret: incursu militū domi suæ iterfectus est: aliiq; cōplures trucidati sunt. Itaq; ne latius atq; effrenatius pscriptorum cædes ageret. cxxxii. senatorum noia in tabula pposita sunt. Primū Lepidi præcepto & noie: deinde Antonii: tertio Cæsaris. Ibi Antonius Tulliū Ciceronē inimicū suū: ibi Luciū Cæsarē auunculum suū: & quod exaggerādo sceleri accessit: uiuā matrē pscripterat: ibi Lepidus Licum Paulum fratrē suū. In eodē pscriptorum numero triginta eq̄tes Romani: multæ diu & uariæ cædes actæ. Domus pscriptorū direptis oibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cū Cassio bella gessit: a quo uictus ipse se iterfecit. Brutus & Cassius magnis exercitib⁹ cōparatis apud Athenas cōuenerunt: totaq; Græciā depopulati sunt. Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos ad deditiōnem coegit: qbus præter uitā nihil reliqt. Igit̄ Cæsar & Antonius eosdē i Mace donia magnis bellorū apparatib⁹ psecuti ad mortē cōpulerūt: quis manifestissime illa tūc pugna nō uirtute partis: Antonii: sed Cæsaris felicitate confecta sit. Cæsar. n. tune æger cū se in castris capiēdæ quietis causa tenere statuisset: hortatus & precib⁹ medici sui: qui p somnium admonitū sese fatebat: ut ea die castris Cæsarē salutis ipsius cā educeret i cāpū: ægre iter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostib⁹ capta sunt: sed rursus cæsariani milites Cassii castra cōpunt. Quare ad despatiōnē adacti Brut⁹ & Cassi⁹ imaturā sibi mortē ante belli termi nū cōsciuierūt. Nā inuitatis pcusoribus Cassius caput: Brutus latus præbuit. At Romæ fulvia uxor Antonii: locrus Cæsaris dñatū: ut mulier agitabat: incertum

LIBER SEXTVS

in hac mutatione cōsularis regiicō fastigii: utrum defientis potentia ultima: an incipientis prima nomināda: certe etiam in eos insolens per quos: ut in soleceret agebatur. Nam & Cæsarē reuersum apud Brundisiū cōtumeliis: factionibus: in sidiisq; periit. A quo ppulsata ad Antoniū cōcessit in Græcīā. Sextus Pompeius postq; se in pscriptorū numerū relatum comperit: cōuersus in latrocinia oēm orā Italīe cædibus rapinisq; uastauit. Sicilia prærepta: cōmeatibusq; impeditis Ro mā fame affecit. Mox cum eo pacē triumviri: ut nō dicam tyrāni: idest lepidus: Cæsar: Antoniusq; fecerūt. Sed cōtinuo cum cōtra pactum Pompeius fugitios allegeret: ut hostis habitus est. Mœna libertus Pompeii cū. lx. nauium classe ad Cæsarē defecit: eidēq; classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idemq; cōtinuo cū Stati lio T auro aduersus Menecratū Pompeianū ducem nauale bellum gessit. Deinde ipse Cæsar aduersus eosdem Pompeianos cruentissimū bellum gessit nauale cō fecit: sed cōtinuo uictricē classem pene uniuersam apud Syllaceū naufragio ami sit. Ventidius Persas & Parthos in Syriā irrūpentis tribus bellis maximis fudit: regemq; eorū pacorū in acie interfecit: ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat occisus: Antonius uno uix castello expugnato pacem cū Antiocho fecit: ut ipse tantā rē cōsumasse uideref. Ventidū Syriæ præfecit: iussitq; ut Antigono bellū inferret: qui Iudæos tunc forte debellauerat: captisq; Hierosolymis téplū spolia uerat: regnumq; Hærodi dederat. Q uem cōtinuo uictum in deditiōne recepit. Mœna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit: a quo clemēter receptus Cæsaris classe incendit: quis nuper Cæsar alterā secundo naufragio pdidisset. Idemq; Mœna postea ab Agrippa nauali prælio circūuentus cum sex triremib; ad Cæsarē transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfigam indulta tantū uita se gnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham & Pompeium nauale bellum gessit: ac uicit: ibi q; tūc naues. xxx. aut demerit aut cepit: reliquis laceratis. Pompeius deniq; Messanā cōfugit. Cæsar interea T auro meniam traiecerat: quem repentina imetu Pompeius afflxit. Vnde multis diuersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militū perdita in Italiam Cæ sar aufugit: nec interueniente mora in Siciliā rediit: ibi q; Lepidum ex Africā aduentantē obuium habuit: summas sibi partes terrore: minis: ac superbia uen dicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa prospectans atrocissime nauali prælio aduersus Pompeiū cōflicxit: & uicit. Nam clxiii. naues aut demerit: aut cepit. Pompeius cum. x. &. vii. nauibus uix elapsus euasit. Lepidus magna. xx. legionū insolentia tumens: cum Messanā milizib; permittam diripuisse: ipsum Cæsarem ad se uenientem semel atq; iterum spreuit: ac potius telis appeti iussit. Q uæ ille collecta in leuum brachium lacer na repellendo uitauit. Mox īmissō equo ad suos reuersus instructo exercitu aduersus Lepidum ueniens plurimas legiones Lepidi: paucis intersectis: transire in suam partem compulit. Lepidus tamen intelligens: quo uanitas sua tenderet: deposito paludamento: assumptaq; ueste pulla supplex Cæsari factus uitam & bona impetravit perpetuo quidē mulctatus exilio. Taurus Cæsaris præfectus totam pene Siciliam ferro pertentatam: cōterritamq; in fidem recepit. xlivii. legiones sub unius tunc imperio Cæsaris erant. Milites multitudine ferociores quosdam pro accipiendis agris tumultus excitauerunt.

PAVLI OROSII

De Antonio uicto & mortuo.

¶ Ed Cæsat animo ingens. xx. M. militū exauctorat. it. xxx. M. seruorū dominis restituit. vi. M. quoꝝ domini nō extabat: in crucē egit. Quās urbem ingressus: ut in ppetuum tribunitiæ potestatis esset: a senatu decretū est. His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exundauit: ac per totum diē largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq; araxem transmisit: omnibus undiq; malis circūuentus: tandem Antiochiā cum paucis rediit. Nam cum multitudine equitum & sagittarioꝝ ab oībus proliis: quæ plura tentauit uictus effugeret: tū præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos coactus est: plurimiq; militū sese hostibus dediderūt. Inde in Græciam trāslit: iussitq; Pompeiū: qui uictus a Cæsare exercitū bellumq; reparabat: cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiēs a tito & formo antonianis ducibꝫ saepe terrestri naualiq; bello uictus & captus: ac post paululū interfectus est. Cæsar Illyricū & Pānoniā partēq; Italie bellis subegit & domuit. Antonius Artabanē Armeniæ regē pditione & dolo cepit: Quā uem argentea cathena uinctū ad confessionē thesauroꝝ regioꝝ coegit. Expugnatoꝝ oppido: in quo cōditos esse pdiderat: magnā uim auri argentiq; abstulit: Quā elatus pecunia denunciari bellū Cæsari atq; octauiae sorori Cæsarī & uxori repudiū indici iussit: & Cleopatrā si bi ex Alexādria occurrere impauit: Ipse actiū: ubi classem cōstituerat pfectꝫ: cū prope tertiā partē remigum fame absumptā offendisset: nihil motus: remi inquit modo salui sint. Nā remiges nō deerūt: quoad Græcia hoīes habuerit. Cæsar. cc. xxx. rostratis nauibꝫ a Brundusio in Epirꝫ pfectus est. Agrippa uero præmissus a Cæsare multas onerarias naues frumēto atq; armis graues ab Aegypto Syria Asiaq; ad subsidiū Antonio ueniētes cepit. Peragratoꝝ Pelopónensium sinu Methonā urbē ualidissimo Antoniano præsidio munitā expugnauit. Inde Corcyra cepit: fugiētes nauali p̄celio psecutus & p̄fligauit: multisq; rebus cruētissime gestis ad Cæsarē uenit. Antonius defectu & fame militū suoꝝ cōmotus bellum instituit maturare: ac repēte instructis copiis ad Cæsarī castra pcessit: & uitus est. Tertio post fugā die castra Antonius ad actium trāstulit nauali p̄celio dimicare paratus. ccxxx. rostratae fuere Cæsarī naues: & .xxx. sine rostris: triremes uelocitate liburnicis pares: & octo legiones classi suppositæ absq; cohortibus. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. nauium fuit: q̄tum numero cedēs: tātum magnitudine præcellens. Nā. x. pedū altitudine a mari aberat: Famosum & magnum hoc bellū apud actium fuit. Ab hora quinta usq; in horam septimā: incerta uincēdi spe grauissimæ utrinq; cædes actæ: reliquū dici cum subsequentे nocte in uictoriā Cæsarī declinauit. Prior regina Cleopatra cū. lx. uelocissimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni prætoriæ nauis fugientē secutus uxore est. Illucēente iam die uictoriā Cæsar cōsumauit. xii. M. ex uictis cecidisse referunt. vii. M. uulnerata sunt: e quibus. M. intercurandum defecerunt. Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regiæ gazæ ad rubrum mare præmittendos censuerunt: ipsi præsidiis circa duo Aegypti Pelusiū parethoniūq; di spōsitis classem: & copias instaurādo bello parauerunt. Cæsar sextū impator appellatus: & quartū ipse cū Marco Lycinio Crasso cōsul Brūdusiu uenit: ibiꝝ orbis terrarū præsidia diuisis legionibꝫ cōposuit. Inde in Syriā: mox Pelusiū adiit:

LIBER SEXTVS

ubi ab Antonianis præsidii ultro suscepimus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare: iiii. legioes quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco cōstituerat; suscepit i fidē: atq; inde Parethoniū primā Aegypti a Libyæ parte ciuitatē uicto cepit Antonio: ipsumq; cōtinuo apud Pharæ uicit. Antonius equestre aduersus Cæsarē bellū iniit: in eo quoq; miserabiliter uictus aufugit. Kalendis sexti libus prima luce Antonius cū ad instruēdā classem in portum descēderet: subito uniuersæ naues ad Cæsarē trāsierunt. Cūq; unico præsidio spoliatus esset: trepidus se cū paucis recepit in regia. Deinde iminenre Cæsare turbataq; ciuitate idē Antoni⁹ se fere ferro trāsuerberauit: ac semianimis ad Cleopatrā i monumētū: i qđ se illa mori certa cōdiderat: platus est: Cleopatra postq; se ad triumphum seruari intellexit: uolūtariā mortē petē: serpētis: ut putatur: morsu in sinistro tacta brachio exanimis inuēta est: frustra Cæsare etiā psyllos admouēte: qui uenena serpētium e uulneribus hominū haustu reuocare atq; exugere solent: Cæsar Alexan-dria urbē oīum lōge opulentissima & maxima uictor potitus est. Nā & Romā intantū opibus eius aucta est: ut propter abundantia pecuniare duplia: q; usq; ad id fuerat: possessionū aliarūq; rex uenaliū precia statuerent. Occisi sunt iussu Cæsaris maior Antonii filius & Publius Caninius infestus semp Cæsari: sed & Antonio infidus: & Cassius Parmensis ultima uiolati patris Cæsaris uictima: & Quintus Oinius ob eā maxime notam: q; obscenissimæ lanificio textrinoq; reginæ: senator populi Romani præesse non erubuerat. Dehinc Cæsar pedestribus copiis in Syriā uenit: deinde in Asiā ad hiberna concessit: ac post per Grāciam Brundusium peruectus est.

Hic Cæsar primū impator Augustus est salutatus.

al pal.
mehs. 5
a Nno ab urbe cōdita. dcccxxvi. ipso impante Cæsare Augusto & Lucio Appuleio cōsulibus: Cæsar uictor ab oriente rediens octauo idus Ianuarii urbē triplici triūpho ingressus est: ac tum primū ipse Iani portas: sōpitis oībus finitisq; bellis ciuilibus clausit. Hoc die primū Augustus cōsalutatus est. Quod nomē cunctis antea inuiolatū: & hucusq; cæteris inausum dñis: tantum orbis licite usurpatū apicē declarat impii: atq; ex eodē die summa regē ac potestatū penes unū eccepit esse: & mansit: quod Græci monarchiā uocat. Porro autē hunc esse eundē diē: hoc est octauo idus Ianuarias: quē nos epiphaniam: hoc est apparitionē siue manifestationē dominici sacramenti obseruamus: nemo credentium siue etiā fidei cōtradicentū nescit. De quo nostræ istius fidelissimæ obseruationis sacramēto uberius nūc dicere: nec ratio nec locus flagitat: ut & quærentibus reseruasse: & negligētibus nō ingessisse uideamur. Hoc autem fideliter cōmemorasse ideo par fuit: ut per omnia uenturi christi gratia præparatū Cæsaris imperiū cōprobetur. Nam cum primū Gaius Cæsare auūculo suo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingredieretur: hora circiter tertia repente liquido ac puro sereno circulus ad speciē celestis arcus orbē solis ambiit: quasi unum eum ac potissimū in hoc mundo solumq; clarissimū in orbe monstraret. cuius tēpore uenturus esset: qui ipsum solū solus: mundūq; totum & fecisset & regeret.

De restauratione seruorum dominis.

d Einde cū secūdo i Sicilia receptis a Pōpeio & Lepido legionib⁹. xxx. seruox. M. dñis restituisset: & xlīii. legioes sol⁹ impio suo ad tutamē

PAVLI OROSII

orbis terrarū distribuisset: ouansq; urbē ingressus oīa superiora populi Romani impatori dedita donāda litteraꝝ etiā monumētis nedū aboleri censuisset: in diebus ipsis fons olei largissimus: sicut supius expressi: de taberna meritoria p totū diē fluxit. Quo signo qd euidētius q̄ in diebus Cæsaris toto orbe regnatis futura christi nativitas declarata est: Christus enim lingua ḡtis in qua & ex qua natus est: unctus īterpretat̄. Itaq; cū eo tpe: quo Cæsari ppetua tribunitia potestas decreta est: Romæ fons olei p totū diē defluxit sub principatu Cæsaris Romano impio p totū diē hoc est p omne Romani tēpus impii: christū & ex eo christianos: idest unctum atq; ex eo unctos demeritoria taberna: hoc est de hospitali largaꝝ ecclesia affluēter atq; incessabiliter pcessuros: restituēdosq; p Cæsarē oēs seruos: qui tñ cognosceret dñm suū cæterosq; qui sine dño inuenirent̄: morti supplicioꝝ dedēdos: remittēdaꝝ sub Cæsare debita peccator̄ in ea urbe: in qua spōtaneū fluxisset oleū: euidētissimā his: q. pphetaꝝ uoces nō audiebāt: signa ī ccelo & terra pdigia pdiderūt. Tertio autē cum urbē triumphās quintū cōsul ingressus est: eo scilicet die quē supra nominauimus: cū & Ianū post. cc. annos primū ipse clausit: & clarissimū illud Augusti nomē assumpit: qd fidelius ac uerius credi: aut cognosci potest. cōcurrētibus ad tantā manifestationē pace: noīe: die: quā hunc occulto quidē gestor̄ ordine ad obsequiū præparatiōis eius prædestinatū fuisse: qui eo die: quo ille manifestādus mūdo post paululum erat: & pacis signū prætulit: & potestatis nomē assumpit. Quid aut̄ ī quarto reditu cū finito Cantabrico bello: pacatisq; oībus ḡtibus: Cæsar urbē repetiūt ad cōtestationē fidei: quā exprimimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicit̄ ubi Cæsar ī Hispania uti ḡtes legibꝝ suis phibēs Iani portas apuit.

Nno ab urbe cōdita. dccxxvi. impatore Augusto Cæsare sexies: & bis a. Marco Agrippa cōsulibus: Cæsar parū in Hispania p ducentū annos actū intelligēs: si Cantabros atq; astures duas fortissimas ḡtes Hispaniæ suis uti legibus sineret: apuit Iani portas: atq; in Hispanias ipse cū exercitu pfectus est. Cantabri & Astures Gallatiæ puinciaꝝ portio sunt: qua extētū Pyrenei iugū haud pcul secūdo oceano sub septētrione deducit̄. Hi nō solū ppriā libertatē tueri parati: uerū etiā finitimoꝝ præripe ausi uacceos & Gurgonios & Aurigonas assiduis eruptionibus populabant̄. Igit̄ Cæsar apud Segissamā castra posuit: tribus agminib⁹ totā pene amplexus Cantabriā. Diu itaq; fatigato frustra atq; in piculū s̄pē deducto exercitu: tandem ab aqtanico sinu p oceanū in cautis hostibus admouere classem: atq; exponi copias iubet. Tunc demū Cantabri sub mōenibus Belgicæ maximo cōgressu belli euicti ī Vinniū montē natura tutissimū cōfugerunt: ubi obsidiōe famis ad extremū pene cōsumpti sunt. Arcillum deinde oppidū magna ui ac diu repugnās postremo captū ac dirutū est. Præterea ulteriores Gallatiæ ptes: quæ mōtibꝝ siluisq; cōsitaꝝ oceano terminant̄: Antistius & Firmius legati magnis grauibusq; bellis pdomuerūt. Nā & Medullum montē Minio flumini iminēt̄: in quo se magna multitudo hoīum ruebat̄ per. xv. milia passū fossa circūseptū obsidione cinixerūt. Itaq; ubi se ḡes hoīum trux natura: & ferox: neq; tolerādæ obsidioni sufficiēt̄: neq; suscipiēdo bello param intelligit ad uoluntariā mortē seruitutis timore cōcurrit. Nā se pene oēs certam igne: ferro ac ueneno necauerūt. Astures uero positis castris apud asturam

LIBER SEXTVS

flumē Romanos: nisi prodiit praeuentiç; essent: magnis consiliis uirtutibusq; op
 pressissent. Tres legatos cū legionibus suis in tria castra diuisos tribus æque ag/
 minibus obruere moliti repenti suorum pditione detecti sunt. Hos postea Cari
 sius bello exceptos: nō parua etiā Romanorum clade superauit. Pars eorū pœ
 lio elapsa lanciam cōfugit. Cūq; milites circūdatam urbē incendio adoriri para
 rent: dux Carisius & a suis cessationē impetrauit incendii: & a Barbaris uolun
 tam deditioñis exegit. Studiose enim nitiebat integrā atq; incolumē ciuitatem
 uictoriæ suæ testē relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detulit Cæsar:
 ut tunc quoq; belli portas clauſtro cohiberi iuberet. Ita tūc secūdo per Cæſarem
 quarto post urbē conditā clausus est Ianus. Post hoc Claudiuſ druſus priuignus
 Cæſaris: Galliā Rhetiāq; sortitus maximas fortissimasq; gētes Germaniæ armis
 subegit. Nā tunc ueluti ad cōſtitutū diē pacis festinarent: ita oēs ad experientiā
 belli: decisionēue foederis undatim gētes cōmouebant: aut ſuſcepturæ cōditionē
 pacis: ſi uincerent: aut uſuræ quieta libertate: ſi uincerēt: Norici: Illyrici: Pāno
 niī: Dalmatae: Mœſii: Thraces & Daci: Sarmathæ plurimiq; & maxiſi Germa
 niæ populi per diuersos duces uel ſupati uel repreſſi: uel etiā obiectu maximorū
 fluminū Rheni Danubiicq; ſeclusi ſunt. Druſus in Germania primo ſuſperfest
 deinde Tencateros & Cāthos pdomuit. Marcomānos pene ad internitionē ceci
 dit. Postea fortissimas nationes: & qbus natura uiires: cōſuetudo expiētiā uirium
 dabat. Cherufeos. Sueuos & Sycabros pariter uno bello: ſed etiā ſuis aspero ſu
 perauit. Q uoꝝ ex eo cōſiderari uirtus ac feritas pōt: q mulieres quoq; eorum ſi
 quādo præuentu Romanoꝝ inter plauftra ſua concludebant: deficiētibus telis:
 uel qualibet re: qua uelut telo uti furor poſſit. paruos filios collidos humi in ho
 ſtium ora iacebāt: in ſingulis filiorꝝ necibus bis parricidæ. Tunc etiā in Aphričā
 Vſulanos & Getulos latius uagātes: Cōſſus dux Cæſaris artatis finib⁹ coercuit:
 atq; Romanis limitibus abſtinere metu cōpulit. Interea Cæſarē apud Tarracōne
 citerioris Hispaniæ urbē legati Indorꝝ & Scythaꝝ toto orbe trāſmifſo tandem
 ibi inuenérūt: ultro quod iā querere nō poſſent: Refuderunt in Cæſarē Alexan
 dri magni gloriā: quē ſicut Hispanoꝝ Gallorūq; legatio in medio oriente apud
 Babylonē cōtēplatione pacis adiit: ita hunc apud Hispaniā in occidētis ultimo
 ſupplex cū gentilico munere Eous: Indus & Scytha Boreus orauit. Cantabrico
 bello per qnq; annos acto: totaq; Hispania in æternā pacē cū quadā respiratione
 laſſitudinis reclinata ac reuerta: Cæſar Romā rediit. Q uibus etiā diebus multa
 per ſe: multaq; per duces & legatos bella geffit. Nā inter cāteros & Piso aduer
 ſum Vindelicos miſſus eſt. Q uibus ſubactis uictor ad Cæſarē Lugdunū uenit.
 Pannonios nouo motu intumefcētes Tyberius priuignus Cæſaris cruentiflma
 caede deleuit. Idemq; cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus. xl. M. captiuos
 uictor adduxit. Q uod reuera bellum maximū & formidolofiflma. xv. legioni
 bus per triēniū geſtum eſt: nec fere ullum maius bellū: ſicut Suetonius attēſat
 post Punicum fuit. Sub eodē uero tépore Q uintilius Varus cū tribus legioni
 bus a Germanis rebellantibus: mira ſuperbia atq; auaritia in ſubiectos ſe agens:
 funditus deletus eſt. Q uā reipu. cladē Cæſar Augustus adeo grauiter tulit: ut
 ſaſe per uim doloris caput parieti collidens clamaret: Q uātili Vare redde le
 giones: Bosphoranos uero Agrippa ſupauit: & signis Romanis: quæ illi quondā

PAVLI OROSII

Sub Mithridate sustulerant: bello recuperatis uictos ad deditio[n]e coegit. Parthi
quasi toto terrarū orbe uel domito uel pacato omniū oculis signarentur: atq[ue] in
se solos omnis uigor Romani imperii uertendus esset: quippe quos pristina ulci
scendat Crassianæ cædis cōscientia mordebat: ultro signa: quæ Crasso interfecto
abstulerant: ad Cæsarē remiserunt: regisq[ue] obsidibus traditis: firmū fœdus fideli
(Co. 22) supplicatione eruerunt. Anno ab urbe cōdita. dcclii. Cæsar Augustus ab oriente
in occidente: a septentrione in meridiē: ac per totum oceanī circulum cunctis gē
tibus una pace compositis Iani portas tertio ipse clausit. Quas æuo per. xii. fere
annos quietissimo semp obseratas ocio ipsa etiā rubigo signauit: nec prius unq[ue]:
nisi extrema senectute Augusti pulsatae Atheniensiu[m] seditione & Dacor[um] cōmo
tione patuerant. Clausis igitur Iani portis rēpu. quā bello quæsuerat pace enu
trite: atq[ue] amplificare studens: leges plurimas statuit: per quas humanū genus li
bera reuerentia disciplinæ morē gereret. Domini appellationē ut homo declina
uit. Nam cū eodē spectante ludos p[ro]nunciatū esset a quodam mimo: o dominū
æquū & bonū: uniuersiq[ue] quasi de ipso dictum esse exultantes approbauiſſent:
statim quidē manū uultuq[ue] indecoras adulations represſit: & in sequēti die gra
uiſſimo corripuit edicto: dominūq[ue] se post hoc appellari: ne liberis quidē aut ne
potibus suis uel serio uel ideo paſſus est. Igitur eo tēpore: idest eo anno: quo fir
missimā uerissimāq[ue] pacē ordinatione dei Cæsar cōposuit: natus est Christus: cu
ius aduētui pax ista famulata est: in cuius ortu audiētibus hominibus exultātes
angeli cecinerūt. Gloria in excelsis deo & in terra pax hominibus bonæ uolūta
tis: eodēq[ue] tēpore hic: ad quē rerū omniū summa concesserat: dominū se omniū
appellari nō passus est: imo nō ausus: quia uerus dominus totius generis huma
ni inter homines natus erat: eodēq[ue] anno tunc primū idem Cæsar: quē his tantis
mysteriis prædestinauerat deus: censum agi singulār[um] ubiq[ue] puinciar[um]: & censi
omnes homines iussit: quādo & deus homo uideri & esse dignatus est. Tūc igit
natus est Christus: Romano censiū statim ascriptus est. Hæc est prima illa cla
rissimaq[ue] p[ro]fessio: quæ Cæsarem omniū principem: Romanosq[ue] dominos rerū si
gillatim cunctor[um] hominum edita ascriptione signauit: in qua se & ipse qui cun
ctos homines fecit inueniri hominē ascribi inter homines uoluit. Q[uod] nūquā
penitus ab orbe cōdito: atq[ue] ab exordio generis humani in hunc mundū: ne Ba
bylonico quidē uel Macedonico: ut non dicā minori cuiq[ue] regno cōcessum fuit:
nec dubiū: quin omniū cognitioni fidei inspectioniq[ue] pateat q[uod] dñs noster Iesus
Christus hāc urbē nutu suo auctam defensamq[ue] in hūc rerū apicē p[ro]uexerit: cu
ius potissime uoluit esse: cū uenit dicendus utiq[ue] ciuis Romanus census p[ro]fessio
Romani. Quamobrē quia ad id tēporis peruentū est: quo & dñs Iesus Christus
hunc mundū primū aduentu suo illustrauit: regnūq[ue] Cæsari tranquillissimū de
dit: hunc quoq[ue] sextū libellum hoc fine cōcluserim: ut germinantia tēpora chri
ſtiana: magisq[ue] inter reprimentiū manus crescentia: & quæ adhuc in p[ro]iectu po
sita hor[um] ipſorum: quibus hæc respōdere cogimur insectatione mordentur: septimo
libello si tamē adiuuante domino suffecerim: cōprehendam: ut quoniā ab initio
& peccare homines & puniri propter peccata nō tacui. Nunc quoq[ue] quæ perse
cutiones christianoꝝ actæ sunt: & quæ ultiones secutæ absq[ue] eo quod omnes ad
peccandū generaliter proni sunt: atq[ue] ideo sigillatim corripiuntur: expediam.

LIBER SEPTIMVS

Pauli Orosii uiri doctissimi in septimum historiarum librum prologus.

Vfficienter: ut arbitror: documenta sunt collecta: qbus absq; ullo archano: quod paucorū fidelium est: probari de medio quæat: unū illum & uerū deum: quē christiana fides prædicat: & cōdidisse mundū creaturāq; eius cum uoluit: & dispossuisse per tēpora multa: cū a multis ignoraret: & cōfirmasse ad unū: cum per unicū declaratus est: simulq; potentia patiētiāq; eius multimodis argumētis cluxisse. In quo quidē angustas deiectaſq; mentes offendit paulisper intelligo: q; tanta patientia tanta misceret. Si enim potēs erat inquiunt creare mundū: cōponere pacē mundi: insinuare mundo cultum ad noticiā sui: quid opus fuit tanta: uelut ipsi sentiunt: & tam perniciosa patientia: ut in ultimo erroribus: cladibus: laboribusq; hominū fieret: quod a principio uirtute eius: quē prædicas: dei sic potius cōpisse potuisset. Quibus quidē ueraciter respondere possem: ad hoc ab initio creatū & institutum humanū genus: ut sub religione cum pace & sine labore uiuēs fructum obedientiæ æternitatem pmereretur: sed abusum bonitate creatoris libertatē indulgentis in cōtraciatæ uertisse licentiā: atq; ex contemptu in obliuionē defluxisse: iustumq; nūc esse patientiā dei: & iusticiā in utrāq; partē: ut nec cōtemptus disperdat in totū: cui misereri uelit: & affici laboribus dum uelit: sinat cōtemptus potens. Deinde subsequēs esse: iuste semper adhibere: quis ignorantib; gubernationē: cui aliquādo pie restituturus sit poenitenti antiquæ gratiæ facultatē. Sed hæc quoniā: et si uerissime fortissimeq; dicunt: fidelem tamē atq; obedientē requirūt: mihi autem si uidero aliquē ex credituris: certe nunc cum incredulis actio est: p̄mptius ea profaram: qux ipsi etiā p̄bare noluerint: improbare nō possint. Itaq; q̄tum ad cōsciētiam humanarū mentiū p̄tinet: utriq; sub reuerētia religionis & cōfessione: cul tuq; supernæ potētiae uiuimus: distatē dūtaxat fide: quia nostrū est sateri ex uno & per unū deum cōstare omnia: illorū tam multos deos putare: q̄ multa sunt elemēta. Si potētiae dei inquiunt quē prædicatis fuit: ut Romanum imperiū tam amplū ac tam sublime fieret: cur igitur patiētiæ eiusdē obfuit ut ante nō fieret? Quibus sub eodē uerbo respondebitur. Si potentia & deorum: quos prædictatis fuit: ut Romanū imperiū tam amplū ac tam sublime fieret: cur igitur patientiæ eorundem obfuit ut ante non fieret: an ipsi dii nondum erant: an adhuc Roma ipsa non erat: an illi non colebantur: an hæc nondum idonea ad imperiū uidebatur? Si nondum erant dii: aut potentia: cessat intentio. Ut quid enim iam ibi eorum discutio morā: ubi ne ipsam quidē inuenio naturam? Si autem erant dii: aut potentia eorum: ut ipsi iudicat: aut patientia in culpa est: uel patientia si fuit: uel potentia si defuit: aut si magis suasibile uidetur esse: tunc quidem deos qui puehēre potuissent: sed nondum extitisse Romanos qui puehi iure possent. Nos autē auctorem rerum potentiam: nō artificē scientiam quærimus. De diis quippe ut putant: magnis. nō de fabris uilissimis quæstio est: qui us nisi matēria accedat ars cessat. Si enim præscisse illis ac uoluisse præsto semp fuit: immo etiā subiacente præscientia: quia apud omnipotentiā de opibus dūtaxat suis hoc est præscire: quod uelle quodcūq; illud præsciebatur: cui uolūtas astipularetur:

PAVLI OROSII

non expectari oportuit: sed creari maxime cum & iuonem illum suum aceruos formicarum in populos hominū ludo uertere solitum ferant. Porro aut de cura cærimoniarū:nec recensendum arbitror: quoniā inter sacra cōtinua incessabili bus cladibus nullus finis: nulla requies fuit. nisi cū saluator mundi christus illuxit: cuius aduentui prædestinatā fuisse imperii Romani pacē:& suā sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamē adhuc supplere conabor. Principio secūdi libelli cum tēpora Romanæ conditionis stili tenore perstringerem: multa conuenienter inter Babyloniam urbem Assyriorū tunc principem gentiū:& Romanā nunc æque gentibus dominantē compacta conscripsi: fuisse illud primum: hoc ultimum imperiū: illud paulatim cædens: at istud sensim conualescēs defluxisse: illi sub uno tēpore nouissimū regem: isti primum regem fuisse. Iam deinde tunc inuadente Cyro captā uelut in mortē concidisse: cunctam fiducialiter assurtem: post expulsos reges: liberis uti cœpisse consiliis: præcipue cum uendicante libertatē suam Roma: tunc quoq; Iudæorum populus: qui apud Babyloniam sub regibus seruiebat: in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit: templūq; domini: sicut a prophetis prædictum fuerat: reformarit. Praeterea intercessisse dixeram inter Babylonium regnum: quod ab oriente fuerat: & Romanum: quod ab occidente cōsurgēs: hæreditate orientis enutriebatur: Macedonicū Aphricanūq; regnū: hoc est quasi a meridie ac septētrione breuibus uicibus partes tutoris cū ratorisq; tenuisse. Orientis & occidētis regnum æque Babylonium & Romanū iure uocitari: neminē unq; dubitasse scio. Macedonicū regnum sub septētrione esse cū ipsa cœli plaga: tum Alexādri magni aræ positæ usq; ad nunc sub Rhybris montibus docent. Carthaginē uero uniuersæ præcelluisse Aphricæ: & nō solum in Siciliam: Sardiniam: cæterasq; adiacentes insulas: sed etiam in Hispaniā regni germinos tetendisse: historiarum simul monumenta urbiumq; declarant. Dictum est etiā uastatæ per Medos Babyloniam: & irruptæ per Gothos Romæ pares admodū annoq; numeros cucurrisse. Nunc aut his illud adiicio: quo magis clareat unum esse arbitrum sæculoq; regnoq; locoruq; omniū deum. Regnū Carthaginense a conditione usq; ad euersionem eius paulo amplius q. d. c. annis stetit: æque regnum Macedonicum a Carano usq; ad Persen paulominus q. d. c. utrūq; tamen septenarius ille numerus: quo iudicantur omnia terminat. Roma ipsa etiam quis ad aduentum domini nostri Iesu christi perfecto pueheret imponio: tamē paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio uastanta est.

Am. d. c. conditionis suæ anno. x. iiii. uicos eius incertum unde cōsurgens flamma consumpsit: nec unq; ut ait Liuius: maiore incendio uastanta est adeo: ut post aliquot annos: Cæsar Augustus ad reparationem eorum: quæ tunc exusta erant: magnā uim pecuniax ex aerario publico largitus sit. Poteram quoq; ostendere eundē duplicatum numerum mansisse Babyloniam: quæ post. M. cccc. & quod excurrit: annos ultima a Cyro rege capta est: nisi præsentiu cōtemplatione reuocaret. Illud sane libēter adiicio: quod primū illius regū omniū Nini: quis & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur: anno postq; regnare coepérat. xl. iii. natus est ille sanctus Abraam: cui dictæ sunt repromissiones: ex cuius semine repromissus est christus: deinde nūc primi istius im-

LIBER SEPTIMVS

peratorum omnium Augusti cæsaris:quis & pater eius Cæsar metator imperii
potius q̄ imperator extiterit. Istius inq̄ Cæsar: posteaq̄ imperare cœpit. emenso
propemodū anno. xlī. natus est Christus: qui abraam sub Nino primo rege sue
rat re promissus. Natus est autē. viii. Kalendas Ianuarii: cū primum incrementa
omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est ut cū abraam. xlīi. natus sit āno
sub fine. xlī. Natiuitatis Christi conueniret: ut iam non ipse in parte tertii anni:
sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui annus: q̄tis: q̄ nouis: q̄q̄ in usitatis
bonis abundauerit: satis etiā me nō proferente cōpertū haberi arbitror: toto ter
rarū orbe una pax omniū: non cessatione: sed abolitione bellorū: clausæ iani ge
mini portæ extirpatis bellorū radicibus non repressis: census ille primus & ma
ximus fuit: cum in hoc unū Cæsar: nomē uniuersa magnarū gētiū creatura iu
rauit. simulq; per cōmunionem census unius societatis effecta est. Igitur āno ab
urbe condita. dcc. xlī. natus est Christus salutarē mundo afferens fidē: uere pe
tra medio rerū posita: ubi cōminueretur qui offenderet: qui crederet saluaretur.
uere ignis ardens: quē qui sequitur: illuminatur: qui tētat exuritur. Ipse est Chri
stus christianorū caput: saluator honorū: malorū punitio: iudex omniū: qui for
mā secuturis uerbo & opere statuens: quo magis doceret patientes in persecutio
nibus: quas pro uita æterna exciperent: esse oportere: mox ut uirginis partu edi
tus mundo apparuit: a passionibus suis cœpit. Nāq; eum rex iudeæ Herodes si
mul ut natū comperit: necare decreuit: plurimosq; tunc paruulos: dum unū infe
ctatur occidit. Hic malignis improbe incurritibus digna punitio est. Hinc inq̄
tū tranquille agitur mundus: credentiū gratia: inq̄tū pernitiose inquietatur: bla
phemantiū poena est: securis per omnia christianis fidelibus: quibus aut æternæ
uitæ requies in tuto: aut etiam huius in lucro est: quod promptius cum per ordi
nē referā: ipsis rebus ostendā. Postq; redemptor mundi dominus iesus christus ue
nit in terras: & cæsar: censum ciuis Romanus ascriptus est dum per. xii. ut dixi
annos: clausæ belli portæ beatissimæ pacis tranquillitate cohiberentur: Gaiū ne
potē suum Cæsar Augustus ad ordinādas Aegypti syriæq; prouincias misit: qui
præteriens ab Aegypto fines palestinæ apud Hierosolymā in templo dei tūc san
cto & cælebri adorare cōtempsit: sicut Suetonius trāquillus refert. Quod ut Au
gustus comperit: prauo usus iudicio: eū prudēter fecisse laudauit. Itaq; anno im
periī Cæsar. xlviī. adeo dira Romanos famē cōsecuta est: ut Cæsar lanistarum
familias omnesq; peregrinos: seruorū quoq; maximas copias: exceptis medicis &
præceptoribus trudi urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctū dei & cor
repto per famē populo: quantitatē offensionis qualitas ultionis ostendit. Deinde
ut uerbis Cornelii taciti loquar: sene Augusto ianus patefactus: dū apud extre
mos terrarū terminos nouæ gētes sēpe ex usu. & aliquādo cū dāno queruntur:
usq; ad Vespasiani durauit imperiū. Hucusq; Cornelius. Cæterum & tūc capta
euersaq; urbe Hierosolymarū: sicut prophetæ pronūciauerat: extinctisq; iudæis
Titus: qui ad uindicādū dñi nostri Iesu christi sanguinē iudicio dei fuerat ordi
natus: uictor triūphās cū Vespasiano patre Ianū clausit. Igitur et si sub extremis
Cæsar: tēporibus apertus est Ianus: tamē p multa tēpora ex eo: quis in procin
etu esset exercitus: nulla bella sonuerūt. Vnde etiā dñs Iesus christus in euāgeliis
cū tpibus illis in summa trāquillitate uniuersus mundus ageretur: cunctasq; gē
Ca. 3.

PAVLI OROSH

tes pax una uelaret:& a discipulis suis interrogatus esset:de cōditione tēpori: sub sequentiū inter cātera sic ait. Audituri autē estis praelia & opinones praeliorū: uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri:sed nondum est finis. Con surget enim gens in gentē:& regnum in regnum:& erunt pestilentiae & fames & terræmotus per loca. Hæc aut̄ oīa initia sunt dolori. Tunc tradēt uos in tribulationē:& occidēt uos:& eritis odio oībus gētibus ppter nomē meū. Hoc autē diuina puidētia docēs:& credētes præmonēdo firmavit:& incredulos prædicādo cōfudit. Anno ab urbe cōdita. d.c. lxvii. post mortē Augusti Cæsar is Tyberius Cæsar imperiū adeptus est:mansitq; in eo annis. xxiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit:sed ne per legatos qdē aliqua grauia:nisi q; tantū in aliquantis locis præcogniti cito gentiū tumores cōprimebant. Sane. iiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius:Caligula pater de Germanis:ad quos ab Augusto se ne missus fuerat:triūphauit. Ipse aut̄ Tyberius plurima imperii sui parte cū magna & graui modestia reipu. præfuit:adeo ut quibusdā præsidibus augēda prouinciis tributa suadētibus scripserit. Boni pastoris esse tondere pecus:nō deglubere. At postq; passus est dñs Iesus christus:atq; a mortuis surrexit:& discipulos suos ad prædicandū misit. Pilatus præses Palestinæ prouinciae ad Tyberium imperatore atq; ad senatum rettulit de passione & resurrectione christi:cōsequētibusq; uirtutibus:quæ uel per ipsum factæ fuerant:uel per discipulos ipsius in noīe eius siebant:& de eo q; certatim crescente plurimoq; fide deus cederetur.

Hic Tyberius Cæsar rettulit ad senatum:ut christus deus haberetur.

T Yberius cum suffragio magni fauoris rettulit ad senatum:ut christus deus haberetur. Senatus indignatione motus:q; nō sibi prius secūdū morē delatū esset:ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerneret:consecrationē christi recusauit:edictoq; cōstituit exterminandos esse ex urbe christiani nos:præcipue cum & Seianus præfectus Tyberii suscipiēdæ religioni obstinatissime cōtradiceret. Tyberius tamē edicto accusatoribus christianorū morē cōminatus est. Itaq; paulatim īminuta est illa Tyberii Cæsar is laudatissima modestia in pœnam cōtradictoris senatus. Nam regi quæcūq; uoluntate faciebat:uoluntas erat:atq; ex mansuetissimo principe sœuissima bestia exarsit. Nam plures senotorum pscripsit & ad mortē coegit. Viginti sibi patricios uiros cōsilii causa legerat. Horū uix duos īcolumes reliquit:cæteros diuersis causis necauit. Seianū præfectū suū res nouas molientē interfecit. Filios suos Drusum & Germanicū quoq; Drusus naturalis:Germanicus adoptiuus erat:manifestis ueneni signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius horret animus:pudetq;:tanta libidinis & crudelitatis rabie effebuit:ut qui spuerant christo rege saluari:rege Cæsare punirent. Huius tamē impii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidēnatium urbē accidit. Amphitheatri cauea populo gladiatoꝝ munus spectante collapsa est:& plus q. xx. milia hominū occidit. Dignū sane posteris tātē correctiōis exéplū:tūc ad spectādas hominū mortes:auidos hoīes cōuenisse:qñ pro salute hoīum puidēda deus hō esse uoluisset.

Hic dicit ubi dominus passus est:& q; terræmotus factus est per orbem.

Einde anno eiusdē. xv. cum dominus christus Iesus uoluntarie quidē se tradidit passioni:sed impie a Iudæis apprehensus:& patibulo suspē

LIBER SEPTIMVS

sus est: maximo terræmotu per orbem facto: saxa in montibus scissa sunt: maxi-
 marūq; urbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadē quoq;
 die ad horam diei sextam sol in toto orbe obscuratus: tetraq; nox subito obdu-
 cta terris est: & sicut dictum est: impiaq; æterna timuerunt sœcula nocte. Vscq;
 adeo autē neq; lunam luminī solis: neq; nubes obstitisse manifestum est: ut. xiiii.
 lunā ea die tota coeli regione interiecta lōgissime a cōspectu solis absuisse: & stel-
 las tunc diurnis horis uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fūlissime referat.
 Q uod nō solum sanctoꝝ euangeliōꝝ fides: sed etiam aliquāti Græcoꝝ libri atte-
 stantur. Iam hinc post passionē dñi. quē Iudæi q̄tū in ipsis fuit psecuti sunt: cōti-
 nue clades Iudæoꝝ: donec exinaniti dispersiꝝ deficiāt: incessabiliter perstrepūt.
 Tyberius siqdē iuuentutē eoꝝ per speciē sacramenti in pūncias grauioris cœli
 relegauit: reliquas gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pena
 ppetuæ seruitutis: nisi obtēperassent. Sane Asiaꝝ ciuitates illo terræmotu dirutas
 tributo dimisso ppria etiā libertate donauit. Hic ambiguis signis ueneni obiit. Tyberii
mors.
 Anno ab urbe condita. dcc. lxxxix. tertius ab Augusto Gaius Caligula ccepit re-
 gnare: mālitq; in impio annis nō plenis. iiiii. homo ante se oīum flagitosissimus:
 & q uere dign⁹ Romanis blasphemātib⁹: & Iudæis psecutorib⁹ punitor adhibi-
 tus uideref. Hic ut breuiter magnitudinē crudelitatis eius exprimā: exclamasse
 fert. Vtinā populus Romanus unā ceruicē haberet. Sæpe etiā de cōditione tem-
 por⁹ suoꝝ cōquestus est: q nullis calamitatib⁹ publicis insignirent. O beata ger-
 mina t̄pis christiani q̄tum præualuistis in rebus humanis: ut etiā crudelitas hois
 magis potuerit clades desiderare: q̄ inuenire. Ecce de trāquillitate geucrali feritas
 ieuna cōquerit. Furor impius intus sœua sedēs sup arma: & centū uinctus ahe-
 nis post tergū nodis: fremit horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gla-
 diatores pterruere Romā: euertere Italiā: Siciliā deleuere: iam pene uniuerso hu-
 mano generi toto orbe metuēdi. In diebus aut̄ salutis: hoc est t̄pibus christianis
 cōuellere quietē nō pōt uel Cæsar infestus. Hic siquidē magno & incredibili ap-
 paratu pfectus quærere hostē uiribus ociosis: Germaniā Galliāq; pcurrēs in ora
 oceani circa pspctū Britāniæ restitit. Cūq; ibi Minocynobellinū Britæoꝝ re-
 gis filiū: qui a p̄e pulsus: cū paucis oberrabat: in deditiōnē recæpisset: deficiēte
 belli materia Romā rediit. Iisdem aut̄ dieb⁹ Iudæi: qui iā tūc ob passionē chri-
 sti meritis ubiq; cladib⁹ exagitabant: apud Alexādriā seditione excitata pfligati
 cāde: atq; ab urbe pulsi expromendaꝝ querelaꝝ causa Philonē quēdā uirū sane
 in primis eruditū legatū ad Cæsarē miserūt. Sed Caligula cū omnibus homini-
 bus: tū p̄cipue Iudæis esset infestissimus: spreta legatione Philonis: oēs Iudæo-
 rum sacras ædes: atq; in primis antiquū illud in Hierosolymis sacrarium ppha-
 nari sacrificiis gentiliū: ac repleri statuis simulacrisq; impauit: seq; ibi ut deum
 coli p̄cæpit. Pilatus autē p̄ses: qui sententiā damnationis in christū dixerat:
 postq; plurimas seditiones in Hierosolymis explicit & fecit: tantis irrogāte Ga-
 io angoribus coartatus est: ut sua se transuerberans manu maloꝝ cōpendiū mor-
 tis celeritate quæsuerit. Gaius uero Caligula libidinibus suis etiā illud sceleris
 adiecit: ut sorores suas primum stupro pollueret: deinde exilio damnaret. Q ui
 post omnes simul exules iussit occidi. Ipse autem a suis p̄tectoribus occisus est.
 Duo libelli in secretis eius reperti sunt: quorum alteri pugio: alteri gladius pro-

PAVLI OROSII

signo nominis ascriptus erat: ambo lectissimorum virorum utriusque ordinis senatorii & equestris nomina & notas continebant morti destinatorum. Inuenta est & archa ingens uariorum uenenorum pocula continens: quibus mox Claudio Cæsare iubente: demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exercitu: quos enecatos per proxima littora passim aestus eiecit. Magnū uero indicium miserentis dei propter suffragium gratiae in populum continue ex parte creditum: & propter ira temperamentū in populum tunc infideliter obstinatum: ut quā multitudo hominū præparatā morte euaserit: ex multitudine interfectorum piscium disceret: omnibusque notesceret: quid tāta ueneni moles arte aucta agere in miserā ciuitatē potuisset: quæ negligenter effusa etiam maria corrupit.

Hic dicitur ubi primū uenit Romā beatus Petrus apostolus sub Claudio.

Nō ab urbe cōdita. d.c. lxxxv. Tyberi⁹ Claudi⁹ ab Augusto quartus regnū adeptus est: mānsitq; in eo annos. xiii. Exordio regni eius Petrus apostolus dñi nři Iesu christi Romā uenit: & salutarē cunctis credētibus fidē fidei uerbo docuit: potentissimisq; uirtutibus approbavit. Ex in christiani Romæ esse cōperūt: sensitq; hoc collatū fidei suæ Roma beneficium. Nā cū interfecto Caligula multa mala de abrogādo impio: ac repu. ī antiquū ordinē restituēda: euertēdaq; pœnitus Cæsar: uniuersa familia senatus & consules decreuissent: Cladius mox ut cōfirmauit imperiū: magna atq; adhuc Romæ in cognita usus clæmētia: ne in tantā nobiliū multitudinē ultio si esset cœpta: sae uiret: iudiciū illud: quod ex reipu. statu infœliciter consultatū actūq; fuerat memoriæ exemit: omniūq; factor⁹ dictorū ue in eo ueniā & obliuionē in perpetuū sanxit. Ita illā præclarā & famosam Atheniēsū amnestiā: quā quidē Romæ inducere Iulio Cæsare interfecto: senatus Cicerone suadēte tentauerat. sed & Octa uiāno & Antonio ppter ultiō extinti Cæsaris irrūpentibus in irritū cesserat: hāc Cladius qui uis multo tritulentiore causa in cædē cōspirator⁹ stimularet: ultronea clæmētia nullo expetēte firmauit. Accidit etiā eodē tpe præsentis gratiæ dei grāde miraculū. Siqdē Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: bellū ciuile mollitus legiones multas fortissimasq; ad sacramenti mutationē pelleterat. Itaq; die dicto: ut in unū undiq; ad nouū imperatōrē cōueniretur: neq; aquilæ ornari. neq; cōuelli quoquomō signa: moueriue potuerūt: exercitus tanta & tam inusitata miraculi fide motus & cōuersus in pœnitentiā imperatōrē Scriboniū qnto statim die destitutū interfecit: se seq; sacramento prioris militiæ cōtinuit. Tristius ac pñciosius urbi Romæ nihil unq; fuisse: q; bella ciuilia satis notum est. Itaq; ppter aduentum apostoli Petri & tenera christianor⁹ germina uix dum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionē erūpentia hanc exorientē tyrānidem & consurgēs istud ciuile bellum quisnā diuinitus esse cōpressum neget: qui præteritis tēporibus de cōpressione bello⁹ ciuiliū simile probarit exemplum: Cladius quarto imperii sui anno: cupiēs se utilem reipu. ostētare principē: bellū ubiq; & uictoriā undecūq; quæsiuit. Itaq; expeditionē in Britāniā moxit: quæ excitata in tumultū propter nō redhibitos trans fugas uidebatur: trans uectusq; in insulam est: quā neq; ante Iulium Cæsarē: neq; post eum quisq; adire ausus fuerat. Ibiq; ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar. sine ullo p̄cilio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditiōnem recāpit.

LIBER SEPTIMVS

Orchadas etiā insulas ultra Britāniā in oceano positas Rōmāno adiecit impe
rio: ac sexto q̄ profectus erat mense Romā rediit. Conferatur nunc: si cuiq̄ placet
insula & insula: tēpus & tēpus: bellum & bellum: Cæsar & Cæsar. Nam de fine
nihil profero: quoniā hoc fœlicissima uictoria: illud acerbissima clades fuit: & sic
demū Roma cognoscat per eius latentē prouidentiam in agendis rebus antea se
partē fœlicitatis habuisse: cuius agnitione suscepta plenissima fœlicitate pfruit:
nō tamē inquātum blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodem anno imperii
eius fames grauissima per Syriā facta est: quā etiam prophetæ prænunciauerāt:
sed christianoꝝ necessitatibus apud Hierosolymā conuectis ab Aegypto frumē
tis Helena Adiabenoꝝ regina conuersa ad fidem christi largissime ministravit.
Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de pfundo emicuit
belua. xxx. stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudeꝝ
Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimorꝝ exorta est: ut in por
tarum exitu populo coartato. xxx. M. Iudæorꝝ cæde prostrata & compressione
suffocata referantur. Anno eiusdē nono expulsos per Claudium urbe Iudæos Io
sephus refert: sed me magis Suetonius mouet: qui ait hoc modo. Claudius Iu
dæos impulsore christo assidue tumultuantes Roma expulit. Q uod utrum cō
tra christum tumultuantes Iudæos coerceri & cōprimi iussérunt: an etiā christia
nos simul: uelut cognatæ religionis homines uoluerit expelli: nequaq̄ discernit.
Verūtamen sequēti anno tanta fames Romæ fuit: ut medio foro Impator corre
ptus a populo cōuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre p Pseu
dotyrum in palaciū refugiens: furorē excitatæ plæbis euaserit. Paruo autē inter
cedēte tēpore. xxxv. senatores. &. ccc. simul equites Romanos nominis causis in
terfecit: ipse autem manifestis ueneni signis mortuus est. Anno ab urbe condita
adccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatum adeptus est: mansitq; in
eo annis non plenis. xiiii. Gaii Caligulæ auūculi sui erga omnia uicia ac scelerata
sector: imo trāsgressor. petulantia: libidinem. luxuriam: auaritiam: crudelitatem
nullo non scelere exercuit. Siquidem percitus petulantia omnia pene Italizæ ac
Græciæ Theatra perlustrans: assumpto etiā uarii uestitus dedecore: Ceritos: Cy
tharistas: Tragedos & Aurigas sæpe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro
tantis exagitatus est: ut ne a matre quidē uel sorore uel ulla eōsanguinitatis re
uerentia abstinuisse referatur: uirum in uxorē duxerit: ipse a uiro ut uxor accæ
ptus sit. Luxuriæ uero tā effrenatæ fuit: ut retibus aureis piscaretur: quæ purpu
reis funibus extrahebantur: frigidis & calidis lauaretur unguentis. Q ui etiam
nunq̄ minus. M. carucis cōsecisse iter traditur. Deniq; urbis Romæ incendium
uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex enim dies septemq; noctes ardens ciui
tas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapidæ magnaꝝ ille ueterū in
sulæ: quas discurrens adire flāma nō potuit: magnis machinis quondam ad extre
ma bella præparatis labefactatæ atq; inflammatae sunt: ad monumentoꝝ busto
rūq; diuersoria infelici plæbe cōpulsa. Q uod ipse ex altissima illa mercenaria
na turre pspectans: latusq; flāmæ: ut aiebat: pulchritudine tragicō habitu iliadē
decantabat. Auaritiaz aūt tam præruptæ extitit: ut post hoc incendiū urbis: quā
se augustus ex lateritia marimoreā reddidisse iactauerat: neminē ad reliquias reg
istarū adire pmiserit: cuncta quæ flāmæ quoquo modo supfuerat ipse abstulit.

PAVLI OROSII

Centies centena milia sestertiū ad annuā impensam a senatu sibi cōferri imperauit: plurimos senatorum nulla extāte causa bonis priuauit: negotiator & omnium sub una die tormētis quoq; adhibitis oēm penitus censem absterat.

Nero hic prim⁹ psecut⁹ est christianos: q̄ et apostolos Petru & Paulū occidit.

Rudelitatis aut̄ rabie ita efferatus est: ut plurimā senatus partem interfecerit: equestrem ordinē pene destituerit: sed ne parricidiis quidē abstinuit. Matrē: fratrē: sororē: uxorē: cæterosq; cognatos & propinquos sine hæsitatione pstrauit. Auxit hanc molem facinorum eius temeritas impietatis in deum. Nam primus Romæ christianos suppliciis & mortibus affecit: ac per omnes puincias pari persecutione excruciali impauit: ipsumq; nomē extirpare conat⁹ beatissimos christi apostolos Petru cruce: Paulū gladio occidit. Mox accruatim miserā ciuitatem obortæ undiq; clades oppressere. Nam subseq̄uētā autūno tanta urbi pestilentia increbuit. ut. xxx. M. funerum in rationem Libytinæ uenirent. Britanica deinde clades cuestigio accidit: qua duo præcipua oppida magna uiuū sociorūq; clade & cæde direpta sunt. Præterea in orientem magnis Armeniae puinciis amissis Romanæ legiones sub iugū Parthicū missæ: agreq; Syria retēta est. In Asia tres urbes: hoc est Laodicea Hierapolis: Colosse terræmotu cōciderūt. At uero Nero postq; Galbā in Hispania impatorē creatū ab exercitu cognouit: totus aio ac spe cōcidit. Cūq; incredibilia pturbandæ: imo subruēdæ reipu. mala molliret: hostis a senatu pronunciatiū: ignominiosissime fugiens ad quartū ab urbe lapidē sele iterfecit: atq; in eo oīs Cæsar & familia cōsumpta est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xxii. Galba apud Hispanias usurpauit imperiū. Qui ut Neronis morte cōperit: Romā uenit. Cūq; omni auaritia & saevitia segnitiaq; offendaret: Pisonē sibi nobilem industriūq; adolescentē in filiū atq; in regnū adoptauit: cū quo septimo mense impii sui ab Othonē iugulatus est. Luit Roma cædib⁹ principū excitatis ciuilib⁹ bellis recētes christianæ religiōis iniurias: & signa legionū illā: quæ sub aduētu in urbē Petri apostoli diuinitus coercita: cōueli nullo modo ad excitandū ciuile bellū ualuerat: quod p Scribonianā parabat. Petro in urbe interfecto: & christianis pœnar̄ diuersitate laniatis: toto se orbe soluerunt. De Hispania siquidē illico Galba surrexerat. quo mox presso: Otho Romæ. Vitellius in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq;arma rapuerūt. Probēt sane et inuiti potetiā simul & clæmētiā dei: qui christianis tēporibus offendunt̄: q̄ta celeritate tantoq; incēdia bellor̄ & excitata sunt & repressa: cū antea & minimis causis magna ac diutinæ clades agitarēt: & nūc maximi undiq; cōstrepentes magnor̄ malor̄ fragores minimo negocio sopirentur. Iam enī erat Romæ: quis psecutione uexāte ecclesia: quæ iudici oīum christo et pro inimicis & psecutoribus supplicaret. Igīt̄ Otho cū Galba & Pisone Romæ interfectis iter tumultus cædesq; inuasisset imperiū: ac mox creatū impatorē in Gallia p Germanicas legiōes Vitelliū cōperisset: bellū ciuile mollitus tribus primū leuibus pœliis: hoc est uno apud Alpes: alio circa Placetiā: tertio circa locū quē castoris uocat̄: cōtra Vitellianos duces cōgressus uictor extitisset: q̄rto apud Bebryacū pœlio: cū aiaduertisset suos uinci. mense. iii. q̄ impare cæperat se se terfecit. Vitellius uictor Romā uenit: ubi cū multa crudeliter ac nequiter agebat: incredibili etiam uoracitatis appetitu humanam uitam probris aggrauaret.

LIBER SEPTIMVS

Postq; de Vespasiano comperit: primum deponere est mollitus imperium: postea a quibusdam animatus Sabinū Vespasiani fratrem nihil mali tum suspicantem cum cæteris Flauianis in Capitoliū compulit: succensoq; templo & mixta simul flâma ruinaq; omnes in unum pariter interitū ac tumultū dedit. Post deficiente in Vespasiani nomē exercitu suo destitutus: appropinquatibus iam hostibus trepidus: cum se in quandā cellulam proximā pallatio cōtrusisset. Turpissime inde protractus: cum per viam sacram nudus duceretur: passim cunctis finium in os eius cōiectantibus in forum deductus. viii. q regnum p̄̄sumps̄rat mense apud Gemonias scalas minutissimog; icuum crebris cōpunctionibus excarnificatus atq; inde unco tractus & in Tyberim mersus etiam cōmuni caruit sepultura. Multis autē & nefariis modis per cōplures dies a Vespasianis militibus aduersum senatum populumq; Romanū indiscreta cædc sanguitum est. Anno ab urbe condita. dccc. xxv. breui illa quidē: sed turbida tyrānorū tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Nāq; ut paulo altius repetā Iudei post passionē christi destituti in totum gratia dei: cum omnibus undiq; malis circūuenirentur: quidam in carmelum montem seducti fortibus quæ portarent: exortos a Iudea duces rerum potituros fore: bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisq; Romanis p̄̄sidiis: legatum quoq; Syriæ suppetias ferentem: rapta aquila & cæsis copiis fugauerūt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiore inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiones secum in Syriam traiecit.

Hic dicitur ubi Hierosolyma euersa est a Vespasiano & Tito Iudei capti vel interficti sunt.

Itaq; cū Iudeos multis eorum oppidis captis in urbē Hierosolymog; i præcipue ob diē festum cōgregatos obsidione clausisset: cognita Neronis morte: horratu plurimoq; regū & ducū maxime Iosephi Iudeorum ducis sentētia: qui captus cū in uincula coniiceret: cōstantissime dixerat: si cut Suetonius refert cōtinuo se ab eodē: sed impatore soluendum: imperiū adespitus est. Relictoq; in castris ad p̄curationē obsidionis Hierosolymog; filio Tito per Alexandriā p̄fectus est Romā. Sed cognita interfectione Vitellii paulisper Alexādriæ substtit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudeos premens machinis cūctisq; bellicis molibus nō sine suoq; multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē tēpli munitionē quā inclusam multitudo sacerdotū ac principū tuebat: maiore ui & mora opus fuit. Q uod tamē postq; in potestatē redactum ope & antiquitate suspexit: diu deliberauit: utrū tāq; incitamentū hostiū incenderet: an in testinoniū uictoriæ reseruaret: sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germinātē: hoc tāq; effectum ac uacuum: nulliq; usui bono cōmodum arbitrio dei auferendū fuit. Itaq; Titus impator pronunciatus ab exercitu tēplum in Hierosolymis incēdit ac diruit: quod a die cōditionis prima usq; ad diē euersionis ultimā māserat annis. M.c.ii. Muros urbis uniuersos solo adæquauit. dc. M. Iudeoq; eo bello īterfecta Cornelius & Suetonius referūt. Iosephus uero Iudeus: qui ei tūc bello p̄fuit: & apud Vespasianū pp̄ p̄dictum imperiū ueniā gratiamq; meruerat: scribit undecies centena. M. Iudeoq; gladio & fame perisse. Reliquias uero Iudeoq; diuersis actas cōditionib;

PAVLI OROSH

toto orbe dispersas:quare numerus ad nonaginta.M.hominum fuisse narratur.
Vespasianus aut & Titus imperatores magnificū agētes de Iudaeis triumphum
urbē ingressi sunt.Pulchrū & ignotū ante cunctis mortalibus inter.ccc.xx.triū
phos:qui a cōditione urbis usq; in id tēpus acti erant:hoc spectaculum fuit:pa/
trem & filiū uno triumphali currū uestos glorioſiſſimā ab his qui patrem & fi/
lium offendērāt:uictoriā reportasse. Q ui cōtinuo omnibus bellis ac tumulti/
bus domi forisq; compressis pacē totius orbis pronunciauerūt:& Ianū geminū
obseratis cohiberi clauſtris:ſextum demū ipſi post urbē conditam censuerunt.
Iure enim idem honos ultioni passionis domini impensis est:qui etiā nativitatē
fuerat attributus. Tunc deinde sine ullis bello& tumultibus in imensum respu.
humana prouehitur. Siquidē Achaia:Lycia:Rhodus:Byzantiū:Samos:Thra/
cia:Cilicia:Cōmagene tum primū redacte in prouincias:Romanis iudicibus le/
gibusq; paruerunt.Nono aut imperii eius anno tres ciuitates Cypri terraemotu/
corruerunt:& Romæ magna pestilentia fuit.Vespasianus aut in uilla ppria cir/
ca Sabinos.ix.anno principatus sui pfluuiio uentris mortuus est.Anno ab urbe
condita.dccc.xxiīiī.Titus segregatis a numero principum Othonē & Vitellio
ab Augusto octauus biénio post Vespasianum regnauit.Cuius tanta tranqui/
litas in impio fuit:ut nullus omnino sanguinē in repu.administrāda fudisse re/
feratur.Et tamē tunc Romæ ortō repēte incendio plurimæ ædes publicæ eōcre
matæ sunt:abruptum tūc etiā Vesuuui montis uerticē magna pfudisse incendia
ferunt:torrentibusq; flāmarę uicina regionis cū urbibus hoibusq; delesse.Titus
cum ingenti omniū luctu in eadē uilla qua pater eius morbo absumptus est.

Domitianus hic secundā pſecutionē fecit in christianos.

a Nno ab urbe cōdita.dccc.xxv.Domitianus Titi frater ab Augusto
nonus fratri successit in regnū.Q ui per annos.xv.ad hoc paulatim
per oēs scelerū gradus creuit:ut confirmatiſſimā toto orbe christi ecclesiā:datis
ubiq; crudelissimæ pſecutionis edictis cōuellere auderet.Is in tantā superbīā pro/
lapsus fuit:ut dominū ac deū ſeſe uocari:ſcribi:coliq; iuſſerit:nobilissimos eſe/
natū inuidiæ ſimul ac prædæ cauſa alios palam interfecit:alios in exiliū truſit:
ibiq; impauit trucidari.Libidinis intemperātia quicquid cogitari pōt.fecit.plu/
rimas urbis ædes deſtructis populi Romani ppriis rebus extruxit.Bellum ad/
uersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reipu.pnicie:cum & in urbe
ipſe ſenatum populumq; laniaret:& foris malum circuactum exercitum affidua
hostes cāde conficerēt.Nam q̄ta fuerint Diurpanei dacorū regis cum Fusco du/
ce p̄celia,q̄tæq; Romanorū clades longo textu euoluerē:niſi Cornelius tacitus:
qui hanc historiā diligentissime contexuit:de reticendo interfectorū numero &
Salustiū Crispum & alios auctores q̄plurimos sanxisse:& ſeipſum quidē potiſſi
mum elegiſſe dixiſſet.Domitianus tamē prauiſſime elatus iactantia ſub nomine
ſupatorę hostium de extinctis legionibus triumphauit.Idemq; efferatus ſupbia:
qua ſe deū coli uellet:pſecutionē in christianos agi ſecundus a Nerone impauit.
Q uo tēpore etiā beatissimus Ioānes apostolus in Pathmo iſula fuit. Inter Iu/
dæos quoq; acerbitate tormētorę & cruētiſſimæ quæſtionis exquiri genus Da/
uid:atq; interfici præceptū eſt:dum pphetis sanctis & inuidetur & credit:quasi
adhuc futurus eſſet ex ſemine David:qui regnū poſſet adipiſci.Continuo tamē

LIBER SEPTIMVS

Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est: cuius cædauer populari sandapila per uespiliones exportatum atq; ignominiosissime sepultum est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xlvi. quis Eutropius. l. hunc esse annū scripsit. Nerua ad modum senex a Petronio præfecto prætorio & Parthenio Spadone interfectorum Domitianum impator decimus ab Augusto creatus Traianū in regnū adoptauit: per quē reuera afflictæ reipu. diuina pūsilio cōsuluit. Hic primo edicto suo cunctos exules reuocauit. Vnde & Ioānes apostolus hac generali indulgētia liberatus Ephesum rediit. Emensoq; anno impii sui Nerua cōfactus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

a Nno ab urbe condita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xi. ab Augusto reipu. gubernacula Nerua tradēte suscepit: ac per ānos. xix. tenuit. Apud Agrippinam Galliæ urbē insignia sumens imperii mox Germaniā trans Rhenū in pristinū statum reduxit. trans Danubiū multas gentes subegit. Regiones autem trans Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontē & Babylonē occupauit. In persequendis christianis errore deceptus tertius a Nerone cū passim repertos cogi ad sacrificandū idolis ac detractantes interfici præcepisset: plurimiq; interficerent: Plinii secūdi qui inter cæteros iudeos psecutor datus erat: relatu admonitus: eos hoīes præter cōfessionē christi honestaq; cōuenticula: nihil cōtrariū Romanis legibus facere: fiducia sane innocētis cōfessionis nemini mortē grauē ac formidolosam uideri: rescriptis ilico leuioribus tēperauit edictum. Verūtamē cōtinuo Romæ aurea domus a Nerone tot priuatis publicisq; reb⁹ impensis cōdita repētino cōflagrauit incēdio: ut intelligeretur missa etiā ab alio psecutio in ipsius potissime monumētis: a quo primū exorta esset: atq; in ipso auctore puniri. Terræmotu. iiiii. urbes Asiacē subuersæ Helea: Myrina: Pythane: Cynie: & Græciæ ciuitates duæ Pynthoriū & ortho^{opuncio} Myrina. oriforiū. Tres Gallaciæ ciuitates eodē terræmotu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine cōcrematū: terræmotus Antiochiā pene totā subruit ciuitatē. Incredibili deinde motu sub uno tpe uideri: quasi rabie efferati per diuersas terrar̄ ptes exarserūt: nā & per totā Libyā aduersus incolas atrocissima bella gesserūt: Quæ adeo tūc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliūde colonias deduxisset: uacua penitus terra abraso habitatore māsisset. Aegyptū uero totā & Cyrenē & Thebaidam cruētis seditionibus turbauerunt. In Alexādria aut̄ cōmiso proelio uicti & attriti sunt: in Mesopotamia quoq; rebellantib⁹ iussu impatoris bellū illatū est. Itaq; multa. M. eoꝝ uasta cæde deleta sunt. Sane Salaminā urbē Cypri: interfectis oībus accolis: deleuerūt. Traianus: ut qđe ferūt: apud Syleuciā Isauriæ urbē pfluuiio uētris extinctus est. Anno ab urbe cōdita. dcccclxvii. Adrianus cōsobrinus Traiani filius. xii. ab Augusto principatū adeptus uno &. xx. ānis impauit. Hic p Quadratū discipulū apostolorū & Aristidē Atheniēsem uirū fide & sapiētia plenū & p Serenū graniū legatū libris de craſtina religiōe cōpositis instructus atq; eruditus præcepit p epistolā ad Minutiū fundanū p cōsulē Asiæ datā ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis: aut p batiōe dānare. Idē quoq; cōtinuo p pīrā in senatu ultra morē in iorū appellat: & uxor eius Augusta. Andrianus républicā iustissimis legib⁹ ordinavit: bellū cōtra Sauromatas gessit: & uicit. Judæos sane pturbatione scelerum

PAVLI OROSII

suorum exagitaros:& Palestinā puinciā quondā suā depopulantes ultima cæde
pdomuit:ultusq; est christianos:quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Ro/
manos nō assentarent:excruciabāt.Præcepitq; ne cui Iudæo introeūdi in Hie/
rosolymā esset licētia:christianis tantū ciuitate permissa:quā ipse in optimū sta/
tum muroꝝ extreūione reparauit:& Aeliā uocari de prænomine suo præcepit.

Quartam hic persecutionem christianorum ab Antonio factam refert. ca 14

Nno ab urbe cōdita.dcccxxxix.Antonius cognomēto Pius.xiii.ab
a Augusto impator creatus cū liberis suis Aurelio & Lucio.xx.& non
plenis tribus annis rempublicā gubernauit adeo tranquille & sancte:
ut merito Pius & pater patriæ noīatus sit.Huius tamē tibis Valentinus Hæ/
resiarches & Credo magister Martionis Romā uenerūt. Vesp. Iustinus philo/
phus librum pro christiana religione cōpositum Antonio tradidit:benignumq;
eum erga christianos hoīes fecit.Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē mor/
bo correptus interiit.¹⁵Anno ab urbe condita.dccccxi.Marcus Antonius Verus
.xiii.ab Augusto regnū cum Aurelio Commodo fratre suscepit:mansitq; in eo
annis.xiiii.Hi primi rempublicā æquo iure tutati sunt.Bellū deinde cōtra Par/
thos admirabili uirtute & felicitate gesserunt. Annius Antonius Verus ad id
bellum pfectus est.Vologessus enim rex Parthorꝝ graui eruptione Armeniam
& Cappadociā Syriamq; uastabat.Sed Antonius per strenuissimos duces ma/
gnis rebus gestis.Seleuciā Assyriā urbē super Ydasphem fluuiū sitam cū.cccc.
.M.hominū cepit:& cum fratre de uictoria Parthica triumphauit:ac nō multo
post dum cū fratre in uehiculo sederit:casu morbi:quē apoplexiā Græci uocāt:
suffocatus interiit:Quo defuncto Marcus Antonius solus reipublicæ præfuit:
sed in diebus Parthici belli psecutiōes christianorꝝ.iiii.iam post Neronē uice in
Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt:multiq; sanctorꝝ martyrio co/
ronati sunt.Secuta est lues plurimis infusa puinciis.totāq; Italia pestilentia tāta
uastauit:ut passim uillæ agri atq; oppida sine cultore atq; hitatore deserta in rui
nas silualq; cōcesserint.Exercitū uero Romanorꝝ cunctasq; legiōes p longinquā
late hyberna dispositas ita cōsumptas ferūt:ut Marcomanicū bellū:quod cōti/
nuo exortum est nō nisi nouo delectu militū:quē triēnio iugiter apud Carnotū
Marcus Antonius habuit:gestū fuisse referat. Hoc qdē bellū puidētia dei ad/
ministratū esse cū plurimis argumētis:tum præcipue epistola grauiissimi ac mo/
destissimi impatoris aptissime declaratū est. Nam cū insurrexisserent gētes īmani/
tate Barbaræ:multitudine īnumerabiles:hoc est Marcomāni:Qualli Vuandali
Sarmatae Suevi:atq; omnis pene Germania:& in Qualloꝝ usq; fines pgressus
exercitus:circūuentusq; ab hostibus pp aquarꝝ penuriā pōtius sitis q̄ hostis peri/
culum sustineret ad inuocationē noīs christi quā subito magna fidei constantia
quidā milites effusi in preces palā fecerāt:tanta uis pluuiæ effusa est:ut Roma/
nos quidē largissime ac sine iniuria refecerit:Barbaros aut̄ crebris fulminū icti/
bus pterritos:præsertim cū plurimi eorꝝ occiderent:in fugā coegerit.Q uorum
terga Romani usq; ad internitionē cædentes glorioſissimā uictoriā:& oībus pe/
ne antiquorꝝ titulis preferendam rudi paruoq; militū numero:fed potentissimo
christi auxilio reportarunt.Extare etiā apud plerosq; dicunt litteræ impatoris
Antonii:ubi inuocatione noīs christi per milites christianos & sitim illā expul-

LIBER SEPTIMVS

sam & collatam satetur fuisse uictoram. Idemq; Antonius Commodum filium suum assumpsit in regnum. Præteriti etiam tēporis per omnes puincias tributa donauit: omniaq; simul fiscalium negociorū calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi. Seueriusq; leges nouis cōstitutionibus temperauit. Postremo in Pannonia cōstitutus repentina morbo diem obiit.

Hinc dicit de flagitiis & malis: quæ gessit Cōmodus.

a Nno ab urbe condita. dcccc. xxx. Lucius Antonius Cōmodus. xv. ab Augusto patri successit in regnum: mansitq; in eo annis. xiii. & aduersus Germanos bellum feliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ: & obscoenitatis dedecore depravatus gladiatoriis quoq; armis sæpiissime in ludo depugnauit: & in amphitheatro feris sese obiecit frequenter: interfecit etiam q̄ plurimos senatores: maxime quos animaduertit nobilitate industriaq; excellere. Flagitia regis pena urbis insequitur. Nam fulmine Capitolii ictum: ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maiorū cura studioq; compositā: ædesq; alias iuxta fias rapaci turbine cōcremauit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortū: ædem Vestæ & pallatium: plurimāq; urbis partem solo coæquauit. Commodus cunctis incōmodis in domo Vestiliani strangulatus interiisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatus. Post hūc a senatu creatus est senex Aelius ptnax. xvi. ab Augusto: qui. vi. mense q̄ regnare cœperat: Iuliani iurisperiti scelere in pallatio occisus est. Julianus imperfecto ptnace inuasit imperiū. yi. mox a Seuero apud pontē Milium bello ciuili uictus & imperfectus est mense. vii. Postq; cœperat imperare. Ita in pertinacem & Julianum unus annus consumptus est.

Quintam persecutionem hic dicit a Seuero factam.

a Nno ab urbe cōdita. dcccc. xlivii. Seuerus genere Aphar Tripolitanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quē occisum ultus fuera: pertinacē appellati uoluit. xvii. ab Augusto destitutum adeptus imperium .x. & .vi. annis tenuit. Hic natura sanguis multis sæpe bellis lacessitus fortissime quidē rem publicam: sed laboriosissime rexit. Pescennium nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidem aspirauerat: apud Cyzicum uicit: & interfecit: Iudeos & Samaritas rebellare conātes ferro compescuit. Parthos & Arabas Adias benosq; superauit. Quinta post Neronē persecutione christianos excruciauit: plurimiq; sanctos per diuersas puincias martyrio coronati sunt. Hanc pphanā in christianos & ecclesiā dei præsumptionē Seueri: cœlestis ultio euangelio acta subsequitur. Nam continuo rapitur: uel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellum. Iam enim unū Romæ aduersus Julianū. Aliud in Syria cōtra Pescennium gesserat: tertium Dodius Albinus Juliani in occidente pertinace socius: qui se in Gallia Cæsarē fecerat: suscitabat: cuius bello multū utrinq; Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunū oppressus & imperfectus est. Seuerus uictor in Britaniā defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis grauibusq; proeliis sæpe gestis receptam partem insulæ a cæteris indomitis getib; uallo distinguendam putauit. Itaq; magnā fossam firmissimūq; uallum crebris insuper turribus cōmunitū per. cxxxii. M. passuum a mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obiit: relinquens duos filios Bassianum & Getam. Quoq; Geta hostis publicus iudicatus interiit.

PAVLI OROSII

Ca. 18 Bassianus uero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxvii. Aurelius Antonius Bassianus idēq; Caracalla. xviii. ab Augusto principatū adeptus est: māsitq; i eo annis nō plenis septē. Vixit uero p̄fē asperior: oībus libidine intēperantior: qui etiā nouercā suā Iuliā uxorē duxerit. Hic cōtra Parthos bellū molliēs inter Edessam & Caras ab hostibus circūuētus occisus est. Post hūc. xviii. ab Augusto Ophilus Macrinus: qui præfectus prætorio erat cū filio Diadumeno inuasit imperiū: sed emenso anno cōtinuo apud Arche laidē militari tumultu occisus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxx. Marcus Aurelius Antonius. xx. ab Augusto imperiū adeptus tenuit ānis. iiiii. Hic sacerdos heliogaballi tépli nullā sui nisi stupro& & flagitio& totiusq; obſcenitatis infamē satis memoriā reliquit. Tumultu aut̄ militari exorto Romæ cum matre interfec̄tus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxiiii. Aureli⁹ Alexāder. xxi. ab Augusto senatus ac militū uoluntate impator creatus. xiii. annis dignus equitatus præcoño fuit: Cuius mater Mamea christiana origenē presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eorū maximo bello uictor oppressit: Vlpiano usus asseſsore summā sui moderationē reipublicæ exhibuit: sed militari tumultu apud Magontiacum interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta. *Ca. 19*

a Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augusto nulla senatus uoluntate impator ab exercitu postq; bellum in Germania p̄spere gesserat creatus p̄secutionē in christianos sextus a Nerone exercuit. Sed cōtinuo hoc est tertio q; regnabat anno a Pupieno aq;leiaē interfectus: & p̄secutionis & uitæ finē fecit. Qui maxime ppter christianā Alexādri: cui successe rat & Mamea matris eius familiā p̄secutionē in sacerdotes & clericos: idest doctores: uel præcipue ppter originem presbyter& miserat. Anno ab urbe condita adcccc. lxxxxi. Gordianus uigesimus tertius ab Augusto impator creatus est: mansitq; in eo annis septē. Nam Pupeienus interfector Maximini: & frater eius Albinus qui usurpauerant imperiū: in pallatio mox interficti sunt: Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicū pfectus: sicut Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utrū post Vespasianū & Titū aliquis clauserit: neminē scripsisse memini: cū tamē eas ab ipso Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus probet. Igitur Gordianus ingētibus præliis aduersum Parthos p̄spere gestis suo& fraude haud longe a Cyrcelo sup Euphratē interfectus est.

Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt. *Ca. 20*

a Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxxvii. Philippus. xxiiii. ab Augusto impator creatus Philippum filium suum cōsortē regni fecit mansitq; in eo annis. vii. Hic primus imperatorum omniū christianus fuit: ac post tertium imperii eius annum. M. a conditione Romæ annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimis omniū præteritor& hic natalis annus a christiano imperatore cælebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ad ecclesiam reportarit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolataſq; ex more hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamen quāuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interficti sunt.

LIBER SEPTIMVS

De septima persecutione facta a Decio. 21

Nno ab urbe cōdita. M. iiii. Decius ciuilis belli incētor & repressor: occisis Philippis. xxv. ab Augusto inuasit imperiū: tenuitq; annis tribus. idē cōtinuo in quo se etiā ob hoc Philippos interfecisse docuit: ad psequendos interficiēdosq; christianos. vii. post Neronē feralia disp̄lit edicta: plurimosq; sanctor̄ ad coronas christi de suis cruciatibus misit. Idemq; filiū suū Cæsarem legit: cum quo simul cōtinuo in medio Barbaroꝝ sinu imperfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnum adeptus uix duobus annis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nominis christiani: & quatenus ad p̄fligandas ecclesias edicta Decii cucurserunt: eatenus in credibilium morboꝝ pestes extenditur. Nam nulla fere p̄uincia Romana: nulla ciuitas: nulla domus fuit: quæ nō illa generali pestilētia correpta atq; uastata sit. Hac sola pnicie insignes Gallus & Volusianus: dum contra Aemilianum nouis rebus studentē bellum ciuile moliuntur: occisi sunt. Aemilianus tamē tertio mē se inuasat tyrānidis extinctus est. Anno ab urbe condita. M. x. duo imperatores xxvii. post Augustū loco creati sunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Augustus est appellatus. Romæ aut̄ a senatu Galenus in regno infelicititer annis. xv. sublimatus respirante paulisper ab illa supra solitum iugi & graui pestilentia humano generi puocat penam suam obliuiosa malicia. Impietas enim flagella quidem excruciatā sentit: sed a quo flagellatur: obdurata nō sentit: Et ut de superiorib; rite taceam: facta a Decio christianorum psecutione totum Romanum imperium pestilentia magna uexauit. Mentita est iniuritas sibi: prauo in perniciem suam circūuenta iudicio: pestilentia cōmunitas casus esse accidentemq; ex morbis morte naturæ finē esse nō poenam. Rursus igitur atq; in breui irā dei sceleratis actionibus puocat: excepturus plagam: cuius aliquādo meminisse cogatur.

De octaua psecutione facta a Valeriano. nerone

Alerianus siquidē mox: ut arripuit imperiū: octaua sane Romæ psecutione adigi per tormenta christianos ad idolatriam: abnegantēsque interfici iussit fuso per oēm Romani regni latitudinē sanctor̄ sanguine. Valerianus illico nefarii auctōr edicti a sapore Persar̄ rege captus impator populi Romani ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit: hanc infamis officii cōtinuat donec uixit: damnationē sortitus: ut ipse accluīs regem humili semp ascensurum in equū nō manu sua: sed dorso attolleret. Et Galenus quidē tāclaro dei iudicio territus tāq; misero collegae p̄motus exemplo: pacē ecclesiis trepida satisfactione restituit. Sed nō compensat iniuriæ ultiōnisq; mensurā unius impii: quis ppetua & supra modū abomināda captiuitas cōtra tot. M. excruciatā sanctor̄ iustor̄q; sanguis ad deū clamās: in eadē sese terra ubi fusus est uindicari rogat. Nō enim de solo cōstitutore p̄cepti iusto suppliciū iudicio flagitabatur: sed etiā executores: delatores: accusatores: spectatores: ac iudices: postremo q; iniustissimæ crudelitati uel tacita uoluntate assentabant: q; a deus secretoꝝ cognitor est: & quoꝝ maxima per oēs p̄uincias pars hominū uersabatur: eadē ultiōnis plaga corripi iustū erat. Soluuntur repēte undiq; pmissu dei ad hoc circūpositæ relictaeq; gentes: laxatisq; habenis in oēs Romanor̄ fines inuehunt. Germani alpibus Rhetia totaq; Italia penetratis Rauēnam usq; pueniūt. Alemāni Gallias puagantes etiā

PAVLI OROSII

in Italia transcurrit. Græcia Macedonia Pontus & Asia Gothos inuidatione delect. Nam dacia trans Danubiū in perpetuum aufertur. Quadi & Sarmatae Pannonias depopulant: Germani ulteriores abrasa potiunt Hispania. Parthi Mesopotamia auferunt: Syriæq; corradunt. Extant adhuc p diuersas provincias in magnæ urbiū ruinis paruæ & paupes ædes: signa miseriae: & nominū indicia seruantes: ex qui bus nos quoq; in Hispania Taracōne nostrā ad cōsolationē miseriae recentis ostē dimus. Et ne qd forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret: cōspirant intrinsecus tyrāni: cōsurgūt bella ciuilia: fundit ubiq; plurimus sanguis Roma-
 noꝝ: Romanis Barbarisq; sauvētibus: sed cito ira dei in misericordia uertitur: &
 ceptæ ultionis maior forma q̄ poena in mensurā plenitudinis reputat. Igit̄ pri-
 mus Genuus: qui purpurā impii sumpserat: apud Myrsam occidit. Posthumius
 in Gallia inuasit tyrānidē: multo quidē reipublicæ cōmodo. Nam p decē annos
 ingēti uirtute ac moderatione usus & dominātes hostes expulit: & pditas puin-
 cias in pristinā faciē reformauit: seditiōe tamē militū interfectus est. Aemilianus
 apud Maguntiā: cū res nouas moliret oppressus est. Post mortē Posthumii Ma-
 riū ibidē inuasit imperiū: sed cōtinuo interfectus est. Deinde Victorinus a Gallis
 ultro creatus post paululū occisus est. Huic successit Tetricus: qui tunc aqtanias
 præsidatus ministrabat officiū: multasq; seditiones militū pertulit. At uero in
 oriente per Odenatū quendā collecta agresti manu uicti repulsiq; Persæ: defensa
 Syria: recepta Mesopotamia est: & usq; ad Ctesiphontē iusticam Syriæ cū Ode-
 nato uincēdo uenerūt. Galenus aut̄ cum rempublicā desctruiisset: ac Mediolani li-
 bidinibus inseruiret: occisus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxv. Clauditis. xxviii.
 uoluntate senatus sumpsit imperiū. Statimq; Gothos iam p annos. xv. Illyricum
 Macedoniāq; uastantes bello adortus: incredibili strage delcuit: cui a senatu cly-
 peus aureus in curia: & in Capitolio statua æque aurea decreta est: sed continuo
 apud Syrmium prius q̄ imperiū expleret: morbo correptus interiit. Claudio mor-
 tuo Q uintilius frater eius ab exercitu impator electus uir quidē moderationis
 unicæ: & solus fratri præferēdus. xvii. impii die interfectus est. Anno ab urbe cō-
 dita. M. xxvii. Aurelianus. xxix. imperiū adeptus qnq; annis &. vi. mensibus te-
 nuit: uir industria militari excellentissimus. Expeditiōe ī Danubiū suscepta Go-
 thos magnis præliis stravit: ditionēq; Romanā antiquis terminis statuit. Inde in
 orientē cōuersus Zenobiā: quæ occiso Odenato marito suo Syriā receptam sibi
 uendicabat prælia magis terrore q̄ prælio in potestate redigit. Tertiū in Gallia
 minime sufficientē sustinere seditiones militū suorū: scribentēq; etiā me eripe his
 inuicte malis: ac p hoc pditorē exercitus sui sine labore supauit. Sic orientis &
 aglonis receptor magna gloria triūphauit: urbē Romā muris firmioribꝫ cinxit.

De. ix. psecutione p Aurelianū in christianos facta.

Ouissime cū psecutionē aduersum christianos agi. ix. a Nerone decer-
 neret: fulmē ante eū magno pauore circūstatiū ruit: ac nō multo post
 ī itinere occisus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxii. Tacitus. xxx. adeptus im-
 periū sexto mēse occisus in Ponto est. Post quē Florian⁹ pte regni ī sortē ferēs:
 tertio demū mēse apud Tharsum interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxiii.
 Probus. xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mēsibus. iiiii. Gallias iā dudū a
 Barbaris occupatas p multa & grauia prælia deletis tādē hostibus ad pfectū li-

LIBER SEPTIMVS

beravit. Bella deinde ciuilia equidē plurimo sanguine duo gessit: unū in oriente: quo Saturninū tyrānide subnixū oppressit & cepit: aliud: quo proculū & bono sum apud agrippinam magnis praeliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmium in turre ferrata militari tumultu īterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum cōsortes regni efficeret bello Parthico; postquā duas nobilissimas Parthoꝝ urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine ictus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediēs fraude apri socii sui īterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xli. Dioclitianus .xxxiii. ab exercitu impator electus annis uiginti fuit. Statimq; ut potestatis copiam habuit: Aprum īterfectorē Numeriani manu sua interfecit. Carinū dein de: quē Charus Césarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose uiuentē difficillimo bello & maximo labore supauit. Dehinc cum in Gallia Amandus & Aeliandus collecta rusticanoꝝ manu: quos Vacaudas uocabāt: perniciosos tumultus excitauissent: Maximianū cognomento Herculium Césarē fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiū hominū imperiā & confusam manū militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidā genere quidē infimus: sed cōsilio & manu promptus: cum ad obseruanda oceanī littora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in perniciē: q̄ in prouectum reipublicā ageret: erexitā prædonibus prædam nulla ex parte restituēdo dominis: sed sibi soli uendicādo accēdens suspicionē: quia ipsos quoq; hostes ad incursandos fines artificis negligētia permittiteret: quamobrē est a Maximiano iussus occidi: purpurā sumpli: ac Britanniā occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia: Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam. Quinquegentiani infestarent: Narseus etiam Rex Periarum orientem bello premeret. Hoc periculo itaq; Dioclitianus permotus Maximianū Herculiū ex Césare fecit Augustum. Cōstantiū uero & Maximianū Galerium Cæsares legit. Constantius Herculii Maximiani priuigniam Theodoram accepit uxorē: ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per. vii. annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui īterfectus est. Allectus postea erexitā Carausio insulam per trienniū tenuit: quē Asclepiodotus præfectus prætorio oppressit. Britāniāmq; post decē annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo prælio ab Alemānis p̄fligato exercitu suo uix ipse surreptus est: secūdo autem secuta est satis secunda uictoria: nā paucis horis. lx. M. Alemānorū cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Quinquagētianos in Aphrica perdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleum obſessum per octo menses apud Alexādriam cœpit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus Alexādriam direptioni dedit. Aegyptum totā proscriptionibus cædibus fœdauit. Præterea Galerius Maximianus cū duobus iā præcliis aduersum Narseū cōflixiſſet: tertio iter Gallienicū & Caras cōgressus & uictus atmisis copiis ad Dioclitianū refugit. A quo arrogātissime exceptus est: ita ut per ali quot. M. passū purpuratus ante uehiculum eius cucurisse referat'. Verūtamē hac cōtumelia quasi cote usus est ad uirtutē. per quā detrita regii fastus rubigine: aciem mentis expedit. Itaq; mox per Illyricum & Moesia undiq; copias cō-

PAVLI OROSII

traxit: raptimq; in hostē reuersus Narscum magnis cōsiliis ac uiribus superauit.
Extinctisq; Persaq; copiis: ipsoq; Narseo in fugam acto: castra eius inuasit. uxores:
sorores: liberosq; cæpit: immēlam uim gazæ Persicæ diripuit. captiuos q̄plū
timos Persaq; nobilium abduxit. Reuersus in Mesopotamiā a Dioclitiano plu-
rimo honore susceptus est. Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Ba-
sternasq; pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt. Quoꝝ copiosissimam capti-
uam multitudinē per Romanoꝝ finium disperserunt præsidia.

Dioclitiani psecutio. x. loco post Neronē refertur.

Nterea Dioclitianus in oriente. Maximianus Herculius in occidente
uastari ecclesias. affligi interficiq; christianos decimo post Neronem
loco præceperunt: quæ psecutio omnibus fere ante actis diuturnior atq; imma-
nior fuit. Nam per decē annos incendiis ecclesiarum. pscriptionibus innocen-
tium. cædibus martyruꝝ incessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria:
ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labētibus tectis: multa. M. hominum
prostrata sunt. Secundo psecutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maxi-
miano: ut simul purpurā imperiūq; deponerent: ac iunioribus in rem publicam
substitutis ipsi in priuato ocio cōsenescerēt. Itaq; sub una die Dioclitianus apud
Nicomediam. Maximianus apud Mediolanum potestate imperii simul cultūq;
posuerunt. Galerius & Constantius Augusti primum Romanum imperium in
duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Illyricum Asiā & orientē.
Constantius Italiam Aphricā & Gallias obtinuit. Sed Constantius uir tranqui-
lissimus Gallia tantum Hispaniaq; contentus Gallerio in cæteris partibus cessit.
Galerius duos Cæsares legit: Maximum: quem in oriente cōstituit: & Seuerum
cui pmisit Italiam: ipse in Illyrico constitutus. Constantius uero Augustus sum-
mæ mansuetudinis & ciuitatis in Britannia mortem obiit: qui Constantinum
filium ex concubina Helena creatum imperatōrē Galliarum reliquit. Anno ab
urbe cōdita. M. lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula imperii a Constantio pa-
tre suscepit: quæ uno & xxx. annis fœlicissime tenuit. Occurritur mihi subito &
tripudiis quibusdam insultatur. Eia inquiunt. tandem in foueas nostras diu ex-
pectate uenisti. Hic te decursurum opperiebamur. Hic delapsum opprimimus.
Hic cōfusum tenemus: Sustinuimus te hactenus artificiose quodā modo & cal-
lide fortuitas téporum mutationes christianorum ultionibus coaptantē. Inter-
dum quidē uerisimilium specie permoti: utpote homines ignari diuinorum se-
cretorum timore palluimus: sed nunc euacuauit Maximianus noster oēm scē-
nam fabulae tuæ: nostræq; religionis antiquatæ columnæ inexpugnabilis fulsit.
*al. antiqua
parte cot
mer pua
bili* per annos decem eversæ sunt ecclesiæ uestræ: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus.
exinaniti mortibus toto orbe christiani. Tenemus euidēs testimoniū tuum. nul-
lam superiorē persecutionē adeo uel grauem uel diuturnam fuisse. Et tamē ecce
inter tranquillissima téporum bona ipsorum quoq; impatorum: qui ista fecerūt
inuisitata fœlicitas: nulla domi fames. nulla pestilentia: nullum foris bellū nisi uo-
luntariū: quo exerceri uires nō pericitari quæant. Res præterea humano generi
hucusq; incognita: multorū simul regum patiens consortium: & magna cōcordia
potestasq; cōmunis. alias nunq; nisi nunc in cōmune pspiciens. Deinde etiā quod
absq; uilla hactenus mortaliū noticia est: impatores illi Maximi quippe & psecu-

LIBER SEPTIMVS

tores honore deposito & assumpta quiete priuati: quod beatissimū hoīes & sum
mū bonū uitæ bonæ iudicat. & hoc tūc uelut præmii loco auctores psecutionis
adepti sunt: quādo accensa psecutio medio sui tēpore toto orbe sœuiebat. An ēt
hanc beatitudinē illis tpibus penaliter accidisse asseris: & nos hinc quoq; terre/
re moliris: qbus humiliter respōderi: me plurima cura pietatis accinctū cōmone
re de ueris. nō terrere de falsis: Decē pscutiones a Nerone usq; ad Maximianum
ecclesia christi passa est. Nouem ut ego dixi ultiōes: ut ipsi nō negāt calamita/
tesq; e uestigiis cōsecutæ sunt. Nec in uerbo premor: ueq; debitæ ultiōes: an for
tuitæ pmutatiōes fuisse uideant: quæ tamē meo suoq; testimonio clades fuerūt.
In decima hæsitatū putat miseri & cæci nō uidētes tāto eā ipsiſ fuisse grauiorē:
qto minus intellecta est. Impius enim flagellat: & nō sentit: quod cum expositū
fuerit: inuiti licet propter ipsam reg; fidem fatebuntur: quia ex illa Maximianæ
persecutionis maxima punitione ista sunt uulnera: quibus etiam nūc isti dolent
& instantū dolent. ut etiam clamēt: nosq; ad reclamādum lacestant sollicitos fi/
eri: qualiter conticescant. In primo libello expositum a nobis est: Pompeiū Tro/
gum & Cornelium Tacitū cōmemorasse nō plene quidem: nostrum uero Moy/
sen etiam ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterq; dixisse: Aegyptios
& regem eoꝝ cum populum dei seruire intentum & paratum deo suo impediē/
daꝝ deuotionis instinctu: ad lutū paleasq; reuocarent. x. acerbissimis plagis fuisse
uexatos. Deinde uiolentia malorū edomitos nō solum coēgisse festinantem. Sed
etiam ppriis suis argenteis & aureis uasis accumulauisse. Post uero oblitos pla/
gæ suæ & cupidos prædæ indebitæ: inuidos etiam religionis alienæ dum inno/
centes auide persequūtur: mari rubro ultimo receptos omnes funditus interisse.
Quod ego nunc refero ac renuncio. & si forte fide nō acceptatum: exitu tamen
probandum: quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur q; populus dei cum in Aegypto affligitur decem plagis percussa
est Aegyptus & populus christianus dum. x. persecutionibus Romanis affligi/
tur. x. plagaꝝ acceperunt.

Terq; populus unius dei est. una populi utriusq; causa. Subdita fuit
Israelitarum synagoga Aegyptiis: subdita est christianorum ecclesia
Romanis. Persecuti sunt Aegyptii Hebræos. Persecuti sunt Romani
christianos. Decē ibi cōtradictiones aduersus Moysen. Hic decem edicta aduer/
sus christum. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorum. Diuersæ hic calamitates Roma/
norum. Nam ut etiam inter ipsas se plagas inquantū tamen figura formæ com/
parari potest conferat: ibi prima habuit correptio sanguinem uulgo uel ma/
nasse de puteis uel in fluminibus cucurrit. Hic prima sub Nerone exegit pla/
ga: ut ubiq; morientiū sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe
profussus esset. Ibi sequēs plaga prodidit perstrepentes: persultantesq; in penetra
libus ranas inediæ propemodum causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic se/
quens sub Domitiano poena similiter ostendit Satellitum militūq; eius impro/
bis effrenatisq; discursibus cruentissimi iussa principis exequētū ad inopiā per/
oēs ciues Romanos adactos exilioq; dispersos. Ibi tertia uexatio habuit scinifi/
ces musculas scilicet paruissimas ac sœuissimas: quæ mediis sœpe æstibus p loca
squalida se coadunādo & uibrādo densatae: nōnullo uolatu allabi solent capillisq;

PAVLI OROSII

hominū ac pecudum setis cū urente morsu interseri. Hic itidem tertia sub Tra/
iano plaga Iudeos excitauit: qui cū antea ubiq; dispersi ita: iam quasi nō essent:
quiesceret: repētino oēs calore pmoti in ipsos: inter quos erant: toto orbe saeue/
runt absq; magnis multar; urbium ruinis: quas crebri terræmotus iisdem tēpo/
ribus subruerūt. Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerunt: reuera alumnæ pu/
tredinis uermiūq; matres. Hic itidē quarta sub Marco Antonio plaga lues plu/
rimis infusa puinciis Italiam quoq; cū urbe Roma uniuersa exercitūq; Roma/
num per longinquos limites & diuersa hyberna dispersum in morte dissolutum
putredine simul ac uermibus dedit. Ibi quinta correptio pecor; ac iumentor; re/
pentino interitu expleta est. Hic similiter quinta ultione sub psecutore. Seuero
creberrimis ciuilibus bellis ppria uiscera & adiumenta rei publicæ: hoc est plæbs
puinciar; & legiones militū cōminutæ sunt. Ibi sexta uexatio intulit uescicas ef/
feruentes ulceraq; manātia. Hic æque sexta punitio: quæ post Maximini pse/
cutionē fuit. qui spâliter episcopos clericos omissa turba populari. Hoc est eccl
siarū primates trucidari impauerat: intumescens crebro ira atq; inuidia non per
uulgi cædē: sed per uulnera mortesq; principū ac potentiu exaltata est. Ibi septi/
ma plaga numerat coacto aere grādo pfusa quæ hominibus iumentisq; ac satis
exitio fuit. Hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: qui psecutori Decio
mox interfecto successerāt plaga extitit corrupto aere pestis infusa: quæ per oīa
Romani regni ab oriente in occidente spatia cum omne ppe modū genus homi/
num & pecudū neci dedit: tum etiā corrupit lacus infecit pabula tabo. Ibi octa/
uam Aegypti contritionē fecere excitatae undiq; locustæ tenentes ac terentes te/
gentesq; omnia. Hic. viii. æque subuersionē Romani orbis excitatae undiq; intu/
lere gentes: quæ cædibus atq; incendiis cunctas puincias deleuerunt. Ibi nona
turbatio diuturnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit: plus oīo pe/
riculi cōminata q fecit. Hic itidem. ix. correptio fuit: cum Aureliano psecutionē
decernēti diris turbinibus terribile ac triste fulmen sub ipsius pedibus ruit: ostē/
dens: quid cum ultio talis exigeretur: tantus posset ultor: nisi & clemens esset &
patiens: quāq; intra sex abhinc menses succidui tres imperatores: hoc est Aure/
lianu Tacitus & Florianus diuersis causis interficti sunt. Ibi postremo. x. pla/
ga: quæ & nouissima omniū fuit. interfictio filior; quos primos quippe genu/
rant. Hic nihilominus. x. idest nouissima pœna omniū idolo; perditio est: quæ
primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit. probauit. & ti/
muit: ac per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nūq; populus dei po/
stea ad seruitutem retractus. Hic nunq; populus dei ad idolatriam coactus est.
Ibi Aegyptiorum uasa præciosa Hebræis tradita sunt. Hic in ecclesiis christia/
norum præcipua paganor; templa cesserunt. Sane illud ut dixi denunciandum
puto quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos persequi moliē/
tibus irruit per supinductum mare æterna perditio: ita & nos libere quidē pere/
grinantes supuentura quādoq; persecutio gentilium manet: donec mare rubrum
hoc est ignē iudicii ipso domino nostro Iesu christo duce & iudice transeamus.
Hi uero in quos Aegyptior; forma transfunditur: ad tēpus potestate permissa
sæuientes grauissimis quidē permissu dei christianos cruciatibus persequuntur.
Verūtamen iidem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo

LIBER SEPTIMVS

Car 28

ignis æterni: in quæ magna impeditio caligine dum nō uidetur intrant: ppetuā
pditionē imortalibus arsuri suppliciis sortientur. Igitur mortuo: ut dixi: Constantino in Britannia Constantinus imperator est creatus primus imperator christianus: excepto Philippo: qui christianus annis admodum paucissimis ad hoc tantum
constitutus fuisse mihi uisus est: ut M. Romæ annus christo potius: q̄ idolis dica
retur. A Constantino autem semp oēs christiani impatores usq; in hodiernum diē
creati sunt: excepto Juliano: quē impia ut aiūt machinatē: exitialis uita deseruit.
Hæc est lenta illorū paganorū poena: sed certa. Hinc sani insaniūt. Hinc nō uulnerati cōpunguntur. Hinc ridētes gemūt. Hinc uiuētes deficiūt. Hinc secreto ex
cruciantur: quos nemo psequitur. Hinc iā paucissimi remāserunt: qui nūq; aliquo p
sequēte puniti sunt. Verūtamē qualis tunc psecutores illos: de quoꝝ impunitate
nō solum gloriari: sed etiā insultare conantur: finis mansit: expediā. Constantino in
Gallis strenuissime rēp. pcurāte prætoriani milites Romæ Maxentiū filiū Her
culii: qui priuatus in Lucania morabat: Augustū nuncupauerūt. Maximianus
Herculius iam ex Augusto priuatus: & adhuc publicus psecutor occasione filii
sollicitatus: qui imperiū abiecerat: arripuit tyrānidē. Galerius Augustus Seuerus
Cæsarē aduersus Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obside
ret militū suorū scelere desertus & pditus atq; ex eo fugiēs Ravennae interfectus ē. maximia
ng
Herculius psecutor & ex Augusto tyrānus cōfirmatū iā in impio filiū ueste ac
ptate regia spoliare conatus est. Cōuiciis autem ac tumultib⁹ militū palā cōterritus
in Galliā pfectus est: ut Cōstantino genero æq; dolis iunctus auferret impiū. sed
per filiā deprehēsus & pditus: deinde in fugā uersus Massiliæ oppressus & inter
fectus est. Porro Galerius occiso Seuero Lyciniū impatorē creauit. Cūq; psecu
tionē a Dioclitiano & Maximiano missam ipse atrocioribus edictis accumula
uisset: ac postq; per annos. x. omni genere hoīum exauisit p̄uincias: putrefacto
introrsum pectore: & uitalib⁹ dissolutis: cū ultra horrorē humanæ miseriae etiā
vermes eructaret: medicisq; ultra iam fetorē nō ferētes crebro iussu eius occide
rentur: a quodā medico cōstantiā ex desperatione sumente increpitus irā dei esse
pœnā suam: atq; a medicis ideo nō posse curari edictis late missis christianos de
exiliis reuocauit. Ipse autem cruciatus nō sustinēs uim uitæ suæ attulit. Ita tūc res
publica sub nouis. iiiii. principib⁹ suit. Costantino & Maxētio filiis Augusto:
Lycinio autem & Maximino hoībus nouis. Cōstantinus pacē ecclesiis post. x. an
nos: quæ a psecutoribus uexabantur: indulxit. Deinde inter Constantiū & Maxē
tium bellū ciuile exortū est. Maxētius saepē multis proeliis fatigatus ad pontem
Miluiū ultimo uictus & interfectus est. Maximinus psecutionis christianorū in
tentor executorq; infestissimus apud Tharsum: dum ciuile bellū cōtra Lyciniū
disponit: interiit. Lycinius repētina rabie suscitatus oēs christianos e palatio suo
iussit expelli. Mox bellū inter Lyciniū ipsum & Cōstātinū effebuit. Sed Cōsta
tinus Lyciniū sororis suæ uirū in Pānonia primū uicī. Deinde apud Gualas op
pressit. Vniuersa Græcia potitus Lyciniū crebris bellis terra mariq; assurgētē &
repressū: tādē ad deditioñē coegit. sed Herculii Maximiani socii sui mot⁹ exē
plo: ne iter depositā purpurā i pnicē reip. sumeret: priuatū iussit occidi: cū oī
bus iā ministris nefariæ psecutiōis extinctis: hunc quoq; inq̄tū exercere potuit:
psecutionē digna punitio flagitaret; Cōstātinī filii Crispus & Cōstātinus & Ly-

PAVLI OROSII

cinius adolescēs Lycinii Augusti filius: Constantini aut ex sorore nepos Cæsares sunt creati. His dieb⁹ Arrius Alexadrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholice deuiās: exitiale plurimis dogma cōstituit. Qui primū simul ut Alexandriæ uel notus uel notatus inter confusos uulgo sectatores insectatoresq; factus est: ab Alexandro eiusdē urbis tūc episcopo pulsus ecclesia est. Cūq; hoies: quos i errore seduxerat ēt in seditionē excitaret apud Niceā urbē Bithyniæ cōuētus. cccxviii. episcopor⁹ factus est: p quos Arrianū: dogma exitiale & miserū est euidentissime deprehēsum palā pditū ac reprobatū est. Sed inter hæc latēt causæ: cur uindicē gladiū & destinatā i impios punitionē Cōstātinus impator ēt in pprios egit affectus. Nam Crispū filiū suū & Lyciniū filium sororis suæ iterfecit. Præterea mul tas gétes diuersis proeliis subegit. Vrbē noīe suo Romanoꝝ regū uel primus uel solus instituit: Quæ sola exps idoloꝝ ad hoc breuissimo tpe cōdita a christiano impatore puecta est: ut sola Romæ tot sœculis miseriisq; puectæ: forma & potētia merito possit æquari. Tum deinde primus Cōstātinus iusto ordine & pio uircem uertit edicto: siqdē statuit citra ullam hoīum cædē paganor⁹ tēpla claudi.

Hic Constantinus impator iubet tēpla claudi.

Ox Gothor⁹ fortissimas & copiosissimas gétes in ipso barbarici soli si nu: hoc est in Sarmataꝝ regiōe deleuit. Calocher⁹ quēdā i Cypro aspi rantē nouis reb⁹ oppressit. tricēnalib⁹ suis Dalmatiū Cæsarē legit. Cūq; bellū in Persas molliirc̄t in uilla publica iuxta Nicomediā: dispositā bene républicā filiis tradens diē obiit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxii. Cōstantinus. xxxv. cū Cōstātino & Cōstante fratribus suis adeptus impiū. xxiiii. annis tenuit. Fuit aut inter successores Cōstātini & Dalmatiū Cæsar fr̄is filius. sed cōtinuo militari factione decerpitus est. Interea maligna semp aduersus deū ueꝝ insectatio diaboli: quæ ab initio nūdi usq; ad nūc a sincero tramite fidei religionisq; infusis erroꝝ nebulis lubrica hoīum corda pturbat: postq; christianis impatorib⁹ summā regiæ potestatis in meliora uertetib⁹ ecclesiā christi zelo idolatriæ pseq destitit: aliud machinamentū: quo p eosdē christianos impatores christi ecclesiā uexaret: inuenit. Fit igit̄ Arrio noui erroris auctori cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatē Cōstātii impatoris pmptus aditus & facilis uia. suadet Cōstātio: ut quosdā in deo gratus credat. & qui p ianuā ab errore idolatriæ fuerat egressus: reuersus in sinum eiusdē in deo deos quærerit & tāq; p Pseudotyrū inducit. Peruerso igit̄ zelo potestas armat illusa. & sub noīe pietatis uis psecutiōis agitat. De noui noīis electiōe cōtendit: ut Arrianor⁹ potius ecclesiæ q; catholicor⁹ sint. Seq̄ terræmotus horribilis: q plurimas oriētis urbes solo stravit. Constantius dū Cōstante fratré bello insectat: inculta petulātia piculis seſe offerēs a ducibus eius occisus est. Cōstans aduersus Persas & saporē: qui Mesopotamiā uastauerat nouē proeliis par⁹ pspē decertauit. Seditione nouissime atq; intēperatia militū nocte adoriri pugnā coactus: patratā pene uictoriā insuꝝ uictus amisiſt. Postq; se Cōstans intolerādis uitiiis dedisset: ac pœna puincialiū fauorē militū cōpararet: Magnētii dolis in opido cui Heler⁹ nomē est in pxiimo Hispaniæ imperfectus est. Magnētius enim apud Augustudunū arripuit impiū: quod cōtinuo p Galliā & Aphricā Italiāq; porrexit. In Illyrico aut ueteranionē ætate grādæuū impatorē sibi milites creauerūt: uirū natura simplicē: cunctisq; iocūdū: sed qui ne prima qdē unq; litterar̄

LIBER SEPTIMVS

elementa didicisset. Itaq; cū primas litteras: litterarūq; syllabas imperator senex interdū inuitus meditaret: a Constantio: qui tunc in Magnentiu ultione fratris accensus bellū parabat: deponere iussus: imperiū abiiciēs cum litteris purpas: cōtentusq; priuatis feriis: palatum simul scholamq; dimisit. Nepotianus deinde Romæ Cōstātini sororis filius: gladiatoꝝ manu fretus inuasit imperiū: qui dein de cū improbus ac per hoc inuisus cunctis esset: a Magnētianis ducibꝫ oppresſus est. Sequit̄ bellum illud horribile inter Cōstantiū Magnētiūq; apud Nursiā urbē gestū: in quo multa Romanorꝝ uirium pfligatio etiā in posterum nocuit. Magnētius tamē uictus aufugit: ac nō multo post apud Lugdunū ppria se manu interfecit. Decentius quoq; frater eiusdē: quē Cæsarē Gallis præfecerat: apud Senonas laqueo uitā finiuit. Cōstantius cōtinuo Gallū patrui filiū Cæsarē legit: quē rursus crudeliter ac tyrānīce agentē paulo postq; creauerat: occidit. Siluanū quoq; per Gallias rebus nouis iuhiante mature circūueniendū opprimendumq; curauit. Igitur Siluano imperfecto Iulianū patruem suū Galli fratrē Cæsarem creatū misit ad Gallias. Itaq; Iulianus Cæsar euersas oppressasq; ab hostibꝫ Gallias strenuissime integrū restituit. Alemānorꝝ paruis copiis magnā multitudinē fudit. Rheno Germanos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Augusti & mox Italī Illyricumq; puadens Constantiū Parthicis præcliis occupatū regni parte priuauit. Cōstantius Iuliani scelere cōperto: dimissa expeditiōe Parthoꝝ dum ad ciuile bellū reuertit: in itinere inter Ciliciā Cappadociāq; defunctus est. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catholicæ christianos aduersus christianos amās ciuili: ut ita dicā: bello ecclesiæ mēbra dilacerauerat: totū inquētum tēpus impii sui molestūq; spatiū uita suæ bellis ciuilibꝫ etiā per ppinquos & cōsanguineos excitatis exercuit. exegit: expēdit. Anno ab urbe cōdita. M. xvi Iulianus iādudū Cæsar: post aut. xxxvi. ab Augusto regno potitus anno uno & mēsibus octo impii summā solus obtinuit. christianā religionē arte potius q; po/testate insectatus: ut negaret fides christi & idoloꝝ cultus susciperet: honoribus magis puocare: q; tormētis cogere studuit. Apto tamē præcepit edicto neqs christianus docēdoꝝ liberaliū studioꝝ pfessor esset. Sed tamē sicut a maioribꝫ nřis cōpertū habemus: oēs ubiq; ppe modū præcepti cōditiones amplexati: officiū: q; fidē deserere maluerunt. Iulianus aut bellū aduersus Parthos parās cū Romanas uires cōtractas undiq; ad destinatā secū retraheret pditionē: christianoꝝ sanguinem diis suis uouit: palā psecuturus ecclesias si uictoriā potuisset adipisci. Nā & amphitheāꝝ Hierosolymis extrui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: monachos: omnesq; eius loci sanctos bestiis etiā arte s̄euioribꝫ obiiceret. spectagētq; laniādos. Ita postq; a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdā trans fugae in deserta pductus: cū ui sitis & ardore solis atq; insup labore harenas: cōfectus piret exercitus: impator tanto rex piculo anxius: dum per uasta deferti incautius euagat: ab obuio quodā hostiū equite cōto iētus iterū. Sic misericors deus impia cōsilīa impii morte dissoluit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxxvii. Iouinianꝫ. xxxvii. Impator in summo rex discrimine ab exercitu creatus: cū & locorꝝ iniqtate captus & hostibus circūseptus nullam euadendi facultatē nancisceret: foedus cum sapore rege Persagꝫ: & si parū putant dignū: satis tamē necessariū pepigit: q; p; ut tutū & incolumen Romanū exercitū non solum ab incursu hostiū: uerū

PAVLI OROSII

a locorum periculo liberaret. Nisi biæ oppidum & partē superioris Mesopotamiaæ Persis cōcessit. Inde dum Illyricum rediēs per Galatiā iter agit cū in cubiculum quoddā nouū sese cubitum recepisset: calore prunatum & nitore parietū nuper calce illitorum agrauatus & suffocatus octauo demū mense q̄ impare cœperat: uitam finiuit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxviii. Valentinianus. xxxviii. apud Niceā cōsensu militū impator creatus est. Mansitq; in eo annis. xi. qui cū christianus integra fide sacramētū militiæ gereret: & sub Juliano Augusto tribunus scutariorū iussus ab impatore sacrilego aut imolare idolis: aut militia excedere. fideliter sciens & grauiora dei esse iudicia & meliora p̄missa: sponte discessit. Ita parua interiecta mora: Juliano iterfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui pro christi noīe amiserat tribunatū: retribuēte christo in locum p̄secutoris sui accepit imperiū: qui postea fratrē suū Valentē participē fecit imperii. & p̄copium tyrānū pluresq; postea Satellites eius occidit. terræmotus per totum terrarum orbē factus ita turbatum quoq; pelagus excuslit ut per uicinas terras cāpestriū partes refuso mari plurimæ insularū urbes cōcussæ & subrutæ perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore & baptizatus & p̄suasus in sae uissimā hæresim declinavit. sed malignā insecutionē diu texit. nec uolūtati potest statē admiscurt: quoad uiuētis fr̄is auctoritate cōpressus est. Contéplabat enī de eo q̄tā uim in ulciscēda fide impator posset exercere: qui tātā cōstatiā pro retinēda quōdā miles habuisset. Horū anno impii tertio Gratianus Valentiniani filius impator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluviæ mixta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gothorū christianos gente sua crudelissime p̄secutus plurimos Barbarorū ob fidē iterfectos ad coronā martyrii sublimauit: quoq; tamē plurimi in Romanū solū nō trepidi uelut ad hostes sed certi: quod ad fratres pro christi cōfessione fugerent. Valentinianus Saxonū gentē in oceani littoribus & paludibus inuiis sitā uirtute atq; agilitate terribilem piculosam Romanis finibus: eruptionē magna mole meditantē in ipsis Frācorū finib⁹ oppressit. Burgundionū quoq; nouoq; hostiū nouū nomen qui plus q̄. lxxx. M. ut ferunt armatorū ripæ Rheni fluminis insederūt: hos quōdā subacta interiore Germania a Druso & Tiberio adoptiuis filiis Cæsaris Augusti p̄ castra dispositos aiunt in magnā coaluisse gentē: atq; ita etiā nomē ex ope præsumpsisse: quia crebra per limitē habitacula cōstituta Burgos uulgo uocat: eorūq; esse præualidam & pñciosam manū: Galliæ hodie quæ testes sunt: in qbus præsumpta possessione cōsistunt quis pñudentia dei oēs christiani modo facti catholica fide: nostrisq; clericis qbus obediēt receptis blande mansuete īnocēterq; uiuāt: nō quasi cum subiectis Gallis: sed uere cum fratrib⁹ christianis. Anno autē. xi. imperii sui Valentinianus cū Sarmatæ gentes sese p̄ Pannonias diffudissent: easq; uastarēt: bellum in eos parās: apud Brigitonē oppidum subita effusione sanguinis quod Græce apoplexis uocat: suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus filius eius occidentis imperiū tenuit: Valente patruo in orientis partibus cōstituto. Valentinianum etiā fratrē suū paruū admodū sociū creauit imperii. Anno ab urbe cōdita. M. c. xxviii. Valens. xxxix. imperiū. iii. annis Valētiniano mortuo tenuit: qui solus cū impie ageret: & posset erubescere: illico ueluti effrenata liber audacia legē dedit: ut monachi. i. christiani: qui ad unū fidei opus dimissa sacerdotaliū

LIBER SEPTIMVS

rerum multimoda actione se redegerant: ad militiam cogeretur. Vastas illas tunc
 Aegypti solitudines: harenasq; diffusas: quas ppter sitim ac sterilitate piculosissi
 māq; serpentū abundantia cōuersatio humana nō nosset: magna habitantiū mo/
 nachorū multitudo cōpleuerat. Hic tribuni & milites missi: qui sanctos ac ueros
 milites dei alio nomine psecutionis abstraherēt: interfecerunt: ibi agmina multa
 sanctorum: quae autē per diuersas ubiq; puincias his similibusq; iussis aduersus
 ecclesias catholicas & rectæ fidei populos gesta sint: satis significatū ipsa reticē/
 di electione sufficiat. Interea in Aphricæ pribus Firmus sele excitatis Mauroꝝ
 gentibus regē cōstituens: Aphricā Mauritaniāq; uastauit. Cæsareā urbem nobis
 lissimā Mauritaniae dolo captā: deinde cædibus incendiisq; cōpletā Barbaris in
 prædam dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post impio præfuit: pa/
 ter a Valente missus effusas Mauroꝝ gētes multis p̄ciliis fregit: ipsumq; Firmū
 afflictum & oppressum coegit ad mortē. Post cū expientissima puidētia totam
 cū Mauritania Aphricā meliorē pristinis legibꝫ reddidisset: instimulāte & obre/
 pente inuidia iussus interfici: apud Carthaginē baptizari in remissiōe peccatorū
 præoptauit. At postq; sacramentū christi quod quæsierat asscutus est: post glo/
 riosam sēculi uitā: etiā de uitæ æternitate securus p̄cussori iugulum ultro præ/
 buit. Gratianus interea imperator admodū iuuenis cū inæstimabile multitudinē
 hostiū Romanis infusam finibus cerneret: fretus christi potētia longe impar mi/
 litū numero se in hostē dedit: & cōtinuo apud Argentariā opidum galiarū for/
 midolosissimū bellū incredibili felicitate cōfecit. Nam plus q. xxx. M. Alemā/
 norū minimo Romanoꝝ detrimēto in eo p̄cilio imperfecta narrantur. Tertio. x.
 autē anno imperii Valentis: hoc est paruo tpe postea q. Valens per totū orientē
 ecclesiæ lacerationes sanctoꝝ q; cædes egerat radix illa miseriaꝝ nostrarū copio/
 fissimos simul frutices germinauit. Siqdē genus Hunnoꝝ diu inaccessis seclusa
 montibus repētina rabie percita exarsit in Gothos: eosq; sparsim cōturbatos ab
 antiq; sedibus expulit. Goths transito Danubio fugiētes a Valente sine ulla fœ/
 deris pactione suscepit: ne arma quidē quo tutius Barbaris crederetur: tradidere
 Romanis. Deinde ppter intolerabilem auarititiā maximi ducis fame & iniuriis
 adacti in arma surgētes: uicto Valentis exercitu per Thraciā sele miscētes simul
 oia cædibus: incendiis: rapiniisq; fuderūt. Valens egressus de Antiochia: cū ulti/
 ma infelicitis belli sorte traheret: sera peccati maxima penitētia stimulatus epi/
 scopos cæterosq; sanctos reuocari de bellis impauit. Itaq; xv. impii sui anno la/
 chrymabile illud bellū in Thracia cū Gothis iam tūc exercitatione uiriū rerūq;
 abundātia instructissimis gessit: ubi primo statim impetu Gothorū perturbatae
 Romanorū equitū turmæ nuda peditū deseruere præsidia. Mox legiōes peditū
 undiq; equitatu hostiū cinctæ: ac primū nubibus sagittarū obrutæ: deinde cum
 amētes metu sparsim per deuiā cogerent: funditus cæsæ gladiis iusequentū: con/
 tisq; perierunt. Ipse imperator cū sagitta saucius uersusq; in fugā ægre in cuiusdā
 uillulæ casam deportatus lateret: ab insequētibus hostibus deprehensus: subiecto
 igne cōsumptus est: & quo magis testimoniu punitio eius & diuinæ indigna/
 tionis terribili posteris esset exēplo: cōmuni caruit sepultura. Consoletur se & in
 hoc peruicacia miseriaꝝ gentiliū: quia pribus & regibus christianis tantæ simul
 congestæ clades præssam rei. p. onerauere ceruicē: euersæ puinciæ: deletus exer/
Dīa Tīrmg

PAVLI OROSII

citus imperator incensus. Magnum re uera hoc est ad nostrum dolorem magisq; miserū quo magis nouum. Sed quid hoc ad cōsolationē pficit paganorum: qui palam praevident & in his quoq; psecutorem ecclesiarum fuisse punitur? Vnus deus unam fidē tradidit: unam ecclesiam toto orbe diffudit: hanc aspicit: hanc diligat: hanc defendit. Quilibet se quisq; nomine tegat: si huic nō sociatur alienus: si hāc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquātū uolunt Iudæorū Hæreticorūq; suppliciis tantū & unum deum esse: & eundē psonarū acceptorem nō esse: uel ex hac potissimū ualentis extincti pbatione fateantur. Gothi antea p legatos supplices poposcerūt: ut illis episcopi: a quibus christianæ fidei regulam disserent: mitterent: Valens imperator exitiabili prauitate detētus doctores Arriani dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentū quod accepe tenuerūt. Valens catholicæ fidei normā: quā prius habuerat derelinquens: puerlo Arrianorū dogmati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi eū uiuū incenderūt: qui pppter eū etiā mortui uitio erroris arsuri sunt. Anno ab urbe cōdita. M.c.xxxii. Gratian⁹.xl. ab Augusto post mortē Valentis sex annis imperiū tenuit: quis iā dudum antea cū patruo Valente & cū Valentiniano fratre regnaret qui cū afflictum ac pene collapsum rei. p. statū uideret: eadē pūsione qua quondā legerat Nerua Hispanū uirū Traianū: p quē respublica reparata est: legit & ipse Theodosiū æque Hispanū uirū: & restituēdæ rei. p. necessitate apud Syrmū purpurā induit: oriē tisq; & Thraciæ simul p̄fsecit impio hoc pfectiore iudicio: qā cū i oībus humānæ uitæ uirtutibus iste par fuerit: in fidei sacramento religionisq; cultu sine ulla cōpatione p̄cessit: siqdē ille psecutor: hic ppagator ecclesiæ. Ita illi ne unus qdem pprius filius: quo successore gauderet: indultus est: huius aut orienti simul atq; occidēti p succiduas usq; ad nūc generationes glorioſa ppagatio dominat.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano Constantinopolim intravit uictor.

Taq; Theodosius afflictā rem. p. ira dei: reparandā credidit misericordia illius omnēq; fiduciam sui ad opē christi conferens maximas illas Scythicas gentes formidatasq; cunctis maioribus: Alexādro quoq; illi magno: sicut Pompeius Corneliusq; testati sunt: euitatas: nunc aut extincto Romano exercitu: Romanis equis armisq; instructissimas: hoc est Alanos. Hūnos: & Gothos incunctanter aggressus magnis multisq; p̄celiis uicit. Vrbē Constantinopolim uictor intrauit: & ne paruā Romani exercitus manū assidue bellādo detereret: scđus cū Athanarico Goths rege p̄cussit. Athanaricus aut continuo ut Cōstantinopolim uenit: diē obiit. Vniuersæ Goths gētes rege defuncto aspicientes uirtutē benignitatēq; Theodosii Romano sese impio dediderunt. In his etiā diebus Persæ: qui Iuliano imperfecto aliisq; impatorib⁹ saepe uictis: nūc etiā Valēte in fugā acto recentissime uictoriae satietatē cruda insultatione ructabāt: ultro Cōstantinopolim ad Theodosiū misere legatos: pacē suppliciter postulātes. Ictumq; tūc foedus est: quo uniuersus oriēs usq; ad nūc trāquillissime fruitur. Interea cū Theodosius in oriēte subactis Barbarorū gētibus Thracias tandem ab hoste liberas reddidisset: & Arcadiū filiū suū confortē fecisset imperii: maximus uir quidē strenuus & pbus atq; Augusto dignus: nisi cōtra sacramēti fidem per tyrannidē emersisset in Britānia inuitus propemodū ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit: ubi Gratianū Augustum subita incursione perterritum:

LIBER SEPTIMVS

atq; in Italiā transire meditantē dolis circūuentum interficit:fratrēq; eius Va/
lentinianū Augustū Italia expulit Valentinianus in oriētē refugiens a Theodo/
sio paterna pietate susceptus:mox etiam imperio restitutus est.

Nno ab urbe cōdita. M.c.xxxxviii. Theodosius. xli. imperfecto a Maxi
mo Gratiano imperiū Romani orbis obtinuit: māsitq; in eo ānis. xi.
cū iam in orientis partibus. vi. annis Gratiano uiuente regnasset: itaq;
iustis necessariisq; causis ad bellum ciuile permotus:cū e duobus Augustis fra/
tribus & ultionē unius interficti sanguis exigeret:& restitutionem miseria alte/
rius exultantis oraret: posuit in deo spem suā:seq; aduersus Maximū tyrannum
sola fide maior. Nam longe minor erat uniuersa apparatus bellici cōparatione:
pripuit. Aquileiæ tunc maximus uictoriae suæ spectator insederat. Andragatius
uero comes eius summā belli administrabat: qui cum largissimis militū copiis:
ipsaq; magnay copiay fortitudine præcellente consilio omnes incredibiliter al/
pium ac fluminū aditus cōmuniſſet: ineffabili iudicio dei: nauali expeditione dū
incautum hostē præuenire & obruere parat: sponte eadē: quæ obstruxerat clau/
stra: deseruit. Ita Theodosius nemine sentiēt: ut non dicam repugnante: uacuas
transmisit alpes: atq; aquileiam improuisis adueniens hostē illum magnū maxi/
mum trucē & ab īmanissimis quoq; germanorū gentibus tributa ac stipēdia so/
lo terrore nominis exigentē sine dolo & cōtrouersia clausit: cæpit & occidit. Va/
lentinianus recepta Italia potitus impio est. Andragacius comes cognita. Maxi
mi nece præcipitē fese e naui in undas dedit ac suffocatus est. Theodosius incruē
tam uictoriā deo procurāte suscepit. Ecce regibus & tpib; christianis qualiter
bella ciuilia cū uitari nequeunt: transigunt. Ad uictoriā peruentū est: irrupta est
ciuitas: correptus Tyrānus. & hoc parū est. Ecce a parte alia uictus hostilis exer/
citus atq; ipso Tyrāno truculentior comes Tyrāni ad mortē coactus tanq; disso/
lutæ elusæq; insidiæ: tanti apparatus exinaniti sunt: & tñ nullus dolos struxit: nul/
lus aciē disposuit: postremo nullus. s. gladiū de uagina extulit. Formidolosissimū
bellū sine sanguine usq; ad uictoriā & in uictoria duorū morte cōfectū est. Et ne
hoc quisq; casu factū putet: quo magis potētia dei qua dispēsanſ & iudicanſ uni/
uersa: propalato sui testimonio declarat: obſtrepentū mētes uel ad cōfusionē uel
ad fidē cogat: dico rem ignotā omnibus & oībus notā. Post hoc bellū quo Maxi/
mus interfectus est multa utiq; sicut oēs recognoscimus: Theodosiūq; filiū eius
Honoriū usq; ad nunc externa bella & ciuilia cōsecuta sunt: & tñ oīa pene usq;
in hodiernū diem equidē cū fructu simplicis sanctæq; uictoriæ: uel nullo uel mi/
nimo sanguine quieuerunt. Igit̄ Valentinianus iunior regno restitutus extincto
Maximo: eiāscq; filio uictore: quē imperatorē gallis Maximus relinquens præ/
fecerat: ipse in galliā transit: ubi cum rrāquilla rep. in pace ageret: apud Viennā
dolo Arbogastis comitis sui: ut ferunt: strangulatus atq; ut uoluntariam sibi cō/
sciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est.

Arbogastes Valētiniano ipatore occiso statim Eugeniu tyrānū fecit ipatore.

Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniu tyrānū mox crea/
m re ausus est Legitq; hoīem: cui titulū impatoris iponeret ipse acturus
imperiū uir barbarus: aio: cōſilio: manu: audacia: potentiaq; nimi⁹ cō/
gaxitq; undiq; innumerās inuictasq; copias uel Romanorū præſidiis uel auxi/
liis

PAVLI OROSII

liis Barbarorū: alibi potestate: alibi cognatione subnixus. Historiā notam etiam
oculis plurimorū quā melius qui spectauere nouerunt. Dilatari nō opus est uer-
bis: potētia dei nō fiducia hominis uictorem semper extitisse Theodosiū Arbo-
gates iste præcipuum in utroq; documētum est: qui & tūc cū Theodosio paruit
et minime
tantis instructum præsidiis Maximū ipse minimis cæpit: & nūc cum aduersus
eundem Theodosiū collectis Galloq; Francorūq; uiribus exūdauit: nixus etiam
præcipuo cultu idoloq; magna tamē facilitate succubuit. Eugenius atq; Arboga-
stes instructas acies cāpis expedierat: arta alpium latera atq; ineuitabiles transi-
tus præmissis callide insidiis occuparāt: ut etiā si numero ac uiribus impares fo-
rent: sola tamē belli dispositiōe uictores. At uero Theodosius in summis alpibus
cōstitutus: expers cibi ac somni sciēs q; destitutus suis: nesciēs q; clausus alienis:
dīm christum solus solum: qui posset oīa: corpore humi fusus: mente coelo fixus
orabat. Dehinc postq; insōne noctem precū cōtinuatione transegit: & testes ppe-
modū quas in preciū præsidii cœlestis appēderatus lachrymaq; lacunas reliquit
fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse nō solum signo crucis tuēdū
sed & uictoriā adepturū: signo crucis se muniēs signum uictoriæ dedit: ac se
in bellum etiā si nemo sequeret: uictor futurus imisit. Prima salutis uia extitit.
Arbitrio hostiliū partiū comes qui cū ignaq; imperatore circūpositis exceperat
insidiis: cōuersus ad reuerentiā præsentis Augusti non solum periculo liberauit.
Verū etiā instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua imiscendæ pugnæ spacia peruen-
tum est: cōtinuo magnus illæ & ineffabilis turbo uentorū in ora ostiū ruit. Fere-
bantur per aerem spicula nostraq;: atq; ultra mensurā humani iactus per magnū
inane portata nūq; ppemodum cadere priusq; impingeret sinebant. Porro turbo
aut cōtinuus ora pectoraq; hostium nūc illis grauiter scutis euerberabat: nunc
impressis ptinaciter obstructa cludebat: nūc auallis uiolēter destituta nudabat
nūc oppositis iugiter in terga trudebat: tela etiā quæ ipsi uehemēter intorserat:
excepta uentis impetu supinata: ac retrorsum coacta ipsos infelicitate cōfigebat.
Prospexit sibi humanæ conscientiæ pauor. Nam cōtinuo sese parua suorū manu
fusa uictori Theodosio hostilis stravit exercitus.

Eugenius tyrānus captus est & occisus.

e Eugenius captus atq; interfectus est. Arbogastes sua se manu perculit.

Ita & hinc duorū sanguine bellum ciuile restinctum est absq; illis. x.

M. Gothoq;: quos præmissos a Theodosio Arbogastes delesse funditus fertur:
quos utiq; perdidisse lucrum: & uinci uincere fuit. Non insulto obtrectatoribus
nostris. Vnum aliquod ab initio urbis: cōditæ bellum pferant tam pia necessi-
tate suscepimus: tam diuina felicitate cōfectum: tam clementi benignitate sopi-
tum: ubi nec pugna grauem caudem: nec uictoria cruentam exegerit ultionem:
& fortasse concedam ut non hæc fidei christiani ducis concessa uideantur: quā-
uis ego hoc testimonio non laborem: quādo unus ex ipsis poeta quidē eximius:
sed paganus puicacissimus huiusmodi uersibus & deo & homini testimoniū tu-
lit: qbus ait. O nūmī dilecte deo tibi militat æther: & cōjurati ueniūt ad classica-
uēti. Ita cœlitus iudicatu est inter partē et sine pæsilio hoīum de solo deo humi-
liter sperantem: & partē arrogatissime de uiribus suis & de idolis præsumente.
Theodosius aut cōposita trāqllataq; re. p. apud Mediolanū cōstitutus diē obiit,

LIBER SEPTIMVS

Arcadius & Honorius regnum imperii Romani suscepérunt.

Ca. 36

Nno ab urbe cōdita. M.c.xlix. Arcadius Augustus: cuius nunc filius
a Theodosius oriētem regit: & Honorius Augustus frater eius: cui nūc
 res.p. inititur. xlvi. loco cōmune imperiū: diuīsis tantū sedibus tenere
 cōperūt: uixitq; Arcadius post patris excessum annis. xii. impii q; summā Theo
 dosio filio suo paruo admodū moriēs tradidit. Interea Gildo comes qui in ini
 tio regni eoꝝ Aphricæ præerat: simul ut defunctum Theodosiū cōperit: siue ut
 quidā ferūt: quadā pmotus inuidia Aphricā orientalis imperii partibus iungere
 mollitus est: siue ut alia tradit opinio: minimā in paruulis spem fore arbitratus:
 præsertim cū absq; his nō facile antea quisq; pusillus in impio relictus ad maturi
 tate uirilis ætatis euaserit: istiq; propemodū soli inueniant: quos ob gratiā p̄fis
 ac suā fidē & diuīsos & destitutos christi tutela puererit: Aphricā excerptam a
 societate rei. p. sibi usurpare ausus est gentili magis licētia cōtentus: q; ambitu re
 giae affectionis inflatus. Huic Mascezel frater fuit: qui nouaḡ reꝝ molitiones in
 fratre perhorrescēs: cū filiis adolescētibus in Italiā rediit. Gildo & absentia fra
 tris & præsentia filiorū eius suspectam habēs: ad solescētes dolo circūuētos inter
 fecit. Ad hūc iam ut hostē bello insequēdū Mascezel frater missus est: quē ido
 neum p̄curādā reip. fore ppriæ orbitatis recēs dolor pollicebat. Igit̄ Mascezel
 iam inde a Theodosio scies: q̄tū in rebus despatissimis oſo hoīs per fidē christi a
 clemētia dei impetraret: caprariā insulā adiit: unde secum sanctos seruos dei ali
 quot pmotis precibus suis sumpsit: cū his oſonibus ieuniis: psalmis dies & no
 ctes cōtinuās sine bello uictoriā meruit: ac sine cæde uindictam ardallo fluminis
 nomē est: quod fluit inter Thebastē & Metriderā ciuitates: ubi cū parua manu:
 hoc est cū. v. M. ut aiunt: militū cōtra. lxx. M. hostiū castramētus: cū interie
 cta mora excedere loco: oppositasq; præiacētis uallis angustias transgredi uellet:
 intercurrēte nocte. b. Ambro. episcopū Mediolani paulo ante defunctū per som
 nium sibi uidere uisus est: significatē manu & impacto ad humū ter bacculo di
 centē: hic: hic: hic. Quod ille prudēti cōiectura intellexit: merito annūciantis fi
 dem uictoriæ: uerbo locū: numero diem significari. Substitut ac tertio demū die
 post noctē oſonibus hymnisq; puigilem munitus ipsiis cœlestiū sacramētoꝝ my
 steriis in hostē circūfusum pcessit. Et cū ad eos qui primi occurserant pia pacis
 uerba iactaret: signiferū quedam insolenter obſistentē: iamiāq; pugnā excitantē
 gladio percussit in brachio: eumq; manu debilem ipso uulnere coegit pronū in
 clinare uexillum. Quo uiso reliquæ cohortes deditioñē iam fieri priorē estiman
 tes: certatim sese ad Mascezelem signis trādere cōuersis. Barbari quoꝝ magnam
 multitudinem Gildo ad bellum deduxerat defectu militum destituti in diuer
 sa fugierunt.

Gildo occisus est.

Ildo & ipse fugā mollitus arrepta nauī: ut in altum prouectus: ac de
g inde reuocatus in Aphricā est: post aliquot dies strangulatus interiit.
 Pericitaremur sub tantoꝝ miraculorū relatu: quasi præsumpta mētiē
 di impudētiā: si adhuc uocē nostrā cōsciētia eoꝝ qui interfuerū nō præcurreret.
 Nullæ agunt insidiæ: nulla corruptio & lxx. M. hostiū uincunt. Pene sine pu
 gna fuit uictus ad tēpus: ne plus audeat uictor iratus. Transportat in diuersum
 locū: ut nesciat a fratre occidi: quo uindicētur occisi. Sane idē Mascezel elatus

n. 44

relicte apō Aphricanam miliciā quoꝝ fili⁹ adolescētibus

PAVLI OROSII

ter seculare insolentia: post habitu sanctorum cōsortio cū quibus antea deo militans
uicerat: etiam ecclesiā temerare ausus est: atque ex ea quosdā nō dubitauit extrahere.
Secuta est pena sacrilegū. Nā iisdē supstitibus atque insultatibus: quos ab eccl
esiā ad penā p̄traxerat: post aliquātū tēpus solus ipse punitus est: p̄buitq; in se
uno ad utrūq; semp diuinū uigilare iudiciū: quādo & cū sperauit adiutus & cū
cōtempsit: occisus est. Interea cū a Theodosio impatore senior singulis potissimis
infantū cura & disciplina utriusq; palatii cōmissa esset: hoc est Rufino oriētalis
aulæ: Stiliconi occidētalis imperii qd uterq; egerit: quidue agere conatus sit: exi
tus utriusq; docuit cum aliis sibi: aliis filio suo affectās regale fastigiū: ut rebus
repēte turbatis necessitas reipublicæ scelus ambitus tegeret: gentes Barbaras ille
imisit: hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis s̄æpe uicto: s̄æpe con
cluso: semperq; dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Polentiā gestis cū Bar
baro & pagano duce: hoc est Sauli cui summa belli cōmissa est: cuius improbi
tate reuerentissimi dies: & sanctum pasca uiolatū est: cædentiq; hosti ppter reli
gionē: ut pugnaret exortū est: cum quidē ostēdente in breui iudicio dei: & quid
fauor eius posset: & quid ultio diuina exigeret: pugnātcs uicimus: uictores uicti
sumus. Taceo de ipso & inter se Barbaro & crebris dilacerationibus cū se inuicē
Gotho & cunei duo deinde Halani atq; Hūni uariis cædibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam intravit & occisus est cum gente sua.

al invasit v Hedagaisus omniū antiquo & præsentiuq; hostium lōge īmanissimus
repētuo impetu totā inūdauit Italiā. Nā fuisse in populo eius plus q
.cc. M. Gotho & ferūt. Hic supra hāc incredibilē multititudinē indo
mitāq; uirtutē paganus & Scytha erat: qui ut mos est Barbaris huiusmodi gēti
bus oēm Romani generis sanguinē diis suis ppinare deuouerat. Hoc igit̄ Ro
manis arcibus īmīnētē fit oīum paganorū in urbe cōcursus clamantiū: hostē esse
Clamatio veterano habent cū utiq; uiriū copia tū maxime præsidio deo & uincendū: potentē urbē aut̄ ideo
destitutā & mature piturā: qa deos & sacra pdiderit: magnis querelis ubiq; agit: &
cōtinuo de repētēdis sacris cælebrādīsq; tractat̄. Feruēt tota urbe blasphemiae
uulgo nomē christi tāq; lues aliqua præsentiu tēporū pbris ingrauat̄. Itaq; ineffa
bili iudicio dei factū est: ut quoniā in pmixto populo piis ḡfa impiis pena de
bebat: oportebatq; pmiti hostes: qui insuasiblē in plurimis: & cōtradicētē ciui
tatē seuerioribus solitos flagris coargueret: nō tñ eos q indiscrete cunctos intem
perata cæde deleret: duo tūc populi Gotho & cū duobus potētissimis regib; suis
per Romanas puicias baccharent: quo & unus christianus ppiorq; Romano po
pulo: & ut res docuit: timore dei mitis in cæde: alias paganus Barbarus & uere
Scytha: qui non tm̄ gloriā: aut prædā: q tū inexturabili crudelitate ipsam cædē
amaret. In cæde & hic iā receptus sinu Italiæ Romā e pximo tremētē terrore
quassabat. Itaq; si huic ultiōis potestas pmitteret quē Romani ob hoc præci
pue timēdū arbitrabant̄: qa fauorē deo & sacrificiorē obsequiis inuitaret: & īmo
derior cæde sine fructu emēdationis a s̄issent: & error nouissimus peior priore
creuisset: qñqdē in pagani & idolatræ manus incidiisse non solū paganis residuis
de restaurādo cultu idolo & esset indubitata p̄suasio: sed & christianis piculosa p
suasio cū & hi præiudicio terrorerent: & illi cōfirmarent̄ exēplo. Quamobrē iur
stus dispēlator humani generis d̄s p̄ire paganū hostē uoluit: & christianū præ

LIBER SEPTIMVS

ualere permisit: ut pagani blasphematisq; Romani & illo cōfunderent̄ pdito:& hoc punirent̄ īmissio: maxime cū imperatoris Honorii admirāda in rege cōtinētia & sanctissima fides nō paꝝ diuinæ misericordiæ mereret̄. Cōcedunt̄ qdē aduer sus īmanissimū illū hostē Rhēdagaisum alioꝝ hostiū turmæ cū copiis suis inclinantur ad auxiliū eorū animi. Aslunt Vldinus & Sarus Hūnoꝝ & Gothoꝝ duces prāsidio Romanorū: sed nō sinit deus rē potētiae suæ uirtute hoīum & maxi me hostiū uideri. Cōterritū diuinitus Rhēdagaisum in Fesulanos mōtes coegit: eiusq; secundū eos q parcissime referūt. cc. M. hoīum inopū cōsilii & cibi in ari do & aspo mōtis iugo urgēte undiq; timore cōcludit: agminaꝝ qbꝝ dudū angusta uidebat̄ Italia latēdi spe ī unū ac paruū uerticē trudit. Quid multis morer? Nō disposita in bellū acies fuit: nō furor timorq; incerta pugnæ prātulit: nō cōdes acta: nō sanguis effusus est: quod fœlicitati postremo loco deputari solet: dāna pugnæ euētu cōpēsata uictoriæ: cdētibꝝ bibētibꝝ ludētibusq; nōis tāti illi tāq; īmanes hostes esuriētes & sitiētes: lāguētesq; cōfecti sunt. Parū hoc est: nisi captū & catheratū ac subiugatū sciāt: quē timuere Romani: illūq; idolatrā suū: cuius sacrificia se magis ptimescere q̄ arma fingeant̄: sine proelio uictū ac uincū sub iugo cathenisq; despiciāt. Igit̄ rex Rhēdagaisus solus spcm fugæ sumēs clā suos deseruit: atq; in nōs incidit: a qbus captus & paulisp retentus ac deinde interfēctus est. Tāta uero multitudo captiuorū Gothoꝝ fuisse fert̄: ut uilissimæ pecudum mō singulis aureis passim greges hoīum uēderent̄. Sed nihil supesse deus de eodē populo sinit. Nā ilico cunctis qui emebant̄ moriētibus: quod improbi emptores eorū nō impēderūt turpiter preciis: expēderūt misericorditer sepultūris. Igitur ingrata Roma: quæ sicut nunc sensit nō ad remittendā sed ad reprimēdam idolatriæ prāsumptionē iudicis dei obliquā misericordiā: ita cōtinuo ppter uiuorū mortuorūq; sanctoꝝ piā recordationē dei irā passura nō plenā: si forte cōfusa pœnitēat: & per experientiā fidem discat: ab incursu Halarici regis & hoīis: sed christiani aliquātulo ad tēpus spacio differtur.

Stilico uoluit usurpare imperiū Romanū pro filio. ca. 38

i Nterea comes Stilico Vuandalorū imbellis auaræ perfidæ & dolosæ gentis genere editus: paruipēdens q; sub imperatore impabat: Eucherium filiū suū: sicut a plārisq; tradit̄: iam inde christianorū psecutionem a puerō priuatoꝝ meditant̄ in impio quoquo modo substituere nitebatur. Quānobrē Halaricū cunctāq; Cothoꝝ gentē pro pace optima & quibuscūq; sedibus sup̄pliciter ac simpliciter orant̄: occulto fœdere fouens: publicæ autē & belli & pacis copia negata ad terēndā terrendamq; rem. p. reseruauit. Præterea gentes alias copiis uiribusq; intolerabiles: quibus nunc Gallias & Hispaniarūq; prouincias premuntur: hoc est Halanorū Sueuorum Vuandalorū: ipsoꝝ simul motu impulsorum Burgundionum ultro in arma sollicitans deterso semel Romani nominis metu suscitauit: eas interim ripas Rheni quatere & pulsare Gallias uoluit: spērans miser sub hac necessitatis circumstantia: quia & extorquere imperiū genero posset in filium: & gentes Barbaræ tam facile cōprimi q̄ cōmoueri ualcrēt. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituq; Romano hæc tantorū scelerū scēna patefacta est: commoto iustissime exercitu occisus est Stilico: qui ut unum puerum purpuram induceret: totius generis humani sanguinem dedit. Occisus est

PAVLI OROSII

& Eucherius qui ad conciliandum sibi favore paganorum restituzione templorum & eversione ecclesiarum imbuturum se regni primordia minabat: paucique cum iisdem Satellites tantarum mollitionum puniti sunt. Ita minimo negocio paucorumque peccata ecclesiae christi cum imperatore religioso & liberatore sunt & vindicatae. Itaque post haec tanta augmenta blasphemiarum nullaque puram ultima illa diuque suspensa urbem peccata consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romanum: & depraedatus est. 29. ca.

Dest Halaricus: trepidam Romanam obsedit: turbat irrumpt: dato tamē praecepto prius: ut si qui in sancta loca praecipueque in sanctorum apostolorum Petri & Pauli basilicas cōfugissent: hos in primis inuiolatos securosque esse sineret. Tum deinde inquietum possent praedae iuhiates a sanguine temperaret: accidit quoque quo magis illa uerbis irruptio indignatione dei acta: quod hostis fortitudine probaretur: ut b. Inno. Romanae ecclesiae episcopus: tamquam iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidetia dei apud Rauenam tunc positus peccatoris populi non uideret excidium. Discurrentibus itaque per urbem Barbaris forte unus Gothorum idemque potes & christianus sacram deo uirginem iam aetate prouectam in quadam ecclesia domo repperit. Cumque ab ea aurum argentumque honeste exposceret: illa fidelis constantia esse apud se plurimum & mox proferendum spopondit: ac protulit. Cumque expositis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine ignota & uasorum qualitate uideret: uirgo christi ad Barbarum ait. Haec Petri apostoli sacra ministeria sunt: praesume si audes de saeo tu uideris. Ego quia defendere nequeo: cotendere non audeo. Barbarus uero ad reuerentiam religionis timore dei & fide uirginis motus ad Halaricum hanc per nuncium rettulit qui continuo reportari ad apostoli basilicam uniuersa uerant: uasa imperauit: uirginem etiam simulque omnes qui se adiungeret christianos: eodemque cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo ut ferunt: & medio interiectu urbis aberat. Itaque magno spectaculo omnium disposita per singulos singula & super capita lata palam aurea atque argentea uasa portantur: exertis undique ad defensionem gladiis pia pompa munitur: hymnus deo Romanis Barbarisque cōcinentibus publice canitur: personat late in excidio urbis salutis tuba: omnesque etiam in abditis latentes inuitati: ac pulsati: cocurrunt undique ad uasa Petri: uasa Christi. Plurimi etiam pagani christianis professione si non fide admiscent: & per hoc tamē ad tempus: quo magis confundantur: euadunt. Quanto copiosius aggregatur Romani cōfugiētes: tanto audiens circūfunduntur Barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicii discretio. O sanctum istud & salvare flumen: quod per arua exortum dum beato alueo in sanctorum sedes tendit: oberrantes periclitantesque animas in sinum pia rapacitate perexit. O praeclara illa christianae militiae tuba: quae generaliter cūctos dulcissimo ad uitā modulamine inuitat: quos ad salutē inobedientes non suscitauit: inexcusabiles reliquit ad mortem. Mysterium hoc quod in transserendis uasis: dicēdis hymnis: ducendis populis fuit: tamquam magnū cribrum fuisse arbitror: per quod ex cōgregatione populi Romani tamquam ex magna massa frumenti per oīa ex uniuerso ambitu ciuitatis latebrarū foramina effluxere grana uiua siue occasione siue ueritate comota oīa: tanquam de praesente salute credentia ex horre dominicae præparatiois accepta sunt.

LIBER SEPTIMVS

Reliqua uero sicut ttercora: & uelut paleæ ipsa uel incredulitate uel inobedientia præiudicata ad exterminium atq; incendium remanserunt: quis hæc perpendere plenis miraculis: quis prædicare dignis laudibus queat? Tertia die Barbari q; ingressi urbem fuerāt: sponte discedunt: facto quidem aliquātarum ædium incendio: sed ne tanto quidem quātum. d.c. conditionis eius anno casus effecerat. Nam si exhibitam Neronis impatoris sui spectaculis inflamationem recenseāt: pculdubio nulla cōparatione æquiparabitur secūdum id: quod excitauerat lascivia principis: hoc quod nūc cōtulit ira uictoris. Neq; uero Gallogæ meminisse in huiusmodi collatione debeo: quā continua pene per anni spatium incensæ urbis attritos cineres possederūt. Et ne quisquā forte dubitaret ad correptionē supbæ lasciuiae: & blasphemiae ciuitatis hostibus fuisse pmissum: eodē tpe clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt quæ inflamari ab hostibus nequiuerunt. Anno itaq; ab urbe cōdita. M.c.lxxiiii. irruptione urbis per Halaricū facta est: cuius rei quis recens memoria sit: tamē si quis ipsius populi Romani & multitudinē uideat & uocem audiat: nihil factum: sicut etiā ipsi fatētur: arbitrabitur nisi aliquātis adhuc existētibus ex incēdio ruinis forte doceatur. In ea irruptione Placidia Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii impatoræ soror: ab Atthaulfo Ha-
xutalpbo
 larici p̄pinquo capta est atq; in uxorem assumpta: quasi eā diuino iudicio uelut spāle pignus obsidē Roma tradiderit. Ita iuncta Barbari potētissimi regis cōiugio multo rei. p. cōmodo fuit. Interea ante biēniū Romanæ irruptionis excitatæ per Stiliconem gētes Halanor: ut dixi: Sueuor: Vuandalor: multæq; cum his aliæ Francos proterūt: Rhenū transeūt. Gallias inuadūt: directoq; impetu Pyreneum usq; pueniūt: cuius obice ad tēpus repulsæ per circūiacentes puincias refundunt. His per Gallias bacchātib⁹ apud Britārias Gratianus municeps eiusdem insulæ tyrānus creat⁹: & occidit⁹. Huius loco Cōstantinus ex infima militia ppter solā spē noīs sine merito uirtutis eligit⁹: qui cōtinuo ut inuasit imperiū in Gallias trāsūt. Ibi sēpe a Barbaris incertis fœderib⁹ illusus detrimēto magis rei ap. fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quos cū puinciae obediēter accepissent duo frēs iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus nō assumpserēt: ne aduersus tyrānū qdē tyrānidē: sed ipatori iusto aduersus tyrānū & Barbaros tueri se se patriaq; suā molliti sunt. Quod ipso gestæ rei ordine patuit Nā tyrānidē nemo: nisi celeriter maturatā secreto iuadit: & publicæ arma cuius summa est: assumpto diademate ac purpura uideri ante q sciri. His uero plurimo tpe seruulos tātū suos ex ppriis præsidiis colligētes ac uernacula alentes sumptibus: nec dissimulato pposito absq; cuiusq; ingetudine ad Pyrenei claustra tendebant: aduersus hos Cōstantinus Cōstantē filiū suū: phdolor: ex monacho Cæsarē factū cū Barbaris qbusdā qui quondā in fœdus recepti atq; in militiā allecti Honoria ei uocabātur: in Hispanias misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes. Nam interfectis illis fratrib⁹ qui tutari priuato præsidio Pyrenei alpes molliebantur: his Barbaris quasi in preciū uictoriæ primū prædandi in Palatinis cāpis licētia data: dehinc supradicti montis claustrorūq; eius cura pmissa est: remota rustica nor: fideli & utili custodia. Igit⁹ Honoriaci imbuti præda & illecti abūdantia: quo magis scelus ipunitū foret: atq; ipsis sceleris plus liceret: pdita Pyrenei custodia claustrisq; patefactis cunctas gētes: quæ p Gallias uagabant: His
40
xutalpbo
hi.
136

PAVLI OROSII

prouinciis imittunt; iudemq; ipsi adiuguntur ubi actis aliquadiu magnis cruentisq; discursibus post graues rerum atq; hominum uastationes: quare ipsos quoq; modo penitentia habita sorte: & distributa usq; ad nunc possessione consistunt.
 Ca. 41. Multa nunc mihi de huiusmodi rebus facultas loquendi foret: si non secundum omnes homines apud uniuscuiusq; mentem conscientia secreta loqueretur. Irruptæ sunt Hispaniæ: cædes: uastationesq; passæ sunt: nihil quidem nouum. Hoc enim nūc per biēniū illud: quo hostilis gladius sœuit: sustinere a Barbaris: quod per cc. quondam annos passæ fuerant a Romanis: quod etiam sub imperatore Galeno per annos propemodum. xii. Germanis euertentibus exceperunt. Verū tamē quis non se: qui sui suorūq; actuum uel etiam cogitationum conscius iudicia dei metuit iuste omnia passum: uel etiam parua sustinuisse fateatur: aut quis se non intelligit deumq; non metuit: quomodo nō iuste ista & quidem parua sustinuit? Quæ cum ita sint illud tantum clemētia dei eadem pietate qua dudum prædixerat: procurauit: ut secundum euāgelium suum: quo incessabiliter cōmōnebat: cum uos persecuti fuerint in una ciuitate: fugite in aliam: quisq; egrediēs quo abire uellet ipsis barbaris mercennariis ministris ac defensoribus utcretur. Hoc tunc ipsis ultro offerebant. Et qui auferre omnia interfectis omnibus poterant: particulam stipendii ob mercedem seruitii sui & transuecti oneris flagabant: & hoc quidem a plurimis factum est. Qui autem non crediderunt euangelio dei quasi contumaces: uel si etiam non audierunt: dupliciter contumaces nō dederunt locum iræ: iuste superueniente ira comprehensi & oppressi sunt: quāq; & post hoc quoq; continuo Barbari execrati gladios suos ad aratra cōuersi sunt: residuosq; Romanos ut socios modo & amicos fouent: ut inueniantur iam inter eos quidam Romani qui malint inter Barbaros pauperem libertatem: q; inter Romanos tributariam sollicitudinem sustinere: qq; si ob hoc solum Barbari Romanis finibus immisi forent: quod uulgo per orientem & occidentem ecclesiæ christi Hunnis Suecis Vuandalis & Burgundionibus: diuersisq; innumeris credentium populis replentur: laudanda & attollenda misericordia dei uideretur: quādogdem & si cū labefactione nostri tantæ gentes agnitionem ueritatis acciperent: q; inuenire utiq; nisi hac occasione nō possent. Quid enim dāni est christiano ad uitam æternam inhianti huic sæculo quolibet tempore & quoquo pacto abstrahi? Quid autem lucri est pagano in medio christianorum aduersus fidem obdurato si paulo diutius diem protrahat quādoq; moritura cui desperata conuersio est. Et quia ineffabilia sunt iudicia dei quæ nec scire omnia nec explicare possumus: breuiter expresserim correctionem iudicis dei: quoquo pacto accidat iuste sustinere: qui sciunt iuste sustinere qui nesciūt.
 Anno ab urbe condita. M. clxv. Honorius imperator uidens tot oppositis tyrānis nihil aduersum Barbaros agi posse ipsos prius tyrannos deleri iubet. Constantio comiti huius summa belli cōmissa est. Sensit tunc demum res. p. & quā utilitatem in Romano tandem duce receperit: & quā eatenus perniciem per longa tēpora Barbaris comitib; subiecta tolerarint.
 Honorius rempublicam Cōstantio cōmittit: & extincti sunt omnes tyrāni.
 Citur Constantius comes in Galliā cum exercitu prouectus Cōstantiū impatorē apud Arelatū ciuitatē clausit: cepit & occidit. Iam hinc

LIBER SEPTIMVS

ut de cathalago tyrannorum q̄breuissime loquar: Constantē filium Constantini Gerontius comes suus vir nequā magisq̄ probus apud Viennā interfecit: atq; in eius locum Maximū quendam substituit. Ipse uero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura: destitutusq; a militibus Gallicanis qui in Aphricā traiecti: deinde in Italīa reuocati sunt: nūc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Iōnū postea vir Galliæ nobilissimus in tyrānidem mox ut assur rex: cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solum ut tyrānus moreretur: elegit. Nam continuo ut est creatus: occisus est. Quid de infelicissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyrānos honor & mori lucrum fuit? In hoc Halaricus impatore facto imperfecto refecto ac defecto: citiusq; his omnibus actis pene q̄ dictis minimū risit: & ludum spectauit imperii. Nec mihi si iure hac pompa miser lusus est: cuius ille umbratilis consul Tertulus ausus est in curia dicere: loquar uobis patres conscripti consul & pontifex: quoq; alterum spero: sperans ab eo qui nō habebat spem: & maledictus utiq; qui spem suā posuerat in homine. Attalus itaq; tanq; inane imperii simulacru cum Gothis usq; ad Hispanias portatus est: unde discedens nauī: incerta molliens in mari captus & ad Constantium comitē deducetus: deinde impatori Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus interea Aphricæ comes missus cū idem Attalus umbrā gestaret imperii Aphricā strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus consulatū assecutus est: quo elatus superciliosum Sabinum domesticum suum virū ingenio callidum: industriaq; solertē & sapientē nominandum: si animi vires tranquillis studiis accōmodo dauerisset: generū allegit: cum quo quorūdam periculorū suspitiones dum patitur: fecit atq; aliquādiu Aphricana annona extra ordinē detenta ipse tandem cū imensa certe tēporibus nostris satis incredibili classe nauium Romā contendit. Nam habuisse tunc. iiiii. M. lxx. naues dicitur quē numerum ne apud Xerxem quidem præclarū illum Persarū regem: nec Alexandrum magnū: uel quendam alium regum fuisse historiæ ferunt. Is simul ut cum agmine militū ad urbē per gens littore egressus est occursu comitis. Marini territus: & in fugā uersus arrepta nauī solus Carthaginē rediit: atq; ibi continuo militari manu imperfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit: unde post aliquātum temporis retractus exilioq; damnatus est. Hunc omnē catalogum ut dixi: uel manifestorū tyrānorū uel inobedientiū ducum optima Honoriūs imperator religione & fœlicitate meruit: merito sane quia in his diebus præcipiente Honoriū & adiuuāte Cōstantio pax & unitas per uniuersam Aphricam ecclesiæ catholicæ redditā est: & corpus christi: quod nos sumus grata discessione sanatum est: imposita executione sancti præcepti Marcellino tribuno viro in primis prudenti & industrio: omniumq; bonorum studiorum appetentissimo quē Marinus comes apud Carthaginem incertum zelo stimulatus an auro corruptus occidit: qui continuo rūuocatus ex Aphrica factusq; priuatus uel ad pœnam uel ad pœnitentiam conscientiæ suæ dimissus est. Anno ab urbe condita. M. c. lxviii. Constantius comes apud arelatum Galliæ urbem consistens magna rerum gerendarū industria Goths a Nerbona expulit atq; abire in Hispaniā coegit interdicto præcipue: atq; intercluso omni conatu nauium & peregrinorū usu cōmercioꝝ Gothorum tunc populis Atthalus rex præterat qui post irruptionem urbis ac morte Halaf

PAVLI OROSII

Placida:ut dixi:captiua sorore imperatoris in uxore assumpta:Halarico in regnum successerat. Is ut supra auditum atq; ultimo exitu eius probatum est:satis studiose sectator pacis:militare fideliter Honorio imperatori:ac pro defendēda Romana rei.p.impendere uires Gothoꝝ:uires præoptauit.Nam ego quoq; ipse uirū quēdam Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ:etiam religiosum prudenter& graue apud Bethleem oppidū Palestinae beatissimo Hieronymo præsytero referēte audiui se familiarissimū Atthaulfo apud Narbonā fuisse:ac de eo s̄epe sub testificatione didicisse:quod ille cum esset animo:uiribus:ingenioq; nimius referre solitus esset se in primis ardēter inhiasse:ut obliterato Romano nomine Romanū omne solum Gothoꝝ imperiū & faceret & uocaret:essetq;:ut uulgariter loquar Gothia:quod Romania fuissest:fieret nunc Athaulfus:quod quondā Cæsar Augustus. At ubi multa experientia pbauisset:neq; Gothos ullo modo parere legibus posse ppter effrenatā Barbariem neq; reip. interdici leges oportere sine qbus res publica nō est res.p.elegisse se saltē:ut gloriā sibi de restituendo in integrū augēdoꝝ; Romano nomine Gothoꝝ uiribus quereretur:habereturq; apud posteros Romanæ restitutionis auctor:postq; esse nō poterat imputator. Ob hoc abstinere a bello:ob hoc inhiare paci nitebat:præcipua Placidia uxoris sua:scenīnae sanx ingenio acerrimæ & religionis satis probatae ad omnia bonaꝝ ordinationum opera persuasu & cōsilio tēperatus. Cūq; eidē paci petenda atq; offerēdaꝝ studiosissimc insisteret apud Barchilonē Hispaniæ urbē dolo suor̄:ut fertur:occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis creatus cū iti dem iudicio dei ad pacē pronus esset:nihilominus a suis interfectus est. Deinde Vallia successit in regnū ad hoc electus a Gothis ut pacē infringeret:ad hoc ordinatus a deo:ut pacē confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei:quia cum magna supiore abhinc anno Gothoꝝ manus instructa armis nauigiisq; trāsire in Africā mollireſ:in.xii.M.passuū Gaditani freti tēpestate correpta miserabilis exitu perierat:memor etiā illius acceptæ sub Halarico cladis cum Gothi in Siciliā transire conati in conspectu suoꝝ miserabiliter arrepti & demersi sunt pacē optimā cum Honorio impatore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placidiam impatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā fratri reddidit. Romanæ securitati periculum suum obtulit:ut aduersum caeteras gentes:quaꝝ per Hispanias cōsedissent:sibi pugnaret:& Romanis uinceret:quis Halanor̄ cætri:Vandalor̄ Sueuorūq; reges eodē nobiscum placito despecti forent:mādantes imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacē habe:omniumq; obsides accipe. nos nobiscum configimus:nobis perimus:tibi uincimus:immortalis uero quātus erit reipublicæ tuæ:si utriq; pereamus. Q uis hæc crederet:nisi res doceret: Itaq; nunc quotidie apud Hispanias geri bella gentium:& agi strages ex alterutro Barborum crebris certisq; nunciis discimus:præcipue Valliam Gothorum regem insistere patrandæ paci ferunt:ex quo utcunq; concesserim:ut licenter christiana tempora reprehendantur:siquid a conditione mundi usq; ad nunc simili factum felicitate doceatur. Manifestauimus ut arbitror atq; ostendimus non magis uerbo pene q; digito innumera bella sopita:plurimos extinctos tyranos, pressas coangustatasq; addictas exinanitasq; immanissimas gentes minime nullo certamine ac pene sine cæde. Supeſt ut obrectatores no-

LIBER SEPTIMVS

Istros mollitionū suarum poeniteat: ueritatis erubescant. Deum uerum & solum qui potest omnia: credant: timeant: diligāt sequantur: cuius omnia & quæ mala putant bona esse didicerunt. Explicui adiuuante christo secūdum tuūm præceptum beatissime pater Augustine ab initio mundi usq; in præsentem diem: hoc est per annos. v. M. dc. xviii. punitiones & cupiditates hominum peccatorum: conflictationes sæculi & iudicia dei: q̄breuissime & q̄ simplicissime potui: christianis tamen temporibus propter præsentem magis christi gratiā ab illa incredulitatis confusione discretis. Ita iam ego certo & solo quem cōcupiscere debui: obedientiæ meæ fructu fruor: de qualitate autem opusculorum tu uideris: qui præcepisti: tibi adiudicanda: si edas: per te iudicata: si deleas.

Vt ipse titulus margine in primo docet.

Orosio nomen mihi est.

Librarium quicquid erroris fuit.

Exemit Aeneas mihi.

Quod si situm orbis: siq; nostra ad tempora.

Ab orbis ipsa origine.

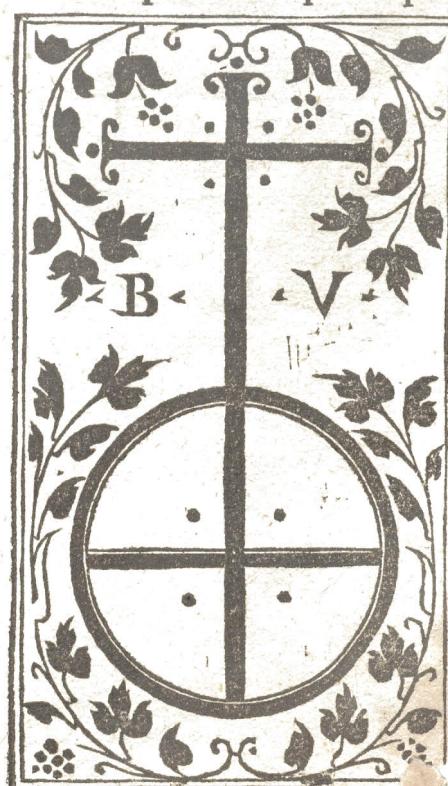
Quisq; tumultus: bellaq; & cædes uelit.

Cladesq; nosse: me legat.

Pauli Orosii uiri clarissimi Ad Aurelium Augustinum episcopum & doctorem eximum Libri septimi ac ultimi Finis. Impressi Venetiis: opera & expensis Bernardini Veneti de Vitalibus. Anno ab incarnatione domini. M. CCCCC. Die. XII. Mensis Octobris. Regnante Domino Augustino Barbadico.

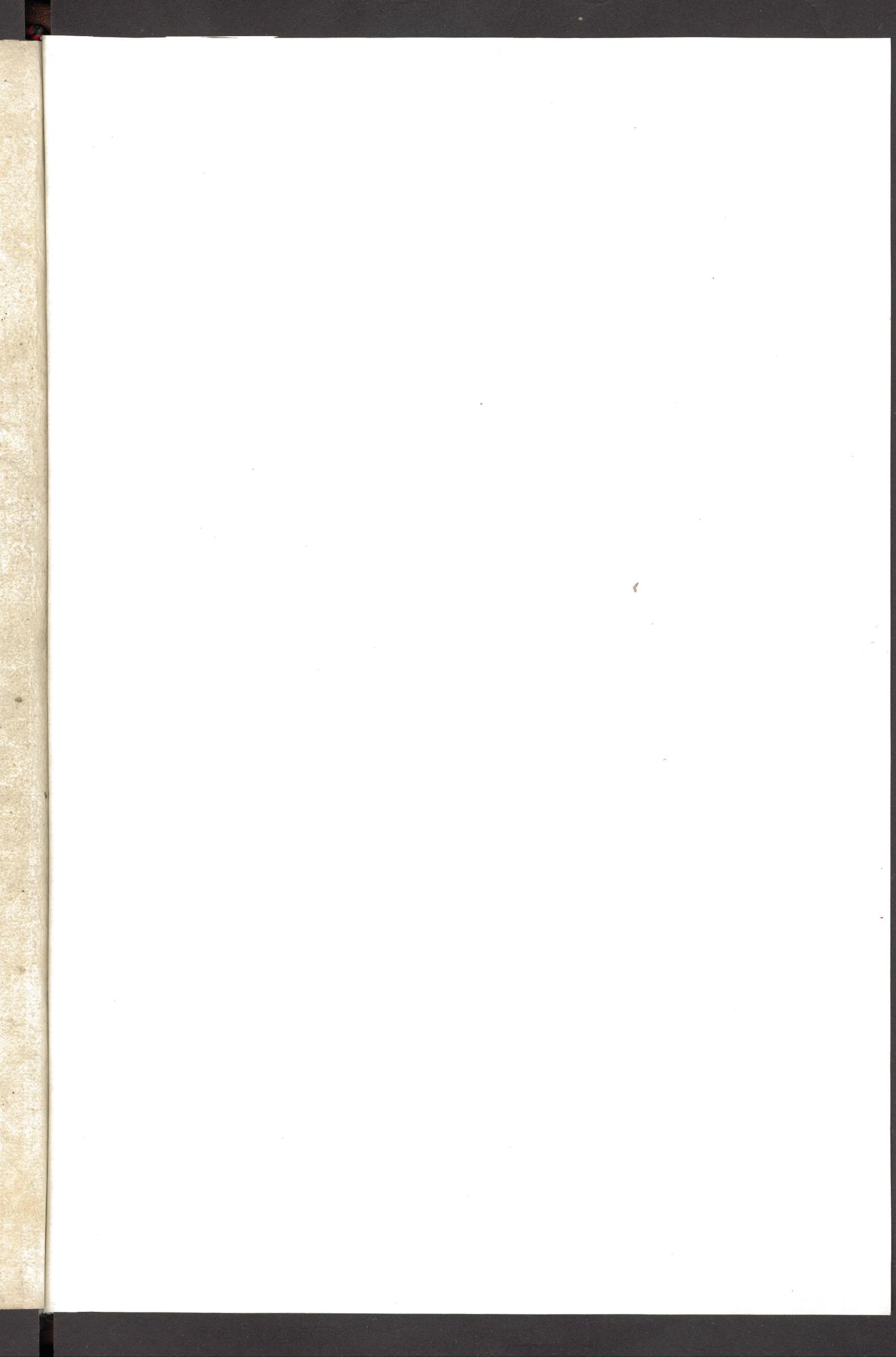
Registrum

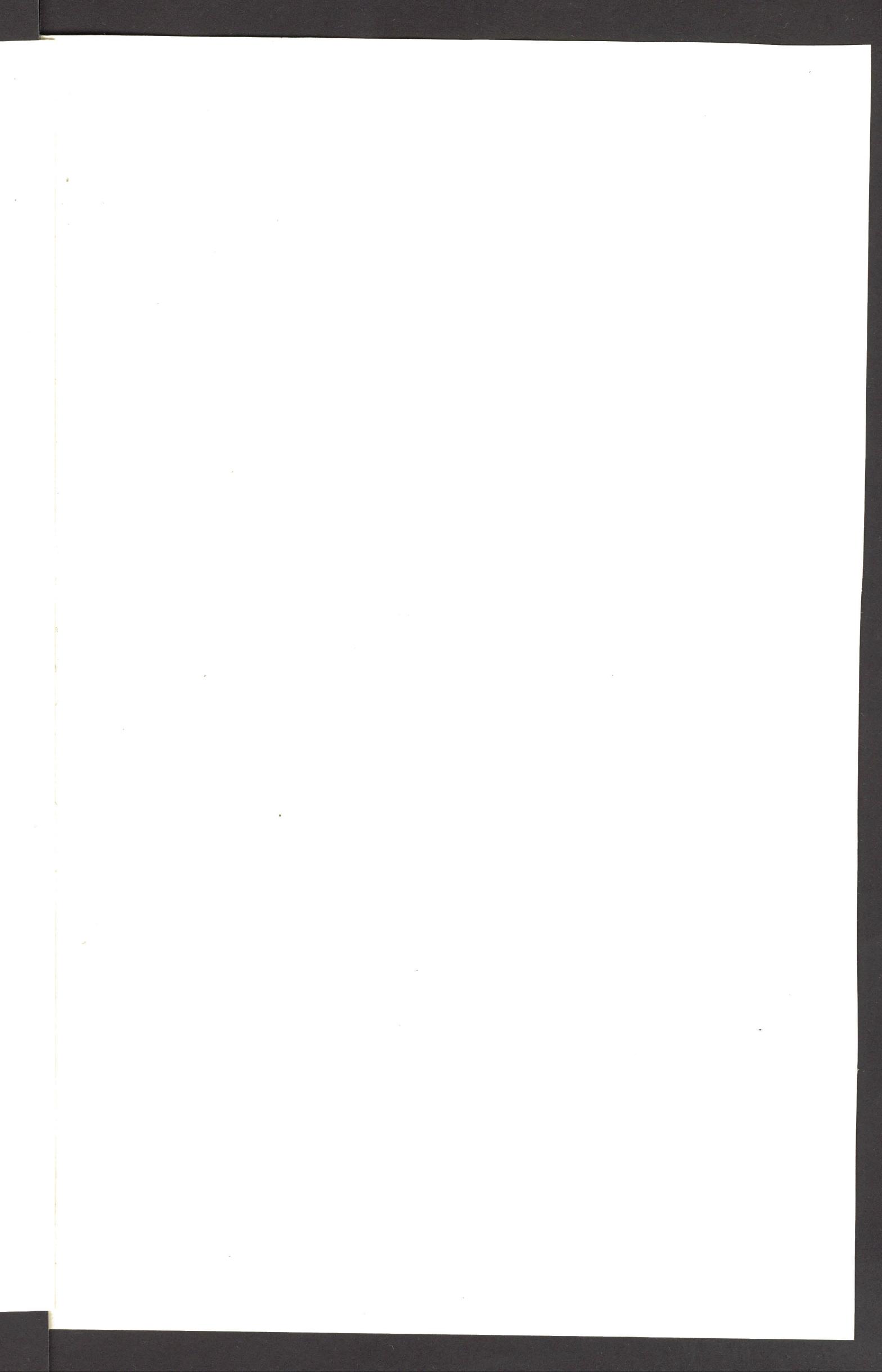
Omnes sunt terni præter n̄ qui est quaternus.

Chrysostomus in die Transfigurationis

XV, 35.

VENATORIS

